# karasevdam anadolum

## fikret otyam

1



otyam
karasevdam anadolum
1

türkiye yazıları

*Karasevdam Anadolum*

*Fikret Otyam*

# Karasevdam Anadolum

## Fikret Otyam

*Fotoğraf :*
*Fikret Otyam*

türkiye yazıları

*TÜRKİYE YAZILARI*
*yayınları*

*Sanat Dizisi : 1*

*Selânik Caddesi 7, Kat 1, Kızılay — Ankara*

*Basıma hazırlayan : Ahmet Say / Dizim basım ve cilt : Çağ Matbaası, 24 28 49 / Kapak : İbrahim Demirel, Umut Poster, 17 77 16 / Kapak renk ayırımı ve basımı : MAYA BASIMEVİ. Ankara / İkinci basım : Mart 1978*

# İÇİNDEKİLER


7 *Beritan Aşiretinin Dilekçesi*

69 *Topraksızlar*

113 *Bir Karış Toprak İçin*

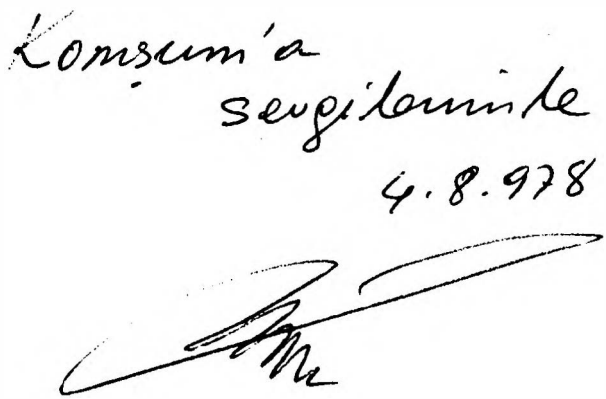
145 *Basında Haraba ile Musikan Olayları*

213 *Budur Ol Hikâyet Ol Karasevda*

Yirminci yüzyılın ikinci yarısındayız. Yarı bağımlı, geri bir tarım ülkesinde edebiyatın işlevi nedir? Hiç kuşkusuz, emekçi sınıflara bilinç taşımak, onları uyandırmak ve öte yandan, emekçi sınıfların gerçeklerini gün ışığına çıkarmak, böylece çözüm yolunu göstermek... Bu işlevin en kestirme ve en sağlıklı yolu "belgesel edebiyat"tan geçer. Son yıllarda Batı'nın ilerici çevrelerinde "belgesel edebiyat"a tam bir yöneliş vardır. Ama biz o kanıdayız ki, Batı bu tür bir edebiyat anlayışına yeni yeni yönelirken, bizim Fikret Otyam'ımız bu görevi çoktan yerine getirmiştir, getirmektedir. İşte bu nedenle seçtik KARASEVDAM ANADOLUM'u. Belgesel edebiyatın en sağlam, en güzel örneklerinden birini sunuyoruz size. Beritan Aşireti'nin dilekçesinden tutun, doğuda jandarma zulmüne, bir karış toprak için savaşımın neler ve nelere malolduğuna, yaşamı kahredenlere, Mektup Kadın'a, çoban Adem'e, soğuk ve açlıktan ölen sekiz yaşındaki Feride'nin öyküsüne dek...

Çok seveceksiniz bu kitabı. Dönüp dönüp okuyacaksınız. Bileneceksiniz...

**Beritan Aşireti'nin**
**Dilekçesi**



*«...Açar,*
*Kan kırmızı yediverenler*
*Ve kar yağar bir yandan*
*Savrulur Karacadağ, savrulur Zozan...*
*Bak, bıyığım buz tuttu,*
*Üşüyorum da*
*Zemheri de uzadıkça uzadı,*
*Seni, baharmışsın gibi düşünüyorum...»*

Ahmed Arif

Karacadağ'dır, savrulur.. Bilen bilir zulmunu.. Bir muhalif yel'dir, savurur kar'ı yağmuru!.

Beritan aşireti yollardadır..

Atlara, develere, eşeklere yüklüdür kara kıl çadırlar, yorganlar, döşekler ve kaplar ve kacaklar.. Bebeler bağlanmıştır atlara, kimileri hurçlara tıkılmıştır, kafaları dışarda. Karacadağ'dır, uludur dağları tepeleri.. Yağmurdur kardır yağar durmadan. Deli boran..

Beritan aşiretinden otuz beş yaşlarında Mektup Demirkapı kadın dokuz yaşındaki kızı Zahire'yi basmıştır bağrına, kırbaçlar atını verir yönünü kasabaya..

«Toktorda anov, toktorda... ana beni doktoro götür...»

«Em fakir bun... biz fakirdik.. pereme tunnebu me cillehue frot... paramız yoktu eşyaları sattık...»

Varır at kasabaya, üzerinde Mektup kadın, onun kucağında Zahire kız.. Hepsi nefes nefese.. Arar doktoru, bulur doktoru.. Sorar doktor :

«Paran vardır?»

Cevaplar Mektup kadın soluk soluğa :

«Parra tunne.. Parra yoktir vallahi.. Çocciğim çok hastadir, amma parra tunne.. Yoktur parra..»

Kalınca çaresiz, çeker kulağındaki tek küpeyi...

Doktordur, muayene eder Zahire'yi.. İlâçtır yazar, içirir.. Umut yüklüdür Mektup kadın, alır Zahire'sini kucağına, atlar atına yine basar bağrına, iyice basar.. Yağmurdur yağar, kardır savurur, Mektup kadın vurur yollara.. Aşirete yetişmek gerek.. Aşiret gidiyordur, yetişmelidir aşirete.. Sarmalıdır Zahire'yi yatağa, bağlamalıdır ata.. Bağlamalıdır ata, sarmalıdır yatağa. «Nedendir?» Rahat etmesi içindir.

*Aldı sözü Mektup kadın, bakalım ne dedi?*

«Kızzım kucakta, kuccağımda.. Zahire.. Zahire biraz iyileşti.. Basmişim bağrima Zahire'mi, sürmüşüm attımı.. Gelmişimdir dereye, dere coşkindir akar, aha bööle gelmiştir su, derenin ortasındayım, su gelmiştir taaaa attın karnına.. Bir bakmışım Zahire'me, Zahire'm ölmiştir!. Daha basmişimdir bağrima ve vallahi ve billahi hava yağmurlidir, kar furur kimi, kar vardir, yagmir vardır, amma çoccigin ise hayati yoktir. Furdum attı gerisin geriye Diyarbekir mevkii Anbarlıçayı mıntıka.. Orda vardı birkaç kişşi, kaldirdi karlar, zor kazilmiştir çukur, kazma kürek, gömmüşümdür Zahire'yi orda.. Bir ay içinde ölmiştir alti çocciğim...»

*«Kirvem hallarımı aynı böyle yaz*
*rivayet sanılır belki...»*

Bebeler.. Gene bebeler, karnı yüklü kadınlar ölür yollarda, ardı ardına.. Beritan aşireti yollardadır, konaklamıştır Karacadağ eteklerine.. Yol tunne.. Yol yoktur.. Riya mekine tunebu gı em derbaskın.. araba yolu yoktu ki çaydan geçirelim... Doktor tunne.. Doktor yoktur.. İlâç, çay tunne.. Hastadır, çay çeker canı.. Çay tunne. Çay toktur.. Kalmışlardır dağ eteklerinde başlarına boydak. Kadınlar mı? Kadınlar, bizim kadınlarımız toplaşıp ağıtlanırlar ölülerinin ardından.. Şin kurulur, Şivan da derler buna kimi yerde, yemek memek yemezler, bir gün, iki gün, üç gün. Yağınurdur yağar, kardır yağan, savrulur, fırtınadır savurur hepiciğini.. Tezektir, ıslanır mered, yanmaz!.. Zaten nerede konaklayıp, yakacaksın, bırakmazlar ki!. Tezektir ıslanır, yakamazsın..

Anlatırlar ölülerinin ardından başlarına geleni, ağıtlanırlar kürtçe...

«.. Yerimiz yurdimiz yoktir, tunne. Biz nerede ölsek? Mezarımızı bilsek. Nere gitsek? Nerden bulsak mezarını? Bulsak mezarını, bulsak da başında dursak. Bilsek çoceiğimizin mezarını.. Böyle bir pis hayatta yaşıyoruz.. Sürünüp, ölüp gidiyoruz.. Hükümet tunne.. Bize yardım vermiyor.. Bu bizim pis halimizi hiç görmüyor.. Va çi iş bu.. Va çi iş bu tu hat serimi.. Bu ne belâydı başımıza gelen? Başımıza geldi.. Sen öldün.. Du mır dagi kurban dummire.. Bari memlekette ölseydin.. Mezarını hergün görseydim. Tu bımri la memleketi hue bımri.. Mutimi mezela te bidyane.. Başucuna geleydim.. Ez bahatama ser mezele ca fatihak buhandana. Mezarının

baş ucuna gelseydim bir fatiha okusaydım sana...»

Kafile, sonra, Diyarbakır - Bingöl sınırına geldi.

Bingöl toprağına girdi Beritan aşiretinin bir bölüğü, kolu..

Kardır yağar.. Fırtınadır eser.. Şilli dıbari.. Yağmur durmuyordu. Melek kadın ki yirmi beş yaşındadır ve de sancısı tutmuştur atın üzerinde, oynamaktadır ilk bebesi o karın yuvarlağında.. Bebektir oynar zamanı gelende.. Yağmur dıbari.. Gelirler bir köyün mer'asına.. Bırakmaz köylüler.. Derler, «olmaz..» Yakarır berikiler, «Yahu, kadındır, yaziktir, sanci basmiştir, doğiracaktır..» Dinlemez köylüler.. Melek, atın üzerinde, kıvranır ha kıvranır.. Çocuk sıkışmıştır içinde.. Derler yeniden, «Etmeyin kekolar, şurada kalalım bir iki gece, doğirsin kadın..» Bırakmazlar..

Sonra çocuk öldü içerde.. Alıp gömdüler yolun sağ yanına.. Bindirdiler Melek'i ata.. Kandır, yol buldu mu akar, akar entarisinin altından bacaklara doğru, oradan topuklara.. Sancıdır durmaz.. Bir saat yol ya gittiler, ya gitmediler, düştü Melek..

Ölmüştü de..

5 Haziran 1975

«Sayın FAHRİ KORUTÜRK
CUMHURBAŞKANI - ANKARA

Sayın Cumhurbaşkanımız,

Ben, göçebe Beritan aşiretinin temsilcisiyim. Biz göçebeler de T C. vatandaşıyız. Nüfus cüzdanımızda T. C. vatandaşı olduğumuz belirtilir. Askerlik görevimizi

zamanında ve disiplin içinde yaparız. Yani askerlikten kaçmayız, bekaya kalmamaya çaba sarfederiz. Çadırlarda yaşadığımız, elektrik, yol, su, okul, öğretmen gibi devletin olanaklarından yararlanmadığımız halde vergimizi muntazam ödemeye çalışıyoruz.

Örneğin ben, devlete bir yılda ne kadar vergi verdim, bunu Urfa, Viranşehir, Diyarbakır ve Genç'te öğrenmek mümkündür. Üstelik yaz - kış çadırlarda ve çok ilkel bir hayat yaşamamıza rağmen...»

.....

Ceylanpınar ve Viranşehir yöreleri genel olarak Akdeniz ile güneydeki çöl ikliminin etkisi altında kalır. Yazları çok sıcak, ama iyi sıcak ve kurak, kışlarıysa serin, yağışlı geçer kimi zaman.. Yıllık ortalama yağış 308 milimetredir. Buraları yurdumuzun en kurak yeridir, Temmuz ayında ortalama ısı 47.6 derece olur.

Uzun bir geçmişi vardır buraların. Milattan önce beş bin yıllarına dayanan. Asur'dur, Hitit'tir, Arap'tır, Selçuk'tur, Osmanlı'dır, hepiciğinin uygarlıklarının kalıntıları, ele geçen yazıtlar gösterir bunu.. Bir de şunu gösterir, buralarda yüzyıllardır hayvancılık yapılmaktadır.. Gün ola harman ola, zengin aşiretler kara kıl çadırlarda; deveydi, koyundu, attı, eşekti, kara kıl keçiydi bu uygarlık dolu topraklarda kışları konaklar.. Baharın sökülür kara kıl çadırlar, develere atlara yüklenir, kaplar kacaklar, yorganlar döşekler, bulgur ve un torbaları, bebeler.. İtler sürülerin etrafında keyifle dolanır, ürerler kıvançla.. İnsanlar ve hayvanlar günlerce sürecek bir yolculuğa hazırdır gayrı.. Günlerce sürer yolculuk, gidegide..

Hem ömür hem yol biter.. Derken develer ıhtırılır, atların dizginleri çekilir, eşekler çüşlenir, çadırlar kuru-

lur yeni bir yaşam başlar yaylaklarda.. Yüzlerce yıl süregelir bu..

Bingöl yöreleridir buraları. Dağlıktır.. Ululuğu üç bin metreyi bulan dağlar, başı boz dumanlı dağlar.. Dağlardaki yaylaklar iki bin metredir.. Bingöl ovasının dört yanı sıra dağlarla çevriktir. Bakınca karşıdan, Bingöl dağı tüm görkemiyle vurmuştur kendini Allaha doğru... Kaletepesinin yüksekliği mi? Üç bin iki yüz elli metredir.. Genç, eski adıyla Çötele dağı iki yüz elli metre kısadır Bingöl dağından. Şeytan, Çevreş, Elebengi, Çiriş, Karaömer, Gerdilek, Kuruca, Haküstün, Gökdere.. Ve Şerafettin dağı.. Sözüm Şerafettin dağından olacaktır.

Bahar, haziranda patlar dağlarda..

İnsanlar da, hayvanlar da keyiflidir çadırlar kurulanda.. Elvan elvan çiçekli besinli otlar dizboyudur. Sular, sıcaklı soğuklu akar gürleyerek, kimi yerde fokurdar, dumanlı.. Doğa, taaa Urfa'lardan, Diyarbakır'lardan kopup gelen bu insanları, bu hayvanları tüm cömertliğiyle basar bağrına, yüzyıllardır..

«SAYIN OTYAM,

Kanlı topraklar üzerinde yeni bir raportaj hazırladığınızı duyduk kaçakçılarla ilgili. Bizler de kanlı toprağın mevsimlik sakinleriyiz. Daha başka bir deyimle göçebeyiz. Mevsimlere uyarak Bingöl'ün Şerafettin yaylası ile Urfa'nın ovaları arasında sürülerimizin peşinde çile doldururuz. Bizler de kanlı topraklarda kanı emilenlerdeniz. Ama nedense biz göçebelerin dertlerine el atan, derdimizi dile getiren olmadı. Kanlı topraklarda rapor-

taj yapar iken kara kara çadırlarda kara yazgılarının çilesini dolduran göçerler, sizin de gözünüze ilişmemiş anlaşılan. Muntazam vergisini ödeyen, askere giden ve de hazine arazilerine el koymuş zalim ağalara toprak parası veren, böylece vatandaşlık görevini lâyiki ile yerine getiren biz göçebelerin varlığından muhakkak sağcı olsun, solcu olsun Türk aydınları haberdar olmalı, haberdar olmalı ki belki derdimize bir deva buluna..

Bizler, yaz - kış bütün ömür boyunca çadırlarda yaşarız, çadırlarda yaşadığımız için de uygarlığın hiç bir nimetinden yararlanamayız. Daha doğrusu çok ilkel bir hayat düzeyindeyiz. İnsanlık onuru ile bağdaşmayan, faşistlerce sonradan esas gayesinden saptırılmak için kuşa çevrilen 1961 Anayasasının önsözüne ve ruhuna ters düşen yaşantımızdan aydınlar utansın, utanması gerekenler utansın, sömürü düzeninin devam etmesi için çoluk çocuğumuzu okulsuz bırakanlar utansın.

Sayın Otyam, biz göçebeler ne istiyoruz? Bizler, yerleşmek için toprak istiyoruz. Bizler diyoruz ki : otlak olarak kiraladığımız hazine arazisinin kirasını artık zorba toprak ağalarına vermeyelim, bizim otlak kiraladığımız ve de kira bedelini çoğu kez toprak ağalarına ödediğimiz hazine arazilerinden bir kısmı bize verilsin, biz bu topraklarda hayvanlarımız için yemlik arpa, yulaf vs. ekip biçelim, böylece kışın yem bulmak derdinden de kurtulalım, kışın bizlere ateş pahasına saman, yulaf ve arpa gibi yemlik satan vurguncu tüccara boşboşuna alınterimizi kaptırmayalım, sabit bir yere yerleşelim. Eğer bir yere yerleşecek olursa, sürülerimizin salgın hastalıklardan kurtulması daha kolay olur, et ve süt üretimi artar, üretim bize daha ucuza malolur, veteriner müdürlüğü ile temas ve işbirliği daha kolay sağlanır, bunun sonucu olarak daha bilimsel bir üretim sü-

recine geçilebilir, en önemlisi çocuklarımızı okutma olanağı bulabiliriz.

İşte biz, bunun için toprak istiyoruz. Bu isteğimizin gerçekleşmesi için YÜCE MAKAMLARA, YÜCE KATLARA çok dilekçeler yazdık. Her defasında oyalayıcı demeyim de umut verici cevaplar aldık. En sonunda da tarım ve toprak reformu ön tedbirler kanunu dolayısıyle toprak tevzii yapılmıyor diye cevap verdiler. Şimdi ise tarım ve toprak reformu çalışmalarına Urfa'dan başlanmış olduğunu duyduk, tarım ve toprak reformu yapan makamların biz GÖÇEBELERİN varlığından haberdar olup olmadıklarını bilmiyorum. Yalnız sağ olsunlar devletin tahsildarları bizi iyi tanıyorlar, göçebe olduğumuz halde bizi, bulunduğumuz yerlerde elleri ile komuş gibi buluyorlar.

Neyse, tahsildarlardan ALLAH razı olsun, onlar da bizleri arayıp sormazlarsa, devlet tarafından bizleri kimseler arayıp sormayacak.. Hiç olmazsa tahsildarlar sayesinde T.C. vatandaşı olduğumuzu anlıyoruz.

Her şeye rağmen umutsuz değiliz. Belki bir gün tahsildarlarla Devlet Plânlama Uzmanları çadırlarımıza gelir, çektiğimiz sefaleti yerinde inceler ve bizlerin iskân edilme sorunlarımıza el atarlar. Umutsuz değiliz. İnşallah 1975 yılı bütçesi hazırlanırken biz göçebelerin iskânı için gerekli fon ayrılır.

Kaloriferli binalarda yeni yıl bütçesini hazırlayanlara, kış ve yazları çadırlarda geçiren ve uygarlığın her türlü nimetlerinden mahrum göçebelerden selâm ve saygılar.

Seçim zamanı oy kullanamadığımızı, hatırı sayılır miktarda da oy sahibi olduğumuzu önemle hatırlatırım.

Ali Yazıcı
1500 Hane adına...»

## «DURMA GEL»

Bir yıl mı ne geçti aradan, mektup geldi, ardı ardına telgraflar geleli?. «Aşiret çadırları yükledi bekliyoruz durma gel».

Sonunda «1500 aile adına temsilci Ali Yazıcı» geldi Ankara'ya!. Çantasında dosyalar, dosyalar.. «Halimiz rezilliktir, gel bizim oraya gör halimizi...»

Daha mı eskimesin, çilekeş çizmelerin tabanları çıktı, yazıları ben yazdım, o, yolların çilesini çekti.. Tam on yedi yıl!..

Aksaray.. Konya.. Mut, Sartavul yaylası.. Mersin.. Adana.. Gaziantep, Azaz'ın katmerleri Kilis çıkışlı, yapımlı.. Urfa.. Urfa'da «Acavit»i dinleyen toprağa hasretler.. Ceylanpınar.. Harran ovasını altı ayda ikinci kez dolanış, Deli Fişek Bekir'in dostluğu Harran gibi sıcak.. Diyarbakır.. Tatvan.. Muş.. Bingöl..

«1500 Hane adına temsilci Ali Yazıcı» Bingöl'de, Derman Eczanesi'nde bulucak beni, yahut ben onu.. Bavullara, çantalara sahip çıkan dostlar, konuksever doğu halkı..

Geceden saldım Ali'yi aşirete, atları getirsin diye..

Otobüs durağında bir lokanta Solhan'da.. «Lotamız Şark Hizmetindedir..»

Bingöl'den Solhan yönüne vurduk arabayı sabahın erinde, Solhan'a on kilometre kala yol sağa vurur, yol değil tabiî yolcuk..

Sonra araba «garç» edip gömüldü arka, sulara..

Şoför, «Yandım» dedi atladı yere, yerden arabanın altına doğru ağlamaklı bakışlar.. İleri geri.. Yerli araba bana mısın demiyor sabahın erinde!. Sonra yüklendik bavulları, çantaları otomobil zannedip kendimizi.. Hırbızon köyü yarım saat çeker, çöktüğümüz yere.. Tepedir, ıhlıya tıklıya varılır bir düzlüğe.. Açarım çantamı, matradan su, yuvarlak kaba.. Ocak tısılar, ısıtır suyu.. Sabahın erinde kahve gerek.. Masmavi gök yeşile vurmuş, dağlar ovalar.. Yine de, doğadan olsa gerek, bir yaşama sevinci yüreğimde.. MC hükümeti ve bakanları ve demeçleri ve zırvaları gerilerde, hem çok gerilerde..

Bir traktör vınılar gelir, atlar bir adam.. Uzatır elini.. «Ali'ye at verdim geceden, çıktı yaylaya, neredeyse gelir atlarla.. Haber salayım alsınlar eşyalarınızı.. Ben Solhan'a gidiyorum, hoşça kalın.»

Alamanya'da çalışan bir doğulu can, izine gelmiş.. Sonra ünledi köye doğru, kürtçe.. Yarım saate varmadı sökün etti delikanlılar.. Alamanya'dan izinli gelenin evinde sabah sütleri, kahveli Alaman yapımı fincanlarda, Alaman giysili bebeler, allı, sarılı fistanlı evin kadını, Alamanya'yı resimlerinden gören..

Hırbızon'dan çıktım yola.. Selâm verdim sağa sola, atın üzerinde.. At yavaş gidiyor, atlar yavaş gidiyor, gitsin, görüp göreceğim rahmet bu, temiz havadan yana, tadına, görünümüne doyumsuz doğadan yana.. Elvan elvan çiçekli otlar diz boyu, yeşilin ortasında patlamış pembe çiçekler tek kökte.. Atından atladı Adem, söktü bir demetini verdi kucağıma.. Adem'in sırtında bir çifte, altında «beş bin lirra parra»ya aldığı al at, oynak.. Adem kürtçe bir hava tutturdu, sonra üzengilerle dokundu atın karnına, at parladı yeşiller arasında sonra geri döndü Adem, cirit oynar gibi.. Bizim at, atlık-

tan çıkmış, eşekliğe dönüşmüş, ne kırbaç, ne üzengi, yok zaten üzengi.. Palan vuruldu sırtına, palanın üzerine hurç konuldu, hurca eşyalar, hurcun üzerine kocaman yün bir minder, minderin üzerinde bir adam.. Alıcı gözle, mavi göğe, ak bulutlara, allara, yeşillere bakan.. Böcülere, kuşlara.

Uyuştu bacaklarım, çektim dizginini atın, atladım yere.. Yürü doğan güne karşı.. İki saat mi, üç saat mi, dört mü?

Varınca ilk obaya, kara kıl çadırlara, minder üstüne minder, çalkalanmış ayranlar, ürüyen itler, dostça bakan gözler, yadırgıyla değil.. Bir yıldır bekledikleri «umut» varmıştır ilk obaya!.. Yazacak «hallarını, rivayet sanılan hallarını», yazacak da, hükümet okuyacak da «toprak» verecek «Hükümet..» Ama bilmiyorlar ki bunları yapacak «Hokümet tunne..» Yok..

*«Ali diyor ki» :*

Mırıl mırıl anlatıyor Ali Soykan..

«Ne diyor Ali, deyin bakalım?»

«Efendim» diyor birisi, boğazını temizleyip, uzatıyorum mikrofonu..

«Ali diyor ki.. Yirmi beş sene evvel burada kimseye parra vermezdi. Giderdik, ondan sonra oldu on beş senne, şurdan şuraya gelerek yirmi beş bin lirra parra, otuz bin lira para, şu ana kadar elli bin lira fazlasına çıkmıştır. En büyük yatağı da doksan bin lira paraya çıkmıştır. Yani koyunun çifti beş yüz liraya gelir. Ondan sonra olunca kalacağımız üç ay kalırız, fazla kalamayız. Yani üç ayda bir aile başına yüz koyun olsa

yirmi beş bin lira para düşer. Yani o kendi koyun parasını verir, ondan sonra sonbaharda buradan kalkıp da Urfa'ya otuz beş gün yol var. (Karşılıklı Kürtçe konuşmalar) Bizim şimdilik aldığımız bu yatak ve yayladır, en büyük bir yatak alırsa iki kilometre, üç kilometre kare genişliği alırız. Yani kimse kimsenin toprağına giremez, girerse yüzde yüz münakaşa olur. Bir de emir altındayız, yani verdiğimiz parayı da emir altındayız. Çünkü emir altında nedir? Biz buradan başkasının yatağına girersek oradan kavga çıkarırlar, toprak sahıbısı gelir üzerimize, niye onların toprağına girdiniz falan, yani o bakımdan bize hiçbir hayat diye bir şey yoktir, hayat yoktir. Çocikların yüzde biri Türkçe bilmez.»

«Fikret Bey, şööle rahat otur.»

Rahat oturuyordum oysa, dalıma iki minder daha yerleştirdi Ali..

«... Sayın Cumhurbaşkanım,

Biz göçebeler de madem ki bu vatanın evlâtlarıyız, madem ki tarımla uğraşıyoruz, bu vatanda bize de ekilecek toprak verilsin.. Göçebe oluşumuz sadece üretim seviyemizin düşüklüğü dolayısiyle ekonomik yönden güçsüzlüğümüz yağ peynir tüccarları, yayla sahipleri tarafından sömürülmemiz sonucunu doğurmakta, sosyal yaşantımızı da etkiler, sadece kışı yazı çadırlarda geçirmekte kalmayız, sosyal yaşantımızın en acı yanı, göçebe olduğumuz için çocuklarımızı okula gönderemeyişimizdir. Bizler genellikle okuma yazmayı asker ocağında öğreniriz. Kimbilir, belki okumamıza gerek yok? Bizler de okursak bu memlekette kim çobanlık yapacak, kim sürü üretecek? Beyin oğlu bey, hizmetkârın oğlu hizmetkâr olur...»

Sigaraları tazeledik...

«T. C. Millî Eğitim Bakanlığı

İlköğretim Genel Müdürlüğü 12 Temmuz 1973

Şube : 10, Sayı : 500, No : 33539, İlgi : 21.3.1973 günlü dilekçeniz.

Ali Yazıcı

Çocuklarınızın Solhan Yatılı Bölge Okuluna alınması hakkındaki ilgi dilekçeniz üzerine mahallinde gerekli inceleme yaptırılmıştır.

Buna göre, yaz aylarında ikamet ettiğiniz adresten ayrıldığınız için, çocuklarınızın kaydı konusunda bir işlem yapılamadığı, Bingöl Valiliğinin 5.7.1973 gün ve 4089 sayılı yazısı ekinden öğrenilmiştir.

Bilgilerinize ve durumun diğer çocuk velilerine duyurulmasını rica ederim. Millî Eğitim Bakanı a. Necmettin Uçkan, İlköğretim Genel Müdür Yard...»

. . . . . .

Bir tas soğuk su içtim.

«T. C. Millî Eğitim Bakanlığı - İlköğretim Genel Müdürlüğü Ankara, 22 Ağustos 1973, Şube : 10, Sayı : 500, No : 40982, Ali Yazıcı, Boğlan Mahallesi No : 54, Solhan,

İlgi : a) 30.7.1973 günlü dilekçeniz
b) 21.3.1973 günlü dilekçeniz

Çocuklarınızın Solhan Yatılı Bölge Okuluna alınması hakkındaki ilgi (b) dilekçenize karşılık, 12.7.1973 gün ve 33539 sayılı yazımızla gerekli açıklama yapılmıştır. Bunun dışında Bakanlığımızca yapılacak bir işlem bulunmamaktadır. Bilgilerinizi rica ederim. Millî Eğitim Bakanı a. Sait Mehmetoğlu, İlköğretim Genel Müdürü»

.....

«... Okur yazar mı? Yüzde bir, biz biliriz, o da askerlikten..»

Bir ses :

«Anlatmak istiyor ama Türkçe bilmiyor..»

«Anlatabildiği kadar anlatsın, ben anlarım..»

«Şimdi ben altmış beştir, altmış beş senedir..»

«Kaç yaşındasın, kaç?»

«Altmış beş, hepsi bir rezalettir. Bir sene evvel yüz koyindir, bir sene kırk koyindir, bir sene sonra elli koyin gelir veyahut hiç yoktir. Çobanlığın rezilânesi böyledir. Hayat yoktir, aha bak yağmir gelir.. Aha o diyara bak ne gelir, hayat yoktir.. Bir yer hokümat ver, o zaman daha iyyi olir. Hayat yoktir, zordir. Beyler, ağalar gelir, senin karidir, benim karidir alır götürür.. Kadındır korkan korkar. Ben gittim gittim zor yapar.»

«Kim nereye gidiyor, hele daha açık anlat..»

«Onin yaninda gidiyor..»

«Kimin yanına?»

Bir ses :

«Yani diyor ki, zorbalıkla güzelce bir karı gidiyor yanına, sen ne istiyorsun? Ben böyle böyle isterim, yani bir teneke pendir banna ver, yani bir koyun bana ver, yani bir kuzzu bana ver illâ zor yapar.. Bak sen, gece hırgızlar gelir bura, bura yer yoktir. Bu tarafa bu tarafa yer yoktir, kimse barıkmıyor sene.. (İç çekmeler, of'lar, mırıl mırıl konuşmalar)»

«Yani toprak versinler sana?»

«Heye, yani hokümat bana toprak versin, toprak versin bir yer..»

«Kaç dönüm toprak istersin yani?»

«Ne kadar verirse..»

«Yani ne kadar, senin gönlünden ne kadar geçiyor, idare eder?»

«Hokümat babadır..»

«Bırak babayı..»

«Haaa?»

«Yani senin gönlünden geçen kaç dönüm?»

«Eee, benim ömrüm yetti, benim beş oglim var, aha biri budir..»

«Tamam, tamam.. Bırak şimdi, kaç dönüm toprak geçiyor gönlünden?»

«Yüzelli versin, iyidir.. Çok çok iyi olir, Allah razi olsun, Allah seni oni razi olsin, ben gittim zaten...»

*«... Ve almış bundan ötürü tutmuş dağları*
*Ve almış yürümüş sulardan öte*
*Kıl çadırlarda maceramız...»*

Ahmed Arif

## «GOÇERLİĞİ BIRAKMAK VAR HAYAT ZORDIR..»

«Kaymakamlık Yüksek Makamına

Viranşehir

Dileğimdir :

Aslen Elâzığ vilâyetinin Palu kazası Kavak köyünden ve Beritan aşiretinden göçebeyim.

Koyunculukla iştigal ederim. Bir karış toprağım dahi yoktur. Her yıl olduğu gibi, bu yıl dahi hayvanlarımı yaylım maksadıyle Viranşehir mıntıkasına getirmiştim. Hatta birlikte getirdiğim 600 adet koyunumu satmak gayesiyle Viranşehir veteriner dairesinden al-

dığım vesika ile Urfa ve hatta Adana'ya kadar baytariye vesikası almış isem de hayvanlarım satılmadığından Urfa'dan geri döndüm tekrar Viranşehir'e geldim, mevcut 600 koyundan halen 200 adet kalmış, 400 tanesi açlıktan ölmüştür.

Bakiye kalan 200 adet koyunum yemlikten mahrum ve bu yemi şahsen de tedarik etmekten âcizim.

Hükümetçe hayvan yemliği ihtiyacım karşılanmadığı takdirde geri kalan 200 koyunum da yemsizlikten ölüme mahkûm kalacaktır ve hatta şu hususu yüksek makamınıza arz ederim ki, 600 koyunumdan bakiye kalan 200 koyunumdan her gün ölüm olmaktadır. Durumun ehemmiyetinin nazara alınarak gerek kefalet müteselsiyle yoluyle ve gerekse başka suretle ihtiyacıma göre tarafıma hayvan yemliği verilmesi hususunda dilekçemi gerekenlere havale buyurmanızı dilerim.»

(T. C. Z. Bankasına gereği ricası ile
Ziraat Tek.
Hanifi Tümür 3.2.1968 Kayma. Y.
İmza 3.2.1968)

.....

«İkâmetgâhınızın Palu ilçesi olması sebebiyle Bankamızca kullandırılan Hayvancılık Mevzuundaki Kredilerimizden Mevzuatımız gereğince istifade ettirilmenize imkân olmadığını bilgilerinize rica ederiz.

Saygılarımızla
Türkiye Cumhuriyeti
Ziraat Bankası Viranşehir Ajansı
(imza)»

.....

«Senin kaç koyunun var?»

«Benim? Taa yüz koyyinim var..»

«Yılda kaç para kazanırsın?»

«Vallah hiç! Vallahi zarar, vallahi hepsi mesarif, vallahi billâhi mesarif. Bir koyun bir senede beş yüz gidiyor, o koyuna ben ne veririm? Kurt yer, ölü var, her bir şey var, aha, hırgız var, her zor var.. Her bir şey var para almağa vallahi billâhi bizim memlekete bir koyun yayla için para yani (cebinden yırtık paralar çıkarıp gösterdi) aha para budir. Bu memlekette yaşamak zor, yani bu göçerliği bırakmak var, hayat zordır. Göçer nedir? Bir zaman var eyyidi, bir zaman da kötü oldu..»

*Hasan Demirkapı anlatıyor*
*hesap kitap durumlarını*

«Efendim, mevcut koyunlarımızdan kalmamıştır. Şimdi bir hayvan bu yaylada otlamak için yani tenesi gelir, yani normal olarak gelsin yüz elli, yüz otuz liraya gelir..»

«Yani, üç ay yaylak için koyun başına yüz elli lira mı gelir?»

«Evet. Koyun başına yüz otuz, yüz elli lira masrafı vardır, bir de şu var, koyuna biz bakıyoruz, koyunun bir geliri yoktır, şimdi domatesin bir kilosu altı, sekkiz, yeddi liradır. Bir peynirin kilosu onnüç liradır. Bak, davarın artık tadı kalmamıştır. Mademki bir kilo domatesin kilosu olmalı otuz lira kırk lira, öyle degel miii?»

«Öyle.. Peki peyniri kime veriyorsunuz on üç liradan?»

«Kime verelim? Yaylada başka kime verelim? Taşlara verelim? Öyle degel miii? Şimdi bak mademki menfaat yoktir, biz yerleşmek istiyoruz. Bizi yerleştirsinler, yerleşmezsen hokimat bunu düşünsün.. Öyle degel miii? Mademki biz böyle hiç idare etmiyoruz, mademki biz vatandaşız, bizim için güzel bir şey düşünün, düşünsünler. Öyle degel miii? Bizim çociklar? Bir şey var mı? Bak, burda bir cemaat vardır. Kaç kişi vardır, otuz kişi vardır. Hele kim dil bilen yoktir. Nedandır? Tâbi bizim okulumuz yoktir. Hep ondan ibarettir. Bak, bizim göçebeler vermese vermese bir milyona yakın para verirler yaylağa, yani bir daga bu kadar para verirler yani, ne kadar gitmese bir milyona yakın gider..»

«Nasıl gider, hele daha açık anlat, nereye nasıl gittiğini Hasan..»

Hep bir ağızdan :

«Yani yatak parasına, yayla parasına..»

.....

«Sayın Cumhurbaşkanımız,

... Maalesef biz göçebeler, hazineye ait olan otlaklar için de ağalara, beylere kira öderiz. Sayın Cumhurbaşkanım, toprak ve tarım reformu biz göçebeler için son umuttur. İnanınız, artık tahammülümüz kalmadı, 1967 yılında koyunlarımız kırıldı, o günden beri belimizi doğrultamadık. Yarıcılıkla onun bunun çobanlığını yapıyoruz. Gerçek üretici biziz, fakat ürettiğimizin hayrını göremiyoruz...»

*Aldı çoban Adem sözü, bakalım ne dedi?*

«Kaç yaşındasın sen Adem?»

«Otuz beş yaşındayım.»

«Askerliğini nerede yaptın?»

«Malatya'da.»

«Yolda yanımdaydın, muhafızlığımı yaptın diyelim, elindeki çifte on altı numara mıydı? Domuz kurşunu var mıydı içinde, ben epeydir çıkmıyorum ava, vakit bulamıyorum bir, öldürmekten artık hazzetmiyorum iki.. Kaç para şimdi bir fişek?»

«Heye, on altı idi, vardır içinde, bir fişşek şimdi dört lira paradır.»

«Yani bir keklik vursan, dört lira paraya geliyor, pahalı be.. Buralarda ne gibi avlaklar var?»

«Av için? Tavşan çok, kurt, ayı var. Ayı dahaları çok Karlıova terafındandır.»

«Senin kaç koyunun var Adem?»

«Yigirmi beş koyinim vardir.»

«Adem de bana, anlat bakalım, kaç yıllık evlisin, kaç çocuğun var, en büyüğü kaç, en küçüğü kaç yaşında, gelirin, giderin nedir, bi anlat bana hele...»

«En büyiği sekiz yaşındadır, küçük ise bir senelik olmamıştır. Urfa'dan gelmişem, Viranşehir terafından, eskiden Ceylanpınar'da otururduk. Şimdi Viranşehir'in üst tarafından Civan mıntıkasından, bir kısmımız da Tektek dağlarından, bir kısmı orada idare mudara ediyor. Tektek dağlarında su yoktir. Yağmur olursa vardir, olmazsa araba araba ile gelir sarnıçlara..

On beş nisanda karı ile beş çoccik ile yola çıktık, atla, atlan geliyoruz ama hırgızlar hepsini götürüyor, bağzıları hiç at da yok, yoktir, araba ile gelmişlerdir.

İki atın üzerine döşekler koydik, kadın beş çoccik sabahleyin binersin kalkarsın, akşam inersin. Güneş çıkar, yükleyeceksin, yani ikindi zamani da bırakıyor bir yere ama orada kimse bırakmaz, kalasın geceleyin!.. Hayvanlarla ağır ağır geliriz. Yigirmibeş günde gelmişizdir buraya, kimi zaman araba ile salarız hayvanları, bırakmazlar yollarda hayvan geçsin, bırakmazlar çok kez, kimse bırakmıyor efendim.»

«Neyse Adem, yani geldin, senin çadırın şurada, önünde gördüm seni, Hasan'ın çadırı yanında değil mi? Tamam. Yani sen de geldin, yerleştin bu yaylağa, otuz koyunun var, üç ay burada kalacaksınız, şimdi bu üç ay içinde senin gelirin ne olacak, masrafın ne olacak?

«Mesraf çoktir. Mesraf bu senne biz orada otuz beş bin lira para verdik, o belediye bizden aldı ,Solhan Belediyesi, biz Solhan Belediyesine üç aylık otuz beş bin lira para verdik..»

«Yani Adem, sana kaç para düşecek bu otuz beş bin liradan, sen kaç para vereceksin?»

«Benim iki dene de inegim vardir, otuz koyun..»

Adem çıkamadı hesabın içinden.. Sonra bir ses :

«Efandım, otuz tane koyunu var, koyun başına üç ay için yüz otuz lira verecek, o zaman kaç para edecek, o kadardır.. Kimi yaylakta koyun başına doksan lira para gelir, kimi yüz elli, öyle degel miii?»

«Adem de bana, üç ayda sen ne kadar süt alırsın koyun ve ineklerden, ne kadar yağ, peynir yaparsın, ne kadarını satarsın?»

«Bizde hiç peynir yok, süt de yok, çociklar için biraz idare eder bu koyunlar, bizi idare etmiyor, ama çoccikları biraz idare ediyor, yani yemek için biraz idare ediyor, bir menfaat bize yok.»

«Kışlık yağını yaparsın, değil mi?»

«Yağ yoktir, ben alacağım dışardan kilosu elli lira paradan. Bizde yağ yoktir, iki teneke alacağım!»

«Peki ya, o otuz davarın sütü, iki ineğin sütü ne oluyor, beş çocuk bütün gün süt içseler yine de artar be, artan ne oluyor?»

«Artan? Yani biraz peynir meynir yapak, ben peynir meynir satmam ama fazla varsa ben satıyorum, yoksa kendi idare eder. Satmak için bağzan hiç peynir çıkmaz, kendimize iki tuluk tulum peyniri çıkar; vardır, vardır yirmi kilo falan bir tuluk, kışın bizi idare ediyor..»

Bir ses :

«Yani otuz davar için üç bin dokuz yüz lira verdi yaylak parası üç aylığına, peki çobanlıktan ne kadar lira para alacak, onu da sorun Adem'e?»

«Asla asla, bazan çobanlık beş altı ay sürer, dört ay da.. (tartışmalar) Şimdi bir ayda değil, iki ayda dört bin lira alır, dört ay yapacak, sekkiz bin lira para alır, iki üç bin lira temsilen bu hayvanlara verecek, temsilen ot parası, saman parası, iki üç bin lira kalacak kış zamanı gene yiyecek, bak idaresine gene yetmeyecek eli yetmeyecek, çociklerin idaresine gene temin etmez. Otuz koyun varsa şimdi, seneye yirmi kalır, hatta on beşe kalır, mecburiyeten satıyoruz tabiî, öyledeğel miii? Mecburiyet, mecburiyet bişeyler olur. Eskiden.. Eskiden koyunlar çoğalirdi, idare ederdik, otlar çokti, her yerde böyle haraç yokti, o zamanlar nasil olirdi? O zaman insan her daim iyi idi. Şimdi öyledir? Değildir...»

*«... Yücende buzul ve kar.*
*Maviş dağ tavşanları*
*Gün vuranda alaran*
*Zemheri yılanları,*
*Ve yakut bir oyma gibi gökte balkıyan*
*Sonsuzluğun yakışığı kartallar*
*Yurdum benim.*
*Şahdamarım...»*

Ahmed Arif

Sonra el ayak çekildi.

Bir kaç it ürüdü, uzaklardan..

Birkaç ihtiyarın nikotinli öksürüğü..

Ağlayan birkaç bebe.. Kadınların «Yavooo.. Yavooo» deyişleri.. Yavrum, yavrum..

Karakıl çadırların, kilimdi, çuldu serilmeyen yerlerine, yani toprağa, toz kalkmasın diye pençeli Kinkör otları yayılır.. Hayvanlar da bayılır Kinkör otuna.. Kinkör'ün yaradığı başka işler de var, sütlerin süzümünde, huninin içine konulur, Kinkör alıyor kıldı, ottu, pislikti ne gelirse diğer kaptan..

Gün batanda ocaklar yakıldı, çadırın öbür ucunda.. Kadınlar, bizim kadınlarımız bu kelli ocağın başına oturdular.. Hamurlar yoğruldu, ince ekmekler açıldı, saçta pişirildi, ısıcak ısıcak.. Bir başka ocakta kuzu kavruluyordu, bir diğerinde pirinç pilavı.. Kız bebeler ayran çalkalıyorlar..

Kimi, taze peynir dilimliyor..

Sini peydahlanıyor burnumun dibinde, peşkirler uzatılıyor ve sininin üzerine koca bir kap içinde yayık yağ misk kokulu pirinç pilavı, üzerinde kavrulmuş kuzu, parçalanmış... Bir taş soğuk su ve ayran bir tas.. Dolanıyor tas elden ele, bir büyük buyur ediyor yemeğe.. Sonra, konukseverlik gereği parçalıyor eti eliyle ,en iyi taraflarını yığıyor önümüze.. Yufka ekmeğini çatal edip alıyoruz pilavı, arasına biraz et koyarak.. Söyleşiler yemekte de sürüyor, salt toprak, özlemle, umutla..

Beritan aşiretinin yemekleri pilav ve çoğunluk, hayvan hastalandığı zaman ettir.. Üzümden yapılan bastık, tereyağında kavrulur, bu da sevilen, tutulan bir yemek.. Bulgur ve pirinç pilavı, kayısı ve kuru üzüm hoşafı, yoğurtlu çorba, çiriş otunun başından yapılan Gülük.. Gülük'ü suda iyice kaynatıyorlar, sonra elle sıkıştırıp, yağda kavuruyorlar. Kınkör'lerin dibinden toplanan mantarlar da göçerlerin ana gıdası arasında. Pek iyi biliyorlar, yararlısını, zararlısını.. İnce ince kıydıkları mantarı bulgur pilavına karıştırıyorlar.. Yine kıyılmış mantarı suda haşlayıp, elle sıkıştırıp yağda kavuruyorlar, üzerine sarımsaklı yoğurt döküp yiyorlar. Kış için tuzladıkları eti kurutuyorlar, sonra ya koyun derisine ya da beze sarıp saklıyorlar.. Sofrada yoğurt, peynir, ayran eksik olmuyor..

Yemekten sonra muhakkak çay geliyor, ardından kahve.. Ali Yazıcı dostluk olsun diye, ikram olsun diye bir ufak kavanoz Nestcafé almış!

Karakıl çadırların dokuması, Toros yörüklerinin, göçerlerinin çadırları gibi sık dokuma değil, yağmur olduğu gibi iniyor üzerinize.. Yıldızlar, ay ışıldıyor dokumaların arasından.. Tertemiz yün yatakları serdiler, yün yastıklar kocaman.. İki yorgan, bir battaniye, anca yatabiliyor

insan!.. Uyku tulumuna hoş bakmadılar, «Yorganimiz yoktir, hakaret olmaz bunda yatarsan?» Yatmadım, hakaret olmasın diye..

Günle birlikte kalkıp, topladım yatağımı, sonra kadınlar gelip süpürdüler çadırı.. Güm güm sesler geliyordu, yayık başındaydı kadınlar, çoktan kalkmışlardı, silip süpürmüşler ortalığı, bebeler uykuda.. Hayvanları yaylağa çıkarmışlar, yakmışlar ateşleri, yoğurmuşlar hamurları ve açmışlar hamurları, ekmek ediyorlar sabahın köründe..

«Su dökme» işi, zor biraz.. Gözden ırak bir yer bulmak için on on beş dakika yürümek gerekiyor!

Soğuk suyu vurunca yüzünüze, bir yaşama kıvancı geliyor yüreğinize.. Sonra taze süt. Taze peynir, taze yağla kocaman bir «dürüm», sonra koyu keyif çayı!.. İkram biter mi Türk'te? Ardından kahve!.. Varsanız, koca bir tas ayran!.. Kızıyorlar az yediğim için!.. «Kocca adamsin, bu kadar yersin?»

Makinaları yükleyip uzaklaşıyorum çadırlardan.. Elvan elvan çiçekli otlar.. Kari.. Yiyorlar bunu insanlar da.. Uzun, upuzun çiçekli Çiriş.. Yirmi büyük karpuz büyüklüğünde örümcek ağı gibi Kinkör'ler.. Sahlep'ler mor çiçekli.. Şu sarı çiçekli bitki Merik.. Çavişik ise sütlü.. Kesince gövdesini ak ak süt bırakıyor.. Koyunlar pek yiyorlar Çavişik'i.. Sonra adını bilemedikleri pespembe toplu bir çiçek yeşillerin arasında, çılgın gibi, doğan güne karşı..

Basınca çizmemle otlara, yatıyorlar yere, sonra çekince çizmeyi kendilerine geliyorlar, dikiliyorlar. Çok ötelerde, tepelerde sürüler yayılıyor.. Mavi üstüne ak bulutlu gökyüzü, öğleden sonra kararıyor, iniyor yağmur, gürültülerle...

Günler izliyor birbirini..

Sabahtır..

Sağılıyor koyunlar, sütler kaplara konuyor.. Ertesi günü kadınlar sabahın erinde yayık yayıyorlar, gümbürtülerle, çadırların önünde yayık çatalları.. Yağlar alınıyor, ayranı alıyorlar kendi gıdaları için.. Sonra geri geri kalanı kazanlara dökülüyor, kaynıyor kara kazanlar, çökelek yapıyor kadınlar, bizim kadınlarımız.. Sonra bez bir süzgeçten süzüyorlar, üç çatallı ağaçlara asıyorlar. Kalıyor burada iki gün.. Sonra tuzluyorlar, eritiyorlar elleriyle tuzu, iyice.. Tüysüz tuluklara boca ediyorlar, tüysüz tuluk suyu emiyor da.. Peynir iyice sertleşiyor, alıyorlar bunu, ayran, yahut yoğurtla iyice karıştırıyorlar, hamur gibi oluyor peynir. Bu sefer tüylü tuluğa iyice basıyorlar, basıyorlar iyice, hava almasın diye, tüylü tuluk sızıntı yapmaz, kalır peynir kışa kadar..

*Beyaz peynirin öyküsü..*

Sürüler gelir öğleye doğru.. Memeleri sütlüdür, kimi yerde erkekler de sağar hayvanları, kadınlarla.. Beyaz peynir, çoğunluk öğle üzeri alınan sütlerle yapılıyor.. Akşam sütü az oluyor hayvanlarda.. Akşam sütünden yoğurt yapılıyor.. Eğer sürü büyükse mesele yok, ama kalmamış öyle eski büyük sürüler göçebelerde.. Sütler, sağmalda tuluklara dolduruluyor, bu tüysüz tulukların ağızlarını deli bağlar gibi bağlıyor kadınlar, bizim kadınlarımız.. Taşıyıp getiriyorlar çadırlara.. Gelirken boş kalmamak için, bir yandan da yün eğiriyorlar! Kinkör otunu döşüyorlar hunilere, süzüyorlar sütü bir güzel.. Kazanlara dökerken, bu kelli bezden geçiriyorlar, arı-

yorlar bir güzel.. Eğer bir koyun kesildiyse, yahut öldüyse alıyorlar kalın bağırsağını, bağırsağın kenarında «Şilaf» dedikleri bir kesecik var.. Alıyorlar bu Şilaf denen keseciği, temizliyorlar iyice, kurutuyorlar.. Kıvrım kıvrım bir nesne bu Şilaf dedikleri, yuvarlak da.. Koyuyorlar bir şişenin içine, üzerine boca ediyorlar peynir suyunu, bir ay kadar bekletip ekşittiriyorlar.. Bu, bizim halkımızın icadı, halis ve de muhlis peynir mayasıdır kendi olanaklarıyla yarattıkları!.. Kazandaki sütün içine, işte bu Şilaf'tan iki kaşık dökülüyor, bekliyorum kazanın başında, yirmi dakika mı ne, süt peynire kesiyor.. Eğer süt, sağmaldan gelirken ısısını yitirmişse kazanda bu ısıya eriştiriliyor hafifçe altını yakıp.. Sonra temiz bezlerle örtüyorlar kazanın üzerini.. Sonra bezden yapılmış süzgeçlerle birer ikişer kiloluk parçalar alıyorlar, ellerle bir güzel sıkıştırıyorlar, yuvarlak ekmek gibi oluyor biçimi.. Bunları yığıyorlar üstüste.. Suyu iyice akıyor, peynir hazırdır yenmeğe ve satılmaya.. Give peynir deniyor buna, bir başka adı da damlama, give damlaması, en taze peynir.

Sonra bir başka işleme geçiliyor.. Dilim dilim kesilen bu peynir kaynatılmış peynir suyunun içine atılınca, sakız gibi bişey oluyor.. Bir tahtanın üzerinde tuzluyorlar sonunda, işte teneke peyniri böyle oluyor, tulum peynirini de bundan yapıyorlar.. Bu hale dönüştürülmüş peyniri yine yoğuruyorlar bir kaba döküp, çökelek haline getiriyorlar, sonra tüysüz tuluğa koyuyorlar. Bir buçuk ay kalıyormuş bu tüysüz tulukta.. Tüysüz tuluk içeride kalan suyu atıyor dışarı, sonra kesiliyormuş tüysüz tuluk, içinden alınan peynir; yoğurt, yahut taze peynirle yoğrulup yumuşatılıyor, sonra tuluklara konuluyormuş, iyice sıkıştırılıp.. Taştan yaptıkları barınakların zemini tuzlanıyor güzelce, tuluklar bu tuzların üzerine

yerleştiriliyor.. Kadınlar, bizim kadınlarımız günde bir kez bu taştan yapılmış tuzlu barınaklara gidip tüysüz tulukların üzerini bıçakla temizliyorlar, yeniden tuz koyuyorlar, günlerce sürüyor bu çaba, kurt düşmesin, kokmasın diye!..

*Çerçiler... Alıcılar ...*

Alıcı kuş gibidir çerçiler, alıcılar!.. Alıcı kuş gibi!.. Önemlidir çerçiler göçerlerin yaşamında.. Az gelişmiş ülkenin az geliştirilmiş ürünlerinin, cıncık boncukları, pırtıları, lâstik ayakkabıları, iğneleri, sonra üzümdü, leblebiydi, tokaydı atıp atıp sırtına varıyorlar çadırların yanına.. Çoluk-çocuk, kadınlar kızlar toplaşıyorlar çerçinin sergisi etrafına.. Geçmiyor para pek.. Çocuklar yün veriyorlar çerçiye, ne kadar ağırlıktaysa yün, o kadar üzüm leblebi veriyor çerçi!.. Takas yöntemi geçiyor.. Bir çift plastik - lastik ayakkabı pazarda 14 lira.. Çerçi bu ayakkabı karşılığında iki kilo peynir alıyor. İki kilo peynir Beritan aşiretinin «son rayicine göre» 25 lira, yerinde.. Bu peynir Bingöl'de 39 liradır!.. Yani bir Beritanlı kadın, bir başka köylü kadının pazardan 14 lira verip aldığı plastik - lastik ayakkabıyı 39 liraya almaktadır!.. Bir Beritan bebesi kaça yiyor leblebiyi, oturup vurduk kaleme.. Kahverengi yün, Şerafettin dağlarında, yani Beritan göçerlerinin karakıl çadırlarının dibinde perakende 20 liradır, beyaz yün ise 25 liradır, kilosu.. 250 gram beyaz yün 5 lira eder, karşılığındaki leblebi de 5 lira, 250 gramı yani.. Oysa kasabada aynı paraya, beş liraya yani, yarım kilo leblebi alınabilir.. Öte yandan, diyelim, Şerafettin dağının, yine diyelim Avgeni yaylağında —bu kokulu su anlamına gelir— çadırların

dibinde kilosu 20 liraya satılan kahverengi yün, Bingöl'de 30 liradır. Beyaz yün ise 35 lira..

Bu sömürü düzeni sürer gider!..

Peynir alıcıları, öğlene doğru gelirler yaylaklara, terazileriyle.. Geçen yıl peynirin kilosu 9 lira imiş.. Artmış bu yıl.. Alıcı 15 kilo peyniri 14 kilo olarak hesabediyor, bir kilo fire düşüyor!..

Şerafettin dağındaki çeşitli yaylaklarda, Beritan aşiretinin ürettiği peynirin kilosu 12.50 - 15.00 lira arasındaydı temmuz ayının yarısında..

Şerafettin dağlarının çeşitli yaylaklarına baharın gelen Beritan aşiretinin insanları, kendilerinden ürünlerini alacak İstanbul'lu, İzmir'li tüccarların yerli işbirlikçilerinden üç bin liradan, güvene göre on bin liraya kadar avans alırlar, yaylak parası ödemek için.. Sonra karakıl çadırların içinde pazarlık başlar.. İstanbul'lu yahut İzmir'li para babalarının yerli adamları, hemen sıcağı sıcağına, alacakları peynirin fiyatını da saptarlar, kendileri biçer fiyatı, boynu büküktür Beritan aşiretinin Şerafettin dağlarındaki insanlarının, n'itsinler başka?

Mandıralar gördüm obaların yörelerinde, ak çadırlı mandıralar. Beritan aşiretinin garibanları analarının ak sütü gibi helâl, hilesiz hurdasız sütlerin litresini üç liradan satıyorlar bu mandıralara!.. Beritanlılar ürettikleri yağları kendi tüketimleri için kullanıyorlar, yetmiyor kimi kez, dışardan alıyorlar nebati yağ!... Yağları yaylakta yiyorlar, geri kalan, tuzlanıp tuluklara dolduruluyor, iki ay kalıyor tuluklarda.. Sonra kara kara kazanlara boca ediyorlar bunları, kaynatıyorlar.. Üstten üste alınan yağlar yeniden konuluyor tuluklara, bunun adı erimiş tereyağdır..

Sonra elbette kış gelecektir. Beritan aşiretinin insanları hayvanlarına yulaf alacaktır, yem alacaktır; samandır, arpadır.. Paraları yoktur.. Haberler salınır, yetiş diye, gelirler verirler para tefeciler, aracılar, kredidir bu açılmış, her yanı sivri kazıklı.. N'itsinler almayıp acep?

«T.C. - Tarım Bakanlığı - Diyarbakır İli Teknik Ziraat Müdürlüğü

Dosya : 217, Konu : Yem Yardımı Hk. 18.1.1974

... Başbakanlığa sunulan ve Tarım Bakanlığı kanalıyla Vilâyetimize intikâl eden Yem Yardımı yapılması hakkındaki dilekçeniz ve ekleri incelendi.

Göçebe olduğunuz ve kuraklıktan zarar gören mahsulünüz olmadığı için size Vilâyetimizce yem yardımı yapılması mümkün olamamaktadır. Bilginizi rica ederim. Ali Namık Tüzün - Vali Muavini.»

*«Halkım benim*
*Askıda çığ,*
*Ha indi*
*Ha inecek...»*

Ahmed Arif

Beritan aşireti üç kabileden oluşur. Mollaamir kabilesinin reisi Mehmet Yazıcı, Karakulak kabilesinin Yusuf Karabulut ve Kosan kabilesinin de Mehmet Sorgun'dur. En büyük, kalabalık kabile Kosan'dır, sekiz yüz haneye varır.

Atın başını çekip geldiğim bir obada, mindere oturur oturmaz dikkatimi çekti. Mehmet Karaoba.. Hoş bakmıyordu.. Yani, ne işin var buralarda be adam, yıllardır çektiğimiz çileyi sen mi sonlandıracaksın, der gibiydi, gözleri!.. Selâmlaşma sürdü gitti, çaylar ve kahveler ve ayranlar ve sütler.. Ve Mehmet Karaoba'nın zılgıtları.. Öfkeleniyordu Mehmet, iyi bakmıyordu hiç, ona dönüp sordum kaç «tevellütlü» olduğunu..

Aldı bakalım Mehmet Karaoba sözü, bakalım ne dedi :

«1340 doğumluyum efendim. Bin dokuz yüz otuz yılından beri, daha doğrusu Ceylanpınar çiftlik olmadan, biz müracaat ettik. O zaman eynam vardı, hep, bir bir yazıyorduk koyunlarımizi, yani yüz elli binden fazla koyunlarımız vardi Beritanlıların yüz elli binden fazla üstünde.. O zaman ecnebilerde yüz elli binden fazla koyun yoktu. Şimdi ise orya çiftlik yaptılar biz perişan oldik..

Şimdi gidiyoruz kışın Diyarbekir köylerine, kışın gidiyoruz.. Çift başına yüz elli lira ot parası veriyoruz, yani yaylım parası, orda birşey yok, hep tarla ekin ekili, ot parası veriyoruz! Yani yaylım parası.. Hayvanları ahırda besliyoruz, beş ay saman arpa, samanın kilosu iki yüz elli kuruş, arpanın kilosu hakeza.. Bu yaylaya geliyoruz baharda. Şu oturduğumuz yerde beş yüz koyunumuz var, şimdi yirmi altı bin lira vermişiz. Sen hesap et kaç lira paraya geliyor? Buradan kalkarız yol boyu, nerede dursak ayağımızı nereye bassak para, hangi köyün yanına gitsem para, nere gitsen para.. Urfa'ya kadar her gün her gün para.. Bazıları ağadır, zaten bu yaylalar ağalarındır. Kimi yer Solhan

Belediyesinin yeridir. Üç sene uğraştık mahkemelerde, dosyalar Solhan'dadır.. Ankara'dan heyet getirttik bu dağı hep ölçtürdük, krokileri çizilmiştir, ben beraber gezmişem bu dağları tam on altı gün.. Bu topraklar hazinenin mi, yoksa derebeyinin mi, biz hazineye çalışıyoruz, onlar bize çalışmıyorlar, neden çalışmadıklarını biliyoruz biz, söyletme beni.. Ne mülkümüz var, ne evimiz var, ne de bir yerde yaşıyoruz, ne de hükümet bizi yerleştiriyor.. Durumumuz böyle, sürüm sürüm gidiyoruz. Dağ başlarında yaz kış, çadırlarda. Ankaralara gittik heyet halinde, hükümet bizi tanımaz vatandaş olarak hatta bir keresinde söyledik bakana, bakan şey, Kürümoğlu'na, dedik ki Kürümoğlu'na, biz vatandaş değiliz? Eğer öyle, bizi başka ecnebiye gönderin, eğer bizi vatandaş olarak kabul etmiyorsanız bizi nereye sürgün ederseniz sürgün edin... Böyle dedik bakana.. Birkaç sefer kararlar alındı, Bingöl'de bize yerler verildi, planlar çizildi, etüdler yapıldı, her bir şey kocaman Bingöl'de iki üç kişi gitti Ankara'ya, biz Beritanlıları istemiyoruz dedi, on bin nüfusu iki Bingöllü ağanın hatırı sıra verdiler. Beritanlılar burada Bingöl içinde yerleşiyorlar, hesabımıza gelmez dediler.. İşlerimizi bozarlar dediler.. Memleketimiz Elâzığ, kazamız Palu'dur. Bulgaristan'dan muhacirleri getirdiler oraya yerleştirdiler, köyleri mevcut, mülkleri mevcut, arazileri mevcut, onlara her bir şey verdiler, bize vermediler, bu hükümetin gayesi nedir bilmiyoruz? Suç bizdendir, suç onlardandır bunu da bilmiyoruz. Şaşmışız kalmışız.. Yani hükümet bize bir şey yapacağı yok, eğer hükümet bize bir arazi verirse, bizi de yerleştirirse iyi olur, yapmazsa ne yapalım? Ankara'ya heyet halinde gittik, bize söz vermişlerdir, ama yapmamışlardır.. Böyle hakaret olur?»

Coşmuştu Mehmet.. Makinalı gibi konuşuyordu, «nefes al» dedim, devam etti :

«Aga yalnız hakaret yapmaz, hükümet de yapar.. Şimdi be efendi, vallahi şimdi Beritanlı dedin mi isim vardır, ama biz ruhsuz geziyoruz, ne kışımız var, ne yazımız, ne de baharımız.. Durum budir, eğer hükümet bize bir yer verirse iyi olacaktır, biz böyle düşünüyoruz. Biz hükümete vergi veriyoruz, askerlik yapıyoruz, bizim sicilimiz öyle bir sicildir ki, dünya icadında hükümete karşı hiç bir fenalığımız yok, daima hükümete riayetkâr olmuşuzdur, sicilimiz hükümete karşı bembeyazdır, sicilimize hiç leke de vurmadık. Bu da bizim şansımızdır, şans meselesidir, başka bir şey yoktur. Böyle, anamızdan babamızdan dünya icadında Türk milletiyiz. Hükümete karşı bir isyanımız yok, bir hasarımız yok, hükümet herkese, ama herkese yardım yapacak, arazi verecek, konut yapacak, bize niye yapmayacak? Biliyoruz.. Hükümetin adamları geldi, valiler, başkanlar, krokiler, planlar, sonra bir şey yok!.. Dedim ya, bize ne soracaksın, ne yapacaksın bizim derdimizi?»

«Yani sen de başkasına kızıp bana bağırıyorsun. öyle değil mi?»

«Yooo vallahi yok, bakana da söylemişimdir daha ağırını.. Bakan işitince sözlerimi, yapma kardeşim dedi, yapma ağir lâftır söylediklerin... Ne yapması dedim, eğer vatandaşsak o zaman bize neden böyle yapıyorsunuz? Bak şu çadırlara, bak, iyi bak.. Kışın bu çadırlarda yaşamak olur mu, yani hangi adalet bunu kabul ediyor? Yalnız burası değil ha, bir tarafı Hınıs'ta, bir tarafı Erzurum'da, bir köşesi Muş'ta, bir köşesi Diyarbakır'da... Burası gene iyidir, git Bingöl'e, karların

içine çadırları kurmuşlar, bu kadar zahmetten sonra parasız olsa bari.. Ne gezer? Peyniri satar yer parası, yüzünü satar yer parası, koyununu satar yer parası, çobanlık yapar yer parası, yani çolik çocik millete çalışıyoruz.. Yani kendi nefsimize birşey yoktir.. Geliriz bir yere, gecedir, yağmur yağar, çadırı kuracaksın, dikilirler karşına, yok buraya çadır kuramazsın, kurarsan ver beş yüz lira... Vermezsin gittin ileri, orada da ayni şey, ver para yoksa kuramazsın çadırını!.. Bu hal nasıl olir beyefendi, nasıl olir bu hal? Bir zamanlar Bingöl'de bir vali vardi, adi, Kemal Gazezoğlu'dur...»

«Gazezoğlu mu? İyi bilirim, iyi bilirim Urfa'dan Viranşehir Kaymakamı Gürbüztürk olayından...»

«İşte bu Gazezoğlu bizi dinledi, o bize iştirak etti, öyle bir vali olmalıdır. Vekâletten emir aldı, benim emrime beş tane memur verdi, tapu kadastro memurları bütün yaylaları ölçmişem, dosyalar Solhan'dadır. Bingöl Millî Emlâk'indedir, Karlıova Maliyesi'ndedir, santim santim ölçmişem, beylerin elinde dört dönüm tapusu var bu yaylanın, bir milyon bilmem kaç dönüm çıktı, arazi çıktı bu ağaların elinde, yine de bu ağalar satıyorlar yarım milyon lira para kazanıyorlar, geliyor çadırın ortasına elinde kirbacı, ayağinda çizmesi, hakaret yapıyor üstelik, anladın mı? O hakaret de yapıyor, ama hükümet yine bir şey yapmıyor!.. Geçen sene yine müracaat ettim, hava. Kaymakama gidiyoruz, diyor siz para vermeyin, o gelip sizi şikâyet etsin.. A be efendi diyoruz, neden, siz elâkadar olun, er gönderin hükümeti gönderin, bize karışmasınlar. Diyor, yavu diyor, onlar sizi şikâyet etsin.. Diyoruz, beyim, bize hükümet yardımı lâzım, yoksa beyler bizi öldürür.. Şimdi bin atına, gez dolaş beyim, dolaş obaları, sor ne kadar

yere ne kadar para vermişler, hangi ağalara, beylere vermişler, git tek tek sor.. Maliye'ye sor, defterdara sor, bu ağaların elinde tapu var mı de, sor bakalım, bu topraklar ağanın mı, hazinenin mi de, bunu da sor.. Fazla gittik mi ileri, gelip bizi tehdit ediyor ağalar, neden şikâyet ettiniz diye? Niye bize yardım etmiyorlar, biz de usandık, bıraktık peşini. Bu yayla hazine malıdır dedik, vali Gazezoğlu'na, kirayı devlete verelim dedik, bize hakaret yapıyorlar vali bey dedik.. Vali bey derhal kadastro çıkarttı, emir verdi muhtarlara, kim Beritanlılara bir şey yapacak, gözlerini oyduracağım, dedi. Üç sene Gazezoğlu zamanında bu yaylalara bir kuruş para vermedik. Gazezoğlu gittikten sonra, başka vali geldi, biz ağalara beylere yine para vermeye başladık, yani hazine topraklarının parasını ağalara, beylere vermeye başladık...»

«Mehmet kardeş, sizin ecdadınız nereden gelmiş, bilirsin?»

«Biz Konya'dan gelmişiz, dedelerimizden duyduğumuza göre; işte o zamanlar Suriye, Osmanlı devletinindi.. Bunlar Suriye'ye gitmişler, bir zaman orada kalmışlar, ordan çıkıp gelmişler Elazığ'a.. Bir zaman gelmişler Urfa'ya, Urfa'da kalmış Hüseyin Ağa isminde bir şahıs.. Hayat kavgası için kalmış Elâzığ'da, gelip sonra Palu'ya yerleşmiş.. Esasımız, ecdadımız Konya' lıdır.»

*Yine yem derdi...*

Mehmet soluklandı ve hemen kaldığı yerden devam etti :

«Şimdi bak, bak şimdi, geçen sene kış şiddetli geldi, çok şiddetliydi. Beş ton yardım yapılacaktı, ama biz-

lere bir dirhem vermediler.. Sen köylü değilsen, hangi köylisen, sen nerelisen, git Palu'dan al!.. Peki ama ben nerden gidem Palu'ya? Zaten yerimiz yurdimiz yoktur, hükümet bize hiç yardım yapmayacak, ne yem tarafindan yardim yapacak, ne kredi tarafindan vardım yapacak, hiç bir yardımı olmadı, olmadı vesselâm.. Askerlikten başka hükümetin bize yardımı yok...»

Sonra, hurçları atın sırtına vurduk, atladık atlara..

Sür Allah sür, hazine toprakları üzerinde, fukara Beritan'lardan milyonlar vuran ağaların sömürdüğü hazine toprakları üzerinde, sür Allah sür, bir başka obaya..

Gün batıyordu bir diğerine gelende...

## «GÖÇEBE İDARE NAKİN.. MİLLAT HÜKÜMET MAĞDURİ..»

Birisi ses alma âletine dokundu, yanık bir hava başladı :

«Göçebe idare nakin. Şerafettin yaylasi.. Millat hükümat cibidi. Cibidi idare nakin. Millat fakiri mağduri..»

Adam, elini çenesine attı :

«Elli yıl önce Şerafettin yaylasına kıtlık geldi. Eşyalarımız meşyalaramız hep ortada kaldı, ondan sonra Urfa vilâyetinin Harran destine geldik. Ondan sonra döndük, şıhlar, ağalar, beyler bizden fazla parra istediler yerleşmek için. Em idare nakin. Burada masra-

fimiz çoktur, yerimiz yoktur, hükümat bize yer versin, millat fakiri mağduri...»

Nefeslendi, yanık sesiyle devam etti :

«Penci sal peşte.. Elli yıl önce.. Kran ked deşta.. Şerafettini.. Kıtlık girdi Şerafettine..»

Bir tanesi kulağıma fısıldıyordu türkü arasında :

«Diyor ki; bir kız üstüne, diyor ki gel bu Şerafettin yaylasına arkadaş olalım. Ne kadar yüksek dağlar varsa ikimiz beraber gezelim. Binilmemiş toylara binelim. Oyyyy delililiiii lililili lili lili aheeey!.. Ben bir kıza âşık olmuşum Şerafettin yaylalarında.. Gel ey kız, binilmemiş toylara (taylara) binelim, kar altında, kar üstünde soğuk sular üstünde ve yeşil çimenli yerlerde seninle sevişelim, doyalım birbirimize.. Aradan yıllar geçse seni hiç unutmayacağım, aradan yıllar geçse ben ihtiyarlasam, kalbim hiç ihtiyarlamıyor.»

*Gıyasettin anlatıyor..*

Gıyasettin Demirtak daha 36 yaşında, dokuz tane «çocciği» var, büyük kızından da iki «tenne» torunu.. Yirmi yıldır gelip gidiyor Şerafettine.

«Benim hiç bir koyunum yok. Bir atla çoluk çocuğun idaresini temin ediyorum. Yani çerçilik, şurdan burdan gelmiş malları alıp satıyorum, yani benim bir atım var, ben o atın üzerinde geziyorum. Amcam oğlumdan, şuradan buradan para alıyorum, kendi param değil.. Gidip oradan eşya meşya getiriyorum, yani bunlardan satıyorum, yani metro başında bir lirra para, iki lirra parra kazanıyorum.. Aylığım mı? Yıldaki kazancımı bölsen şöyle böyle, beşyüz lirayı geçmez. Yağdır, parayla alıyorum, ama çökeleği de parayla alıyorum, yündür parayla alıyorum, her şeyi parradır.»

Gıyasettin yaşamını nasıl sürdürdüğünü ayrıntılı olarak anlattı..

«Tehlikeli olmuyor mu?»

«Hee.. Tehlikeli oluyor, bu da çok tehlikelidir, ben karşıya geçmiyorum, ama bu malları taşımak... Benim hayatım zaten her dakika, her saniye tehlikelidir. O da hükümat bırakmıyor, ondan.. Çoluk çocciği buraya getirdim, komşular var burada, ayran mayran veriyorlar, sahip çıkıyorlar; bakıyorlar onlara, yani diyoruz ki bize toprak versinler kurtulalım bu rezaletten, başımızın çaresine bakalım, çoluk çocciği doyiralim..»

*Aldı İshak Demirkapı bakalım ne dedi?*

İsak Demirkapı da 62 yaşında. Elli beş yıldır buralara gelip-gider..

«Kışları Viranşehir'de geçiririz. Var yüzaltmış koyunum, eskiden bin iki yüz vardı, Ceylanpınar çiftlik olmadan önce, ondan sonra koyunumun hepsi gitti. Kış geldi, sonra koyunları mafetti...»

*Tutanaktır.. Tutanaktır.. Tutanaktır..*

«Aslen Elâziğ ve kazaları, Bingöl ve kazalariyle Muş kaza ve nahiyelerine mensup nüfuslarına kayitli olup Beritan Aşireti köçebelerinden hayvancılıkla iştigal eden :

1 — Kavak köyünden Ali oğlu Ali Yazıcı'nın 600 baş koyunundan hiç birisi kalmamış, hepsi telef olmuştur.

İlmühaber tarihi : 3.2.1968 Viranşehir Gölbaşı Mahallesi Muhtarı Şih'ali Özipek (Resmî mühür ve imza).

2 — Ayni aşiretten :

2) Hüseyin oğlu Sait Kandemirin. 12.000 baş koyunlarından ancak 900'i kalmıştır diğerleri hepsi telef olmuştur. 12.2.1968 Viranşehir Nergizli köyü Muhtarı Reşit Medanlıoğlu.

3 — ) 1) Ali oğlu Musa Sevim

2) Şiho oğlu Abdullah Aydın'ın 12.000 baş koyunlarından ancak 900'i kalmış diğerleri hepsi telef olmuştur. 20.2.1968 Viranşehir Tilcafer köyü Muhtarı Kemal Çetin.

4 — 1) Zekeriye oğlu Mehmet Yazıcı

2) Mehmet oğlu Eyyup Ulaş'ın 1500 baş koyunlarından ancak 100 tanesi kalmış, diğerleri hepsi telef olmuştur. 26.2.1968 Viranşehir Kale Mahallesi Eyyup Erinç.

5 — 1) Mehmet Reşit oğlu Eyyup Ercan

2) Mehmet oğlu Ahmet Batarya'nın 9000 baş koyunlarından ancak 700'i kurtulmuş diğerleri hepsi telef olmuştur. Viranşehir Sergirti köyü Muhtarı Seydo Çakin.

6 — 1) Ali oğlu Zekeriya Yazaci

2) Mahmut oğlu Sıddik Demirkapı

3) Mehmet oğlu Feyzullah Yazici'nin 8998 baş koyunlarından ancak 690 ni kurtulmuş diğerleri hepsi telef olmuştur.. Viranşehir Kasabe köyü Muhtarı Sinan Duygu 2.8.1968.

7 — Resul oğlu Eşref Aydın

Ali oğlu Bedri Akdağ

Abdülkerim oğlu Sait Aydın..ın 5000 baş koyunlarından Ancak 300'i kurtulmuş diğerleri hepsi telef olmuştur. Viranşehir Baluca köyü Muhtarı Mahmut Demir.

8 — 1. Şerif oğlu Hüseyin Yazıcı

2. Mehmet oğlu Yusuf Yazıcı

3. Cuma oğlu Hüseyin Tikçi'nin 6000 baş koyunlarından ancak 200'i kurtulmuş diğerleri hepsi telef olmuştur. Viranşehir Tirbesipi köyü Muhtarı Mehmet Diken.

9 — 1. Ahmet oğlu İsmail Ortaç

2. Zülfi oğlu Ali Karagöz'ün çok koyun sürüleri vardi hiç birisi kalmamiş, tamamen mahv olmuştur. Kış ayı/1968

Viranşehir - Büyük İşhan köy
Muhtarı Eyyup Bayrak

10 — 1. Musa oğlu Hüsni Dakdiken

2. Haci Yusuf oğlu Abdurrahman Görükmen'in 12.000 baş koyunları hepsi telef olmuş, hiç birisi kurtulamamıştır. 30.2.1968 Viranşehir Burç köyü Muhtarî Halef Burç.

11 — 1. Hüseyin oğlu Mahmut Sevinç

2. Mehmet oğlu Ali Sevinç'in 11000 baş koyunlarında 1300'i kalmış, diğerleri hepsi telef olmuştur. 15.2.1968 Viranşehir Kadıköy Muhtarı Eyyup Özçakır.

Sülâleten devamli sürette kış mevsiminin Urfa ve çevresine göç ederek hayvanlarını otlatmak üzere ötedenberi gelen yer ve yurtları olmayan ve esasen 2000 hâneden ibaret olup âfete uğrayan 1500 hâne olan ba'husus adları yukarda hizalarinda gösterilen Beritan aşiretinden isimleri yazili kimselerin göç sırasında 1968 senesinden beri şiddetli kış ve âfattan zarar gördüklerine dair listadır.»

.....

T.C.
Diyarbakır Valiliği
Veteriner İşleri Müdürlüğü
Sayı : 2786
D. No : 600

Ks : Hastalıklar
Konu : Dilekçe Hakkında
Tarım Bakanlığına
Ankara
İlgi : Vet. İş. Gn. Md. 28.9.1973 gün ve 13749/73682 sayılı yazıya

İlgi yazı üzerine Ali Oğlu Ali Yazıcı'nın 1967 - 1968 yıllarında ilimize kışlamak üzere geldiği yapılan araştırmalar sonucunda görülmüştür.

Ancak; 1967 - 1968 kış sezonunda yapılan tetkiklerden strongylesis hastalığının hüküm sürdüğü sabit görülmüş ve telefat yaptığı anlaşılmışsa da adı geçenin iddia ettiği gibi büyük çapta telefat olmadığı mevcut kayıtlardan çıkarılmıştır.

Bilgilerini ve gereğini arzederim.

Ali Namık Tüzün
Vali Muavini»

.....

İsak Demirkapı anlatmaya devam ediyor :

«Kış geldi sonra koyunları mahfetti, bir yaylak yatağını otuz üç bin liraya aldık. Burada her şey parra, parra yetmeyince koyunları da satmaya başladık. O Ceylanpınar var ya, çiftliğin olduğu yer, oralar davar için bir altın idi. Doğrisi sabaha kadar ne kadar yağmir yağsaydi ne kadar yağmir yağsaydi davarların ayyağı bir kir olmıyor idi iki cırcıp arası yani..»

*Bazı töreler gelenekler*

Beritan aşiretinde de anlaşmazlıklar, her kabileden belirli büyüklerin toplanmasıyla sonuçlandırılır. Kan dâvasından tutun, çok basit, ama anlaşmazlık konusu olan her şey bu büyüklerce sonuca bağlanır, taraftar-

lar barıştırılır. Yüzde biri Hükümet makamlarına başvurur. Bunun bir nedeni de Türkçe bilmedikleri içindir.

*Ölüler..*

Aralarında hoca pek bulunmaz. Ölüm köy yakınlarında olduysa köyden hoca getiriyorlar. Yine köyden izin alıp, ölülerini gömmek için orada konaklıyorlar.. «Bizim çokların mezarları tek'tir, yani yoldan gidersin sağa bakarsan bizim göçebelerin mezarları bellidir... Taaa buradan Urfa'ya kaddar.. Karacadağ başında en azından o civarda elli kadar mezar vardır. Bir metre kazarız, bir şahsın, hattâ ikki çocciği öldü biri kız biri oğlan ölmüşlerdir, ikisini bir araya gömdüler. Yağmurdu, kıştı Civan aşiretinin orda, Zirç köyünde.. Fırsat olmadı ayrı ayrı gömmeğe, ikisini bir araya koydular...»

«ANAYASA Madde 35 :
Aile Türk toplumunun temelidir.
Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar.»

«KADINLARIMIZ.. BAGZILARI BU HAYATTAN BIKTIKLARI İÇİN KAÇIYORLAR, BAGZILARI CEBREN KAÇIRILIYOR...»

Beritan aşireti, sonbaharda Urfa ve Diyarbakır yörelerine döner.. Günler sürer bu çileli dönüş de.. Köylerden geçilir..

«Tabii bizim kadınlarımız, işçi kadınlardır.. Odunu neyim kendileri toplar, tezek yapar, tezeğe kızlar filan gidiyor. Bizler yabancı olduğumuz için oradaki köylüler bizim kızları kaçırıyorlar, bagzıları da bu hayattan bıktığı için gönüllü kaçıyorlar çoğu. Bagzılarını da cebren kaçırıyorlar, onlar da bizim gibi aşirettir, bizde şikayet filan yok, yaylaya dönülür, onlar da kendilerine göre aşiret reislerini toplayıp gelirler, burada davalarını hallederler, giderler. Kimisi gücü yetmediği için başlık filan vermez. Aşiret reisleri aşiretlerine söz gelmemesi için konuyu tatlıya bağlarlar. Bagzıları aldırış etmez, fakat gücümüz yetmediği için zira namusumuzu kaçırmışlardır, başedemiyoruz.»

Kırsal kesimde kadın emeğinin en fazla katıldığı iş alanı, tarımdır. Bu katılma oranı da gün gün artmaktadır. 1940 yılına kadar bu alanda erkek sayısı kadına göre bir fazlalık gösterdiği halde, giderek kadın emekçiler artmıştır.

Tarım alanında 1927 yılında 2,5 milyon erkeğe karşılık 1,6 milyon kadın, 1940 yılında 3.2 milyon erkek 3,1 milyon kadın, 1955 yılında 4,6 milyon erkek, 5,1 milyon kadın çalışıyor. Bugünse tarım alanında kadın emeğinin işgücüne oranı % 52.43'tür devlet verilerine göre..

*«Biz çok yürüyoruz susuz, aç kalırız»*

Bir Beritanlı kadın aldı sözü :

«Yemek yaparız. Şorba, küfte, kıyme, koyunu keserem kavurmalık, pirzole, ha Allahın rızkın. Biz çok çalışıyoruz, biz çok yürüyoruz, susuz kalırız, aç kalırız, ağır şeyler kaldırırız.. Dudaklarımız kupkuru olur.. Bak şu çocciğa, küçüktür, hastalık vardır, meme yemez, yemek yemez çok ağırdır, yani ateşlidir, hastalık

ama çok hastalıktır, fıkara işidir, bakasın doktor iğne veriyor...»

*Göçerlerin ilâçları*

Beritan aşiretinin doktoru da, eczacısı da kendileridir. Verem için Dereotu, karın ağrısı için Zambur çiçeği kullanıyorlar. Zambur çiçeğini sabahleyin aç karnına yiyorlar taze taze.. Kış için kurutuluyor, çay gibi kaynatıp, yine sabah aç karnına bir - iki bardak içiyorlar.

Bir Beritanlı kadın, o yarım, o kırık Türkçesiyle, karın ağrısını anlatıyor, karnını göstererek ve kıvranarak, iyi anlayayım diye!..

«Toplamış, toplamış, toplamış sancı koparmiş, ilâç milâç yoktir, ilâç tune, doktor tune, dag başindeyiz. Doktor yok, bir şey yoktir, gidemiyoruz. Mecbur olarak o otu alırız gidip, Zambur'u yani, otu çiçektir çay gibi demletiriz, biraz da süt içeriz, şerbet merbet yani.. Yani kürdi dermanisi..»

*Ve doğum yollarda.. Çadırlarda..*

«Doğumluk kadını şöyle kucağımıza alırız, göbeğini kesene biz nene diyoruz. Nene kucaklar, sancu, sancu, sancu gelir.. Allah kurtarmış, Allah tarafinden kurtarılır. Çocuk hemen dünyaya geldikten sonra göbeğini keseriz, fırsat vardir, yıkarız. Fırsat yoktir, fırsat tune? Yıkamayız.. Kadının yiyeceği şeyler şerbettir, çay kaynatılır, yağlı şeyler yer.. Yağlan şekeri karıştırırız, kaynatırız, biraz ekmek yoğiririz, ufak ufak koyarız şerbetin içinde, o tatlı olur, buna Cimmili deriz. Doğuran kadın, fırsat olursa iki üç gün yatar.. Yaylada doğum ya-

parsa biraz iyi olurlar yağlı yedikleri için.. Yoksa ölürler, hele doğum yolda oldi? O zaman yüzdeyüz ölirler, tehlikelidir..»

*Adı neden Mektup'muş?*

Mektup kadın daha kırk yaşında.. Adı neden Mektup, dedim.. «Kardeşi askerden döndükten sonra değişmiştir, adını Mektup koymişlardir.»

«Güneş doğmadan kalkarız. Güneş yoktir. Ayran yogurtuyorum, ekmek pişiriyorum, yağ topluyorum tuluklara koyuyorum, su taşıyorum, peşi yapıyorum (yün eğirmek). Tezgâhta dokuma yaparız, aha, bu direği çektin, karşıya bir direk koydun bir demir var oldu tezgâh.. Yemek yapmak, çamaşır mamaşır işim var ne şimiz olacak, hayat yoktir. Ne arazi, ne toprak, her gün gitsin gelsin hep bir hakarettir. Çok çok hakaret var. Bir lokma ekmek rahat yemem, her bir ekmek lokma acı vardır. Sabah kocanın altına atını çektim, yatakları çektim, aha bu çocikları yaptım, aha bunları çektim. Yağmur da yağir, çok çok zahmet var. Aha yolda bu karı da doğirdi, fakirdir.. Yağmur yagir, kar yagir a bu kadın a bu halinde doğirdi, perişandir. Yorganın altında doğirir, ya kocasıdır, ya oğlandir, perişandir. Doğirdi. Hemen atın üzerine bindirdi. Kan var, perişanlık var, sancu var, ne ilâç, ne igne var, yoktir. Halin kötüdür. A bu hayat var? Hayat yoktir.. Bak, bak şuraya bak.. Hayat var? Her bir derdi var. Çocik doğdi, göbeğini bir parmak kesti, göbeğin üstüne bir lirra kondi, fıtık olmasın diye. A ha bu var çekti, iplik var, iplikten göbeğin başını sıkıştırdı. Yıkanmadan bezlere sardı, sonra ata bindi. Yolda, eh, bebeği kucağinde.. Hayat vardır? Ne hayat kaldi, ne hayat kaldi, hayat yoktir, yoktir.. Millet fıkaradır.. Millet perişandır.

Yerin yoktir, millet zulim çoktir ne hayat var, ne hayatim vardir. Hayatim yoktir. Bari bu çocugin üzerine hayat olsun, ama onun da hayati yoktir. Hırgız var, hırgız her yerde var, her gün hırgız var her gün millete hakaret var. Hırgız koyun çalar, silâhlan vurdu çobani a perişan, rezalet.. Hırgız gelir zorlan çobanları vurirler.. Yolda idik, çadırları kurduk gece, çocikları yatırdık yatağa, sonra öldi.»

*«Biz sanki askerî gibi idik...»*

Bir ses :

«Bunu ben anlatayim?»

«Peki.. Bunu sen anlat...»

«Biz dört aile Karacadağ Civan aşiretinin içerisinden Azgöl köyünde konaklamıştık. O kış orada kaldık, çadırda tabiy. Biz sanki askerî gibi idik. Bazılarımız tabiy askerlik yaptığı için nöbetlerimizde parola bile veririz. Bir aşiret vardır, bunlar hiç çalışmazlar, biz onlardan çok üstünüz, bu aşiret çok fakirdir, bunlar bakkaldan gider alırlar, derler; Beritanlılar gelince borcumuzu ödeyeceğiz. Biz, elimizde tüfeğimiz vallahi Allahımı inkâr edeyim biz oradan Bingöl'e kadar Allahın her gecesi nöbet tutarız.. Bir geceydi, böyle.. Kar yağıyor, öyle acı bir durumdayız ki üzerimize geldi üç tane asker, jandarma. Karakola gelin, nüfus kâğıtlarınızı alın da gelin, dedi. Karakola kaydolun dedi. Biz dedik, şu durumda biz gelemeyiz, görmüşündür kar yağar, koyunlarımız, çocuklar çadırlar içinde, çok acı bir durumdayız, biz gelemeyiz. Ondan sonra müsaade verdiler, dediler yarın gelin. Bizim üçümüzü götürdüler, dedik ki koyunlarımız çalınırsa ne olacak? Siz mesul olursunuz, dedik, bizi bıraktılar..

Saat oldu gece on buçuk. Muhacin isminde bunun oğlunun nöbeti bitti, bana çağırdı, ben de keçemi aldım gittim. Tüfeğimi elime aldım durdum koyunların yanına. Koyunlar da dışarda.. Fakir bir durum. Çadırların yarısında biz dururuz, yaşarız, yarısında koyunlar, kimi dışarda. Biraz sağlığı idare eden koyunlar dışarda, taştan yapılmış hırba içinde, orda karın altında duruyorlar, kar da yağıyor hafif hafif. Bir de fırtına çıktı, baktım, aşşşağıdan üç kişi geliyorlar. Tabiy biz biliyoruz hırgız olduğunu..Aynen, bööyle bir çukur gibidir, deredir. Çoban köpeklerimiz hemen gittiler, bunlar sıktılar silâhlarını, iki köpeği öldürdiler! Ondan sonra biz de birkaç tane sıktık.. Çadırın içine doğru sıkıyorlardı, çadır direğine değiyordu kurşunlar, beşiklere falan.. İki koyun öldürdiler. Yani biz o memlekette kışın bir saat bile rahat oturamayız. Bir bakarsın gece çadırın içine tak tak sıkarlar kurşuni, silâh seslerinin gelmediği gün yoktir... Koyunları, atları götürürler dururlar..

Neyse, sabah oldu..

Çadırları toplayıp, göçeceğiz, çıkacağız yola..

Annesi gidiyor çocuğunun başına.. Diyor kalk kızım, kalk.. Gidiyoruz.. Kalk gidelim, evler yükleniyor, böyle diyor..

Bir daha diyor, ses yok. Bir daha diyor, ses yok.. Kalk kızım, evlerimiz yükleniyor, gidiyoruz..

Sonra elliyor yorganı, bir bakıyor, kızı kıvrılmıştır, bööole ve ölmiştir.. Gece yağmur gibi kurşun yağıyordu, sıkmışlardır kurşunu nereye gelirse gelsin, sıkmışlardır kurşunu.. Çadırlara.. Kurşunun biri iki tanesi gelmiştir yatağında yatan kız çocuğuna ve öldürmüştür çocuğu..»

«Dırabe barba muraba.. Kalk kuzum kalk.. La memleketi halke memine.. Elin memleketinde gurbette kalma.. Dırabe.. Dırabe.. Dırabe..»

Kürtçede «kalk» sözcüğü yedi sekizdir. Her bir şey için ayrı ayrı «kalk» denir.

«Dırabe» ölülere denir, kalk.. Dırabe.. Uyan.. Birşeyler yap.. Kalk..

«Jı kija gıyayi kija derman çedıbı? (hangi ottan, hangi ilâçları yaparsınız)»

«Lı vıra dermani gıyapırı.. (Burada ilâçlık ot çoktur)»

Ama, bu tatsız yaşamlarına iyi gelecek ot ne Şerafettin dağlarında, ne de başka dağlarda var.. Olsa, bulacaklar, kullanacaklar, başka çareleri şimdilik yok gibi de..

«Yaşıyorsunuz ama..»

«Hode rızkı çıdabı.. (Allah rızkımızı ne vermişse.)»

## BİR BERİTANLI KIZ EVLENİYOR..

Doğu ve Güneydoğu bölgesinde de, bin dokuzyüz ellilerden bu yana, makinalı tarım uygulamakla, dağ bayır sürülmektedir. Hayvanların gıdalandıkları yaylalar da gün gün azalmaktadır, yaylaklar sürülere yetmemektedir. Göçerler bu nedenlerle de o yaylaktan bu yaylağa kalkıp göçmekte, giderek azalan sürülerini besleyebilmek savaşı içindedir. Kimi göçerler il içi, kimileri de iller arası devamlı hareket halindedir. İl içi

göçerler, çoğunluk Tunceli ve Diyarbakır'da görülür, örneğin Şavak aşireti Tunceli sınırları içinde dolaşır. Tunceli ve Pertek arasında Şavak aşiretinin çadırları sökülür, kurulur. Alikan ve Beritan aşiretleri iller arası göçüp konarlar. Alikan aşireti kışlarını Siirt, Diyarbakır, Mardin illerinin sınırları içinde geçirir. Batman, Garzan, Cizre, İdil, Beşiri ve Silvan yörelerinde kara çadırlar kurulur, kışa hazırlanır binlerce insan.. Sonra bahar patlar.. Çadırlar sökülür, hayvanlara yüklenir çok az olan eşyaları.. Bitlis'in Nemrut dağı Süphan'ları bu binlerce insanı üç - dört ay için bağrına basar ve hayvanları..

Beritan'lılar da yükler kapları, kacaklarını ve çocuklarını.. Bingöl ve Şerafettin dağlarına doğru yola düşerler.. Urfa, Diyarbakır, Ergani, Maden, Palu, Karakoçan, Sancak, Başköy yaylası, Karlıova yoluyla varırlar yaylaklarına.. Kimileri de Diyarbakır, Lice, Genç köprüsünden Bingöl'e varırlar, ya Karlıova üzerinden ya da Solhan'dan..

Şerafettin dağlarına gelinir binbir çileyle.. Ama yaratıktır, eşleşecektir tüm yaratıklar gibi.. İnsandır, kadın çekecektir canı, ekmek gibi, su gibi, hava gibi... Vazgeçilmez..

«Birkaç kişi, şalipeki alır, bir de altın.. Şalipeki'ne şalpa da denir, şal yani ipekten gibi.. Varırlar kızın babasına, derler, bir yakınlık kuralım Allah'ın izni, Peygamberin kavliyle, kızını istemeye geldik.. Kabul mu edildi, bunlar altını takarlar, şalipekiyi verirler. Bir fatiha okunur, birer şerbet içilir. Orda gün veriyorlar, falan gün gel, kına yaktıralım. Adamlar kendi aralarında toplanıp atlara atlıyorlar, oturacak bir yerin üzerine, bir şeyin üzerine minderi koyuyorlar, yani çadırın içinde, kızın yüzünü kıbleye çeviriyorlar, başına ince

kırmızı bir örtü koyuyorlar. Kına karılıyor tasta, kınanın ortasına beş altı mum yakıyorlar, bir tepsi içinde bu dolaştırılıyor, herkes gönlünden kopanı atıyor..

Nişan konduktan sonra damat artık kızı göremez, ta gerdeğe girinceye kadar.. Derken yemek yerler, sabalı olunca çekip giderler. Beş - on gün sonra damat kızın babasına haber salar, şu gün geliyoruz diye, yani tedbirli olsunlar. Atlara binip giderler.. Biz berbu deriz, kızın yanına yalnız bunlar yaklaşır. Birkaç berbu kızın yanına yaklaşır, bunlar kızın eline kına falan yakarlar, bunlar mahrama giyerler.. Kızın ihtiyacı neyim sorarlar, kız sadece bunlara söyler söyleyeceğini. O gece orada kalınır, oyunlar oynanır, yemekler yenir.. Mumları topaç yapıp kınanın içine koyarlar, kavallar çalınır, türküler söylenir, gene orada bulunanlar gönlünden kopanı atıyor bir tepsi içine.. Sonra bir örtü serilir yere, sabah olur kızın çeyizi konur buna.. Bir bilen, malın değerini bilen bu çeyizi tek tek değerlendirir, fiyat biçer yani.. Gelinin yatağını kızın babası verir, sade yündür ve buna ikin bin lira değer biçilir. Yorgan yastık, öyle..

*Kıza fiyat biçiliyor..*

Sonra mı? Sonra baba başlık fiyatını bildirir.. Yoksa ne yapsın? Berikliler der, benim hatırım için şu kadar kes.. Beriki der benim de hatırım var, benim için de şu kadar kes.. Neyse sonunda bir yere varılır.. Başlık parasını kızın babasına verirler, kızı alırlar, tüfekler sıkılır, naralar atılır, yola çıkılır. Gecedir, damat bir arkadaşının çadırındadır, beklenir el ayak çekilsin, sonra damadın bir arkadaşı alır çadıra götürür, gerdeğe sokar.. Oğlan muradına erince bir kurşun sı-

kar, annesi yahut kaynanasına duyurmak için.. Damat üç gece gerdekte kalır, sabahın erinde çıkar, gece döner çadıra.. Gündüz de ortalıkta görünmez, arkadaşının evinde, yahut çadırında kalır.. Dördüncü günün sabahı, arkadaşı gelir, önüne düşer babasının, anasının elini öptürmeye götürür.. Sonra ağabeyinin, büyüklerin ellerini öper, dolaşıp.. Bir iki ay geçince kızın anası gelir, kızını alıp götürür. Orda bir ay falan kalır kız, damat gelmez. Kızın anası babası kızlarına mükâfat verirler, bir fistandır, bir ayakkabıdır falan, yahut bir altındır gibilerine.. Durumlarına göre yani.. Damat tarafı bir ay sonra gidip kızı alır.. Dört beş ay sonra kız tarafı damadı çağırır, orda dört beş gün kalır, kendisine bir takım elbiselik verilir, durumlarına göre tabii, yahut bir saattir, bir tabancadır, bir radyodur falan, durumlarına göre tabii, bir mükâfat.. Gelin kırk yaşına da varsa kendisinden büyüğünün yanında konuşamaz, ne kaynanası, ne kendi kocasının akrabasının yanında kimseyle yemek yiyemez.. Bak şu kadın var ya, yoo yoo o değil, şu yaşlısı, işte o, işte o var ya ,altmış yaşına gelmiştir bizim yanımızda yemek yememiştir.. Erkek de babasının yanında karısı ya da çocukları ile konuşamaz, bak şuna kocaman kız olmuş, babasına adını bile söylemez..»

*Sonra...*

Sonra kadın doğumluk olur..

Diyelim ki adı Melek idi..

Melek atın üzerinde.. Göçerler yollardadır.. Hava rezilliktir, göçerlerin göçmesi rezilliğin ta kendisidir zaten!.

«... Sene yetmiş idi.. Diyarbekir'den Urfa'ya giderdik. Karacadağ'dan. Biz orada bir köye konakladık. Köyün etrafı hep ekindi.. Yağmur yağıyordi. Allah göstermesin bizim dört yaşında bir çocik öldi, bırakmadılar biz orada gömmeğe.. Bizi kaldırdılar, dediler, imkânı yoktir burada gömmeğe.. Biz de cenazeyi aldık, yatağin içine koydik, atın üzerine bağladik. Anasi ağliyere, herkes ağliyere, toprakları çektik, bırakmiyerler, ricalar ettik birakmiyerler.. Geren otu vardır, bilirsen, gerenden başka bir ot bulamazsın. Kar da yağmaya başladi.. Mecburen iki günlük yolu, bir gün devam ediyoruz.. Ah, ah, aaaah.. Yağir, fırtına dinmez.. Biz ölüyü gömemedik.. Ertesi günü oldu, etraf taşlık, zorla birkaç tane taşı kaldırdılar, azıcık kazdık, gömdük çociği, üzerini de taşla kapattik.. Ne hakaret!. Ne hakaret!. Yol boyu, Urfa'dan Diyarbekir'e hep hep hakaret, zulum.. Zülfi idi babasının adı, annesi Hamayi.. Kendisininki Hatun..»

Melek atın üzerindedir.. Kafile Diyarbekir toprağından çıktı, Bingöl toprağına girdi..

«Orda bizim bir kadın doğum yapti, at üzerinde.. Biz de köyün mezrasına geldik. Bırakmadılar bizi.. Dedik, yahu kadindir, yaziktir kadina birakın doğim yapsin, burada bir iki gece kalak, ondan sonra yükleyip gideriz. Yağmir yağıyordi.. Yağmir dizboyin.. Ne yaptık, bırakmadılar.. Şilli dibari, yani yağmur yağiyordi.. Kadıncağız atin üzerinde (sıkıştı falan, çocik sıkışti içinde, çocuk içerisinde öldi.. Birkaç saat yol geldik, kadın da öldi. Adı Melek, yermibeş yaşındaydı.. İlk çociği idi. Gömdiler ormanlığa, kurdular çadırlari, sonra bırakıp geldiler...»

«Ben kazadaydım.. Solhan kazasında, güzündü. Bizim Beritan aşireti aşağı doğru gidiyordi, ata binmiş geliyordim. Baktım Beritan aşireti kadın-kız, çoluk - çocuk atın sırtında aşağı iniyor.. Baktım, köyün içinde bir toplantı hali vardı, Azata köyünde. Ben de dedim, nedir bu toplu hal? Hele gidem, dur ne var burda acep? Gittim gittim orda, dedim ne var? Köylülere birkaç kişiye sordum. Dediler, Beritan aşiretinden bir karı doğumundan ölmiş, bizim köy ile şu yaylanın arasına çadırları getirip oraya kurmuşlar, karı ölmiş, karı doktora getirmek istemişler doktora kavuşamamiş, burda köyün arkasında ölmiş.. E, ne oldu? Bu nasıl olacak? E, vallahi dediler ölmiştir, kimseleri yoktir. Dediler, sen buraya hazır bulunmuşsun, sen gitmeyeceksin, orda kaldım. Dedim ki, yahu siz ne edeceksiniz? Dediler ki, biz mezarı kazak, ora ben de gittim, köylüleri çağırdım, dedim, hiç olmazsa gelin Beritanlıların kadınlarından birisi ölmiş, siz de yardım edin, bu karıyı gömelim. Köylüler geldi toplandi, mezar kazmaya başladı, baktım ki karının kocası ile kardaşı barabar yukardan aşağı doğru geliyordi. Neredeydin dedim, dedi, biz gitmişiz davarın yanına, habarımız yoktir. Karım, doğum önündeydi. Biz buraya gelmişiz, başka uşaklar getirmişiz köye, köylülerle beraber. Köye doğru götürsün doktora, doktora kavuşamamışlar, kavuşamamışlar da ölmiş. Biz de daha yeni geliyoruz.. Peki, dedim.. Yenimi geliyorsunuz? Evet dediler.. Dedim, kefen falan getirmişiniz? Hayır, dedi. Bizde bir şey yoktir!.. Hazirliğimiz yoktir!..

Köylüler orda toplandı, bu kari burda ölmiştir, bu mezari biz kaziyoriz, biz kendi hayrimiza biz bunu göm-

düreceğiz (gömeceğiz), biz yikanacağiz (yıkayacağız) biz kefen getireceğiz.. Getirdiler.. Kefen, japondur. Mezarı kazdılar, orda gömledi, köylüler barabar benimle, arkadaşiyla, kocasiyla, kardaşiyla eve götürdüler, yemek bize verdiler, ondan sonra dua okundu, dua da okunduktan sonra herkes malına, davarına sahap olsun dendi, kalktık...»

*«... Bilinçli Türk halkından alacağımız güçle, gerçek halk iktidarını kuracağımız ve Doğu Anadolu halkının özlemlerini büyük ölçüde gerçekleştireceğimiz günler yakındır...»*

## MEKTUP KADININ BAŞINA GELENLER Mİ?

Beritan aşireti artık bu göçebelik rezilliğine bir son verilmesini istemektedir ilgililerden.. Bunlardan birinin öncüsü Ali Yazıcı, durmadan dinlenmeden dilekçe üzerine dilekçe yazdırır önüne gelene.. Ankara'lara, Urfa'lara, Diyarbakır'lara taşınır!.. Köy İşleri Bakanlığıydı, İmar - İskân Bakanlığıydı, Cumhurbaşkanıydı, Callud'du, Demirel'di, Ecevit'di arzeder hallarını!. Bize de toprak verin... Bizi de yerleştirin.. Etmeyin, perişan olmişizdir, rezil olmişizdir.. der.. Kafası kızar, hıncını benden çıkarır. Bizi görmirsen? Sen körsindir? Hallarımizi neden yazmirsen? Kaçakçılar ölmiştir, biz de ölmişizdir!..

«Sayın Ali Yazıcı, 11 Aralık 1974

Diyarbakır gezim sırasında bana verdiğiniz mektubu dikkatle okudum. İyi dileklerle düşünceleriniz bana güç kattı. Teşekkür ederim..

Bilinçli Türk halkından alacağımız güçle, gerçek halk iktidarını kuracağımız ve Doğu Anadolu halkının özlemlerini büyük ölçüde gerçekleştireceğimiz günler yakındır.

Yıllardır devlet hizmetinden yoksun bırakılmış Doğu Anadolu'da herkesin mutlu, adaletli ve insanca bir yaşama düzeyine kavuşması Cumhuriyet Halk Partisi'nin başta gelen amaçlarındandır.

Sorunlarınızı, ilgilenilmesi ve değerlendirilmesi ricasıyla Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı'na intikal ettirdim. Bu konudaki gelişmeleri ayrıca bildireceğim.

Başarılar ve mutluluklar dileğiyle saygılar sunarım.

Bülent Ecevit
Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Başkanı»

.....

Siz, Mektup kadının kardeşini, çocuklarını tanıdınız mı? Ben de tanımadım.. Nerde ve nasıl tanıyabilirdik, çoktan göçmüşler..

«... Kar var ama, bu çociğimin hayati yoktir, fukaradır.. Ondan sonra geri döndüm Diyarbekir mantıkasi Ambar çayı mevkiinde, aldım getirdim çociğimi ölü.. Orda birkaç kişi vardi, çukir vardi, gömdik, kar vardi açtılar kari, gömdik. Bir ay içinde alti çocciğim öldi, biz fakirdik, geçinemiyordik, zorluktu, kıştı, za-

ten kimse doktora götüremez, Zahire idi adı, dokkuz yaşindaydi..

Aydin, üç yaşindaydi, o da kızamıktan Anbar çayinda öldi.. Paramız kalmamişti, hepsine saman aldik.. Doktora götüremedik.. Orada makina bile olsa kardan çıkamaz, yol da tunne, yoktir, yoksulluk yüzünden ölmiştir. Ayten ise bir buçuk senelik idi. Ayni sürük, kızamık yani, öldi. Hurçlar ağirdir.. Hurçları kaldırdım, Diyarbekir mıntıkasi köyleridir. Atların sırtina koymak zordir. Köylü, burdan çıkın, dedi, sıkıştık; ikiz çocciğim karnımda ölmiştir. Hava soğiktir.. Köyden odun istemişizdir, vermemişlerdir. Dere kenarına gidip çubuk vardir, odin gibi, altından odun çıkar çubukun, zorlaştık, sırtımızda taşidik.. Diğerleri de öyle düştü.. Herkes sopa atir, biz koyunlar kuzuyla geliriz. Hayvan yirmi dört saat devamli yoldan gelir. Bir yani ekili tarladir, hayvan aç olir. Koyunlar dört kişi ile sürülür. Bir önde, iki yanda, bir arkadan.. Beş hayvan olsa da dört kişi sürer.. Hayvandır, kaçar.. Köylüler gelir, döverler bizi.. Gördin, yollardan, meradan geçiyoruz.. Hayvandir, otlar!.. Beğdir, ağadir koşup gelir.. Ulan.. Niye yedirsiz otlari? Peki, biz buraya nerden geleceğiz? Uçacağiz? Havadan geleceğiz? Havadan mı konak?.. Yok... Yediremezsiniz, konaklama parası vereceksiniz... Yahut peynir vereceksiniz.. İstersen verme!.. Mecbursun orada konaklamaya, yahut o ağır yükleri yeniden sırtlayacaksın hayvanlara, karindaki masumlari düşüre düşüre...»

*Nefes aldı Mektup derinden..*

Nefes aldı Mektup, derinden, soluklandı..

Rüzgârın ardından yağmur düşmeye başladı kara kıl çadırlara.. Şerafettin dağlarına zaten, öğleden son-

raları hep yağmur düşüyor.. Otlar bereketlensin, göçerler ıslansın diyem'ola acep?

«On tane çocik, on tane çocik var ah a bu kadar..»

Daha iyi anlayayım diye, Mektup kadın, iki elindeki on parmağı açtı, gösterdi!.

«Aha bu kadar.. Alti tane öldi dedim değel mi? Bir tanesi Suruç'ta hastalıktan.. Doktor tunne, doktor yoktir de..

Göçüyorduk, bir tanesi kucakta idi öldi.. Zahire'yi anlattım.. Aydin'i anlattım.. Ayten'i anlattım..

Kardeşim at çok sever idi.. Koyunların yanında idi.. Bir de atı vardı, çok at severdi.. Keyifliydi.. Koyunları alıp götürdü otlamaya.. Anbar çayına.. Orada köylüler çift sürüyorlar, dere kenarı da hep meşelik, İki keçi tarlaya gidiyor. Bu tarla sahibisi de gelir, keçileri kovalayıp keçileri vurur. Buna küfrediyor. Bu da tabiy, izzeti nefzi vardir, karşılık veriyor, onlar iki kişi, bu, atına binip kaçmak istiyor. Kaçınca su var. Göldür, içi çamurdur, at çamurdan çıkamıyor! Biz baktık. Biz baktık, at geliyor, Mehmet yok!

*At geliyor ama Mehmet yok..*

At geliyor.. Mehmet yok.. Sağa sola geldik, aradık, koyunların yanına geldik Mehmet tunne, Mehmet yok!.. Aradık, taradık, geldik hiç bulamadık.

Şüphe olarak o gölü aradık, gittik, yüzücüler getirdik.. Orada göl var, su akar, demek ki yüzü vardir, gittik yüzücüler getirdik. Adam başına iki yüz lira verip iki yüzücü getirdik. Bunlar dere kenarında yaşadığı için çociklikten alışmıştır yani suda yüzebiliyorlardır, beş altı saatten fazla uğraşmışlardir, sonra çıkardılar..

Mehmet on dört yaşındaydı.

Cesedi çıkardık, şişmiş.

Orada bir çatkı yaptık ağaçlardan, atın sırtına verdik. Güzel bir döşek koyduk, iplen bağladık..

Birkaç kişi gittik, mezarını kazdık, mezara, gömdük.

Dilim yoktir, aha bu hâkümat gelmedi.. Dağ başında çobanlarımız var, koyunların yanindadir. Bize haber gelir, ölmüş diyorlar, yahut hastalanmiştır, doktor tunne, gidip getiriyoruz koma halindedir, araba yok dağ başinda, biz mecburi olarak ottan yapılmış kendi ilâçlarımızı kullanıyoruz. Kürdi dermani.. Bunlardan ölenler de oliyor, tabiy.. Tabiy kurtulanlar da oliyor.

Yani derim ki hayat tunne keko.. Hayat yok kardaş.. Hayat tunne...»

.....

Mehmet Biçer, ellerini havaya kaldırdı.. Heykel gibiydi karşımda.. Granitten yontulmuş bir heykel belledim baktıkça.. Dertleniyordu.. Göçerlerin eski, mutlu yaşantısından söz ediyordu ve şimdiki rezillikten..

Toprak istiyordu yerleşmek için.. Çoluk çocuğun okullara gidip adam olmaları için.. Ağalara, beylere, devletin öz malı yaylakları yirmi bilmem kaç binden, yüz bilmem kaç bin liraya kadar kiraya veren ağalardan, beylerden, bunların binbir hakaretinden kurtulmak için..

Her obada, her yaylakta, her çadırda bu istek, bu dilek.. Acep sahibini bulum'ola?

.....

Sonra, günler sonra atlara atlayıp bir köye vardık.. Köy uygar.. Telefon var!.. Telefonu kıvırıp bir otomobil istedik Karlıova'dan!.. Geldi!..

Aradan on mu, on beş mi ne gün geçti, Ali çıkıp geldi!..

«Yazdin bizim hallerimizi?»

Yazıyordum..

Ali'nin tüm umudu, haneler adına tüm umudu Toprak ve Tarım Reformunda.. Başımızda duruyor, durmadan.. Toprak ve Tarım Reformu çalışmaları, toprak dağıtımı devam ediyor mu? Büronun «gülü» oldu Ali..

Bir merakı da, Cumhurbaşkanı'na sunduğu dilekçesine cevap verildiği idi.. Ali gitti, araştırdı, soruşturdu ve akşam üzeri ağlamaklı geldi büroya.. Dilekçesi Devlet Bakanlığı'na, oradan Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı'na sevkedilmiş, bir kopyasını alıp getirdi.. Kopya değildi bu.. Çoğaltılmış bir cevap!.. Herkese gönderilen cinsten!.. Nitsinler adamlar, bir toptan cevap kaleme almışlar, her dilekçe sahibine salıyorlar bir tane, altına bir imza, üzerine bir tarih!

Kim adına? Cumhurbaşkanı da cevap veriliyor belliyor..

Ali, çadırlar dolusu insan adına ağlamaklıydı.. Sonra elime o kargacık burgacık yazısıyla bir mektup tutuşturdu, gitti. Ertesi günü, daha ertesi günü de gelmedi!. Vurmuştu kendini Şerafettin dağlarına..

*Aldı bakalım Ali, ne dedi?*

«Beritan aşiretinin göçebelerinin açık mektubudur:

Sayın Fikret Otyam

Köyişleri Bakanlığı eski genel müdürü Ziya Özgen halk ve bütün çadırlarda yaşayan göçebe vatandaşların ekonomik durumlarını titizlikle göz önünde bulundurarak gece ve gündüz çalışmakta idi. Sayın Ziya Özgen görevden alındıktan sonra göçebelerin toprak istenim

dosyası Köyişleri Bakanlığında hasır altı edilmiştir. Şu anda göçebe vatandaşlar Türk vatandaşı değilmiş gibi ayrım yapılıyor. Türkiye'de yaşayan göçebeler Anayasamızın emrettiği yasalardan faydalanmaz diye bir madde var mıdır? Eğer böyle bir madde yoksa biz göçebelere neden insan muamelesi yapılmıyor? Neden insanca yaşama hakkı tanımıyorlar ve neden bizlere üvey evlât muamelesi yapıyorlar.

Sayın Fikret bey.

Biz göçebeler hakkımızı alabilmemiz için T.C. Anayasasına mı müracaat edeceğiz, yoksa büyük toprak ağalarına mı müracaat edeceğiz? Bizler 1966 beri binlerce ilgililere dilekçe vermekten usandık, ilgililer dilekçelerimize imza atmaktan usanmadılar mı? Son umudumuz, Saim Kendir'in müsteşarlık zamanında doldurmuş olduğumuz toprak istenim bildirgeleri küflenmiş bir durumda beklemektedir. Bizler düşünüyoruz. Acaba Türkiye dahilinde suçumuz göçebe olmak mıdır? Çocuklarımızı okutamamız mıdır? Halbuki bizler Türk vatandaşı olarak bütün insanî ve vatanî görevlerimizi yerine getirmekteyiz. Millî mücadele zamanında Türk vatanımızın kurtulması için en büyük yardımı biz göçebeler yapmışızdır. Bizler Suçumuzun ve Kabahatlarımızın ne olduğunu öğrenmek istiyoruz.. Ürettiklerimizi bile yiyemiyoruz, bir avuç azınlık, para babaları yararlanıyor. Bizler bu acı yaşantıdan ne zaman kurtulacağız? Saygılar sunarım..»

Ben n'ideyim?.. Elimde olanak TUNNE, yoktur.. Tek olanağım bunları yazmaktır, yazdım..

Ekmeklerini yediğim, sularını içtiğim Beritanlılara selâm ederim..

Bende olanak TUNNE! Bende olanak TUNNE!..

Ama inanıyorum, birgün köyünüze geleceğim, okulunuzda öğretmenlerle söyleşip çay içeceğim, seveceğim artık okuyan bebelerinizi..

Ol kitapta böyle yazılıdır da ondan..

Mektup kadına ayrıca selâm eder ellerinden öperim.

# TOPRAKSIZLAR (*)

*(*) 1962 yılında Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bu röportajlar, Ankara Gazeteciler Sendikası'nın düzenlediği «Yılın Gazetecisi» yarışmasında «Seri Röportaj» dalında «Birinci» seçemiş ve «Altın Kalem» ödülünü almıştır.*

*«Arzuhal eylesem deftere sığmaz*
*Omuzdan kesilmiş kolumuz bizim*
**Serdarî»**

## AKTİL İLE İNCELİK
## « YIKIN EHLİ SÜNNET, YIKIN!»

Seher yeli esiyordu otomobilin yanına vardığımda. Elbistan uyanıyordu toz duman. Toz duman ki düşman başına bile değil!..

Kavakların dibine çöktüm. Araba hazır değildi de. Gıcır gıcır kağnılar geliyordu pazara. Kağnıların ardında, sıska, kara kuru, kuyrukları arka ayaklarının arasına sıkışmış köpekler. Ürkek, çekimser.

Sonra köylüler, elleri değnekli... Kimisi kör kimisi topal, tümü yorgun, argın.. Eşeklerin üzerinde uyuyan bebeler... Kimi hasta, kimi cayırtılı.

Bir insan akını pazar yerine. Mal mülk, heybeler tehlizler, kağnılar dolusu. Saman kağnıları, sap kağnıları, buğday kağnıları gıcır gıcır, yakarışlı... Ardlarında, yanlarında, yüzlerce ayak, toprağa değdiği zaman puf diye toz kaldıran, çarıklı, lâstikli, çıplak; ama hepiciği yorgun, sürünen ayaklar toz duman.

Bölük bölük insan akını. Arkaları naylonlu traktörler, kamyonlar, onbeş kişi bindirince öbek olmuş insan yığılı jeep'ler... Ve bu kadar araçtan korna sesinden tedirgin ,elindeki değnekle eşekleri sağa sola kovalayan, kağnıların ipine asılan, gûya canını, malını kurtarma savaşında o insan seli. Toz duman içinde. Sonra kavakların arasından süzüm süzüm süzülen seherin ilk ışınları... Boru gibi, boru gibi tozdan.

*Hazırız beg*

«Hazırız beg» dedi muavin sandığım, arabayı iki saattir ırgalayan adam. «Atla beg» dedi. Atladım. Ehliyeti yokmuş amma, alacakmış yakında. İşte böyle köy yollarında belliyormuş sürmesini! Bu arabayı nice güçlükle almış? Yazmıya ne kalem, ne kâğıt yetermiş efendi!.. İşler iyi değilmiş bir süredir. Para çekilmiş ortadan, ama uydurup borç harç almış arabayı... Dururken de, giderken de sağ ön teker öteki üç tekere uymamak için elinden geleni yapıyordu.

Şoförümsü genç, benzinciye yaklaşınca oradaki çocuğa:

«Kop lan» dedi. «Şooordan yirmibeş kuruşluk kırmızı biber al, haydi...»

Çocuk yirmibeşliği alınca savuştu. Geldi. Şoförümsü genç o bir paket kırmızı biberi radyatöre boşalttı!.. Radyatör delikmiş de iyi gelirmiş kırmızı biber, pekleştirirmiş!.. Radyator değil besbelli lâhmacun.

Ne demiş Hazreti Ali? «Bana bir kelime öğretenin kulu olurum...» Delik radyatöre yirmibeş kuruşluk kırmızı biber... Kelime ne demek? Hem iş, hem cümle öğretti, ben de sizlerle... Ödeştik.

*Urus bile...*

Sigaraları tazeleyip duruyoruz. Acı, soğuk, dişleyici bir rüzgâr var... Rüzgâr ki tam muhalif... Sigaralar şıpınadak bitiyor. Canımı teslim ettiğim şoför adayı, garç edip vites değiştirdikten sonra dikkati dağıtmak için dişleri arasından:

«Beğ» dedi... «Beğ... Bir görmelisin. Urus bile böyle yıkamaz, urus bile!. Ne can dayanır, ne yürek!. Varınca göreceksin ya...»

«Varınca değil» dedim. «Varabilirsek de sen şuna..»

«Varırız varmaya... Hem, Allahın dediği olur..»

«Orası öyle kardeşim orası öyle... Yalnız şu fokur fokur kaynayan radyatörün, bir türlü ikiden üçe geçmeyen vitesin, tutmayan frenin, üç tekere karşı duran sağ ön tekerin, senin acemiliğinin, hiç mi önemi yok?»

«Doğrusun» dedi ve frene bastı, yüz metre ötede durabildik! Buhar salıveren radyatöre bir tenekeye yakın su boca ettik.

«Bu minval üzere» dağlar, bayırlar, cılız dereler aşıp «menzil»e varabildik! Türkiye'de o gün takvimler aylardan eylülü, günlerden 4 salıyı, saatler ise 10.20'yi gösteriyordu. Tepeye vardık. Araba zart edip durdu. Her ne kadar şoför, ben durdurdum dediyse de bozuntuya vermedim. Yol arkadaşım «Nah» dedi... «İşte Bebe mezraası şurası beğ, şu topraklar...»

Mezraa yıkım içindeydi. Yığılmış kerpiçler, uzatılmış direkler, yuvarlamalar... Çadırımsı tehlizler vardı, çalı çırpı alayçikler rüzgârda sallanan... Ve sanki durmuş ve sanki taşlaşmış insanlar, çoluk çocuk. Çantalarımı sırtlayıp inmeye başladım bayırdan.

Yıkık evlere yaklaşıyordum... Temellerinden ağrı göçüvermiş oldukları yere. Göçüvermiş değil de göçürtülüvermiş!. Çan, Yenice depreminde de görmüştüm böylesini... Birisi Allahın dediği olunca, bu da kulun dediği olunca bu duruma gelmiş!.. İçim bir hoş oldu, saklasam olmaz, yazmasam hiç olmaz... İşim bu benim...

*Saldırdılar efendi*

Yetmiş iki yaşındaki Safiye Öztoprak, o kemik üstünde salt kırış kırış deri kalmış ince uzun, çıdırgı gibi

parmaklı ellerini kimi zaman dizine vurarak, kimi zaman gözüne götürüp yaşları silerek anlatıyordu... Bebeler analarının şalvarlarının dibinde birbirlerine sokulmuş, ürkek ürkek dinliyorlar. Erkeklerin bile gözleri buğulu. Kadınlar solgun, dalgın. Sakallı yaşlılar daha olgun. Daha güvenli. Biz nicelerini gördük a kadın, a oğul der gibiler. Ne bileyim belki hiç öyle anlamı yoktu o bakışların, bana öyle geldi. İllâki böyleydi diye sizleri mi kandıracağım?. Bir kişi konuşuyor, genç, ihtiyar, kadın kısrak, çoluk çocuk suskunluk içinde. İşte buna kalıbımı basarım, aynen böyleydi!

Ara sıra gözlerimi Safiye kadından ayırıp, makas değmemiş kara savruk isyankâr bıyıklarını dişleyen yanık yüzlü erkeklere bakıyorum. Bıyıkların uçları dişler arasında kıpırtılı. Gözler zaman zaman, bugün birer kerpiç, kalas yığını haline gelmiş evlerine kayıyor, sonra da ağlayıp dövünen anlatan Safiye kadına...

*Yıkın ehli sünnet*

«Sekiz candarmaydı can, sekiz candarmaydı. Başlarında çavuşları... Yanlarında hokümatı, mamırı icracı... Arkalarında ben diyeyim dost; iki yüz, sen de can üç yüz İncecik köylü... Ellerinde kazmalar, kürekler, sopalar, demir kaldırgaçlar... Yıkın diyen bir uğultu can, yıkın diye dost... Yıkın Alevî'nin evini!.. Yıkın, vurun... Her kim ki bir taş düşürür, cenneti kazanır.. Yıkın!. Yıkın ha ehli sünnet, yıkın... Kurt sürüsü gibi oğul, kurt sürüsü gibi... Çoluk çocuk, kadın erkek, ciplen, motorunan indiler bayırdan aşağı. Hokümat bu, yık dediyse yıkılır helbet.. Hokümat bu! Helbet hokümatın dediği olur. Hokümat diyordu ki ilâmda 1298'den bu yana Halil oğlu Gıco'nun tasarrufunda bulunan ve tapusu bun-

larda ve Bebe mezraasında inşa edilen on evden beşi yıktırılacak ve beş ev dahi boşaltılacak.

*Ve*

Ve hududu aşarken Yenice ve Şetrek köylerine ayrılan yol ve Başpınar namı diğeri Büyük Pınar'ın tepesi, garben Başpınar'daki Beşbeylerin çadır yeri, şimalen Yenice Setrek yolunun şarkından geçtiği Sarp ve Küllü güneyi, cenuben, Kapılık kayanın dere boyundan mahdut mer'a içinde bu on evden beşi yıktırılacak ve beşi dahi boşaltılacak...»

*Sustu bi aralık*

Safeyi kadın sustu bi aralık. Hemen lâfı aldım:

«Bre anam, saydım, ağıllar hariç yirmi üç ev yıkılmış, bu neme ne?»

## İKİ KÖY VAR ELBİSTAN DAĞLARININ ARDINDA BİRİ İNCECİK, BİRİ AKTİL

*«Sen bir hükümransın Türkmen ilinde,*
*Emir bende değil sendedir sende»*

Maraş'tan Elbistan'a gelirseniz ve bir araba tutup dağlara vurursanız, dereler tepeler aşarsınız, eğer otomobiliniz iyi ise iki saat, benimki gibiyse üç dört saat

sonra bir vadinin arasında kocaman İncecik köyüne, sonra berisinde Bebe mezraasına, Bebe'den güneye vurup, dağı geçip Aktil köyüne varırsınız. Ve size anlatırlar ki, burada 1298'den beri kavgası olan bereketli topraklar vardır. Ve anlatırlar ki, bu bereketli toprakların, soğuk pınarlı Bebe mezraasının, o her daimi püfür püfür esen yaylanın tapusu «Halil oğlu Gıco oğlu Halil»e kalmıştır. Ve anlatırlar ki, Alevî vatandaşların oturduğu Aktil köyü ile Sünnî vatandaşların oturduğu İncecik köyü ile Sünnî vatandaşlarm oturduğu İncecik köyü yıllardan beri şu bu etkilerin altında bu toprak savaşına girişmişlerdir. İncecik 1950'den sonra D.P.'yi Aktil ise herdaim CHP'yi tutmuştur. Sonra gelmiş baskılar, gelmiş suçlamalar, gelmiş mahkeme kapıları. Karşılıklı tapu lar çıkmış, bilirkişiler mekik dokumuşlar.. Ve derler ki milletvekili adayları «eğer bize oy vermezseniz...» Korkular, sinmeler! Ve derler ki bir kardeş kavgası alev alev. Sünnî ve Alevî... Derken dâvanın bir kısmı Aktil'lilerin aleyhine sonuçlanır. Dâva onaylanır... İcra memuru yanına sekiz jandarma bir çavuş alıp Bebe mezraası içindeki on evden beşinin yıkılma, beşinin boşaltılma kararıyle bu topraklar üzerine gelir. Şu var ki, ilâmın böyle demesine karşın ne olur, olur, mezra dışındaki evler de yıkım yıkım yıkılır! İşte bu yazı dizisinin birinci bölümü, Aktil ile İncecik arasında toprak kavgasını anlatır.

*Bre anam!*

«Bre anam, saydım, ağıllar hariç, yirmi üç ev yıkılmış, bu neme ne?»

Safiye kadın bi hoş güldü, bi hoş... Ne gülmek, ne ağlamak bu, bi hoş!..

*Geldiler*

«Geldiler can, geldiler dost... Sekiz candarma başçavuş yanlarında, elinde ilâm, mamırı hokümat icracı.»

*Ve ertesi gün*

Ve ertesi gün bazı İstanbul gazetelerinin Memleket Haberleri sütununda şu haber yayınlanır:

«ELBİSTAN (Özel): Kazamız Bebe mezraasında bir ihtilâftan dolayı mahkemeye intikal eden dâva nihayetlenmiş ve karar üzerine beş evi yıkmaya giden icra memuru ile jandarmalar burada oturan Aktil köylülerinin direnmeleri üzerine kararı infaz edememişlerdir. Bilhassa kadınlar, jandarmalara hücum etmiş, bir kadın yaralanmıştır. Vaziyetin ne olacağı çevrede merakla takip olunmaktadır.»

*Hokümat der ki :*

«Hokümat der ki can, Hokümat der ki dost, şu gördüğün beş ev yıkılacak, şu beş ev dahi boşaltılacak. Hekümat bu, helbet hokümatın dediği olur. Hokümat derse ki, şu ev yıkılacak, bu beş ev dahi boşaltılacak, mamırı hokümat icracı ve başlarında baş efendi ile sekiz candarma, süngü takıp gelirse bizim boynumuz kıldan ince. Homümata, mahkemeye şekva olmaz.. Ama hokümat demiş ki, beş ev yıkılacak, beş ev dahi boşaltılacak, buna rağmen hokümatı mamırı icracının emriyle candarma tüm evleri yerle yeksan etmiye başlayınca dayanamadık dost, dayanamadık can, dayanamadık efendim, tabibim, gül yüzlüm...»

«Dedik ki oğul, yıkamazsınız hepiciğini, yıkamazsınız.. Yıkarsınız amma ancak hokümatın dediğini yıkarsınız. Hokümat ne diyorsa onu yaparsınız.. Çektiler tüfekleri oğul! Çoluk çocuk ağıta başlar!. Bir ağıt ki duymayınca yürek kıpırdamaz.. Vurun dedik oğul, vurun bizi!. Vurun öldürün!... Vurun öldürün de biz de kurtulak siz dahi!. Üstümüze yıkın konaklarımızı, damlarımızı.. Kalaslar altında kalalım.. Ölelim tümcek ana oğul, bacı kardeş, tümcek ölelim.. Bu ne zulum, bu nasıl karar? Muaviye mi dirildi yoksa? Hokümat diyor ki, şu beş ev yıkılacak, şu beş ev dahi boşaltılacak. Siz hokümatın kararını dahi çiğneyip tüm evlerimize saldırdınız.. Vurun bizi.. Vurun dedik açtık bağırlarımızı.. Erkeklerimiz depenin başında, alınlarında namlular.. Bir iki yürüyecek oldular, tuttuk namluları, süngüleri.. İcracı icracı, mamırı hokümatı icracı.. Bu nasıl iş, bu nasıl tatbik? Hokümatımız bu kadar zalım değil, hokümatımız bu kadar hayın değil, hokümatımız âdil, ama bu nasıl iş? İşte böyle dedik oğul, işte böyle dedik efendim, tabibim gül yüzlüm.. Böyle dedik.. Dedik de durdular.. Böyle dedik de biz biliriz deyip çekildiler... Sarılıp ağlaştık onlar gidince..»

## JANDARMALAR GELİYOR KALKIN GİDELİM...

*«Öldüğüme asla gam yemem beyler*
*Zalım düşman üstümüze mert olur*
Dadaloğlu

*Derken can...*

«Derken can, derken dost... Böyle bir sabahtı.. Güneş Başpınar'ın tepesinden çıkarken bir uğultu geldi, yazıdan.. Candarmalar.. Müfreze ki ordu gibi.. Ardından bavır aşağı İncecik'liler.. Ellerinde kazmalar kürekler.. Kaldırgaç - demirler.. Saban direkleri.. Çoluk çocuk, kadın erkek seyirci.. Hepiciği sevinçli, yüzlerinden güller akıyor!. Candarmaların yanında mamırı, hokümatı, icracı.. Elinde ilâm.. Altında cip.. Yanında kumandanlar dahil baş efendiler, çavuşları dahil kırk beş candarma.. Tam takım.. Tüfeğiyle, süngüsüyle, matrasıyla tam kırk beş candarma.. Ya Allah, Ya Muhammet, ya Ali.. Gör halimizi gör.. Kadınlar şu tarafa.. Çocuklar tepe ardına, yallah!. Dağıldık oğul her bir yana.. Öbek öbek olduk, kumandanları mülâzimi sâni, neydi yani adı, üsteğmen İbrahim, gencecik, babayiğit.. Dedi ki karar var.. Karşı durmayın... Hokümata, mahkeme kararına karşı durmak suçtur vatandaşlarım.. Karar infaz edilecektir.. Karşı durmayın.. Peki dedik, hokümatın kararı karşısında hiç diyeceğimiz yoktur kumandan oğul, ancak hokümatın dediğini yıkın, boşaltın..

*Seçtiler*

Hokümatı mamırı, icracı yimbeş İncecikli seçti yıkım için.. Hepciğinin elinde kazmalar kürekler.. Başladılar yıkmaya.. Amanın oğul, amanın kumandanlar, amanın babayiğit oğul.. Bâri eşyalarımızı boşaltak! Yağımızı, bulgurumuzu, lâmbamızı, sandığımızı alak.. Yok dedi, mamırı hokümat icracı, yok olmaz, devam yıkıma.. Feryatlar, figanlar arş-ı alâya çıkıyor!. Ağıtlar dağları taşları inletiyor, kuşlar kaçıyor gök denizde.. Kuşlar kaçışıyor.. Yıkın diyorlar, yıkın, Alevînin evini yıkın. Her kim ki bir taş düşürse yeri cennetlik!.. Yıkın Alevînin evini, yıkın.. Yıkın ehli sünnet.. Yıkın din kardaşları.. Ha babam ha, ha yavrı ha, yıkın.. Yıkın.. Yıkın ha.. Ya Allah... Ya Muhammet.. Kuvvet ha.. Vurun kazmayı.. Ha babam ha...

*Biz ise*

Biz ise feryat figan içinde!.. Biz ise ağlamaklı seller gibi!.

*Yıllardır*

Yıllardır bu topraklar üzerindeyiz oğul, yıllardır bu topraklar üzerindeyiz can.. Yıllardan beri.. Dedelerimiz oturmuş bu topraklarda.. Evler kurmuşlar, bağlar bahçeler yapmışlar, hayvanlarımız yayılmış.. Etini, sütünü, yününü almışız, almışız da giysiler yapmışız. Ekip biçmişiz bu toprakları dost, ekip biçmişiz... Mahkemelere düşmüşüz zaman gelmiş.. Fermanlar, ilâmlar almışız bizimdir diye.. Seksen yıla yakın can kazanıp can vermişiz bu topraklarda.. Ölülerimizi gömmüşüz bu topraklara.. Halk Fırkası Mustafa'yı bilmişiz bizi bile, bize

adam muamelesi eden.. Mustafa Kemal Paşa'yı görüp bilmişiz. Sandığına irey atmışız yıllar yılı. Bilmemişiz başka fırka. On yıl eziyeti bağrımızda görmüşüz.. Muhammet Ali'ye ikrar vermişiz.. Horasan'dan kalkıp gelmişiz.. Kılıçtan geçmişiz, bir yudum suya muhtaç kalmışız.. Dağlara, bayırlara saklanmışız.. Konmuşuz bu topraklara.. Hökümata âşar vermişiz, Hökümata vergi vermişiz.. Asker vermişiz.. Hökümat nüfusumuzu kaydetmiş kütüklerine.. Kafa kâğıtları vermiş bizlere.. Canlar vermişiz muharebelerde, şehitler vermişiz, memlekette şükür demokrasi var, yüce meclisanlar var. Yüce meclisanlar anayasayı tastiklemişler, yüce kanun, din mezhep, kadın erkek, ibadet, inançlar serbest.. Tüm Türk vatandaşı eşittir demiş oğul. Artık ayrılık gayrılık yok.. Alevîsi, Sünnîsi, hepciği bizim vetandaşımız demiş..

*Muhtar*

İncecikin mıhtarı, hökümatı mamırı icracının yanında, emirler veriyor... Yıkın gardaşlar, yıkın ehli sünnet.. Yıkın... Ha babam ha... O yirmibeş yıkıcı var ya, oldu iki yüz oğul, oldu iki yüz, can!. Tuzumuza gübre, yağımıza biber karışıyor!. Minderlerimiz yırtılıp yünler unlarımıza, yağımıza harman ediliyor!.. Bağırıyoruz... Cam çerçeve taşlanıyor.. Çoluk çocuk.... Kumandanları üsteğmen o babayiğit, o gencecik oğul ağlamaklı.. Kumandar İbrahim bizi teselli eder, ağlamayın anam der, ağlamayın bacım der. ağlamayın gardaşlar.. Kanun nizam bu.. Hâkim böyle karar vermiş.. Hakkını vermiş.. Olur.. Dedik.. A âdil kumandar. Şu hale bak.. Hökümata kim karşı durur? Kanuna, nizama kim karşı çıkar? Adalete kim olmaz der? Demez helbet. Emme ilâm der ki şu beş ev yıkılacak, şu beş ev dahi boşaltılacak mezra üze-

rindeki... Halbukim görüyon tüm evlerimizi toz ederler.. İlamda var mı ununa bok katın diye?. İlâmda var mı kızlarımızın çeyiz sandığını kırın diye?.. İlâmda var mı yağımıza biber katın diye? İlâmda var mı peynirimize gübre basın diye?... O babayiğit, o gencecik kumandarı candarma İbrahim, mamırı hokümatı icracıya dedi ki, bu nasıl iş efendi? İlâmda beş ev diyor.. İcracı, mesuliyet bana raci, hepsi yıkılacak o kadar.. O gencecik, o babayiğit kumandarı candarma ta merkezi hokümat Ankara'dan gelmiş, Maraş'tan geçip Doğuya eşkiya takibine gidermiş.. Gidermiş ki tam teçhizat...

Bir başçavuş vardı, kumandarı üsteğmenin yaveri.. Koşarak geldi.. Selâma durdu... Kumandarım, kumandarım, dedi, yağma başladı. Bu kanunsuz iştir gel gör hali... Bu zulumdur kumandarım, eşyalar çalınıyor.. Köylüler tüm saldırdı evlere, yağma başladı... Kumandar koştu, düdüğü çaldı... Durun dedi, durun... Herkes olduğu yerde kalsın. Kıpırdayanı vururum... Dedi ki candarmalara, herkesin üstünü arayın.. Candarmalar aradı efendi.. Altınlarımız, mintanlarımız, para keselerimiz nakışlı, at gemlerimiz çıkmaya başladı.

*Mülâzım-ı sâni ağlamaklı*

O gencecik, o babayiğit kumandar İbrahim, dedi ki, icracı bey, bu böyle olmaz.. Yağma yapmaya gelmedik buraya!. Böyle tatbik olmaz.. Ben müsaade edemem buna.. Ben Angara'dan kanunsuzluk yapmaya gelmedim. Böyle dedi de tuttu zaptını. İmzalattı tüm vatandaşlara.. İcracı kafa tutacak oldu.. Derken cipe binip kaçtı.. Yağma malları bir zabıtla teslim aldı o babayiğit, o gencecik kumandar.. Teselli etti bizi, döndüler şehre.. Yıkıntılarımız üzerinde toplaştık, ağladık oğul, ağladık can, ağ-

ladık efendim, tabibim, gül yüzlüm.. Allah.. Muhammet Mustafa.. Ali.. Gördü halimizi perişan.. Yetiştiler.

## HEPCİĞİNİ HEPCİĞİNİ ANADACAĞIM EFENDİ...

*Koçyiğit de gurbet ele düşerse*
*Yanar bağrı ateşinen közünen*
Dadaloğlu

Güneş zalımca tepeye dikilmişti. Alayçiklerin arasında beynimize süzülüyordu. Ama bu deli, bu sarı sıcağa karşın o muhalif yel her daim esiyordu yaylada. On yaşlarında bir kızın getirdiği ayranları içtik.. Hepsi tek tek özür diliyorlardı durmadan.. Bardakları, maşrabaları ezilmişti. Enkaz altından çıkardıkları kalaylı maşrapalar, taslar burum burumdu!..

«Hepciğini, hepciğini anadacağım» diyen Safiye kadın yerinden kalktı, ak üstüne kara nakışlı yazmadaki yufka ekmeklerini ısladı, dürdü, gölgeye koyup yerine oturdu.

Keçiler, koyunlar, kazlar, tavuklar, köpekler çevremizi sarmıştı.. Hayvanlarla insanların böylesine haşir neşir oluşları az yerde görülür. Evler de, ağıllar da bugün birer kerpiç yığınıydılar... Yaşantıda bir eşitlik başlamıştı.

*15 gün sonraydı*

«Üsteğmen, o gencecik, o babayiğit kumandar şehre varıp tuttuğu zaptı yedinci ayın altısında hokümata verdi. Hokümat deragap ifadesini aldı. Sonnadan duyduk ki mamırı hokümat icracı da mazifeye müdahaleden kumandardan dâvacı olmuş!.»

*Gelin dedik, gelin*

«Toplandık vardık Elbistan hokümatına.. Gelin dedik hokümatı mamirin, gelin görün halımızı.. Evlerimizi, barklarımızı, ağıllarımızı ne hala kodular? Siz mi verdiniz bu kararı? Siz mi dediniz Aktil köylülerini insanlıktan çıkarın? Siz mi dediniz Muaviye torunlarına gidin Ali canlarını perişan edin diye? Demediniz böyle.. Demediniz.. Hokümat böyle zalım olmaz.. Hokümat âdildir.. Hokümat kanun güder.. Hokümat hak güder.. Hokümat adına bunlar yapılıyor?.. Hokümat adına kanunları dena nice canlara kıyılıyor?. Hokümat adına ne zupikliyorlar.. Gelin görün ey Elbistan hokümatı mamirini.. Gelin.. Tüm askerler, tüm askerlerin tüm çavuşları, tüm çavuşların tüm kumandanlarının tuttuğu, mühürlerini bastığı, imzalarını koduğu zabıtları okuyan ey Elbistan hokümatı mamirini... Okuyun, görün bu zulmu da zalımların cezalarını muzalarını verin.. Haklıyı haksızı ayırın..»

*Hiç...*

«Pekiy» n'oldu sonu?»

Sustular.

*Ve Gürsel Cemal Paşa'ya*

«Ve efendim ve sultanım, dost yüzlüm:. Telgraflar saldık birlik olup İreisicumhur Başkan Gürsel Cemal Paşa Hazretlerine.. Ali canlarına kıyam ederler.. Senin kanununu, seiin adını kötü ederek tatbik eylerler.. Evel Allah, Muhammet, Ali'ye sığınıp seni haberdar ediyoruz.. Müfettişlerini sal Elbistan hokümatına.. Kurtar bizi... İnsan olduğumuzu iradyolara ilân et.. Bizi bize kıydırma gayrı.. Böle böle dedik efendi, böle böle dedik..

*Ve hokümat başkanı Başvekile*

Ve Hokümat Başkanı Başvekil İsmet Paşa İnönü'ye, İçişleri Dahiliye vekil bakanına teller çektik.. Candarman bile dayanamadı bu zulma, ey bakan İçişleri vekili Kurutlu Beğ.. Candarma bilem dayanamadı, zabıt tutup infaz durdu.»

*Hiç...*

«N'oldu dedim? N'oldu sonu?»
Sustular.

*Ve adalete*

«Ve Elbistan hokümatına varıp savcılığa istidalar verdik.. Mallarımız yağma edildi savcı beğ.. Eşyalarımız çalındı.. Altınlarımız yıkıcıların ceplerinden çıktı. Unlarımız toz toprak, gübre katıp yenmez hale getirildi.. Zabıtlar tutuldu, en azından iki bin beş yüz liralık erzakımız yenmez hale getirildi. 1500 liraya yakın paramız yok oldu!. Kenpetenlerimiz çalındı.. Atlarımızın

gemleri yıkıcıların koyunlarından çıktı.. Bunları eşkiya takibine çıkan üsteğmen kumandan İbrahim ve çavuşları ve askerleri görüp zabıtladılar.. Ara hakkımızı kanun adına.»

«Sonra n'oldu?» dedim.

Sustular.

*Candarmalar geliyor*

«Allah'ı bekledik.. Muhammed'i bekledik.. Ali'yi bekledik.. Bekledik.. Bir sabah başlarında hokümatı mamiri icraci, İncecik muhtarı, candarmalar geldiler.. Köylüler, aynen.. Ve uzatmayalım efendi, uzatmayalım dost evlerimizi gördüğüm gibi yıkım yıkım yıktılar.. Vardık biz kadınlar üzerlerine.. Dipçiklendik.. Yerlere yıkıldık.. Candarma bu, kuvveti hokümatı.. Başa çıkılır mı? İşte 23 evlik, iki ağıllık mezra bu hale geldi.. Hepciğini yazmaya lüzum yok.. Aklında kalanı yaz. Var git hokümatı merkezi Ankara'ya, de ki Cemal Paşa Gürsel'e, de ki İsmet Paşa İnönü'ye, de ki içişleri dahiliye bakan vekili Kurutlu'ya hal böle böle.. Duyur Elbistan hokümatının zulmunü.. Kanun kanundur.. Karşı değiliz.. Değiliz emme var mıydı ilâmda aşımıza bok katmak? Var mıydı ilâmda altınlarımızı çalmak, eşyalarımızı yağma etmek? Var mıydı kızlarımızın çeyizlerini topraklara gömmek? Hangi mahkeme, varın gidin bu zulmü edin der? Hangi mahkeme? Bunu sorsunlar, hesap etsinler. Yüce meclisanlar haksızlık olmasın diye kurulmadı mı? Demukrasi inanç, ibadet serbest demedi mi? Vatandaş eşittir demedi mi? Bunun için tasdiklenmedi mi yüce anayasalar? Sorsunlar bunu Elbistan hokümatından! Bunu istiyoruz, bunu bekliyoruz.»

*Yine bitmedi*

«Yaz can, yaz dost.. Yazan kâtibin suçu yok, mevlâm demiş böyle yaz.. Yaz oğul, yaz halleri böle böle deyip.. İcra ve yıkım amelesi için 1664 lira istediler. Etmeyin dedik, neyimiz kaldı ne vereceğiz? Bari bir haftacık izin verin! Mamırı hokümatı icracı yine olmaz dedi. Yalvardık, yakardık.. Ayağının türabı olalım bir hafta izin.. Olmaz dediler.. Sürülerimize saldırdılar.. 28 seçme kısır koyunu, çobanı dövüp ellerinden aldılar, şahara indirdiler, şaharın pazar yerine.. Boyunlarımızdaki altınları söküp vardık pazara üç gün sonra 1464 lira tuttu altınlar.. Makbuzları alıp bir hafta izin istedik, denkleştirmeye çabalıyoruz.. Üçer cip gelmiş üçer defadan kilometresi seksen kuruştan.. Halbukin pahalı bu geliş-gidiş.»

Makbuzlar çıkardılar. Numarası 509.. Vezne numarası 509. Dosya numarası 962/49.. Tarih 23.7.1962. 730 TL. Ayrıca bir 500 liralık daha.. Numaraları 510, aynı tarihte yine bir 125 TL.

«Yaz halımızı.. Eksik var fazla yok.. Yalanımız varsa, ki bizde yalan yoktur can.. İplesinler bizi şu ağaçlarda.. Yalnız hokümat merkezi Ankara bir kurcalasın bu işi.. Tek dileğimiz bu..»

## YIKINTILAR ARASINDA DOĞAN ÇOCUK: HÜSEYİN GÜLER

*Gamlanma gönül gamlanma*
*«Ağlayanlar bir gün güler*
Karacaoğlan»

Tacim Güler, mezraada, iddiaya göre usulsüz olarak yıkılan evlerin sahiplerinden.. Çiftçi. Tacim Güler dört çocuk babası. Tacim Güler'in ağzı var dili yok.. Konuşmuyor.. Karısı Nazike Güler'i, yıkıntı arasında, üzerine bir kilim serilmiş üç yıkık duvar arasında yatarken gördüm. Lizol kokuyordu yıkıntı.. Beşinci çocuk Hüseyin Güler yorgan altında kaybolmuş.

Nazike Güler gülümsüyordu.. Hayretle bakıyordu gelen kalabalığa. Doğrulacak oldu, bırakmadık.

Deprem zalımdır, ancak böyle yıkar evleri.. İnsanları ocaksız kor, dinlemez ürüzgâr.. Dinlemez yel, sıcak, soğuk ayaz.. Hiç dinlemez!..

Deli poyraza göğüs gerip yıkıntılar içinde titreşen hastaları, yaşlıları gördüm tek tek. Boş beşikler sallanıyordu üç duvar, damsız duvar arasında.. Hani duvar dediysem dikine değil, yıkılmış.. Boş beşikler sallanıyordu yıkıntılarda.. Analar hasta çocuklarını koyunlarına almış, ısıtmaya çabalıyorlardı.. Öksürükler patlıyordu evimsi yıkıntılardan. Genç ihtiyar, çoluk çocuk öksürükleri.. İnceli, kalınlı..

### *Baziye Kara*

Baziye Kara, Maraş'ın Elbistan ilçesine bağlı Aktil köyünün Bebe mezraasında 4 eylül 1962 salı günü saat

15'e doğru hırıltılarla yatıyordu. Hüseyin Kara ve Sultan Kara ateşler içinde yanıp, ince ince inildeyip öksürüyordu. 4 eylül salı günü istüne çullar atılmış.. Boş beşiği ürüzgârla sallamyordu Baziye Kara'nın.

*«Çadır alın Kızılay'dan»*

Böyle dedim başımdaki kalabalığa.. «Kızılay kara gün dostudur!.» Sustular. İyi bir akıl vermenin kıvancı içinde ukalâlık ettim!. Cevap alamayınca soruşturdum.. Sormaz olaydım!.

*İstedik, vermediler!.*

«İstemez olur muyuk can? İstemez olur muyuk dost? İstemez olur muyuk? Nideceksin bu deli poyraza karşı.? Gördün hasta bebeleri, süt kuzularımızı. Lohusa kadınlarımızı, bebelerimizi gördün.. Memet Güler, Hacı Doğan, Cuma Aslan, Memet Ali Öztoprak vardik vilâyete.. Pullu istidayı valiye ilettik.. Vali beg derhal verile dedi.. Bastı mührünü, imzasını.. Elbistan hokümatında depreme gelen dört yüz çadır var, bunların ihtiyacı olan 17 çadir derhal bu vatandaşlarıma dağıtılsın diye emir buyurdu vali beğ.. Hiç vakit geçirmeden, yetmedi, açtı telli telefonu.. Kaymakamı bulup vaziyet böle böle dedi, derhal çadirlar verilsin... Kaymakama vardık.. Kaymakam derhal imzayı bastı.. Kızılay başkanına havale buyurdu pullu istidamızı.. Derhal verilsin dedi. Vardık Kızılay başkanına.. İki gün gelip gittik.. Dedi ki, bana 2500 liralık bir teminat mektubu yahutnam para getirin.. Otelci Arif kefil oldu.. Şahar dediğin para tuzağı.. Masrafımız çok.. Olmadı çadır işi. Dönüp geldik.. Sonra yine vardık.. Ankara'ya mektup salacam, ver derlerse verecem, bir hafta sonra gelin dedi öğret-

men mamır depocu.. Mezra soğuk efendi.. Görüyon, sen bile titriyon körk yakalar içinde!. Milletin bi bölüğü göçtü köy yerine.. Vardık, dedik, 17 çadır fazla gelecek.. Beş tane verin.. Millet göçüyor, çoluk çocuk hasta, hâlâ cevap bekliyok..»

*Af istiyor musunuz?*

«Af istiyor musunuz?»

Şaşırdılar..

«Yok efendi, yanlış anladın.. Ne suç işledik ki af isteyek? Biz çadır istiyok.. Çadır.. Yalnız beş dene..»

*Kalkıp göç eyledik*

Oradan kalkıp göç eyledik Aktil Köyüne.. Çeşme başını gören bir eve buyur edildik. Pencereden, o bir parmak kalınlığında akan çeşme başında kadınlar ve kızlar ve çocuklar ve inekler ve tenekeler ve bakraçlar su kuyruğundaydılar.. İnekler sızan kara suyu ıslıksız içiyordular.. Tertemizdi oturduğumuz dam.. «Cemal Paşa İreisi Cumfurbaşkanı»nın ofset baskılı askerî resmi teneke çerçeve içindeydi. Ve Mustafa Kemal Paşa, Ankara garında.. Pencerede.. Bakıyor.. İstanbul'a gitti de bir daha gelmeyiverdiydi ya?. İşte o resmi.. Solgun, yorgun, umutsuz, üzgün.. Mustafa üzülmesin de kimler üzülsün? Ne demiş doğulu âşık? Ne demiş?

Vahte Kemal sağ bu
Gaze Kemal miri
Nane genim piri
Lo lo Kemalo
Li lo Kemalo..

Yani efendim demiş ki : «Kemal sağ iken — Arpa ekmeği yasaktı — Kemal ölünce Buğday ekmeği de uçtu — Hey hey Kemal — Hey hey Kemal..»

*Mavula Aslan*

Mavula Aslan kadını burada tanıdım.. Evi yıkılanlardan. Erkeklerin arasında dimdik oturuyor.. Burnundan soluyor Mavula Aslan.. Yemin ederim burnundan soluyor..

*Aldı Mavula, bakalım ne dedi?*

«Hokümat bu kadar zalım olmaz, olamaz.. Hokumat hakkıynan iş görür.. Mahkeme hakkıynan iş görür. Böyle değilse bile böyle bilmek isteriz.. Ama Elbistan hokümatı bize sahip çıkmıyor.. Hakkımızı aramıyor.. Siz de erkek misiniz?»

«Nörelim yani Mavula kadın, Ankara'ya yalın yapıldak yollara mı düşelim?»

«Heye ya.. Heye ya.. Yürüyelim Ankara'ya.. Gürsel Cemal Paşa'ya çıkalım!.. İnönü İsmet'e çıkalım.. Yüce meclisanlara çıkalım. Halimiz böyle böyle diyelim.. Heye ya!. Nerede benim yıllardır dişimden dırnağımdan söküp aldığım altınım? Bi dene mi dene.. Nerede kelpetenim? Nerede at gemim, dizginim? Nerede? Ha siz söylen, bey duysun.. Kim tuttu zaptı?. O üsteğmen İbrahim değil mi? Yağmayı önlemedi mi kumandar İbrahim? Ne susarsınız? Demek ki yağma olmuş.. Peki nerede bu eşyalar? Resmiyede.. Altın nerede? Resmiyede.. Gem nerede? Resmiyede.. Bizim kocalarımız insan değil mi? Biz İsviçre'den mi geldik? Biz vergi vermiyor muyuz? Biz askerden mi kaçıyok? Ne susarsınız ha? Ne susarsınız? Dağların başına kış gelir, insanın başına iş gelir.. Susman erkekler susman.. Hakkı arayın. Hakkını aramayan haksız kalır.. Benim mallarım resmiyede. Demek ki çalındığı zabıtla bellenmiş..

Hokümat benim malımı yağma edeni neden tutup mapis damına tıkmaz?. Candarma gelir, süngüyü dayar, bunu Elbistan hokümatının savcısı gönderdi, imzalayacaksınız der, boş kağıdı uzatır. Bre erkekler, bre akıllı yiğitler, hokümatın savcısı böyle oyun eder mi? Yapar mı bunu? Kuzu kuzu boş kâğıda parmak basar, neden imza atarsınız? Varacaksın savcıya.. Savcı, savcı diyeceksin, bu nasıl iş? Senin adını kullanıp yolsuzluk yaparlar, git tedbirini al.. Susarsınız ya, haklı olan susmaz.. Haklı olan yılmaz.. Susmayın.. Ben hakkımı arayacağım.. Siz korkup, sinip susun isterseniz.. Dört bebemi kapıp varacağım Merkeze. Halimiz böyle böyle diyeceğim.. Bize kıyam ediyorlar diyeceğim.. Hepiciğini anlatacam tek tek.. Hepiciğini.. Memlekette demokrasiii var.. Yüce meclisanların anayasası var.. Artı kayrılık gayrılık yok. Ali canıysam Ali canıyım. Ben de birim. İnceciğin Sünnî mıhtarı da geçti gayrı, geçti...»

## «ANAYASA'YI SİZ İNSAN MI BELLİYORSUNUZ? O İNSAN DEĞİL YÜCA KANUNDUR GAFİLLER»

*«Ay doğmadan şavkı tutmuş ovayı*
Karacaoğlan»

Mavula Aslan, yerinden bir doğruldu.. Gitti, boruttan su içip geldi.. Odayı dolduran kalabalık suskunluk içindeydi. Ara sıra Mavula kadının çıkışlarına dur diyecek gibi olanlar ağızlarının payını alıp susuyorlar-

dı.. Utanmıyorum, apaçık yazayım, gözlerim doldu, tuttum kendimi.. Maraş'ın Elbistan ilçesine bağlı Aktil köyünde cılız çeşmeyi gören bir köy damında bir kadın yirmi erkeğe demokrasi, anayasa dersi veriyordu, dizlerini dövüp, ellerini kollarını sallayıp!.

*Mavula kadın devam eder*

«Tabii demokrasi ya.. Tabii yüce meclisanın dastiklediği anayasa ya.. Senlik benlik yok gayrı.. Hiç yok.. Senlikten, benlikten, ayrılıktan kim fayda görmüş? Varıp zulum etsinler, varıp evimi yıkıp altınlarımı yağma etsinler.. Hokümatın kanunu var.. Kanun dediğin hak dağıtır.. Yanlış olursa daha büyük meclisanlı mahkemeler düzeltir.. O da düzeltmezse Cenabı Hak düzeltir.. Düzelir ya, ergeç düzelir ya, sen ona bak!.»

«Durele Mavula kadın» dedim.. «Durele bi yol.. Celâllenme hele.. Evin yıkılırken sen orada mıydın?»

«Nirde olacak mışım ya? Elbet oradaydım.. Süngüyü elimle tuttum. Yıkamazsın dedim. evimi!. Kanun benim evimi yıkın diye şart koşmamış.. Çavuş durdu.. Dedi ki.. Deli kadın.. Deli kadın.. Kanuna karşı mı geliyon? Bakele sen!. Dedim ki ona.. Çavuş, çavuş.. Akıllı çavuş.. Ne diyeyim sana? Sen hokümatsın, ben bir kadınım.. Süngü zoruynan yıkarsın.. Zulumcu oyunlara âlet olursun.. Ama bir gün bunun hesabını senden isterler.. Var git karakoluna.. Üsteğmen İbrahim. o hakçı kumandan bile doğru dedi.. Doğru kadının dediği..

*«Altını değil hakkımı verin»*

Altınımı çaldılar, gaspettiler.. Kumandar İbrahim zabıt tuttu yağma vardır diye.. Çalanın anasının babasının adını yazdı.. Şahitlere mühür bastırdı, el bastı-

rıldı, imzalattı ve kumandar İbrahim, vardı Elbistan hokümatına.. Hal böyle böyle dedi. İşte suçlular.. Ne oldu sonra?.. Elbistan hokümatı habar salmış, gelip eşyalarını alsın diye!. Altınımdan vazgeçerim de hakkımı çalanın eli kolu selbes dolaşmasından aslâ vazgeçmem.. Hokamatın kanunu herkeşe bir, madem ki çaldı.. Çalan için ceza var kanunda.. Tutup tıksın mapis damına.. Başkasının hakkını çalanın kanundaki yerine göre cezanı verdim desin.. Ben Ali kuluyum, kanundan ayrı mıyım? Değilim elbet.. Kanunda böyle madde varsa gösterin bana.

*Umumi*

«Umumi İskân Genel Müdürü geldi. Baktı topraklara, size toprak vereceğiz dedi.. Benim toprağım var nideyim fazlasını, sen onu topraksızlara ver.. Ver ama oyunla, elimden alınan damımı, toprağımı da bana geri ver..»

Bir erkek ayağını değiştirip söze karıştı :

«Mavula kadın.. Anayasa manayasa. Anayasa dediğin Ankara'da oturur.» der demez Mavula kadın yerinden doğruldu :

«Ne ne ne? Sen anayasayı er kişi mi sanıyon? Can mı belliyon? Nâh o kafana!. Anayasa dediğin bir yüce kanundur.. Senliği benliği ortadan kaldırmıştır.. Gidip «heye» diye irey vermedik mi tümcek? Senlik benlik kalksın diye kopmadık mı sandığa? Tüm dünya proy Türk'e demedi mi anayasaya evet deyince? Anayasa Ankara'da da var.. Burada da.. Maraş'ın gâvur dağını aşıp Elbistan hokümatına gelmediyse biz getireceğiz.. Assınlar isterlerse.. Ben evet diye irey verdim ona.. Evet dediysem her şeyine evet dedim, assa bile evet

diyeceğini.. Senlik benlik kalksın ortadan. İnceciğin mıktarıynan Mavula kadın birdir... O kadar..»

*Düştük yollara*

Sonra uğurladılar tümcek.. Sağ tekeri isyankâr, hep kendi yönüne çeken, ne anayasa, ne kanun dinleyen o bölük pörçük otomobile binip ayrıldık.. Aktil köyünden.. Incecik köyüne çek dedim.. Şoför direndi gitmem diye.. Canım istiyorsa kendim gidermişim. Nah şurasıymış İncecik dediğim köy..

*İstersen*

Şoför direndi! «Gitmem, gitmem!.. İstersen sen git bey.. Ben burada bekliyeyim.. İstersen değil İncecik köyüne, Büyük Yapalak köyüne bile git..»

«Neden Büyük Yapalak köyüne bile?»

«Oraya hokümat bile giremez!. Candarma zor girer. Candarmanın zor girdiği köye ben giremem arkadaş. sen gir istersen.. Geçenlerde candarma girecek oldu, kaçak varmış, mavzerler takır takır takırdadı da Yapalak'lının biri kurşunu yedi anlının şakına da candarma geri çekilmeye mecbur kaldı!. İnanmazsan Elbistan hokümatına sor..»

*Çocuk bitkin*

Bir kadın vardı arabada, kucağında çocuğu.. Yanında eri... Çocuk hastalanmış.. Bizi atıver dediler Elbistan hokümatına.. O aksi, o lânet, o otomobilden başka her şeye benzeyen, sağ ön tekeri her daim üç tekerin aksine çaba gösteren nesne çakıldı kaldı yola!. Ne kırmızı biber.. Ne teneke teneke su!.. Fren koptu. Vites kutusu

birbirine girdi.. İttik bayır aşağı ellerimizle vites değiştirdik de beş saatte, geç vakit geldik Elbistan hükümatına.. Elbistan hükümatı toz içindeydi.. Elbistan hükümatı çeltik sineği doluydu.. Bir kaymakamı varmış eskiden.. Ah Ankara, Ah!. Almışlar Ankara'ya daha iyi göreve.. Kalmalıymış ki Elbistan'da iki üç yıl, onlar da insan olduklarını bilselermiş.. Ama gitmiş kaymakam.. Okullar yapan. yollar açan ,su işine düzene koyan..

Hasta bebeği anasının kucağında gördüm ahçı dükkânında.. Bitkindi.. Doktor, «geçer» demiş.. «Soğutlatmışsınız..» Vitaminler vermiş.. «Doktor» dedi, çocuğun babası.. «İyi ki doktor var. Doktor olmasa doktorsuz ölürüz.. Şükür buna da..»

Ay ışığında çeltik suları dikdik parlıyordu.. Toz dumandı ortalık.. Kamyonun zıplamasına koyuverdim kendimi.. Neden sonra göründü Maraş, ölü gibi, yaşamasız.

## GÂVURUN GÖLÜ

*Göç vakti gelir de âlem uyanır*
*Çuğul çuğul eder yollar sabâhtan*
Kul Mustafa

1962 yılının mart ayı yağmurla geldi. Malatya ve Adıyaman illerine bağlı bazı köylerde topraksız insanlar, geceleri odalarda toplanıp Gâvur gölü yöresinden gelen habercilerin anlattıklarını heyecan ve özlemle dinliyorlardı. Aynı anda Maraş'ın Elbistan ilçesine

bağlı Tapkıran köyünde de insanlar hane hane toplanıp Maraş'ın Gâvur gölü habercilerini suskunluk içinde izliyorlardı..

*Karalar*

«Su dökmane» (su dökmeye) çıkan birisi işini bitirdikten sonra göğe baktı.. Kapkaraydı gök.. Derken bulutlar yırtıldı, sulu bir kar başladı.. Ardından muhalif bir «ürüzgâr».

*Dönmek yok*

«İkrardan dönmek yok!» dedi birisi.. «İkrardan dönmek yok.. Burada da açız. Varsın orada da aç kalalım.. Tamam mı?» «Tamam.!» dediler..

*Bir sabah*

Bir sabah yorganlar dürüldü.. Kaplar kacaklar, bulgurlar, torba torba unlar, oklavalar, tahtalar bağlandı ve bir insan seli, mart ayının sulu sepken karı altında, muhalif yeli altında gün patlamadan çoluk çocuk, genç, ihtiyar, kadın erkek yollara düştüler.. Yalın yapıldak.. Atlar kişnemiyor, eşekler bile anırmıyordu..

*Her yerden*

«Hoküматın, hazinenin Gâvur gölünde boş toprağı var imiş.. Hoküмat topraksızlara bu bereketli topraklardan dağıtıyormuş..» haberi yağmurla, karla, kara bulutlarla tüm güney ve güneydoğu göklerinden köylere iniyor, hane hane dolaşıyor, bunları duyan, hane hane

başkalarına duyuruyordu.. «İnsan sürüsü» dağlar bayırlar aşıp Maraş'ın Gâvur gölüne doğru yola çıkıyordu hane hane.. Hane hane..

*Derken*

Derken sulu sepken altında, Gâvur gölüne, oradan buradan kopup gelmiş tam sekiz bin insan toplandı. Tam sekiz bin insan!. Çoluk çocuk, genç, ihtiyar, kadın, erkek tam sekiz bin insan!.. Atlar, eşekler, inekler, ördekler, kazlar ve sadık köpekler,.. Sekiz bin can.. Allahsız yağmur günlerden beri bereketii toprakları, bereketsiz toprakları, dereleri, dağları, tepeleri, kuru ağaçları dövüp duruyordu.. Dinmek bilmiyordu.. Allah'ın göğü delinmiş, denizler, dereler, nehirler göğe çıkmış boşalıyordu aşağıya.. Aşağılarda binlerce insan oradan, buradan bir sel gibi, akın akın, takım takım Maraş'ın Gâvur gölüne doğru ilerliyordu..

*Bu yazılar*

Bu yazılar, o anda bu insan selinin içinde olan, kendi deyimleriyle «bir takım» insanın göçünü anlatır.

*Her şeyle*

«İkrardan dönmek yok temam mı?» Cümle âlem «Temam!» dediler.. «İkrardan dönmek yok can.. İkrardan dönmek yok dost.. İkrardan dönmek yok.. Nasıl olsa burada da topraksızız.. Burada da zor doyuruyoruz nefsimizi.. Zor körletiyoruz.. İkrardan dönmek yok can.. İkrardan dönmek yok dost! Hiç yok!..»

Para denkleştirenler çullarını çaputlarını trenlerin üçüncü mevki aralıklarına attılar... Kimisi kamyonla-

rın tepesine tünedi... Kimisi atla, kimisi eşekle, inekle çoğu da «boynak» (tek başına) yollara düştü...

*İbrahim Yeşil*

İbrahim Yeşil dört çocuklu.. Durumu görmek için «boydak» geldi Maraş'ın Gâvur gölüne.. Binlerce insanı gördü ve inandı ki hokümat topraksız köylüye toprak verecek.. Böyle olmasa bu insan mahşeri burada neden olsun? Yine «boydak» yollara düştü.. Haberi verdi.. Zaten yola çıkan çıkmıştı.. Hanesini yüklenip ters döndü..

«Yıllardır toprağım yok.. Babamın da yoktu.. Dedemin de yoktu.. Baharın Çukurova'ya inip pamuk devşirir üç beş kuruş dekleştirip dönerdim köye. Dağlarda ona buna uşaklık edip kömür yakardım.. Pamuk çapalardım.. Aldığım paradan arta kalırsa yetiştirdiğim çoluk çocuğa.. Yetti bu canıma.. Yetti ki yetti.. Duyunca bu toprak işini, yollara düştük can.. Yollara düştük.. Konalım dedik oraya.. Hazinenin toprağına.. Hokümat topraksızlara toprak dağıtırmış.. Varalım oraya.. Bizim de kendi toprağımız olsun.. Öz malımız.. Ağasız, zalımsız, zulumsuz kendi öz toprağımız... Bizim de çiftimiz çubuğumuz olsun.. Bir takım halinde birleşip düştük yollara.. Ama yağmur, sulu kar.. Ah o sulu kar. Aman vermez bir canavar..

*Yollardaydık*

Yollardaydık efendi.. Bir takım halinde.. Dabanlarımız vıcık vıcık.. Barnaklarımız buz kesmiş.. Yağmur, sulu kar zalım.. Durmak bilmez mübarek!. Haydi dedik, haydi Cenabı Hak acımıyor bize, bari sen dur!. Sen dur!. Ne gezer can? Ne gezer dost? İnadına üstümüze gelir..

*İtma Gediği*

Varabildik İtma gediğine.... Zalım gediğe... Bu İtma dağlarında efendi bir tek ipliğimiz kuru kalmadı! Bir tek ipliğimiz!.. Bedenimize yapıştı çulumuz, çaputumuz.. Bedenimize yapıştı.. Sallanır olduk. Ağaçların dibine varsan olmaz.. Bir dam yok ki sığınak!..

*Yürün, durmayın*

Biliyorduk, yürümek mümkünsüz.. Adım atacak derman kalmadı dizlerde.. Bebeler ağlaşır analarının kucaklarında, sırtlarında. Yerdekilerin ellerinden sürürüz.. Yürün ha.. Dayanın ha.. Ha babam!. Az kaldı!. Dayanın canlar!. Dayanın gardaşlar!. Dayanın ha!. Yürüyün!. Ha babam, ha can!. Dayanın az kaldı ha!. Üç güne varmaz Gâvur'un gölüne konarız!. Kurarız evlerimizi.. Kendi öz malımız toprak olacak.. Dayanın yavrular.. Dayanın ha...

*Dayandık*

İtma gediğine gelebildik.. Bir de baktık ki...»

*«Padişah sikkesi selâm vermiyor*
*Kefensiz kalacak ölümüz bizim.*
Serdarî»

«Bir takım» göçücülerden Hüseyin Öz sözü aldı.. O isyankâr, o makas değmemiş bıyığını dişleyip duruyordu.. Çıt çıkmıyordu odada..

«Sen anlat Hüseyin» dedim... «Şimdi sen anlat..»

«Anadayım can...»

Hırıltı gibi çıktı ilk lâfı..

«Yağmur durmuyordu.. Yalnız, yağmur olsa eyi.. Çevirivériyordu bazen kara, sulu sepkene.. Cıbıl cıbıl oldu her yanımız.. İbraam'ın dediği gimi bir tek ipliğimiz kuru kalmadı. Unumuz munumuz çoktan bitmişti.. Çobanlardan azık istiyorduk, bölüşüyorduk.. Kime yeter? Kime ne fayda? Feride'm, dört yaşındaki bebem, anası Gülizar'ın kucağında.. Yavrının, dabanları şişik!. Yürüyemez oldu acından.. Vınlayıp durur!.

*Bubaaaa... Bubaaa*

Vınlayıp durur, buba bubaaa epmek! deyi. Epmek bubaaa.. Bubaa epmek.. Epmek ya!. Nirden bulacan epmeği?. Olsa yavrımdan mı saklan efendi? Feride'm benim bebem, benim canımın bi parçası.. Feride'm ağlayıp durur.. Bubaa epmek.. Nörün dağ başında?..

(Ha can dedim, ha can.. Feride'm, şincik bulacağız epmek.. Tutele kendini yavru.. Tutele kendini.. Tut yavrı tut. Şincik epmek bulacam sana.. Hemi de şaar epmeği.. Pamuklar gibi.. Tutele yavru, tutele!.)

*Yavrı bu, ne anlar lâftan?*

Yavrı bu.. Yavrı.. Ne annar lâftan?. Yavrı dediğin bir süt kuzusu. Gözünde fer kalmadı yavrının.. Tut Feride'm dedim. tut yavrı kendini, şincik varacağız bir yere.. Şaar epmeği olmazsa şepit epmeği bulacam bebeme.. Dürümler yapacam içi pendirli, ballı.. Tut Feride'm, tut yavrım.. Tut kendini...

*Bi de baktık ki!..*

Feride'm tuttu kendini.. Vınladı, inledi tuttu kendini.. Yağmur, sulu kar durmaz efendi!. Hiç durmaz.. Çamur diz boyu.. Bastık mı yere, ayağımız orada kalacak!. Çekmeye derman mı kaldı?

Uyudu Feride'm uyudu.. Uyudu Feride'm uyudu.. Bir daha da uyanmadı!..

*Begere köyü*

Yarım saat sonra Begere köyüne geldik. Epmek bulduk.. Köylüler acıdılar halımıza.. Acıdılar da şepit epmeği verdiler. Pendir verdiler.. Verdiler de Feride'm yiyemedi.. Ölmüştü de!..

*Oturur gimiydi*

Tıpkı oturur gimiydi anası Gülizar'ın kucağında.. Oturur gimiydi.. Anasının kucağındaydı.. Uyuyor gimiydi, yağmurun altında. Sonra buz gibi kesildi..

*Kalk kuzum kalk*

«Dereba berba mıraba
(Kalk kuzum kalk)
La memlekete halke memina
(Elin memleketinde gurbette kalma)
Ciğerimin künmake
(Şu yanık bağrımı delme)
Dereba berba mıraba
(Kalk kuzum kalk).

*Anası*

Anası Gülizar daş gimi kesildi.. O yürümeye dermanı kalmayan, gözünün feri solan Gülizar kadın dimdik kesildi.. Bastı Feride'mi bağrına, burnunun doğrultusuna yürümeye başladı.. Durmadan, gözünü bilem oynatmadan ha bire ağıtlanıyordu.. Derebe berba miraba.. Kalk kuzum kalk.. Kalk..

*Derken efendi*

Derken efendi, derken can, derken dost, tam bir gece bir gündüz daha yürüdük dağlar, bayırlar aşıp.. Feride'm anasının kucağında..

*Yağıyordu*

Yağmur dinmedi mi a dost» dedim.. «Yağmur din medi mi?»

«Yağıyordu.»

Islanmış gibi ürperdim...

«Yağıyordu.. Deli poyraz cabası!. Nihayet Keçili istasyonunun oraya varabildik.. Ölüler gibi yıkıldık oraya.. Konduk.. Konduk a, ah o yağmur, o yağmur.. Açtık.. Odunumuz yoktu yakmağa. Suyumuz yok içmeğe.. Un mun hak getire.. Ölüler verdik açlıktan. Karalar ile Sarılar köyü var efendi Keçiler istasyonunun yanında.. Acıdılar halımıza, acıdılar da epmek, su verdiler..

*Yine ağalar!.*

Yağmur bir yandan, ağa öte yandan.. Kırışkal köyünden bir ağa ve adamları ve uşakları geçirmeyiz de-

diler sizi Gâvur gölüne, töbe di geçirmeyiz!.. Kaldık mı gölün dibinde? Oysa gideceğimiz topraklar Mina Höyük dibinde, sankim bize bakar..

## SEKİZ KADINDIK, SEKİZ GÜN SEKİZ GECE YAĞMURUN ALTINDA KALDIK

*«Yedi iklim dört köşeyi dolandım*
*Meğer dünya her tarafta bir imiş*
Dadaloğlu»

*Aldı sözü Fatma kadın*

Fatma Çiçek de aramızdaydı.
«Durele» dedi.. «Buracağını ben anadayım..»

*Anlatmaya başladı*

«Biz, sekiz kadın idik.. Erlerimiz yağmur ile boğuşur.. Ağa ile boğuşur.. Şaştık kaldık.. Bunun için mi göçüp gelmiştik a oğul?.. Varacağımız yer karşıda.. Köylülerin çoğu geçmiş Gâvur'un gölünü.. Çadırlar kurulmuş.. Gece oldu mu alev görünür olduğumuz yerden.. Alev alev görülür.. Şu yamçıyı görüyon mu? İşte bu yamçının altına sığındık sekiz kadın.. Bebeleri, sübyanları aldık anaç tavuk gibi altımıza.. Bre Allah'ın rahmeti, dur bi yol, dur.. Durmadı efendi... Altına direk mürek koduksa da nafile, faydasız!. Sekiz gün se-

kiz gece kaldık bu yamçının altında.. Biz biliriz o günleri.. Biz iyi biliriz.. Biz çektik o günleri a oğul..»

*Ve*

Ve o günlerde, bazı Ankara ve İstanbul gazeteleri birinci sayfalarında şu haberi yayınlıyorlardı :

«MARAŞ (Özel) : Bir süreden beri kurutulmuş bulunan Gâvur gölü topraksız köylülerin istilâsına uğramış, civar il, ilçe ve köylerden gelen aşiretlerin yanı sıra buraya bir gecede çadırlarını diken iki bin kişilik bir çingene obası da idarenin başına dert olmuştur.

Maraş ve Gaziantep idarecileri alınacak tedbirleri görüşmüşler, buraya konan sekiz bine yakın insanın temsilcilerine, bu gölün topraklarının daha önce dağıtıldığını, burada dağıtılacak boş toprak kalmadığını, geldikleri yerlere dönmelerinin en hayırlı iş olacağını anlatmışlardır.

Bütün bu uyarmalara rağmen, Gâvur gölüne konan sekiz bin insana lâf geçirmek imkânı olmamış, toplananlar «Açız... Topraksızız, hükümet bize de toprak versin» diye bağırmışlardır.»

Ertesi günler ise gazetelerin yine birinci sayfalarında şu haber yayınlanıyordu :

«MARAŞ (Özel) : Maraş'a 28 kilometre mesafede bulunan Gâvur gölüne gelen ve burada çadırlar kurup toprak isteyen sekiz bin kişi, toprağın terkedilmesi emrine rağmen buradan gitmemekte ısrar ettikleri için jandarma birlikleriyle çevrilmiş, içeri giriş çıkış men edilmiştir. Bu yüzden köylüler ile jandarma arasında bazı müessif hadiseler olmuştur. Durum Ankara'ya bildirilmiştir.»

*Şikâyetler başlıyor*

«Etraftan yardım istedik oğul, yardım istedik.. N'olur dedik bize deve verin geçelim şu Gâvur'un gölünü.. İrezil olduk çoluk çocuk.. Tüm sefil olduk.. Hiç mi din iman yok sizde? Aydınlı aşiretinin ağaları «olmaz» dediler.. «Bi adım atamazsınız, göle.. Hokümat da bizden yana..» Karışkal ağaları da aynı lâfı dediler..

Baktık olacak gibi değil.. Sabahı bekledik, eşyalarımızı bağladık sırtımıza, gün doğmadan daldık Gâvur'un gölüne. Karşıya geçişimiz akşamı buldu.. Mine Höyüğün yamacına vardık, kurduk pırtı çadırlarımızı.. Baktık ki candarmalar kol geziyor.. Adama kavuştuk. ya, kalabalıklaştık ya, şükür bugünleri gösterenlere.. Sonna a can, sonna..

*Sonrası da şöyle*

Koca Gâvur'un gölü diz boyu çamır, diz boyu.. Çadırdan dışarı çıkamaz olduk.. Herkes ununu, bulgurunu, biberini bölüşür.. Bölüşür a, adam başına beş lokma yufka epmeği.. Fazla yok.. Ne olacağımız belli mi ki? Heç belli değil.. Salıvermişiz kendimizi.

*O da bitti*

Oğul, can dost.. O da bitti.. Kimisi dayanamadı, binlerce insan çekildiler! Alayçikler söküldü, çadırlar dürüldü, herkeş geldiği yere sökün etti, boynu bükük.. Candarmalar der ki varın gidin buradan, ordu geliyor, tümen tümen asker geliyor, varın kaçın.. Kaçan kaçtı oğul, kaçan kaçtı.. Biz yüz - yüz elli çadır kaldık Mina Höyüğün dibinde.. Derken ne un kaldı, ne tuz, ne biber, ne de bulgur.. İlk gün aç yattık.. Sonna yatamadık.. Be-

beler var kundakta, beşikte. Anaları süt verir oğul.. Anaların sütleri tümcek kesildi, bi damla, ilâç için bi damla süt kalmadı!. Çocukların viyaklaması arş-ı âlâya çıkar.. Geceleri çakallar ulur, bizim bebeler ulur.. Erlerimiz toplandı, oğul, can.. Erlerimiz toplandı.. Birisi, ben dedi, geceleyin köye varır bi torba un satın alırım. Herkeş cebindeki parayı kosun ortaya.. Koduk.. Gözlerimiz yolda bekliyok.. Bi gün.. Bi gece.. İkinci gün ikinci gece.. Yok. Yok!. Habar geldi ki devriyeler yakalayıp atmışlar karakola!.. Una el komuşlar.. Ağalar yakalatmış a can!.. O ağalar, tutturmuş bir torba unla kurtarıcımızı.. Pancar yaprakları körpeydi.. Vurduk pancar yaprağına.. Günlerce ot, kendir, pancar yaprağı yedik!.

*Üç kurban daha*

Anaların sütü kesildi oğul, otlan bebe, yavrı mı beslenir? Beslenmez ya.. Beslenmez biz biliriz.. Muhasaradaydık candarmanın.. Ne içeri, ne dışarı.. Derken can, a dost, üç bebe vınlaya vınlaya can verdi. İbo Gök'ün bebesi, İbrahim Kurt'un bebesi, Ali Şahindal'ın bebesi.. Üçü de ölüverdi açlıktan, sütsüzlükten..

*Mine Höyük*

Mine Höyüğe, en ucuna gömdük bebeleri..

Dereba berba mıraba
La memlekete halke memina..
Kalk kuzum kalk
Elin memleketinde gurbette kalma..

Ama hepiciği nafile.. Kaldılar. Kaldılar da artık burayı kendi memleketimiz saydık..

*«Yoksulların işlerini biffren*
*Samur kürklü koca beyler n'icoldu?»*

*Ferman saldık efendi*

Sonra fermanlar saldık efendi.. Hokümata teller çektik.. Acıyın bize dedik.. Heç kimse duymadı.. Duyuramadık zahir, duyuramadık.. Muhasara kalktı.

O tarihte İstanbul ve Ankara gazetelerinin bazılarında memleket haberleri sütununda şu haber yayınlandı :

«MARAŞ (Özel) : Bundan bir süre önce Gâvur gölünü istilâ eden sekiz bin topraksız köylü nihayet ısrarlı zorlamalardan sonra göldeki araziyi tamamen terkedip gitmişlerdir.»

Yine o günlerde Başkent Ankara'daki ilgililerin bir sorusu üzerine Gaziantep Valiliği merkeze şu yazıyı gönderiyordu :

«Gâvur gölüne yerleşen topraksız köylüler ve çingeneler burayı tamamen boşaltıp gitmişlerdir.. Böylelikle Gâvur gölü toprağında hiç bir kimse kalmamıştır..»

*Oysa*

Oysa, yollarda, sonra açlıktan göl toprağında ölüler veren iki yüz aile Mine Höyük kenarında İslâhiye sınırında kerpiç kesiyordu.

*Duy bizi hal böle böle*

«İbo Gök Gâvurun gölünde sığırın güder
Beş yüz hanesine başkanlık eder
Candarma un çalır zalımlık eder
Ağalar birlik olmuş zulmeder
Alha alha a âdil paşam!
Seyid-i Battal Gazi'nin gününde doğmuşuz
Atatürk'ün gününde cephelerde aç susuz kalmışız
Seferberlik gününden bir topraksız kalmışız
Sonna gelip Gâvur gölüne konmuşuz
Koca Cemal Paşa'dan yardım isteriz.»

*Şimdi ne yiyorsunuz?*

Pancar işi çıktı can.. Pancar işi.. Çapa çıktı.. Seyrekleme çıktı... Yövmiyeler yünsek.. Üç liradan tut tam beş liraya kadar.. Çapaya dayanıyoruz.. Sabah altıda iş başı yapıyoruz.. Sabah dörtte yola koyuluruz sovan ile epmeğimizi alıp, sabah altıda tarlada oluruz.. İki saat yol mu ki? Ama o susuzluk yok mu, ona dayanmak zor işte!.. Kırbalarda su dayanmaz.. Zaten ölüyüz.. Memlekette bize lezzet yok.. Akşam olunca yine koyuluruz yollara, işte böle böle geçinip gidiyok..»

*Gâvur gölü*

Bir zamanlar Maraş'ın güneyinde Gâvur gölü diye anılan bir göl vardı. Bu göle, 1948 yılının bir kışında kazmalar indi. Devlet bu göle el attı. Kurutma çabasının ilki böyle başladı ve 1953 yılında bitti. 846 bin lira harcandı 8 kilometrelik kanal Aksu'ya bağlandı. Sonra 2 milyon 555 bin lira döküldü Gâvur gölüne.. 40 bin hek-

tar arazi kurutuldu. Bu bereketli topraklar, adı topraksız ama, bol bol toprağı olan, ama partiye kayıtlı kişilere de cömertçe dağıtıldı.. Bu bereketli topraklar bire otuz verir..

*Şimdi*

Şimdi bir köy doğuyor, Mine Höyük'tür adı.. Mine Höyüğün dibinde.. Eğer bir gün yolunuz Maraş topraklarından trenle, otomobille Türkoğlu'ndan geçerse, Maraş'a doğru gidiyorsanız sağınıza, Çukurova'ya doğru iniyorsanız solunuza bakınız.. Göz alabildiğine uzayan bir duman göreceksiniz.. Bu bereketli Gâvur gölü toprağıdır, duman duman yanan.. Bu kimyevî bir yanıştır. Yıllardan beri tüter bu duman, yıllardan beri.. Kara, bereketli bir topraktır.. Ocağa atsanız yanar.. Zamanla bu yanan yerler de sönecek ve bereketli topraklara, tohumlar atılacak..

Eğer vaktiniz varsa iki saatlik bir geçitten sonra Mine Höyük yamacına varırsınız.. Mine Höyük yamacında ise, kayaların dibinde taştan yapılmış, ama üfürsen yıkılacak evler göreceksiniz!.. Evlerin önü, canını kurtaran bebelerle doludur. O taştan, o bir insan boyu bile olmayan evlerin içi tertemizdir. Duvarlarının kimisinde, yanık türkülere eşlik eden üç telli sazlar görürsünüz.. Gün batımında, duman duman yanan Gâvur gölüne doğru yanık türküler dağılır.. Analar, kızlar, ihtiyarlar, tandırların başına geçip akşam ekmeğini pişirirler. Garipsiniz.. Her kapıdan bir baş uzanır, sizi bir sokum ekmek yemeğe çağırır.. Bunlar iyi bilir açlığın ne olduğunu.

Gündüzse, Maraş Sıtma Eradikasyon Müdürlüğünün arabalarını, sıtma için kan alan, ilâç dağıtan çile-

keş, akıncı doktorlarını, lâborantlarını görürsünüz.. Maraş valisinin arabasını, valiyi görürsünüz dert dinlemeye gelen. Kerpiç kesen, taş yontan, su çeken, harç karan, kuyu açan kadınlı erkekli topraksız köylüler görürsünüz.

Eğer Mine Höyüğün tâ ucuna çıkarsanız yan yana üç mezar görürsünüz ufacık ufacık.. Daha ötede Feride'nin mezarı. Biraz daha ötede bir büyük mezar. Oradan Gâvur gölü duman duman görülür. Tâ ötelerde Türkoğlu.. Türkoğlu'ndan sonra toz duman araçlar geçer. Trenler geçer ve o bereketli topraklar üzerinde yayılan inekler görürsünüz.. Pancar sökenler görürsünüz.

*Artık*

Artık Mine Höyük dibinde sabahları horozlar öter.. Köpekler havlar.. Öksürenler ellerine testileri alıp taşlar arasında kaybolur.. Tavuklar eşelenir.. Mine Höyük'de de sabahlar olur akşamlar olur ve hane hane toplanan insanlar, hükümetten toprak bekler.. İlgi bekler.. Derler ki, göl kurudukça bura benim tapumda diye, göl kurudukça bu da benim tapumda diye tâ gölün ortasına kadar sahip çıkan, hazine malını gasbeden ağadan al, biz gerçek topraksıza ver ey âdil hükümet baba.. Ey can.. Ey dost.. Ey gül yüzlü yarim.. Tabibim.. Efendim. Bize de ver... ver... Ver...

# BİR KARIŞ TOPRAK İÇİN (*)

Şehit
Onbaşı
Mulga'lı
Yılmaz Tahir Öncal'ın
Anısına...

(*) *Cumhuriyet gazetesinde 1964 yılında yayınlanan bu röportajlar* «1965 - Yılın Gazetecisi Altın Kalem Armağanı» *ödülünü kazanmıştır.*

Modan yaylâsına eşkin almadan
Maktele üzerinde sağımız
Karbeyaz Çermik Dağları
Ve solumuz
Kan kırmızısında Fırat'tır

Dört mevsim yeşildir orman
Ve toprak çetin
Baharları aşiretler iner Dersim üstünden

Sürü otlatır
Odunda, kömürde ve pamukta
Gönlü bir akarsu gibi alıp götüren
Bir kara sevdadır,
Yeşil murattır
Ve bundan ötürü tutmuş dağları
Ve almış yürümüş sulardan öte
Kıl çadırlarda maceramız;
Yasak bundan böyle zulüm
Ve öşür ve haraç ve angarya
Ve katil ve sirkat ve talan
Ve küfür kıza kısrağa
Yasaktır,
Emreder Dağlar Paşası
Elinde affetmez Fransız Üçlüsü...

*Ahmed Arif*

*Bıçak adamın göğsüne indi!.*

Bıçak, adamın göğsüne indi. Önce, boynun altından soldan sağa çizdi, sonra kaburga kemiklerinin etrafını dolaştı, etleri yarmaya başladı..

Kan çıkmadı ilkin.

Bıçağın çizgileri sarı sarıydı. Yeniden, önceki çizgilerin üzerinden bir kez daha geçince, kemiklere değmeğe başladı.

Bıçağı yiyen, bunca acıdan habersizdi.

Ses çıkaramıyordu.

Bıçağı tutan el, daha bir abandı vücuda. «Hart!.» Diye...

İki üç günlük sakallı adam, bıçağı atana seslendi : «İstersen benim bıçağı al. daha keskin..»

Beriki öyle yaptı.

Artık, kemikler iyiden iyiye görülüyordu.

Adam bu kelli iri bir makas aldı. Nikelâjı pırıl pırıldı.

Şimdi, kaburga kemikleri, çıtır çıtır kırılıyordu makasla.. Çıtır çıtır... Karın «mahiyesi»ne gelince, kesme durdu

Kesici, yardım eden çocuğa seslendi :

«Kaldır şu kısmı».

Çocuk, yadırgı ve korku içindeydi. Boğazın altından tuttu, otomobilin motor kapağını açar gibi açtı!

Ciğerler, morumsuydu. İnce bir zar vardı üzerinde...

Adam, yardımcıya :

«Oğlum, sok elini, al şu ciğerleri» dedi.

Yardımcı bir an irkildi, gözleri dehşet içindeydi...

Bir koku sardı ortalığı, dayanılmaz!

Ciğerler alınırken, ciğeri alınan yine öyle sessiz sessiz yatıyordu.

Hiç mi hiç, sesi çıkmıyordu.

Gencecik bir adamdı.

*Acı bir ağıt yükseldi...*

Acı bir ağıt yükseldi damdan. Mırıl mırıldı. Zaza'ca.

Savcı, otopsi yapan doktora :

«Doktor» dedi «Göğüsteki kanı boşaltalım ilkin.»

Kocaman pis bez parçaları ciğerlerin arasına sokuldu. beyazımsı bez, al - kara arası kandan boyandı. Kanlar çekildi, yerine yenileri aktı.

Savcı eline aldığı bastonumsu ince demiri, sol böğürdeki kurşun deliğine soktu, demirin ucu adamın ötesinden çıktı. Bu anda savcı :

«Şimdi kalbi çıkarınız, kurşun kalptedir, istikamet öyle» dedi.

Doktor, yardım eden çocuğa seslendi :

«Şu yüreği çıkar bakalım!»

Çocuk, daha bir korkuyla doktorun yüzüne baktı. Eli varmıyordu.

Doktor :

«Hiç ölü görmedin mi oğlum» dedi. «Korkma, al şunu... Haaa onu işte, ver bakalım...»

Doktor eğildi, gencecik bir adamın yüreği avuçları içindeydi... Tık tık atmıyordu. Durmuştu da.

*Bir cıgara yaktım*

Kokuyordu yürek, ciğerler, kaburgalar.. Hepsi, her şey. Bir cıgara yaktım. Sonra susadım. Su istedim. Bir kova suyla, bir bakır bakraç getirdiler. Suyu getiren çocuk, bakracı kovaya daldırdı uzattı. Elleri, ta dirseklerine kadar yer yer kurumuş, yer yer ıslak kan içindeydi. Bu otopsiye yardım eden ikinci çocuktu!

Acı ağıt devam ediyordu. Şoförüm Mustafa'yı çağırdım. «Dinle» dedim. «Dinle Mustafa, ne diyor ağıt söyleyen kadın? Söyle bana dediklerini, türkçe olarak...»

Söyledi :

«Tahiro (Tahir) anasının babasının tek erkek oğluymuş. Tahiro bir iki kurşunla öldürüldü. Garip Tahiro. Tahiro'nun ölüsü, dünden beri bu damda yatıyor. Adamlar, Tahiro'yu kesiyorlar. Zalım kurşun neresindeymiş diye. Tahiro onbaşı, dün sabah bizim eve geldi... Arkadaşları vardı. Tahir bir salkım üzüm yedi, ekmek yedi, peynir yedi. Sonra silâhlar patladı. Tahiro, arkadaşlarıyla dışarı fırladı. Yarım saat sonra, vuruldu... Biz kadınlar kendimizi siper ettik kurşunlara, Tahiro'nun ölüsünü aldık vurulduğu yerden...»

Otopsi devam ediyordu.

Musikan köyü ile Haraba mezrai insanlarının bir toprak anlaşmazlığından giriştikleri silâhlı çatışmada şehit olan Muğla'lı Onbaşı Tahir Yılmaz Öncal'ın cebinden çıkanlar, bir kürsü üstünde duruyordu. Bir saat, bir çakmak, bir dolmakalem...

*Bir de...*

Bir de, kanlı bir zarf içinde mektup.

Kanlı zarfın içindeki mektup elimdeydi.

Bacısındanmış. Okuyordu kulaklarıma :

«Canım ağabeyim... Muğla 21.10.1964 Çarşamba... Canım ağabeyim... Nasılsın? İyi misin? İyi olmana Ulu Tanrı'dan duacıyım...»

Doktor, «canım ağabey»in sağ kolunda da açılmış bir deliğin nedenini araştırıyordu. Ciğerlerse apaçık duruyordu, mor mor...

«Askerlik 30 ay oldu diyorsun. Çok üzüldük. Belki biraz sonra kaldırırlar. Ne yapalım, sağlık olsun...»

Savcı ısrar ediyordu :

«Kurşun şuradan şu istikamette girdiğine göre, muhakkak kalptedir, tekrar bakalım...»

Bacı devam ediyordu kulaklarımda :

«Senin rahatın iyidir ya. Bak, gideli 11 ay oldu. Yukarıya çıkıyorsun, artık inmesi kolay. Bu ay başı 50 lira göndereceğim. Şimdiden güle güle ve sağlıcakla harcan...»

Ötelerde çift sesli ağıtta :

«Anasının, babasının tek erkek evlâdı imiş. Dün sabah üzüm yedi. Zalım kurşunu yemeden yarım saat önce...» deniliyordu...

Mektubu bir kız okuyordu :

«Ağabeyiciğim, istemeyerek satırlarıma son verir, selâm eder iyi günler geçirmeni temenni ederim. Allahaısmarladık, Muğla'dan çok selâmlar...»

Çermik Cumhuriyet Savcısı Doğan Öz, «Kurşun kalpte» dedi.

Şehit onbaşının arkadaşı, silâhı omuzunda dimdikti, dudakları oynuyordu :

«Nasıl edecem, nasıl diyecem anasına babasına?»

Şehit Onbaşının kürsü üzerindeki saati 15.35'i gösteriyordu.

Ağıt söyleyen kadının birine sordum :

«Dikere bermana? (Kime ağlıyorsun)»

«Ez ni ce de mi candarmi. (Ben bu jandarmaya ağlıyorum)».

*Ah anam...*

Onbaşının vurulmasını arkadaşı Ali şöyle anlatıyordu :

«Tahir, ah anam, dedi... Ali ben vuruldum... Sonra bir iki debelendi, anam anam, dedi, öldü...»

*Musikan*

Otopsi devam ediyordu. Musikan köyünde bir damda iki kadın ağıt söylüyordu. Musikan köyü insanları, kuşku içindeydi.

Jeep'ime atladım.

Daha önce Haraba mezraında idim. Haraba, ötelerde titriyordu. Görüp göreceğimi görmüştüm. Hem de nasıl?

«Bu röportaj burada biter, ama mesele bitmez oğlum» dedim kendi kendime.

*«Modan yaylasına eşkin almadan*
*Maktele üzerinde sağımız*
*Karbeyaz Çermik dağları*
*ve olumsuz*
*Kan kırmızısında Fırat'tır.» (*)*

*Bir karış toprak için ölenler*

Diyarbakır'dan çıkıp Deve Geçiti'ni aştıktan sonra yalçın kaya dağlar başlar.. Tâ Ergani'ye kadar sürer.

(*) Bölüm başlarındaki beyit ve dizeler Ahmed Arif'indir.

Ergani'den güneye inersiniz, dağlar devam eder ve bu kayalardan bu belâlı gibi görünen dağlardan fışkıran şifalı suların o berbat, o çürük yumurtayla kükürt yanığı arası kokusu başlar ki Çermik'e gelmiş sayılırsınız.

*Her yanı dağ*

Çermik, burada sıkışıp kalmıştır. Her yanı dağ. Karacadağ ulu, Modan çetin. Çok, çok ötelerde Meydankale, kuzeyde Karaoğlan. Daha, daha ötelerde Sivrice, Çilemelek. Tam kuzeyde Mihrap. Vurun kuzeydoğuya, Mihrap dağını, Haşdu, Bahdu dağları izler... Daha doğuda Zülkefil Dağı. Güney batıda Soğuk, Kaplı dağları mor mor.

Mihrap dağlarından bir kaynak, çay olup aşağılara iner. Hazarbaba dağlarından fışkıran pınarların suları Keydan köyünün altından iki kol halinde çıkar, Elazığ sınırını geçer ve Seyhan nehri olur. Bu sular, Kiskis köyünden aldığı bir başka kolla Aşağı Seyhan köyüne iner, güneye doğru. Daha kuzeyde Kâvan köyü yöresinden bir kolla beslendikten sonra Çermik'e ulaşır.

*Sırayla*

Bu bereketli sular, dağlar, dereler aşıp, Egrek, Bağvenk, Nişinek, Zergüz, Seyhandere, Minyat, Meyelan ve Birveran köylerini sular, yüzlercesi gibi. Bir köy hariç, Musikan!.

Sonra Minyat köyünün batısında Fırat'a karışır, Fırat yer bunları, büyük balık olduğundan.

*Ve*

Ve bu dağlarda bumbuz fışkıran yüzlerce kaynak vardır. «Sarsap» derler buralılar. «Çaybaşı - suyun başı» demektir Zaza'ca. Hepsi vurur kendini Fırat'a. Geçtikleri yerlere bereket saçarlar, biri hariç, Musikan!.

*Musikan... Musikan..*

Dağlar hangi dönemde patlamış, bilemem. Yalnız, gördüğüm kadarı tüm kayalarını, lâvlarını saçmış. Her yer kayalık. İnsanlar n'itsin? Kayaları ayıklayıp —ayık layabildikleri kadar— sürmüşler kara sabanla, kadınlarını koşup! Evler kurmuşlar. Meşeleri kesmişler dam örtmek, kömür yakmak için, yani ekmek için, boğaz için. Kayaları yerlerinden oynatmışlar, bir karış toprak için. Doğa hırçın etmiş insanları. Nüfus çoğaldıkça, toprak daha bir değer kazanmış. Doğadan sonra, insanlarla insanların savaşı başlamış.

*«Ben bir insan oğlu sen bir dut dalı»*

Musikan köyünün, kayalık tarlaları arasında bir dut ağacı vardı. Kurumuş, bitmiş. Korkuluk gibi dururdu kaya tarlalar arasında. Tüm Musikan'lılar bilirlerdi bu dutu. Musikan'ın Polat, Marangoz ve Kılıç ailelerinin hepsi. Bunlar akrabadır birbirleriyle. Tavukları karışır tavuklarına. Kız alıp vermişlerdir, saltanattan bu yana! Gün gün çoğalırlar. Her yıl «Çocuk eder» kadınları, çaresiz! Her yıl bir tane!... Ölenler ölür, «kalan sağlar bizimdir» derler.

Tabii, doyum güçleşir.

Kayalar arasındaki tarlalarda bir dut ağacı vardı, kimsesiz. Canlar çoğaldıkça, daha bir artar bu toprak (!) denen kayalığın değeri...

Güçlülerde de hırs, daha bir artar. Güçlünün güçsüzü ezmesi kadar zulüm yoktur yeryüzünde. Her güçlü, gücünden aldığı nesneyle ağa'dır. Çeşit çeşittir ağalar. En fakir köyün, en fakirinden biraz paraca, malca, lâfca güçlüsü köyün ağasıdır.

Kayalar arasındaki tarlalarda, bir dut ağacı vardı kimsesiz.

Birgün Musikan köyünün «Polat famílesi»nden birisi, kurumuş dutun, kurumuş dalını kesti. Yapmakta olduğu damının üstüne örtecekti. Köyün ağası, hemi de muhtarı kızdı! Muhtarın kardaşı da kızdı! Kurumuş dut ağacının dalına konan kargalar da kızdı!

«Niye kestin lov?» dedi ağa. Öteki anlattı neye kestiğini.. Damı az geliyordu nüfusa... Yani dam gerekiyordu bebelere, analara, bacılara, dedelere, ninelere, yeni dam gerekiyordu. Ağa kızdı. Kızar, ağadır. Ne var kurumuş bir dut dalında? Amaç hır çıkarmak değil mi? «Niye kestin lan?»

«Ağa, hal böle böle...»

«Senin ağandan başlarım!...»

Kurumuş dut ağacının kurumuş dut dalından kavga böyle başladı on yıl önce Diyarbakır'ın Çermik İlçesinin Musikan köyünde.

Karşı durulunca, ağa, hepiciğini s..... etti köyden! Ederken de damlarını yerle bir etti on altı hane! Derken jandarma geldi «sulh» etti dalı kesen Polat'larla ağa famílesi Kılıç'ları. Etti amma, ağa bu. On altı haneyi yallah etti köyden!

Ve tabii, topraklar kendisine kaldı.

Köyden atılanlar, civardaki Miyalan ve Devik köy-

lerine sığındılar. Sürgün bir yıl sürdü. Sonra muhtarın kardeşi, sürgüncülerden para istedi! Bu, af demektir!. Üç bin lira «denk» edildi. Polat'lardan Ömer Polat bunu şöyle anlattı :

«Ben ve kardeşim ve iki kardeşim daha, biz vermeyiz dedik, topraklarımızdan vaz geçeriz de vermeyiz haraç. Neden verelim? Vermedik.»

«N'oldu vermeyince?» dedim.

«Bizi köye sokmadı» dedi.

Ağa'dır, sokmaz...

«Sonra?»

«Sonrası beg, sonrası para verenler iki yıl geçti geçmedi ağanın hışmına uğradılar yeniden ve ağanın kardaşı Yusuf'un...»

«Niye ki?»

«Irahat vermemiş köyde. Kan gövdeyi götürdü.»

«Yahu neden ırahat vermez?»

«Cuma furdu Yusuf'u tapancaylan da ondan.»

«Niye furdu Cuma, Yusuf'u?»

*«Bu zindan, bu kırgın, bu*
*can pazarı*
*Macera değil...*
*Yaşamak, sade yaşamak.»*

## BACISINI EVERDİ. OLMAYAN BORCUNU ÖDEDİ AĞAYA!...

Cuma Yiğit, gencecik bir oğlan. Köyden sürülenlerden. Sürgünü uzak ellere. Taa Adana'ya Ceyhan'a. Gider. N'itsin gitmeyip? Ağadır, git denince gidilir!

Polat devam etti :

«Ağa muhtar ya... İşte ağa, pankadan Cuma'nın bubasının adına altı yüz lira almış. Alır, ağadır. Derken Cuma'nın bubası öldü.»

«Eceliyle mi?»

«Eceliyle. Cuma bebe gibi, ufak. Ağa Cuma'ya dedi ki, Cuma bubanın böle böle altı yüz lira borcu var. Cuma, Cuma çocuk, aman etme ağa dedi, bubamın borcu nirden ola? Ağa kızdı. Ağadır kızar. Lan dedi, benden iyi mi bilecen bubanın borcunu? Etme ağam, etmesi metmesi yok, öde bubanın borcunu. Cuma çocuğun bir bacısı vardı, everdi bacısını da altı yüzü denkleştirip ödedi bubasının borcunu! Verdi ya, varıp karakola şikâyette bulunmuş. Sonna karakoldaki şikâyet kâğıtları kaybolmuş. Nasıl kaybolmuş ne bilelim? Ağa iyice kız-

dı; kızar, ağadır. Lan dedi Cuma'ya altı ay sürgünsün defol köyden, aklın başına gelsin. Gitti Cuma, ardına baka baka...

*Geçen yıldı*

Altı ay sonna döndü Adana'nın Ceyhan'ından. Siverek'e varmış. Partiler nutuk atıyordu meydanda. Cuma orada Yusuf ağayı görünce yanına vardı. Cuma, Yusuf'un yanında eyleşirdi eskiden. Varınca ağanın elini öpmek istedi. Ağam dedi beni bağışla, geldim gayrı. Ver elini öpeyim. Yusuf ağa kızdı, kızar, ağadır. Lan dedi ne b... yemee karakola marakola varıp şikâyette durursun? Bubanın borcunu ödemezsin? Aman ağa ne borcu? Verdik ya? Nirden veriyon, bubanın bin beş yüz lira borcu var...»

«Kaç lira, kaç lira?»

Polat, tekrar etti :

«Bin beş yüz lira.»

«Yani bin altı yüz lira mı?»

Heye, bin beş yüz lira. Ağaya dedi ki Cuma, anam ağam altı yüz dedin ödedim, bu nereden çıktı? Ağa iyice kızdı, kızar, ağadır. Lan dedi, onu monu bilmem. Git şimdi, iki ay daha cezalısın. Aklını devşir gel... Cuma, etme ağam dedi, tüm sefil oldum oralarda, etme, bağışla beni de köye varayım gayrı... Ağa olmaz dedi...»

«Sonra n'oldu?»

«Sonra, nasıl çekti Cuma tapancayı, grav grav dedi furdu Yusuf ağayı, öldürdü.»

«Öldürür» dedim. «Canı yangındır. Sonra n'oldu?»

«Bildiğin gibi biz tüm irezil olduk. Ağa'nın kardaşı muhtar bu kelli yirmi haneyi yallah etti köyden!.. Ka-

dınlar, çocuklar, nacaklarla, küreklerle kovuldu köyden. Damlarımızı yıktılar. Tüm Marangoz'lar, Polat'lar, Yiğit'ler atıldı köyden. Kadınlar, erkekler yaralandı, av tüfeğiyle adamlar öldü.»

«Topraklar n'oldu?»

«Nolacak, ağa aldı yine.»

«Ağadır» dedim. «Alır.»

«Sonna yeniden Devik ile Miyalan köylerine sığındık. Tüm sefillik başladı, topraklar da gitti elden. İki yıl mı ne sürdü bu sürgünlük. Geçenlerde Çermik hokümatına vardık. Oradan Diyarbakır Hokümatına.»

«Kaç kere?»

«Üç kere vardık, vali bege. Vali beg dedik, hal böle böle, açız, topraklarımız varken irezil olduk. Bizim üç mezramız var, hiç olmazsa bunun birini bize verdirin. Açız, sefil olduk vali beg. Vali dedi ki, inceleyelim. Derken keşif geldi. Malmüdürü gil. Keşfettiler ki Haraba mezrasına ev yapacağız. Hokümat karar vermiş. Lâkin ağa demiş ki ben Haraba'ya ev mev yaptırmam. Fuseyni karakolundan biri dedi ki, çabanız boşuna, hal böle böle, ağa para yidirmiş. Para yiyen demiş ki, ses çıkarma bunlar ev yaparken bir iki silâh at, tabi onlar da sana atacak, o zaman biz gelir, bunlar burada yaşayamazlar, kan gövdeyi götürür deriz, tamam giderler yine geldikleri köylere. Lan dedik, bu ne zulumdur, olur böyle şey? Aldırış etmedik. Başladık Hokümata dua ede ede evlerimizi yapmaya. Derken efendi, Musikan'dan silâhlar patlamaya başladı.»

.....

Ağıtta kadın şöyle diyordu :

Sonra silâhlar patladı. Tahiro arkadaşlarıyla dışarı fırladı. Yarım saat sonra vuruldu..

.....

*Aldı bir görgü tanığı*
*bakalım ne dedi?*

«Musikan'dan mavzerle yaylım ateşi başladı. Erkeklerin bir kısmı evleri yapıyordu. Ev dediğin de kayalar, taşlar üst üste konuyor!. Bir kısmı çiftelere sarıldı. Kadınların bir bölüğü erkeklerinin önünde. Kurşunlara karşı... Yürüyorlar dimdik... Sonra hemen yerlere yatıp kocalarına siper yapıyorlar taşlan. Sonra erkekler sıçrama yapıyorlar. Berikiler, çoluk çocuk, yaşlı kadınlar ev için erkeklerine taş taşıyorlar... Vakit kazandırıyor elleri çifteliler, tak tak... Silâhlı çatışma saatler sürdü.»

Jandarmaların yanında ağanın silâhlı adamları da vardı. Jandarmaların sağında solunda idiler. Basıyorlardı kurşunu Haraba'ya doğru.

Tahir onbaşı birden kıvrıldı olduğu yere, taşların arasına. Sağ elini böğrüne attı... «Ah anam» dedi... Arkadaşına seslendi :

«Ali ben vuruldum.»
Bir iki debelendi.
«Ah anam, anam» dedi.
Başka bir şey diyemedi.

Bir zalim kurşun sol böğründen kalbine doğru girmişti. Bir diğer jandarma da bacağından yaralandı.

Musikan'lılardan birisi gidip köye haber verdi, kadınlar toplaşıp geldiler. Dimdik yürüyorlardı, onlar yürürken silâhlar susuyordu zaman zaman... Varıp jandarmanın ölüsüne sahip çıktılar, sürüye sürüye geriye aldılar.

Hesap doğru çıkmıştı. Silâhlar patlamış, ağa jandarmalara «Bakın, Haraba'lılar ateşe başladılar, davranın» demişti!

*Ve efendim...*

Ve efendim o saatlarda telgrafın tellerinden, manyatolu telefonlardan, habercilerden olay, yukarılara bildiriliyordu :

«Vukuat var, yetişin!...»

Haraba mezrasında, kadınlar, çocuklar taş taş üstüne koyup ev yapmaya çalışıyorlardı.

*«Kirvem, hallarımı aynı*
*böyle yaz*
*Rivayet sanılır belki...»*

## JANDARMALAR GELİYOR, DAĞLARI YARA YARA...

31 ekim 1964 saat 08.30'da jeeple Musikan köyüne girdiğim zaman, jandarmalar silâh çatmıştı. Komutan, dürbünle Haraba'yı gözlüyordu. Kendimi tanıttığım komutan, köyü boşaltacağını, bazı tedbirler aldığını söyledi. Bir sorum üzerine «Acele etmeyin, şimdi hep beraber burayı terkedeceğiz. Daha iyi şeyler göreceksin» dedi.

Köyün ağasını çağırdı. Bazı «talimat» verdi ve aralarında bir saat kararlaştırdılar.

Komutan benim jeep'ime bindi, ardımızda iki jandarma aracı, el koyduğumuz bir kamyonda da jandarmalar vardı. Yola koyulduk. Köye, eşekle, atla, de-

veyle, yaya gelen köylüler yollarından alı konuldu. Başlarına da er dikildi, köye kimsenin sokulmaması, çıkarılmaması emri verildi.

*Ağaçhan köyünde*

Ağaçhan köyüne geldik. Silâh çatıldı. Komutan, planı gereğince ne kadar kadın, çoluk çocuk varsa getirilmesini emretti. Köylüler. meraklı köylüler kaçışıyordu! Korkulu.

Ağaçhan, yirmi hanelik. Kadınlar getirildi. Çocuklu kadın, Sultano, o kara, mühür gözleriyle yadırgı içinde bakıyordu. Bebesi kucağındaydı. Salyalar akıyordu bebenin ağzından, diş mi çıkarıyordu ne? Öteki kadın, yaşlıcası, eli çenesinde düşünüyordu, Rodin'in düşünen adamının dişisi! Asiye kadın konuşmuyordu, düşünüyordu salt, düşünüyordu eli çenesinde. Cuma Altıntaş ile Halit ise iki çocuk. Nasıl titriyorlardı? «Korkma lan» dedim... «Korkma be... Erkek olacaksınız!» Korkuyorlardı, çocuktur korkar... «Hiç bir şey yapmayacaklar size.» Çocuktur, korkmuşlar bir kere, ben neyleyim? Tutup korkulu resimlerini çektim! İhtiyar erkekler, taşın dibine çömeldiler, tabakalarını çıkarıp cığaralarını sardılar. Küme olup bekleşiyorduk.

Komutan, tatlı, ama inandırıcı olmayan bir sesle «Benim misafirimsiniz arkadaşlar» diyordu durmadan. Nihayet, «misafir»ler kamyona bindirildi, erler de bindi, biz de bindik.

Neden sonra dağlar, dağlardaki kayalar, o kocaman taşlar geçit vermez oldu. İndik. Zorlu bir yürüyüş başladı. Fotoğraf çektiğimden hep geri kalıyordum, sonra yetişmek için koşuyordum durmadan. Soluğum kesildi.

Miyalan köyü iki dağ arasında. Yeşillik. Damlardaki çocuklar önce seyrettiler gelenleri, sonra hepsi «toz» oldular! Yeni «misafir» bulmak için emir alan binbaşı ve erler evlere daldılar!. Kadınların bazıları ekmek ediyordu ki, mintanlarının kolları sıvalıydı, çoğu yalınayaktı. Poşularını düzeltip jandarmaların arasında dimdik yürüyorlardı. Birkaçının sırtında çocuk vardı. Ne bir şey soruyorlardı, ne bir şey söyleniyordu.

Köyden çıktık. İkinci bir tepeye geldiğimizde. Rahime adlı kadının çocuğu bağırıyordu ardımızdan :

«Anoooo... Anoooo...»

Anasını çağırıyordu, ağlıyordu durmadan.

Analar, jandarmalar arasında dimdiktiler, Rahime bir an dayanamadı, döndü bağırdı çocuğuna :

«Korkman... Korkman oğlum...»

Sertçe döndü, yazmasıyla gözünü sildi. O kadar... Dimdik yürüyorlardı jandarmalar arasında, yiğitçe...

Bir aralık yanlarına yaklaştım. Sordum :

«Name-i taçico? (adın nedir)»

«Hanim...»

Sordum kaç çocuğu olduğunu. Isırır gibi :

«Penç tene» dedi... Orta yaşlı Rahime kadının da sekiz çocuğu varmış. İhtiyar Sultano da beş çocuklu. İhtiyar Sultano, iki eli belinde yürüyordu, terliyordu boncuk boncuk. Giysileri kat katdı.

Saatler sürdü yürüyüş. Kadınlar geride kaldıkça kızılıyordu! Dağ taş tepiyorduk, yürüyordum durmadan. Yolda, bir ihtiyar anayla, sırtında bebesi olan genç bir kadına rasladık... Onlar da «misafir» edildiler! Korkudan, oldukları yere çöktüler!

Çıkınları arandı. Kupkuru yufka ekmeği vardı.

Nihayet, plan açıklandı. Yol boyu düşündüğüm

plan, açıklanan plana uyuyordu! Korkunç bir şeydi bu.

Tüfeklere mermiler sürüldü.

Ağayla kararlaştırılan saatte, Musikan köyünden Haraba'ya silâh atılacaktı! Ağanın adamları Haraba'ya saldıracaklardı! Harba'lılar elbette boş durmayacaklardı. Bizler (!) önce kadınları çocukları önüne sürüp, arkadan bastıracaktık bütün «kuvvetle!.» Ve o anda, Haraba'lıların silâhları ele geçirilecekti! Burada, kadınlara silâh çekilmez, sığmaz dağ kanununa, erkekliğe, insanlığa... Bu yüzden kadınları, çocukları «misafir!» etmiştik! Ama ya atılırsa?

*Öğüt...*

Komutan, gerekli düzenini aldırdı. Sonra, erkek misafirlere (!) öğüde başladı... İçtendi zaman zaman, ama bir tuhaf... «Hepimiz kardeşiz» diyordu. «Siz benim, ben sizin kanınızdanım. Neden birbirinize silâh çekersiniz? Olur mu bu?»

«Olmaz kumandan beg.»

«Ulan, koca jandarma il komutanı dağ bayır, sizin saadetiniz için dolaşıyorum. Ulan neden rahat durmazsınız? Neden kardeş kardeş geçinmiyorsunuz? Herkes görevini benim gibi yapsa memleket kurtulacak. Nasıl doğru mu?»

«Doğridir kumandar beg.»

«Kardeşlerim, geçenlerde buradan uçak geçti mi?»

«Geçmiştir kumandar beg.»

«Ne demek geçmiştir. Geçti...»

«Geçti kumandar beg.»

«İşte o uçağın içinde ben vardım. Keşif yaptım. Ben bu dağların neresinde vardır keklik, bilirim ben.»

«Bilirsin kumandar beg.»

«Ulan bilirsiniz bunu da, neden kanunun sizden yana olduğunu bilmezsiniz? Hükümet bu kadar jandarmayı besler sizin rahatınız için. Durmazsınız siz buna rağmen. Edersiniz kavga. Ayıptır, kanuna saygı isterim ben. Bırakın bu kavgayı kardeşlerim, ulan kanınıza yazık değil midir? Yazıktır.»

«Yazıktır, kumandar beg. Doğri söylersin. Yalnız, deriz ki, sen de iyi bilin ya, ne istiyorsan emret bize, salma bu kadar jandarmiyi Haraba'ya, emret biz yapalım istediğini, sen daha iyi bilin ya..»

Yalvarıyorlardı fırsat buldukça. «Sonra kırılacak herkes» diyorlardı.

«Sevmem ben fazla konuşmayı, isterim ki yürüsün işler, dediğim, bildiğim gibi. Haydi bakalım, hazırolun şimdi hücuma geçeceğiz. Arkadaşlarım, vazife esnasında şehit olmak da var. Vatandaşların sulh ve sükunu için şerefli şeydir şehid olmak. Marş.»

Karşı tepenin ardı Haraba idi.. Jandarmalar, komutanlar yayıldık, silâhlar ellerde kayaların arkalarından, kimi zaman seke seke, kimi zaman atlamayla tepeyi işgal ediyorduk! Koşuyordum tepeye, her adımda yalvarıyordum Tanrı'ya... «Haraba'dan n'olur silâh atmasınlar»... Koşuyordum kan ter içinde «N'olur Allahım, silâh atılmasın, n'olur... Kırılacak çoluk çocuk, erler, insanlar, kadınlar...»

«Haydi arkadaşlar» dedi komutan.

Tepeye vardık.

*«Vurun ulan*
*Vurun*
*Ben kolay ölmem*
*Ocakta küllenmiş közüm*
*Karnımda sözüm var*
*Haldan bilen.»*

## DAĞ TAŞ AĞITLARLA İNLİYORDU...

Haraba insanları yerlere çökmüşlerdi. Başlarında stenli erler vardı. Onlar bizden önce gelmişler, bakmışlar ki hepsi kuzu kuzu oturuyor! Bir adam, komutana doğru koştu, ayaklarına kapanıp ayakkabılarını öpmeye başladı. Ötekiler ellerine sarılıp öpüyorlardı. Kadınlar, çocuklar, o yıkık o taş üstüne taş konulup yapılan, damının bir kısmı meşe dallarıyla örtülmüş evin dibindeki kayalara oturmuşlardı. Bir kadın sırtında çocuğu, elinde kova tas, erlere su dağıtmaya başladı. Fakirlikleri diz boyuydu, paramparçaydı mintanları, yama üstüne yamaydı. Bebelerin gözleri irinli, salyalar akıyordu soluk ağızlardan. Cıpcılızdı bebeler, cıpcılız.

*Pat... Pat...*

Su içiyordum. Çamurlu su, acı su. Her şey gibi. «Pat» etti tokat Ömer'in suratında. Ardından bir daha, bir daha, Komutanın ayağına kapanıp öpendi tokadı yi-

yen «pat...» «pat...» Hazırol duruyordu. Tokadı, yumruğu yedikçe dönüyordu topuklarının üzerinde, yalpalıyordu yedikçe! Kadınlar ağıta başladılar! Çocuklar ağıta başladılar. Bebeler ağıta başladılar!

Diktol dağlarının yamacı, Haraba, ağıtlarla inliyordu. On yaşındaki kızımın çağdaşları, hem ağlıyor, hem de yumruklarını dişliyorlardı... Haraba ağlıyordu, dağı taşı, insanları...

«Ulan nerede silâhlar, çıkarın ulan.»

Pat pat iniyordu tokat ve sille ve yumruk ve tekme. Donup kalmıştım. Adam böğürüyordu :

«Alla to esto? To estı — bıyose kotido? Be ma et, be halema buinyo... Allah var mısın? Varsan neredesin gel gör halımızı...»

«Söyle ulan nerede silâhlar?»

Yerlerdeydi adam. Kadınlar ellerine taşları aldılar. Yırtık mintanlarından, pörsümüş memeleri sarkıyordu, elleri makina gibi işliyor, taşlar kurumuş döşlerinin üzerine iniyordu. Hep bir ağızdan ağıt tutmuşlardı... «Zalimo... Zalimi... Ağa... Jandarma...

*Bebeler*

En büyük kızım kadar bir kız, kardeşlerine sarılmıştı. Sarıldığı kardeşlerinden biri dört yaşındaki ortanca kızım kadardı. O da en büyük kızım kadar, sekiz dokuz aylık kardeşine sarılmıştı. Feryat ediyorlardı :

«Babooooo... Babooooooo. Uy havar... Babooo...

«Susun» dedim... «susun be... Ağlamayın. Korkman. Kimse elleyemez sizlere. Susun, allaman.»

Susmuyorlardı. Susamıyorlardı.

İhtiyar kadın, dayak yiyen oğlunun üzerine atıldı, bir yandan da elindeki taşı, göğsüne, kafasına vuruyordu, oğlu anasına saldırıyordu «sus...» diye. Kadın ağlıyordu, ak saçları kara, kirli poşudan fırlamıştı, memeleri gibi...

«Uy havar.. Lacemi kıştıy... Mırın... Mırın... Uy lavo derbetmiy... Em gış mırın... Alla ve biro me et, va biro u buino... Gış kabhet ji ağado... Mırın... Mırın... Mırın... Mırın... Mırın... ji mara eskonco kıro... Em fıkarayın kiski ma çingo.. Alla ji ma et niyo, jimara duro... Oğlumu öldürüyorlar, oğluma vuruyorlar, biz öldük... Öldük... Allah gelsin gelsin görsün. Bütün suç ağada. Ağa eziyor bizi, biz fukarayız kimsemiz yok, Allah da bizden yana değil, öldük. Mırın... Mırın.»

İhtiyar, taşlı elini Musikan'a doğru uzattı :

«Mır pırın ezuğa ne bu kiyom... Ben bir ağayım diyor o, sizi teker teker vurduracağım diyor o...»

Kadınlar ağıta durmuşlardı.

«Ulan, ayırın şu kadınları, sürün öteye, haydiii.»

Ağıt artık öteden geliyordu.

Komutan Ömer'i işaret etti, «Alın ulan» dedi. «Alın şunu sokun eve, vurun..»

Korkmuyordu.

Ömer, iki stenli erin arasında bağırıyordu :

«Vurun, vurursun, hükümetsin hükümete boynum ince... Prodi la prodı... Vur vur... La no seni hayato. Böyle yaşamaktansa ölmek iyidir. Mırın ji vida veşşo. tüfeği getirdi erler. Dayak durdu. Ömer, komutanın Nasıl olsa ölmüşüz... Se kara em mırın, prodı veş mırın... Vur vur... Daha iyi, ölelim. Mırın... Mırın... Öldük, Mırın uy havar.»

Soktular Ömer'i eve. Sonra kırma bir tek tüfek, av tüfeği getirdi erler. Dayak durdu. Ömer, komutanın karşısında, parmağıyla Musikan'ı gösterip isyan ediyordu :

«Bütün zulum ağadan. Ağa bizi öldürecek. Biz fakiriz diye mi hükümet bizden yana değil? Lı gış luzüm ağado... Bütün zulum ağadan.. Ağa mı bikışto. Ağa bizi öldürecek. Em fıkareyın, hükümetji kotido? Ey ma et diyo? Bizden yana değil mi hükümet?. Jandarmi rüşvet aldi agadan. Onbaşıyı ağanın adamları vurdu, bizim üstümüze yıkacaklar da bizi daha sefil edecekler, mapis damina sokturacaklar, sonra topraklarımıza daha iyi konacaklar. Allah var mısın? Sen söyle jandarmi sen yanındaydın... Onlar vurmadı mı, Allah, Allah söylet buna, jandarmayı onların vurduğunu söylet. Rüşvet almadınız mı, ha sana diyorum jandarmi, kaç para aldınız ağadan, komandara söyle, komandar bey bunlar rüşvet aldılar, yoksa hakikatı söylerlerdi. Mırın... Mırın... Öldük öldük...»

*Zabıt tutulsun*

Yarbay titriyordu sinirden... Dinliyordu, salt dinliyordu ve birden bağırdı :

«Almışlardır» Döndü, yeniden bağırdı :

«Almışlardır. Ulan, almışsınızdır. Zabıt tutulsun bunlar hakkında.. Ulan zabıt tutun, görevini kötüye kullandılar diye... Tutun zabıt, çabuk.»

Sonra sopa istedi. Bir er, balta sapı getirdi. Komutan öğüt verip silâhların teslimini istiyordu. Sopayı sakladım.

Meşe dalından iki dal geldi, kamçı gibi.

Bu sefer, meşe sopaları, işi başından beri uzaktan

izleyen başka bir yarbay ötelere attı bir aralık. Gözleri dolu doluydu, Ağaçhan'dan beri.

Bu topraklar doyurmuyordu insanları. Halk bir lokma ekmek için öldürüyordu birbirini!.

*«Olancası bir tutam can*
*Kadasına belâsına sunduğum*
.....
*Kirvem hallarımı aynı*
*böyle yaz*
*Rivayet sanılır belki...»*

## «KURŞUN, SEFER'İN KALBİNİ PARÇALAMIŞTI»

«DİYARBAKIR, 6 — Çermik ilçesine bağlı Sarsap köyünde başlayan ve iki gün devam eden silâhlı çatışma dün bastırılmıştır. Köy muhtarı ile bir toprak meselesinden araları açık bulunan Mustafa, tehditler karşısında, bölgenin azılı eşkiyalarından olup jandarma tarafından aranan Sefer Yeldemir'i kiralamıştır. Nihayet önceki gün muhtar Süleyman ile Mustafa taraftarları arasında başlayan tartışma kısa zamanda silâhlı çatışma halini almış, buna kadınlarla, çocuklar da katılmışlardır. Çatışma bütün köy ve civar mezralarına yayılmış, kadınlı erkekli, ihtiyarlı, çocuklu yüzlerce köylü av tüfekleriyle çarpışmaya katılmışlardır. Çarpışmanın kurbanı eşkiya Sefer olmuş, aldığı yaranın tesiriy-

le derhal ölmüş, Hanıl Demir adlı 7 yaşındaki kız ise başından ağır surette yaralanmıştır...»

*Musikan ile Haraba*

Sarsap olayı, Musikan ile Haraba olayından dört gün sonra olmuştu!

Ve bir mektup aldım :

«Fikret,

Müsademe dolayısiyle köye giremedik ve ancak bugün ölüm muayenesini yapabildik! Kayalar üzerinde bol bol düşündüm, müsademe kelimesini sevmiyor idareciler. En az, 500 bağ (her bağ 5 mermidir) mermi yakıldı. Netice eşkiya Sefer Yeldemir'in başına. Kurşun, kalbini parçalamıştı. Vurulan Sefer, katilden firari idi. Sarsap köyünün ağalarının adamı idi. Her toprak mücadelesinin yarattığı kölelerden biri ve kendini köle yapanlara bilahare silâhını satan bir zavallı!.

Muhteşem bir fizyonomisi vardı ve otopsi yapılırken yüz, bıyık ve umumi çizgileriyle size çok benzediğini düşündüm. (Affedersin kardeşim) Sarsap köyüne komşu Konaki köyünde bundan iki yıl önce vuku bulan toprak kavgasında iki kardeşini ve babasını öldürmüşlerdi... Evli, bir çocuklu ve dağlarda da güzel metresiyle dolaşıyordu. Bütün akrabalarıyla Siverek'e sürülmüş. Yolda, karısının ağıtını tercüme ettirdim :

«Oğlum da bir gün ormanı yakıp ısınacak
Onun ateşini, düşmanları uzaktan görüp
Korkacaklar.
Ve bir gün hepsini öldürecek
Ve Sefer'imin benden başka karısı yoktu...»

*Toprak yüzünden... Yahut rakamlar...*

21.1.1964 tarihinden, 6.11.1964 tarihine kadar, yine 10 ay içinde toprak yüzünden Diyarbakır ili içinde çıkan kavga ve silâhlı çatışmada 15 kişi ölmüş, 186 kişi yaralanmıştır.

*Devlet rakamları diyor ki :*

«2 milyon 300 bin çiftçi ailesinden 240 bin nüfusun ekecek toprakları yoktur. 1 milyon 686 bin çiftçinin geçinecek kadar toprağı bulunmaktadır. Yani çiftçi ailelerinin % 27.4'ü topraksız! Çiftçi ailelerin % 75.4'ü toprakların ancak % 29.4'ünü işleyebiliyor! % 24.6'lık mutlu azınlıksa toprakların % 70.6'sını ekiyor!...»

*Gocunanlar...*

Ağıtları ve rakamları sevmeyenler var. Ankara'da oturan milletvekili bir ağa hoşlanmadı yazılardan. Başka türlü önleyemeyince «Çok severim O'nu» demiş... «Üç de çocuğu var. Gitmesin Diyarbakır'a artık, vururlar bir gün...»

Bu haberden üç gün sonra F - 27 uçağıyla öğle üzeri Diyarbakır'a iniyordum!

Çermik'e uzandım. Sonra Mardin'e, Midyat'a, İdil'e.. Seviyorum buralarda «deli dana»lar gibi dolaşmayı... Sokaklarda, otellerde dağlarda, kahvelerde, meyhanelerde kucaklaşıyorduk insanlarla.. «Öl de bize, öl de, ölelim baboo.»

Kimsenin ölmesini istemiyorum. Öldürmesini de.

*Haraba'da...*

Haraba'da kadınlar, çocuklar, türkü söyleyip evlerini yapıyorlar. Ağıt değil, türkü çağırıp iş görüyorlar.

Erkekleri Çermik'de hapishanede. Suçları, kavgada silâh çekme, boşaltma ve sonradan teslim ettikleri 2 mavzer sebebiyle 6136 sayılı kanuna muhalefet.

«Maktül onbaşının yanındaki erlerin şahadetleri, olay yerinde yapılan incelemeden anlaşıldığına göre, ağa ve 7 arkadaşı, suçu sonradan Haraba köyüne yüklemek amacıyla onbaşıyı öldürmüşler, taammüden adam öldürmek suçuyla tevkif edilmişlerdir.»

*Ol hikâye...*

2.11.1963'te Cuma Yiğit, Siverek'te Musikan köyü ağasının kardeşi Yusuf'u öldürdü. 5.11.1963'de Polat ve Marangoz aileleri ağa tarafından köyden atıldı. 9.11.1963'te ağanın oğlu Marangoz'lardan Mehmed'i çarşı ortasında vurdu. 30.10.1964'te çıkan kavgada iki taraftan birer kişi yaralandı. 5.11.1964 iki taraf arasında çıkan silâhlı çatışmada Süleyman Polat öldürüldü. 13.5.1964, Şehmuz Marangoz adlı 14 yaşında bir çocuk, ağa taraftarı Hasan Polat'ı çarşıda tabancayla vurup öldürdü. 29.11.1964 iki taraf arasında çıkan silâhlı çatışmada onbaşı Tahir Yılmaz Öncal şehit oldu, er Nafiz Atıcı ve Osman Polat yaralandı.

*Derken...*

Derken, olaydan 28 gün sonra artık Musikan ile Haraba'yı (!) birinci sayfalarına alan gazetelerde şu haber yayımlanıyordu :

«DİYARBAKIR, 30 — Bir süre önce Çermik ilçesinin Musikan köyünde toprak ihtilâfı yüzünden ağa taraftarlarıyla silâhlı çarpışmaya girişen Haraba köylülerinden Hüseyin Polat, köy yakınlarındaki bir derede ölü olarak bulunmuştur...»

Uy, fukara Hüseyin! «Halımız ne olacak?» diyordun o gün Haraba'da...

Halın bu olacakmış!..

Fukara ölümü, geldim, geliyor der mi Hüseyin?

Bir gazete başlığı :

«MECLİSTE, TOPRAK REFORMU İÇİN GENEL GÖRÜŞME İSTEYEN ÖNERGE CHP VE AP OYLARIYLA REDDEDİLDİ...»

Biz haberi yine Haraba'dan verelim :

*«Musikan, Haraba*
*köylüleri başka*
*yere göçe başladı»*

Ergani, 3

Toprak ihtilâfı yüzünden aralarında açık bulunan Çermik İlçemize bağlı Musikan, Devik, Haraba, Miyalan ve civarındaki köylüler, alınan tedbirlere rağmen gün gün çoğalan huzursuzluğun giderilememesi yüzünden köylerini ve evlerini terkederek göç etmeye başlamışlardır...

KİRVEM HALLARIMI AYNI BÖYLE YAZ
RİVAYET SANILIR BELKİ...

Yazdım...

BASINDA
HARABA
İLE
MUSİKAN
OLAYLARI...

## TAŞ

*Utanmak yine bize düşüyor*

*Çetin Altan*

Cumhuriyet gazetesinde Fikret Otyam'ın resimli bir röportajı... Jandarmalar ortasında tipik kıyafetleriyle doğu köyleri kadınları. Sırtında bebesiyle eli tüfekli bir jandarmanın önünde yürüyen başka bir köylü kadın... Jandarmalarla köylülerin önünde yere yıkılmış bir köylü, tepesinde kartal gibi bir jandarma subayı...

«Jandarmadan dayak yiyenler İnönü'ye şikâyette bulundular. Jandarma komutanından tekmeyi yedikçe köylü bağırıyordu: Öldür, böyle yaşamaktansa ölmek iyidir.»

Diyarbakır'ın Çermik ilçesine bağlı Musikan köyü ile Haraba köyü arasında silâhlı çatışmalar olmuş. Topraklarından atılan Haraba köylüleri Musikan köyü ağasının toprakları üzerine yerleşmek istemişler. Bundan dolayı çatışmalar on yıldır sürüp gidiyormuuş.

Son çarpışmada kavgaya müdahale eden jandarmalardan biri ölmüş.

Bunun üzerine jandarma komutanı civar köylerden kadınları, çocukları zorla toplatıp jandarma müfrezelerinin önüne katmış ve Haraba köyünü basmış. Böylece köylülerin kadınlarla çocuklara ateş edemeyeceğini ve jandarmaların da köye kolayca gireceğini planlamış

oluyormuş...

Jandarmalar köye dalınca sille tokat tekme adamakıllı girişmişler köylülere... Köylülerin kimi jandarmaların ayaklarına kapanıyor, kadınlar içsinler diye sular getiriyor, fakat dayak durmuyormuş.

Nihayet kadınlar kocalarının perişan edildiğini gögünce oraların geleneği icabı ellerine bir taş alıp bağırlarını döve döve ağıt yakmaya başlamışlar...

Kumandan ise kalın sopalar kestirip köylü erkeklerini yıkmış yere... Daha fazlasını seyretmeye dayanamamış Fikret Otyam...

Bu usulle köy basıp köylü dövmek ne tedbirdir, ne çaredir, ne demokrasidir, ne devlet idaresidir, ne bir şeydir... Köylünün toprak derdi bu metodlarla halledilemez. Halledilseydi, şimdiye kadar köylünün sırtında kırılmadık sopa kalmadı, halledilirdi.

Ne hakla sille tokat tekme dipçik falaka, döveriz bu köy çocuklarını... İdare edemediğimiz bir memleketin hıncını onlardan çıkarmak için mi? Ne hakkımız vardır köylüleri ikide bir dövmeye, hattâ öldürmeye... Nerden alırız bu hakkı?

Efendim asayişe karşı geliyorlar. On yıldır, yirmi yıldır karşı geliyorlar. Niçin eğilmiyoruz sebepleri üstüne... Onlar da çalışacak bir toprak, oturacak bir ev isterler... Ama boyuna kovulurlar topraklarından, boyuna alınır evleri ellerinden; ağalar köylerle birlikte satın alır ve satarlar kendilerini... Biz bunları önleyemeyiz, partilerimizin listelerine onlara bu cefayı revâ gören ağaların adamlarını doldururuz ve sonra da basarız sopayı zavallı bahtsız köylülere... Üstelik de şehirlerde demokrasi, vatan, millet nutukları atarak; halk sevgisini kimseye bırakmayarak...

Mustafa Kemal'in :

«... emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil daima tahkir, terzil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakârlıklarına ihsanlarına karşı nankörlük ettiğimiz...» dediği köylülerimizdir bunlar...

Şehirlerde bu gerçekleri dile getirmek isteyen aydınları adım adım kovarız. Bu konularda yazılmış kitapları toplatmaya kalkarız. Biz kaç kişiyiz, kimiz ve hangi yetkiye dayanarak yapıyoruz bütün bunları? Bunu dahi sordurmak istemeyiz kimseye. Çünkü bu soruya verecek cevabımız yoktur.

Hâlâ köylülere jandarma dayağı, hâlâ kitap yasakları, hâlâ halktan yana olmaya çalışanlara işkence... Ne geçiyor, elimize, ne kazanıyoruz bunlardan... İşsizlere iş alanları mı açabiliyoruz, yer yüzü uygarlığına yeni eserler mi katabiliyoruz; sadece köylüden satın aldıklarımızı daha pahalıya satmak, onları yılda dört, beş yüz liraya mahkûm etmek ve bütçeden geniş çıkarlar sağlayarak keyfimize bakmak istiyoruz. Bunu da mubah ve meşru göstermek için, bunu tenkid etmek isteyenleri ceza kanununun maddeleriyle tehditler altında bulunduruyoruz.

Bu mudur Cumhuriyetçilik, Atatürkçülük, demokrasi taraftarlığı... Bütün bu yüz kızartıcı davranışlarımız göz önündeyken kim inanır bu iddialarımıza?

Biz kendi memleketimize ve insanlarımıza karşı büyük ihanetler içindeyiz.

İhanetlerimizi kaba kuvvetle ört bas etmek arzusundayız. Sık sık Türkiye'yi sevdiğimizi söylüyoruz. Aslında sadece kendimizi ve çıkarlarımızı seviyoruz. Onun için de yeryüzünde kimse bizi istediğimiz kadar sevmiyor. Bizi beğenmiyor. Bizi ayıplıyor.

## SARI ÇİZMELİ

*Bu ne işkencedir?..*

*Adviye Fenik*

Jandarma kumandanından tekmeyi yedikçe, köylü bağırıyordu :

— Öldür... Böyle yaşamaktansa, ölmek iyidir...

Bu sözler hangi devirde söylenmiştir?.. Orta Çağda Engizisyon zulümleri sırasında mı?.. Yoksa Senirkent veya Arslan köyde mi?

O kadar uzak devirlere gitmeğe, veya yakın tarihin sayfalarını karıştırmağa lüzum yok...

Evvelki günkü Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasına göz gezdirmek kâfi... «Jandarma dayağı» başlığı altındaki çıkan yazı, bugünün faciasıdır.

Ve Diyarbakır'ın Çermik ilçesine bağlı köylerinde 31 ekim 1964'te cereyan etmiştir.

Gazetede fotoğrafları da var... Tesadüfen oralardan geçen gazeteci arkadaşımız Fikret Otyam çekmiş resimlerini... Bir jandarma kumandanı yarbayın tekmelediği köylü, yerde yatıyor; altında şu yazı okunuyor :

«Adam bir anda dengesini kaybetti ve yere yuvarlandı...»

Bir başka resim :

Sırtında yavrusunu taşıyan genç bir köylü kadın... Yanı başında silâhlı bir jandarma eri...

Resmin altında şu yazı var :

«Bebe, anasının dalında sinmişti... Kadın çıplak ayaklarıyla silâhlı jandarmaların arasında boynu bükük yürüyordu...»

Şekspirin bile hayaline sığmayan bu kadar müthiş bir faciayı, yaşayanlar değil, okuyanlar bile dengesini kaybeder.

Eğer tahammülünüz varsa, birkaç satır daha okuyayım size :

«... Köylüler Komutana doğru ilerlediler... Bir tanesi komutanın ayaklarına kapandı. Öpmeye başladı. Bir diğeri, eline sarılıyordu...»

«... Köylülerden birinin suratına bir tokat patladı. Tokadı yiyen köylü er gibi, hazır ol duruyordu... Tokat, yumruk ve küfür, makinalı tüfek gibi işliyordu...»

«...Mırın, Mırın!. Buraca «öldük» demektir. Komutan hırsını alamamış, bu sefer tekmeye girişmişti. Köylü yerlerde yuvarlanıyor, böğürüyor «Allah var mısın?... Varsan nerelerdesin?» diye bağırıyordu... Komutan : Sus ulan! Gebertirim, deyince :

«— Öldür, öldür... Böylesine yaşamaktansa ölmek iyidir...» diyordu...

«... Kadınlar ellerindeki taşla göğüslerine vura vura Ağıt'a başlamışlardı. Herkes ağlıyordu...»

Ve gazeteci arkadaşımız ilâve ediyor :

«— Ağlıyorduk!»

Komutan bir sopa istedi. Getirildi. Bu kazma sapıydı. Değen, yiyen iflâh olmazdı...»

Daha bu yazıdan parçalar alayım mı?... Tahammülünüz var mı?. Benim kalmadı. İşte jandarma köyde silâh arıyor... Ve böyle arıyor!.

Bizim İlerici Baylarımız, toprak reformundan dem vuruyorlar : Köylüye toprak! : Toprak değil, köylüye

önce hayat ve haysiyet veriniz!

İçişleri Bakanı Sayın Öztrak, bu yazıyı okudunuz mu?... Ve Sayın iktidar liderleri, kalkınma edebiyatını bırakınız da, şu jandarma tekmesi altında yuvarlanan köylüleri yerden kaldırınız!.

*Son Havadis*

## SÖZ GELİŞİ

*Talihsizlik mi, yoksa ihanet mi?*

*Faik Suad*

İçişleri Bakanı Orhan Öztrak, Cumhuriyet yazarı Fikret Otyam'ın objektifiyle tesbit ettiği «vatandaşa zulüm» tabloları karşısında beklenen hassasiyeti göstermiştir... Sayın Öztrak, gazetedeki o müthiş fotoğrafları ve tüyler ürpertici zulüm röportajını görür görmez, hadiseye derhal ve şahsen el koyarak, ilk tedbir olmak üzere Diyarbakır Jandarma Komutanı Yarbayı görevinden uzaklaştırmış ve bir General ile bir Valiyi müfettiş sıfatıyla ayni gün Diyarbakır'a göndermiştir...

Devlet otoritesi kurulsun istiyoruz, fakat jandarma dayağı ile otorite tesisine kalkışanlar, vatandaşla devleti karşı karşıya ve hasım haline getirmek gibi kötülüklerin en büyüğünü yapmış olurlar... Dayakla ve zulümle hiç bir mesele halledilmez... Aksine, daha vahim sosyal çıbanlar sarar millî bünyeyi... Devletin asayiş organlarında görev alanlar, en küçüğünden en büyüğü-

ne kadar, şu gerçeği iyi bilmelidirler : İnsanların yüreğine zulüm korkusunu sindirerek başarı sağlanmaz... Zulmün kendisi dahi, zulüm korkusundan daha zalim değildir!..

Sakınılan göze çöp batar, demişler! CHP'nin 1950'den önceki iktidar devresinde en büyük talihsizliği bu «jandarma dayağı» olmuştur. Vatandaşa insanca davranılması, kanun dışı muamelelere asla musamaha edilmemesi hususunda CHP iktidarı o zaman da titizdi... Fakat bir avuç görevlinin densizliği ve iptidaî zihniyeti, şurada burada kendini göstermiş ve çok süratli tedbirler alınmaması yüzünden millî vicdanda olumsuz izler bırakmıştı...

Ne acı tecellidir ki; Batı demokrasilerinin çoğundan daha ileri bir Anayasa ile insan hak ve hürriyetleri rejimini kuran CHP iktidarı, bugün dahi maalesef «jandarma dayağı» ile mücadele etmek zorunda kalmıştır...

CHP iktidarının İçişleri Bakanı Sayın Öztrak'ın dayak olayına muttali olur olmaz nasıl takdire değer bir üzüntü duyduğunu ve nasıl takdire değer bir sorumluluk şuuruyla Jandarma Genel Komutanlığına koşarak, toprak kavgasını meydan dayağı ile halletmek (!) isteyen yarbayın görevinden uzaklaştırılması işlemini bizzat idare ettiğini...

Yalnız İçişleri Bakanı mı ya? En başta Sayın İnönü'nün ve bütün hükümet adamlarımızın, CHP Genel Merkez yöneticilerinin, hasılı bütün CHP teşkilâtının olay karşısında nasıl yürekten sızı duyduklarını ve bu «jandarma dayağı» ihanetinden kurtulamayacak mıyız? diye nasıl hayıflandıklarını ve nasıl nasıl...

Ama nafile! Çermik ilçesinin Musikan ve Haraba köyleri halkına anlatamazsınız artık bunları!...

Fakat ne pahasına olursa olsun anlatmak lâzım! Bu rejimin, dayak rejimi olmadığını, dayakla mesele-

çözmeye kalkışanların rejime ihanet ettiklerini, hem vatandaşa anlatmak, hem de ilgili kulaklara küpe yapmak gerek...

Bir yarbayın, bir astsubayın veya bir uzatmalı çavuşun densizliği ya da sadistliği yüzünden, masum vatandaşın vicdanında devleti ve hükümeti «umacı» diye mahkûm etmeğe hakkımız yoktur...

*Ulus*

## GÜNÜN NOTLARI

### *Jandarma dayağı*

*Ecvet Güresin*

Toplumda düzeni sağlamak ya da suç artımının önüne geçmek için dayağın pek faydalı olduğunu savunanlar çoktur. Hattâ dayağı etkili bir terbiye metodu gören ve onu uygulayan memleketler de vardır. «Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir» gibi kısa yollu bir terbiye sistemi gerçekten faydalı mıdır, değil midir? Onun tartışması pedagogların, pisikologların bileceği bir şey. Ancak, her halde, kanunu temsil eden devlet kuvvetlerinin 20'nci asrın ikinci yarısında, vatandaşa meydan dayağı atması ve beceriksizliklerin işkence yoluyla başarıya ulaştırılmasına çalışılması faydalı değil, aksine halkı devlete karşı hâle getirdiği için zararlıdır.

Türkiye'nin siyasi tarihinde jandarma dayağı aslında temizlenmemiş derebeylik sistemine paralel kurul-

muş bir müessesedir. Özellikle devletin değil, ağanın hâkim olduğu bölgelerde dayak âdeta, ağa kuvvetinin yanında devlet kuvvetini temsil eder ve normal netice olarak vatandaş aleyhine işler.

Kökü sosyal, hattâ zaman zaman siyasi nedenlere bağlı olan eşkiyalıkla mücadelede yalnız kalan ve aciz gösteren devletin, «Jandarma» vasıtasiyle yaptığı kuvvet gösterisi, belki aldatıcı bir sonuç verir. Ancak nedenler ortadan kalkmadığı için yol kesme, adam kaldırma, yağma, katil olayları durmaz, hele bu olaylar kan dâvasına, toprak dâvasına dayanıyorsa, hikâye dayaklara, işkencelere rağmen sürüp gider.

Bugün Çermikte görülen, yarın filân yerde görülecek olan olaylar meselenin derinine inilmedikçe, daha çok sayıda jandarma komutanının, hattâ valilerin, bakanların başını yiyecektir. Ama jandarma dayağı da Anayasa'nın 14'üncü, 33'üncü maddelerine rağmen devam edecektir.

Kısacası, General Mustafa Muğlalı'nın hazin macerasından bu yana doğuda değişen bir şey yoktur.

*Cumhuriyet*

## SARI ÇİZMELİ

*Haraba köyünün fakiri*

*Adviye Fenik*

Evet, yine Haraba köyünün fakiri! Diyarbakır'ın Çermik ilçesi Haraba köyünün fakiri jandarma dayağı

altında öylesine inledikten sonra, üstelik bir de cebinden para harcayıp Ankara'da ilgili mercilere telgraflar çekiyor...

Hiç bir yerden ne bir ses, ne bir nefes!

Aradan günler geçiyor, tesadüfen bir gazeteci çektiği fotoğrafları yayınlayınca iş değişiyor, hareket başlıyor...

Hareket dediğimiz de ne? Haraba köyünün fakirini, tekme ile yerlerde yuvarlayan, kadınların sırtlarında bebeleri, yalınayak saatlerce yürüten jandarma kumandanı vazifeden alınıyor...

Şimdilik bilinen bu!

Haraba köyünün fakiri, belki zulmü ihbar etti diye, daha fazla dövülmeyecek, belki de aksi olacaktır!.

Gazeteci elinde fotoğraf makinesi hâlâ oralarda değil ki...

Bir milletvekili, Meclis'te gündem dışı konuşma yaparak, dayaktan yere yıkılan Anayasa'nın 14. maddesidir, demiş...

Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz, insan haysiyeti ile bağdaşmayan ceza konulamaz.

Eziyet ve işkence yapılırsa ne olur? Ceza kanunu, maddelerinde bunun cezalarını birer birer saymış, ama, sadece vazifeden alınır demekle yetinmemiş.

Milletvekili, bu durum karşısında İçişleri Bakanının istifasını istiyor... Fakat, istifa meseleyi halleder mi?

Hangi istifa halletmiş ki... Asıl vatandaş haysiyetini hiçe sayan bir zihniyetin istifası gerek...

Haraba köyünün fakiri bir semboldür. Kış gelir, aç kalır, çıplak kalır. Yaz gelir ısırgan otu yer. Jandarma gelir, tekme yer, kötek yer!

1946 yılında Çubuk'ta telgraf direklerine bağlanıp dövülen vatandaşlardan tutunuz da, Senirkent'den As-

lanköy'e varıncaya kadar bu böyle gelmiş, böyle gider...

Vatandaşın reyini hiçe saymak da, ona dayak atmak kadar haysiyet kırıcı değil midir?

Çağdaş uygarlık diyoruz, bunu törenlerde frak ve silindir giymek sanıyoruz... Fraklı köylünün üstünden silindir gibi geçenleri tesbit edip ibret olsun diye cezalandırıyor muyuz?

Nerede? İşte sade vazifesinden alıyoruz. Kim bilir daha ne Haraba köylerinde ne haysiyetler harabeye çevriliyor!

*Son Havadis*

## DÜŞÜNCELER

### *Azametli hiçlik*

*Fatin Fuad*

Bugün, mümkün olduğu kadar kendimden hiç bir şey ilâve etmeyerek ve hiç bir fikir beyanında bulunmayarak; tıpkı kopye eder gibi bir hadiseden bahsedeceğim.

Esasen hâdise satıhtan derinliğe doğru öylesine korkunç bir hüviyet taşımaktadır ki, dondurucu soğukta buzlanıp oluklardan sarkan damlacıklar gibi: kullanacağız. Her kelime de bu korkunçluğu izah kudretinden uzak, boşlukta muallakta ve mücerret kalır.

Diyarbakır civarında iki köy halkı toprak ihtilâfı yüzünden birbirine girmiş. Adaletin ilk kademesi olan asayiş kuvvetleri de, çatışmayı bastırmak için hareket'e geçmiştir. Ancak hareketin nemenem bir hareket olduğunu «Cumhuriyet» gazetesinde Fikret Otyam'ın kaleminden tüylerim ürpererek okudum. Evvelâ bir fotoğraf var. Yerde bir köylü yuvarlanmakta va jandarma kumandanı da onu öldüresiye tekmelemektedir. Köylü bağırıyor : «Öldür, böyle yaşamaktansa, ölmek iyidir.»

Jandarma; çatışmaya iştirak eden bir köyün erkeklerini yakalamak için plân kurmuş. Evvelâ diğer bir köy basılıyor. Bütün kadınlar ve çocuklar toplanıp kamyonlara yükleniyor. O ânı Fikret Otyam şöyle anlatmaktadır :

«Bütün köy korkudan titriyordu. Götürülen kadınların yakınları arkada feryat ediyorlardı. Yola çıktık, bir noktaya geldik. Artık yol bitmişti. Kafile yürüyüşe geçti. Saatlerce yürüdük. Kadınlar arkada kaldıkça «yürüyün lan» diye komutlar veriliyordu. Nihayet baskın yapılacak köye gelindi. Komutan plânını açıkladı. Bura insanları kadına ve çocuğa silâh atmazlarmış. Silâhlara kurşunlar sürüldü, kadınlar, çocuklar önde, biz arkada dağınık düzen yürüyüşe geçildi. Bu kadınlar ve çocuklar onlara silâh atılmayacağı düşüncesiyle jandarmayı koruyan bir canlı siper olarak kullanılıyordu.»

Fikret Otyam burada soruyor : «Ama ya açılsaydı...?» cevabı basit... Sinekler gibi ölürlerdi. Şarkta bir dağ köyü halkı yaşamış veya ölmüş ne çıkar? İnsan değeri ne ki?.

Fikret Otyam devam ediyor :

«Karşı köyden birkaç adam getirildi. Bir tanesinin suratında bir tokat patladı. Köylü bir an dengesini kaybetti ve yere yuvarlandı. Komutan hırsını alamamış, tekmeyle girişmişti köylüye. Köylü yerlerde yuvarlanı-

yor, «Allah; var mısın, varsan nerdesin?» diye böğürüyordu. Kadınlar ellerinde taşları göğüslerine vura vura ağıta başlamışlardı. Ağa'ya, zulme, fukaralığa kahrediyorlardı. Dağlar, taşlar feryatlarla, böğürmelerle inim inim inliyordu...

Mezranın 12 erkeği komutanın karşısında dikildi; sonra çökertildi. Olacakları görmemek için Musikan köyüne doğru yürümeye başladım.»

Anadolu hep budur. Ama asıl garibi «yeni» denilen devirde de böyle olmakta devam ediyor. Ya İstanbul «Aydınları»nın, malûm ve meşhur ilericilerin reaksiyonu ne? Onların Anadolu'ya dönüp bakacak vakitleri yoktur. Şimdi hepsini bir tasa almış! Babeuf'ün çevirisi neden yasak edildi diye ter ter tepiniyorlar!

*Adalet*

## SARIÇİZMELİ

*Köyün dramı!*

*Adviye Fenik*

Eğer, Diyarbakır'ın Çermik ilçesi Musikan köyünden, tesadüfen bir gazeteci geçmemiş olaydı ve köylüye jandarmanın yaptığı zulmü fotoğrafla tesbit etmemiş bulunsaydı, İçişleri Bakanı orda geçen bu müthiş dram üzerinde duracak mıydı?...

Hiç jandarma, köylüye dayak atar mıymış...

Hele bu asırda? Çağdaş Batı uygarlığı içinde?..

Sayın Öztrak'ın muhterem selefi ne buyurmuştu?

— Vatandaşa atılan her tokadın acısını ben kendi yüzümde hissederim, dememiş miydi?

Yok efendim, yok... Vatandaşa zulüm yok! Dayak yok!.

Fakat işte, huzuru teminle görevli olanların, ellerine sopalar alarak etrafa nasıl bir dehşet saldıkları fotoğrafla tesbit edilmiştir.

Köyde dayağın, kadınlara ve çocuklara dehşet salmanın, her vesile ile başvurulan bir tedbir olduğu anlaşılıyor...

Hatırlarsınız, eskiden de böyleydi... Yalnız on yıl kadar, jandarma dayağı ortadan kalkmıştı...

Demek yine başladı...

Ve bu işkence artık o kadar tabiiî bir hâl almış ki, tesadüfen oraya gelen gazeteci arkadaş, köyde röportaj yapmak istediğini söyleyince, Jandarma Kumandanı, tasarladığı «Takip» plânını görmeğe kendisini dâvet etmiş!...

— Daha iyi şeyler göreceksin! demiş...

Daha iyi şeyler!...

Kazma kürek sapıyla, meşe kütüğü ile meydan dayağı!.. Tekme, sille, küfür...

Daha iyi şeyler!..

Kadınlara silâh atmazlar, diye onları öne sürüp saatlerce yürütmek!

Daha iyi şeyler!..

Sanki bir başarı, bir marifetmiş gibi bütün o zulüm sahnelerini seyrettirmek! Ve bu alışkanlıktan iftihar duymak, hiç ama hiç perva etmemek!.

Daha iyi şeyler bunlar!..

Köylüyü toprak ağalarının zulmünden mi kurtaracağız? Köylüyü silâh kullanmaktan mı alıkoyacağız?

Onları da toprak sahibi ederek, sosyal adaletin nimetlerinden mi faydalandıracağız?. Ve o köylülerin verdikleri oylarla mı demokrasinin bünyesini sağlamlaştıracağız?..

Köye yol... Köye su... Köye okul mu?

Hayır, hayır, önce bunlar değil.. Evvelâ köye, köylüye insan gibi muamele... Önce, insan haysiyetine saygı. Önce, zulme son!...

Zira, insan haysiyetine vurulan en küçük bir fiske bile, frengiden de, veremden de daha yıkıcıdır. Daha kırıcıdır.

Bu röportaj, bize köyün dramından ancak bir sahneyi aralayıp gösterdi... Kimbilir, kuş uçmaz, kervan geçmez yerlerde daha neler, neler oluyor?...

Ve Halk Partisi acaba, Doğuda bu sayede mi çoğunluğu sağlıyor?..

*Son Havadis*

## DÜŞÜNCELER

*Vah olsun bizlere, vah!*

*Fatin Fuad*

Bir iki gün önceki yazımda Çermik faciasından bahsetmiş, her şeyden evvel insanlık duygusunun, vatandaş sevgi ve saygısının tükenişine delâlet edici hâdise hakkında, Cumhuriyet gazetesinden naklen pasajlar vermiştim.

Evet, aslında jandarma kumandanının zulmü, köylüyü topukları ile tepeleyişi, kadın ve çocukları, silâhlı mukabele ihtimaline karşı, tatlı canı uğruna etten birer siper olarak kullanışı, Anayasa'nın çiğnenmesinden çok evvel içimizdeki insanlık duygusunun artık iyiden iyiye tükenmiş olduğuna işarettir.

Vah olsun bizlere vah...

Hâdise Meclise de aksetmiş. Bir mebus, yerden göğe kadar haklı bir galeyan ve feveranla konuşmuş, «1964 kasım ayında yalınayak, emzikli kadınlar dolaştırılmakta, insanlar, ölüm ölüm, diye feryat etmektedirler. Kaderde, tasada ve kıvançta ortak bir bütün olan bir milletin fertlerine bu zulüm reva-yı hak mıdır?» demiş ve İçişleri Bakanının vazifede devamı zaid, makamında vücudu tamamiyle fuzulidir, bunun aksi millete idarî otoriteye karşı büsbütün güvensizlik doğurur da ne olur? Koskoca bir hiç!

İşte bütün başımıza gelenlerin ve bunca kötülüklerin, hele hele durmadan çırpınan, kabaran, kamçılanan ihtirasların menbağı hep bu «hiç»de toplanmaktadır.

Rıza, tevekkül, sükût, müsamaha; hakka, mantığa değil de daima kuvvete ve hoyratlığa teslimiyet...

Sadece şu Çerrnik hadisesine bakalım. Bir gazeteci, Fikret Otyam şayet orada bulunmasaydı, bu korkunç ve medenî bir cemiyet için hicâbâver olan Ortaçağ işkencesinden hangimizin haberi olacak? Mevzu Meclis'e nasıl aksedecek, İçişleri Bakanı, jandarma kumandanına işten el çektirmek ve hakkında tahkika girişmek imkânını nereden duyacaktı?

Bir karakteristik nokta daha var. Bu jandarma başı, köylüyü hayvanla bir tutmaya o kadar alışmış ve halka zulüm ve eziyet itiyadı onun nazarında o kadar tabii ve olağan bir keyfiyet haline gelmiş ki, yanında

bulunan gazeteciden bile pervâ etmiyor, bilâkis onu düğününe çağırıyormuşçasına bir sürûr ve heyecan içinde davet ediyor, «gel bak, olacakları seyret, çok hoşuna gidecek...» diyebiliyor. Bir çeşit sadizm iptilâsiyle kendinden geçmiş bu adam yaptıklarının en ağır, hattâ tüyler ürpertici bir suç teşkil ettiğinin farkında bile değildir ki; yanında gazeteci bulundurmaktan çekinmemiş, bir an bile hazer etmemiştir.

İlk bakışta evet ama, hâdise derinlemesine düşünülürse, kabahati sadece jandarmaya yüklemek kabil olmaz. O adam, bugünkü hâle gelinceye kadar daha bizim duymadığımız, bilmediğimiz kimbilir neler yapmıştır ve kimbilir daha neler de neler yapılmaktadır? Anlaşılıyor ki dostumuz Fikret Otyam'ın yolu düşmedikçe, bunlardan ne hükûmetin, ne Meclis'in ne de gazetecilerin ve halkın haberdar olması mümkün değildir.

İyi, lâkin zulüm gören, işkenceye mâruz kalan mağdurların dostları, ahbapları, akrabaları, ana - babaları ne güne duruyor? Bunlar neden haklarını aramak, şikâyetlerini duyurmak için teşebbüse geçecek yerde, her olanı sineye çeker ve otururlar? Bir topluluk bu derece reaksiyondan mahrum, korkak ve sinik olursa, ortada elbetteki zulüm her seferinde gelip gelecek; hüsnüniyet samimiyet, hak ve hakikat hezimetten hezimete uğrayacaktır. «Her cemiyet lâyık olduğu idareye mazhar olur» sözü boş lâf değildir. Kanun yollarından taşmamak şartiyle, hakkını bilfiil aramayan, ürkek ve ödleklerin ekseriyette olduğu topluluklar ne kendilerine, ne milletlerine, ne de vatandaşlarına hayır getirirler. Bir idare ne kadar zalim ve pervasız olursa olsun, halkın hukuk ve kanun çerçevesindeki reaksiyonu münferid teşebbüsler olmaktan kurtulup bir umumiyet ve şûmul ölçüsüne varırsa, ona karşı duramaz ve icraatın

hak ve hukukunu icaplarına uydurmaya mecbur kalır.

Yerlerde tekmelene tekmelene, itile kakıla, hayvanlar gibi sürüklenen vatandaşın «Öldür de kurtulayım» diye feryad etmesi kâfi mi?. Haydi diyelim ki o öldü, kurtuldu; geridekiler ne olacak?.. Ölüm ancak Allah'ın emridir. Bunun dışında insan dünyaya yaşamak için, insanca yaşamak için; ister fakir, ister zengin, ister cahil, ister âlim; haysiyetli, şerefli ve faziletli olarak yaşamak için gelir. Ölmek için değil...

Çermik'teki hâdise bir minyatürdür. Bu iptidaî zaaf, bu yakışıksız aciz, bu haysiyet dışı teslimiyet devam ettiği takdirde, cemiyet olarak başımıza gökten daha ne taşlar yağacağını, bu minyatüre bakıp kestirmek güç olmaz.

Jandarma kumandanına işten el çektirilmiş, bir hatip Meclis'te feveranlı ve galeyanlı bir konuşma yapmış, gazeteler hadiseye hassasiyetle el koymuş. Haydi muhalfarz, İçişleri Bakanı da istifa etti diyelim ve bu da işin cabası olsun. Ne çıkar? Bütün bunlar ilerisi için kâfi teminat mıdır?.. Fikret Otyam memleketin her noktasında hâsır ve nâzır değildir ki!

İşte o yüzden içim kan ağlayarak tekrar edeceğim : Vah olsun bizlere, vah!..

*Adalet*

## SÖYLESEM BİR TÜRLÜ

*Yalnız eşkıyalık değil...*

*Siyavuşgil*

İstediğimiz kadar karakol yapalım, dağlarda jandarma müfrezeleri dolaştıralım, telsizli, jeepli, helikopterli emniyet ve asayiş tedbirleri alalım, doğu vilâyetlerimizde eşkıyalığa son vermeliyiz.

Çünkü düşündüğümüz bütün çareler, satıhta kalmaya makûmdur. O bölgelerin sosyal yapısını kökünden değiştirmedikçe asırlardan beri sürüp giden eşkıyalık geleneği ortadan kalkmaz. Eşkıya kurşunlarına hedef olan jandarma ve köylü sayısı azalmaz, haraca bağlanan, talan edilen köylerin kaderi değişmez.

Çünkü o bölgelerde henüz derebeylik sistemi hakimdir. Geniş arazi derebeyliklerin elindedir. Bunlar, halkın saflığını istismar ederek, ayrıca dinî (!) bir otorite de kurmuşlardır... Öğretmenin Türkçe öğretmediği, radyonun dilini anlamayan, memleketin öbür bölgeleriyle rahat ve emin irtibatı bulunmayan, ekonomisi gayet iptidaî kalmış bu bölgeler ahalisi, kanunların ötesinde yaşamaya alıştırılmıştır.

Derebeylerin, şeyh olsun, ağa olsun, hacı olsun, bu iptidaî hayatı cebren devam ettirmeye memur kuvvetleri de, işte dağlarda kol gezen bu eşkıya çeteleridir.

Derebeyin tapusuz veya hibe ile tapulu arazisinde barınan köylüler arasında küçücük bir itaatsizlik zuhur etti mi, derebeyin dağdaki ordusu o serkeş köyü basar, yakar, adam öldürür. O çeteyi ekseriya şeyh veya ağa besler ve icabında yine o gizler. Ortada böyle bir sistem varken, doğu vilâyetlerini yalnız kanun kuvvetleriyle asayişe kavuşturmak mümkün müdür?

Bu derebeyler, aynı zamanda, politika bakımından da önemli kişilerdir. Sahip oldukları o müthiş otorite sayesinde, bir işaretle binlerce veya onbinlerce reyi bir partiden öbürüne kaydırabilirler. Türkiye'de her iktidar, onları kollamayı, onlarla dost geçinmeyi ince bir siyaset icabı sayar, bunun bura da demokrasiye, halkoyuna, insan haklarına saygı demeyi unutmaz. Ekonomik ve politik sebeplerle değişmeyen, değiştirilmeyen bu derebeylik nizamı devam ettikçe, doğu vilâyetleri halkının zorba hakimiyetinden kurtulmasına, huzura ve insan haklarına kavuşmasına imkân var mıdır?

Soygunculuk, baskı ve adam öldürme vak'alarının pek fazla arttığı devirlerde, İçişleri Bakanlığı ile jandarma kuvvetleri harekete gelir, müfrezeler iklimin müsait gittiği aylarda dağları dolaşır, yakalanan yakalanır, fakat o bölgelerde eşkıyalık geleneğinin kılına halel gelmez. Çünkü bu kanlı geleneğin köküne kimse el sürmez. Bu politik mes'uliyeti üzerine almaz.

Sosyal ve ekonomik yapısı eşkıyalığa pek elverişli olan o bölgelerde, şimdi de, Irak hududunun ötesinde teşkilâtlanmış Kürt ordusunun el atmaya başladığını öğreniyoruz. Barzani'nin albayları ve yarbayları, kumandanlarına para ve erzak toplamak maksadiyle bizim dağlarımızda dolaşmaya ve etrafı haraca kesmeye cüret etmektedirler. Koçero, bunlardan biri idi. Tilki Selim ve Hakimo'nun da aynı soydan olduklarına dair ema-

reler var. Bunlar, takip müfrezelerinin bütün gayretine rağmen, henüz ele geçmiş değillerdir ve bölgeler halkı, kendi devletlerine vermediği vergiyi bu haydutlara ödemek ve üstelik ses çıkarmamak mevkiine düşmüştür. Vaktiyle kendi şeyh ve ağalarının sindirdiği bu halkı, şimdi de yabancı topraklardan direktif alan zorbalar sömürmeye başlamıştır. Bu hareketin ne kadar ileriye gideceği ve başımıza ne gibi gaileler açacağı bugünden kestirilemez. Lâkin, bugünkü sosyal ve ekonomik yapının gelecekteki belâlara karşı tam bir muafiyeti bulunmadığını kabul etmek de, fazla kötümserlik sayılmaz.

Acaba vakit vakit dağlarda müfreze gezdirmek usulüyle bu bölgeleri asayişe kavuşturamayacağımızı, hattâ memleket bütünlüğüne sıkı sıkı bağlanamayacağımızı düşünerek, o bölgelerin sosyal ve ekonomik yapısını yeni baştan düzenlemek zaruretini duyacak mıyız? Artık gözle görünür bir hale gelmiş bulunan bu tehlike karşısında, vatanın o topraklarında sürüp giden derebeylik nizamı yerine, halkı hürriyet rejimi içinde manen ve maddeten kalkındıracak adil bir sistem kurmanın çarelerini düşünmeyecek miyiz?

Askerî iktidar bu işlere başlar gibi olmuştu, ama politikacıların ilk işi bunu durdurmak oldu. Neden?

*Yeni Tanin*

## AZ GİTTİK UZ GİTTİK

*Allah, var mısın? Varsan neredesin?*

*Aziz Nesin*

Vâlâ Nurettin anlatmıştı. Çocukluğunda, Balkanlar'da Osmanlılara karşı bağımsızlık savaşları var. O günlerde İstanbul, Sırp göçmenleriyle dolmuş. Sokaklarda, anasız babasız Sırplı çocuklar dolaşırmış. Bunlar Müslüman, ama Türkçe bilmezlermiş. Evlâtlık olarak, bu anasız babasız göçmen çocuklardan bir kızı evlerine almışlar. Kız Türkçe bilmiyor ama, evin çocuklarıyle pek güzel anlaşıyor, oynuyor.

Şimdi Vâlâ'yı dinleyelim :

«Bir gün, evin çocukları alt kattaki salonda oynarken, birden o Türkçe bilmeyen küçük Sırp kızı, bir yerine sanki bıçak batırılmış da canı yanmış gibi «candaarm, candaarm!.» diye feryat ederek kaçtı, masanın altına saklanıp büzüldü. Ne oldu kıza hep şaştık. Kız, masanın altından çıkmıyor, korkudan titriyordu.

Pencereden bakınca, karşıdan iki jandarma erinin gitmekte olduğunu gördük. Annesiz babasız küçücük kızın korkusu, daha uzaktan gördüğü jandarmalardandı. Kimbilir o jandarmalar, kızın gözü önünde, anasına babasına nasıl işkence etmişlerdi.

«Büyük Türk Lugatı»nı yazmış olan Hüseyin Kâzım Bey'in, Şeyh Muhsin-i Fanî takma adıyle yazdığı «10

Temmuz İnkılâbı ve Sonuçları» adlı bir kitabı vardır. 1919'da yazılmış olan bu kitabın birçok yerlerinde Hüseyin Kâzım Bey, Türk jandarmasının Balkan halklarına yaptıkları işkenceleri, zulmü, kanunsuzluğu anlatır. Osmanlıların, Balkanları kaybetmelerinin nedenlerinden biri olarak da, bu jandarma zulmünü gösterir.

Örneğin, Bulgaristan'daki ayaklanmayı hükümet bastıramayınca, Bulgarlarla anlaşmak ister. Bulgarların anlaşma için istedikleri on şey vardır, bunlardan biri de şudur :

«İşkence ve dayağa nihayet verilmesi.»

Şimdi de kitaptan şu satırları okuyalım :

«İşkence ve dayak Makedonya'nın her yerinde ve çok şiddetli bir tarzda câri idi; şikâyet dünyaları tutuyordu. Bu mezalimi yapan da bizim jandarmamızdı!.. Önce Arnavutluk'ta başlayan bu zulüm, diğer Rumeli vilâyetlerine de sirayet etmişti.»

Benim çocukluğumda da, kimisinin Kürt isyanı dediği bir doğu isyanı vardı. Şeyh Sait isyanı da denirdi. Delikanlılığımda Doğu'da bir isyan daha oldu. Arkadaşlarımdan bu ikinci isyanı bastırmaya teğmen olarak katılanlar bile vardı. Hiç bir yürekli ve bilgili yazar çıkıp da, Cumhuriyet dönemindeki bu iki Doğu isyanının içyüzünü, nedenlerini açıklayıp yazamadı. Bu ayaklanmada, ingiliz parmağı var, derler. Vardır. Gericilik var derler, vardır. Ayaklanmanın daha birçok etmenleri vardır. Ama bunların en başında, bizim kendi jandarmamızın halka yaptığı zulüm vardır, işkence vardır Bunun böyle olduğunu hep biliriz de, yine açıklayamayız. Açıklayamadıkça da bu böyle sürüp gider.

Fikret Otyam'ın 7 kasım tarihli Cumhuriyet'teki «Jandarma Dayağı» başlıklı röportajını okudunuz mu? Korkunç bir şey, yalnız bizim değil tüm yirminci yüz-

yıl insanlığını utandıracak bir olay.

Diyarbakır'ın Çermik ilçesinin Musikan ile Haraba Mezra'ında oturan köylüler, toprak yüzünden kavgalılar. Topraksız köylüler, düşüp yokluğa yuvarlanmamak için, bir ağanın toprağına tırnaklarıyla yapışıp tutunmuşlar.

Fikret Otyam, bir jandarma yarbayının (hem de yarbay) jandarma birliğiyle birlikte o köye baskın verişini anlatıyor, okurken tüylerim diken diken oldu, kendimi tutamayıp ağladım. Yahu bu işkenceyi, bu zulmü, değil insan kendi yurttaşına, kendi köylüsüne, vergisiyle geçindiği insanlara, en azgın sömürgeciler bile sömürge insanlarına yapmaz.

Baskın verilen köylü, kadınlarla çocuklara kurşun atmazmış. Jandarma yarbayı bunu bildiği için, baskın veren birliğine kurşun atılmasın diye, başka köyün kadınlarını, jandarma erlerinin önüne koyup da öyle giriyor köye. Köylerinden alınan o kadınların, anaları götürülen o çocukların bir ağlamaları, bir çığlıkları var...

Fikret Otyam, jandarma yarbayının köylüyü ayağının altına alıp döverken resimlerini de çekmiş. Kürek, kazma sapıyla köylü dövüyor.

Röportajdan birkaç satır okuyalım :

«Komutan hırsını alamamış, bu kez tekmeyle girişmişti köylüye! Köylü yerlerde yuvarlanıyor, «Allah, var mısın? Varsan, nerdesin?» diye bağırıyordu. Komutan, «Sus ulan, şimdi gebertirim!» dedikçe, köylü de «Öldür... Öldür, böylesine yaşamaktansa ölmek iyidir...» diyordu.

Kadınlar, ellerinde taşlar göğüslerine vura vura ağıta başlamışlardı.

Ertesi günkü Cumhuriyet'te okuduk ki, bu jandarma komutanına işten el çektirmişler. Ama neye yarar? Bir tesadüf olarak, Fikret Otyam orada bulunu-

yordu da, bu korkunç olayı, resimleriyle birlikte gönderdi gazetesine. Ama her jandarmanın başında bir Fikret Otyam, bir gazeteci yok ki... İşin esası işte burada. O gün orada Fikret Otyam bulunmayabilirdi. Artık ölümü bile göze alan, canlarından bezmiş köylüler, bu zalim komutana başkaldırabilirlerdi. Aynı derdi çeken öteki köylüler de bu ayaklanmaya katılabilirlerdi. Haydiii, isyan var diye telefon, telgraf... Ankara davranır. Askerî birlikler yürür.

Bunca olaylar geçmiş başımızdan da yine de ders almamışız. Yazık, bin kere yazık.

Şunu demek istiyorum ki, bir jandarma komutanına işten el çektirmekle hiç bir olumlu sonuç alınamaz. Temelden bir değişim gerekli. Siz şu satırları okurken, kimbilir Türkiye'mizin kaç yerinde, aç kalarak ödediği vergilerle beslediği kendi jandarmasından kimbilir kaç köylü dayak yemektedir; bundan haberimiz var mı? Üstelik bu jandarmalar, vazife yapıyoruz, devlete hizmet ediyoruz, diye kendi köylüsünü, yurttaşını, hemşerisini döğmekte...

*Yeni Tanin*

## BUGÜNDEN YARINA

*Çermik olaylarının düşündürdükleri...*

*Esin Talu*

Çermik ilçesinde jandarma, ağa ve köylü halkı üçlüsünün meydana getirdiği hadiseler Meclise aksetmiş

bulunuyor. Jandarmanın köy halkına sopa çekmesi yönünde İçişleri Bakanına tevcih edilen haklı tenkitler bir yana, meselenin bir de sosyal cephesi vardır ki, Türkiye'de her siyasî teşekkül üzerine eğilmek zorundadır. O da toprak meselesidir.

Doğu bölgemizde olagelen cinayetler silsilesinde ekseri toprak ihtilâfını sebep olarak görmekteyiz. Solcuların slogan haline getirmiş oldukları «Ağa» deyimi kulağımıza hoş gelmese dahi, bunun bir gerçek yönü olduğunu kabul etmek zorundayız. Köy ahalisini yerinden eden, jandarmaya türlü yollardan rüşvet veren, köylüye her bakımından sahip olan, borçlanan köylünün borcunu elindeki varı yoğuna konmak suretiyle Allahın yarattığı suyu satmaya kalkışan bir ağa tipi maalesef bir gerçektir.

Yirminci asrın sosyal gerçek ve anlayışına uymayan, devlet otoritesini sıfıra irca eden, siyasî partileri sahip olduğu oy çoğunluğu ile baskı altında tutmaya kalkışan bu eski zamandan arta kalan derebeylerine bir hal tarzı bulmaya kalkışmak ne sosyalizm, ne de komünizmdir, aksine modern devlet anlayışını yerleştirmek demektir.

Nasıl halledeceğiz bu sosyal yarayı?

Biz, Anayasaya soktuğumuz bazı mefhumları gerçekleştirmekten korkuyoruz ve unutuyoruz ki, bu yolu seçmekle solun eklemeğine yağ sürüyoruz.

Doğudaki toprak ihtilâfını oraya önce devleti sokmakla halledebiliriz. Önce devletleştirmeye, sonra da sosyalleştirmeye gitmek zorundayız. İlk önce özellikle asayiş bakımından devletin sağlayacağı avantajları bir kere yerleştirdikten sonra, bilâhare İsrail tipi üretim çiftlikleri tarzında toprağın devlet elinden köylere intikali bu konuda bulacağımız en salim yol olacaktır.

Bu formül, özellikle «Devletleştirme» ve «Sosyalleştirme» deyimleri bazı çevreleri korkutmaktadır. Korkunun bir sebebi de bu deyimlerin sol tandanslı kişiler tarafından kullanılmasıdır. Oysa, unutmamak gerek ki, solu tehlikesiz bir yola getirmenin bir yolu da onlara istismar edecek konular bırakmamaktır.

İşin bir cephesi bu ise diğer cephesi de hükümetin «toprak reformu»nu sulandıra sulandıra bu hale getirmiş olmasıdır. Malî konularda alınacak tedbirlerin çok önceden açıklanması piyasayı nasıl altüst edersse, bu gibi büyük değişikliklerin açıklandığı halde bir türlü bir formüle bağlanamaması da huzursuzluğa sebep olmaktadır. Kavga, ihtilâf, cezrî tedbir, istikrarsızlık, tarım alanındaki donukluk bu geviş getire getire bir yılan hikâyesine dönen «toprak reformunun» da sebep olduğu olaylardır.

Gerçi bir toplumun bünyesinde böylesine önemli değişiklikler aceleye getirilecek nitelikte değildir. ama görülen bu konunun sadece lâfının edildiği, bu hususta müspet bir çalışma yapılmadığıdır.

Bir memleketin siyasi partileri özellikle demokratik rejimde faaliyet gösteren politik teşekküller, o memleketin büyük çoğunluğunun problemlerini halletmek zorundadırlar. Azınlığa dayanan, azınlığın meselelerini savunan siyasî partilerin faaliyet gösterdiği rejime «eşraf demokrasisi» ismini veren Batı demokrasileri olmuştur.

Türkiye'nin siyasî, iktisadî meselelerinin yanı sıra çok önemli sosyal problemlerinin de olduğunu ve bunların hallinin gecikmesinde tehlikeli ortamların yaratılmış olunacağını unutmamak gerek.

Çermik olayları bir alarmdır. Harekete geçip hal tarzı bulmaya çalışmak hepimizin menfaati icabıdır.

*Adalet*

## SABAHTAN SABAHA

### *Anayasa ve Tekme*

*Vâ - Nû*

Gürsel Paşamız, İzmir'e teşrif etmişler, orada olumlu sözler söylemişler. Her şey bir tarafa, bu sözlerden fikir olarak, pek memnun kaldık.

Fakat, sadece fikir olarak.

Şimdi, o (bir tarafa) dediğimiz, her şeyden, yalnız bir şeyi alalım; üzerinde bir lâhza duralım. Paşamız, türlü lâf arasında der ki :

— Şunu herkes bilmelidir ki, bugün Türkiye'de dünyanın en temiz Anayasasına dayanan bir idare vardır. Türkiye'nin bekası bu rejime bağlıdır.

Ne güzel bir lâf değil mi?

Ama gerçek öyle mi ya?

Şimdi şöyle bir etrafımıza bakalım :

Anayasa, temiz olmasına temiz. Buraya kadar diyecek yok. Ama idare, bu Anayasaya mı dayanıyor? Paşanın aflarına mağruren, bülendi âvaz ile beyan edelim ki, idare, bu Anayasa'nın tersine bir idaredir.

İşte Meclis'te bir mebus kalkmış, bağırıyor :

— Çermikte yere yıkılan o köylü değil, Anayasa'nın 14'ncü maddesidir!

Bakalım, bir de şu on dört sayılı maddeye :

— Herkes yaşama, maddî ve manevî varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahiptir.

Kişi dokunulmazlığı ve hürriyeti, kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça kayıtlanamaz.

Bu da veciz söz! Hukukçularımızı şöyle bir çağırsak, yahut ylnlarına koşup atlasak ve sorsak; desek ki :

— Kayıtlanamaz diyor ama, kayıtlanırsa ne olur?

Buna cevap verecek Ceza Kanunu'dur. Envai türlü kayıtlama var. Alıkoymadan tutun, dağa kaldırmaya kadar...

Hususî eshas bir kayıtlamaya girişirse, cezası ağırdır da, resmî şahıslar için, bu cezalar oldukça entipüftendir galiba... Olsa olsa, bir görevi kötüye kullanma!

Çermik'in Musikan köyünde, ceberut bir vazifeli varmış. Adamları yere yıkıyor, sopa çekiyor, tekmeliyormuş. Kadınları çıplak ayak yürütüp, köylerden silâh atılmasını bununla önlüyormuş. Buna dair, Fikret Otyam'ın insanı tir tir titreten bir yazısını okuduk.

Nedir bu hal? Hani temiz Anayasa'ya dayanan idare?

Bırakalım. Partizanlıkları, yâran kayırmalarını, nedir bu meydan falakaları?

Şimdi, biz bu güzel lâflar söyleyen Gürsel Paşamızdan, alâka ve murakaba diliyoruz. Bunu, en tabiî vatandaş hakkı olarak istiyoruz. Bu kötü, bu sakim hadiselerin fail ve mes'ulleri Anayasa'ya dayandığı ifade buyurulan idare içinde, himaye tertibinden bir

idarei maslahata mazhar kılınmasınlar. İsteriz ve bekleriz.

*Zafer*

## SARI ÇİZMELİ

*Neylesin Hara Köyünün fakiri?*

*Adviye Fenik*

Çınar Oteli'nde, Gelişen Asyada Demokrasi Semineri var!.

Dünyanın birçok yerinden ilim adamları gelmişler, konferanslar veriyorlar.. Toplumun sosyal ve kültürel temellerini araştırıyorlar!.

Buluyorlar mı bilmem, ama bulmak için gayret sarfediyorlar...

Bir profesör, çok parti mi, tek parti mi, tahliline girişmiş... Çok partili sistem, gelişmiş ekonomi ile yaşayabilir, diye hükümler çıkarıyor...

Aydın insanlar eğilmişler günün meselesi üzerine...

***

Öbür yanda, Haraba fakirleriyle, Musikan köylerinin fakirleri... Başlarını toprağa eğmişler, hicret ediyorlar diyar diyar... Canlarını emniyette hissedecekleri yerlere gidiyorlar :

— Malın, mülkün bize gereği yok!. Tek, canımızı kurtaralım! diyorlar...

Çınar Oteli'nde seminer var!.

Gelişen Asya'da insan hak ve hürriyetlerinin nasıl korunması icap ettiğini konuşuyorlar.

Biri âlimlerin konuşması...

Öteki câhillerin konuşması!.

Ne etseler de bu canı tenden çıkarmasalar,

***

Köyde üç gün süren bir çatışma olmuş yine... Dağa kaçanlar, dağdan inenler olmuş yine... Dere boyunda vurulanlar olmuş yine... Olmadığı zaman yok ki.

Beri yanda kadın var... Çocuk var... İhtiyar var... Hasta var... Yaralı var. Kan kokan, barut tüten bu topraklarda yaşanır mı artık?

Sırtlarında heybeleri... Önlerinde belki merkepleri, belki yaya, belki de yalınayak, göç ediyorlar... Başka diyarlara...

Burada onları korumayan jandarma, orada korur mu dersiniz?

Geçenlerde jandarmadan nasıl dayak yemişlerdi bu Haraba köyünün fakirleri?. Küfür tekme, sille tokat yetmemişti de, kazma kürek sapı bile dayanamamıştı bu dayağa...

Tesadüf olacak, oradan geçen bir gazeteci bey yazmıştı da sonradan galiba değiştirilmişti jandarma kumandanı...

Ama Hızır bir kere yetişir imdada... Nerede bulmalı o gazeteci beyi de bir kez daha yazdırmalı olanı biteni?..

Bu sefer de vuruyorlar işte... Belik köyünden Hüseyin Polat'ın ölüsünü dere boyunda buldular..

İyisi mi alıp başını gitmeli adam...

Nereye?

Gözünün görebildiği, bacağının sürebildiği yere kadar...

Ama sakın, Çınar Oteli'ne kadar değil...

Orada Gelişen Asya'da Demokrasi Semineri var!... Haraba köyünün fakiri anlar mı bilginlerin sözünden?..

Onlar okumuş insanlar!. Büyük söz ederler...

*Son Havadis*

## POLİTİKA ve ÖTESİ

### *CHP'nin uyanık kanadı*

*Mehmed Kemal*

CHP'nin uyanık ve memleket gerçeklerini görebilen kanadına mensup iki milletvekili ile —Şevki Aysan ve Zeki Baltacıoğlu— konuşuyordum. Onların da doğru yolu göstermede nasıl güçlük çektiklerini gördüm.

### *Aman söz etmeyin*

Konuştuklarımızı bir bir değil de özetleyerek ve toparlayarak yazacağım. İkisi de plana, kalkınmaya, sosyal adalet ilkelerine inanıyorlar. İllere, ilçelere, köylere gittiklerinde, bu çerçeveye uygun konuşma yapıyorlar.

«— Hatay ve çevresine gittiğimizde bizimkiler :

«— Aman buralarda toprak reformundan söz etmeyin, oy kaybederiz dediler.» Biz aldırmadık. Her gittiğimiz yerde toprak reformundan ısrarla söz ediyorduk. Bir iki kasabada bizi dinleyen 300 - 500 kişinin birden kabardığını ve arttığını gördük. Hele Kırıkhan ve Reyhanlı ilçelerine girerken, bizi topraksız, yoksul köylülerin «Toprağımız yok», «Toprak isteriz» dövizleri ile karşılamaları, tuttuğumuz yolun ne kadar doğru olduğunun belgeleri idi.

*Ötekiler*

«— Seçim bölgemde, bin haneli bir köy var.» Yolu okulu, içme suyu yok. Bize de oy vermiyor. Bu köye gittim ve gördüm ki, niye bize oy versin. İçme suyunu getirmemişiz, yolunu ve okulunu yapmamışız, elinden tutmamışız. Düşündüm: öteki tarafa niye oy veriyoruz? Biz iktidardayız, bize kızıyor dedim.

Vali ile elele verdik. Bir okul yaptık. Bir buçuk kilometre ilerden suyunu getirdik. Yolunu onardık. Bir de sağlık ocağı kuruldu. Eh, dedim artık bundan sonra rahatlıkla oy isteyebiliriz. Devletin imkânları köye girmişti.»

*Dünya işi*

Gittim köye :

«— Nasılsınız, iyi misiniz?»den sonra :

«— Bir ihtiyacınız var mı», dedim.

Mırın kırın ettiler. Bir şey söyleyecek gibi oldular. Çekiniyorlardı :

«— Çekinmeyin söyleyin...» dedim.

Topsakallı bir genç karşıma dikildi :

«— Su, yol, okul yaptınız ama biz bunları nidelim. Camimiz akıyor, onu onarmodınız, minaresi yok, onu yapmadınız. Biz sağlık evini ne yapalım. Allah ölecek dediyse, insan ölür, bunlar bize gerekli değil. Sonra bizim hacılarımız her sene dünyada birinci gelirdi. Bu sene Pakistan birinciliği elimizden aldı. Hacca gidenlere Hükümet güçlük çıkarıyor. Beş yüz lira para alıyor onu almasın.»

*Biri bozuyor*

Bizim yaptığımız müsbet işleri, arkadan biri gelip bozuyordu. Bunu anlayınca açıkça konuştum :

«— Biz devlet hizmetini size okul, yol yapmak, su getirmek şeklinde anlıyoruz. Başkaları gibi sizi din yolundan aldatmak istemiyoruz. Bu devlet borçludur. Devlet borçlu olunca vatandaş da borçlu demektir. Borçlu adam hacca gitmez. Bakın bir rakam vereyim : Biz hacca gidenler için 350 milyon liralık döviz veriyoruz. Buna karşılık, köy içme suları için bütçeye koyduğumuz para 170 milyon liradır.

Cami akıyorsa, kendiniz yaptıracaksınız. Minare istiyorsanız, kendiniz yaptıracaksınız. Halk Partisi'nin anlayışı budur. Buna göre bize rey verirseniz, verirsiniz vermezseniz, vermezsiniz...»

Bu konuşmaya rağmen bu köyün yarıdan fazlası bize oy verdi.»

*Çerçeve*

CHP'de bir doğruları olduğu gibi söylenenler var; bir de alışılmış şekilde halkı aldatanlar. Halk usanmış, doğru söyleyeni arıyor. Cami değil, okul diyene daha

çok itibar ediyor. Halk Partisi'nin adı gibi halkçı olmasını istiyor. Ama CHP'nin eşraf kanadı buna yanaşmıyor. Eşraf kanat öteki gerici particilerle işbirliği yapıyor, jandarma zulmünün, ağa baskısının devamını istiyor. Bundan ötürü de bu uyanık kanada kızıyor. Çermik olaylarında dayak atan yarbayı tutan bir CHP milletvekili, yarbayın yine yerine atanması için koğuk koğuk gezmektedir. Fikret Otyam'ı gazetenin sahibine şikâyet etmiştir. İçişleri Bakanını aldatmaya çalışmaktadırlar. Bereket ki, Öztrak böyle şeylere aldıran insan değildir.

Şimdi sorarım size :

Hangi CHP'den yanayız? Bu uyanık CHP'den mi, yoksa eşraf CHP'den mi?

CHP herşeyden önce, eşraftan kurtulmalı ve çerçevesini çizmelidir. Halkçı yöne eğilmelidir. Biz böyle çerçevelenecek CHP'den yana varız.

*Vatan*

## DAYAK

*Firuzan Tekil*

Her sene, Gazeteciler Cemiyeti, armağanlar dağıtır. Bunlar röportaj fıkra, fotoğraf, haber kollarında başarı göstermiş olanlara verilir.

Bu yılın armağanları, bilmiyoruz, ne zaman tesbit ve tevzi edilecektir. Şu var ki, zamanı hangi gün olursa

olsun, röportaj armağanını, mutlaka Fikret Otyam adındaki meslekdaşımız kazanmalıdır.

Doğu Anadolu köylerinden birinde, şahidi olduğu çirkin ve gericilik timsali vak'ayı bu meslektaşımız, yürek parçalayan yazı ve resimlerle halkın gözü önüne, tam bir meslek haysiyet ve duygusu ile sermiş bulunuyor. Bağırlarına taş basan Türk kadınları yerde yatan, tekmelenen Türk erkeği, sopa ile, tekme ile, çeşitli işkence ile zulme uğrayan vatandaşlar! Meydan dayağı!

Bunlar suçlu veya suçsuz olabilirler. Fakat bu rejim ne rejimdir? Senirkent hadiseleri on altı yıl sonra yeniden mi ihdas edilmektedir?

Birkaç gün sonra, bazı gazeteler teselli bahşeden bir haber verdiler; bu zulmü yapan zabıta kuvvetleri kumandanının vazifesinden alınmış olduğunu bildirdiler. Bu haber, bir an için avutucu vasıfta olsa bile, halkın dikkat ve efkârı bunun arkasını beklemektedir. Bu şahıs, vazifesinden alındığına göre, suç, tesbit edilme durumuna gelmiş olsa gerektir. Hal böyle olunca, o vazifeli adam, mutlaka hâkim huzuruna gönderilmelidir.

Son milletvekilleri seçimlerinden sonra iktidarı ele geçirme hünerlerini göstermiş olan CHP'nin ileri gelenleri; (Bıraktıkları yerden devam) parolasını vermişlerdir. 14 Mayıs 1950'nin öncesi, CHP iktidarının mes'uliyeti altında, Türk milletince pek malûm bir devredir. O zamanların facialarını, bugün CHP'nin baş müdafiî kesilen kalemler, trajik ifadeler içerisinde, o tarihte, günlerce, haftalarca, aylarca, sütun sütun, bu millete anlatmışlardır. Her vesile ile olduğu gibi, bu röportaj içerisinde görülüyor ki, CHP devrinin mazide kalmış Aslanköy ve Senirkent faciaları, başka dekor ve sahneler içerisinde tekrarlanmaktadır. Gerçekten, bu rö-

portaj, tekzip edilmek şöyle dursun zulmü yapan insan olarak gösterilen şahıs vazifeden uzaklaştırıldığına göre, eski CHP devrinde kaydolunan bu kabil marifetlere, kaldığı yerden devam edilmekte olduğuna hükmetmek yerinde olacaktır.

Devlet Başkanı Gürsel, evvelki gün İzmir'de bir demeç vermiş. Anayasa içinde ifadesini bulan rejimi övmüştür. Buna diyecek yoktur. Ancak o Anayasa ifade ve hükümleri, bu röportaj ile ortaya konulmuş olan zulüm sahnelerini, en açık lisanla red ve takbih etmektedir. Devlet Reisi, bu hükümleri ihlâl eden kendini bilmezlerin, şiddetle ve sür'atle, esaslı bir soruşturmaya tâbi tutulacağını, bundan geri kalınmayacağını da beyan etmiş olsa idi, belki, pek belli bir şey daha söylenmiş olurdu ama, amme vicdanı da ferahlamış bulunurdu.

Röportaj içindeki, (Böyle yaşamaktansa, vur ve öldür) şeklinde belirtilen acı ve utandırıcı feryad Türk insanının vicdanını nefretle doldurmuştur.

*Zafer*

## FAYDASIZ

*Bedii Faik*

Tenkidin, ikazın, hatta belgelere dayanan skandal patlamalarının bu derece tesirsiz ve cevapsız kaldığı bir devir hatırlamıyorum.

Köş dinlemişliğin elle tutulan bir örneği aransa, bugünkü idareden daha uygunu bulunamaz.

Her gazete tenkidini şirret bir eda ile ters kepçe etmeyi hüner sanan 1950 - 60 iktidarının yolunda olmamak demek, elbette her tenkide ikaza omuz silkip dudak bükmek ve kahredici bir sukutun ardında bildiğini okuyan imam kişiliğine sarılmak demek değildir.

Halbuki Türkiye, o ifrattan bu tefrite düşürülmüştür.

Beş altı yıl önce, ortaya attığı her gerçeğe «yalandır, bühtandır, hüsrandır...» yollu resmî tekzip bombardımanı yapıldığını görerek sinirlenen gazeteciler bugün her tenkidin bir ölüm sukutuyla cevaplanması karşısında şaşkın!.. Birinci şüphesiz kötüydü. Ama ikincisi de şüphesiz en az onun kadar kötü!.. Birincisinde, hiç değilse bir reaksiyonun mutlak ifadesi vardı. Ama ikincisinde bütün demokrasi yaygaralarının, bütün açık rejim derslerinin alaborası içine tıkılmış, tam alaturka sinsi bir kurnazlıktan başkası yok!..

Anayasadaki layik eğitim prensibinin her gün biraz daha param parça edildiğini, devrimci her yazar en az yüz defa yazmıştır. Karşılığı ne?.. Tesiri ne?.. Mahalledekinden politikadakilere kadar bütün imamların bildiklerini okumaya devam etmelerinden başka ne reaksiyonu görüldü bunların?.. Hiç.

Koskoca bir şehrin belediye başkanı, ilgili olduğu mahkeme tatlıya bağlanıncaya kadar besbelli saklanıyor. Şafak sökmeden yazar evi basmakta hüner gösteren zabıtamız, politika ağlarının gerisindeki bu örümceğe el dahi uzatamamıştır ve biz bu hali tanının her günü sayfalarımıza bir leke gibi damlatmaktayız. Aldıran var mı?. Sahte de olsa bir arama telaşı gösteren dahi var mı? Yok.

Gazetelerimizin spor sayfaları dahi, spor işlerimizin keşmekeşini ve ayıplarını sütun sütun dizen bir tenkid meşheri oldu. Kim aldırıyor Sakat güreşçi götürmenin, bir olimpiyadın en büyük ayıbı olan yarış terketmeyi, sanki oraya onun için götürülmüş gibi rahatlıkla işleyen bir atletin hesabını soran var mı? Yok!.. Utanıp sıkılmadan, kendi kendimize yaptığımız ve «gayri resmî» adını da gene hiç çekinmeden kolaylıkla eklediğimiz birtakım tasnif oyunlarıyla kazanılmış gibi gösterilen şampiyonlukların, yakışıksız olduğunu haykıranlara cevap veren var mı?.. Yok!..

Jandarma dayağının, ki CHP iktidarının en fazla hassasiyet göstermesi farz olan meselelerin başında gelmeliydi; zira 1950 sonucunu İkinci Dünya Savaşı'nın ekonomik sıkışıklığı kadar Aslanköy ve Senirkent jandarması yaratmıştır ;evet jandarma dayağının fotoğraflı, tafsilâtlı belgeleri ve gerçekten içten geldiği besbelli uyarmaları ve tenkidleri karşısında, yerinden kıpırdayan var mı? Asla...

Önümde bir yığın okur mektubu var. Eskiden «Yazınız. Allahaşkına yazınız»larla başlardı bunlar. Şimdi hemen hepsi de:

«Yazsanız da bir faydası olmayacaktır ama, dağarcığınızda bulunsun diye bildiriyorum...» cümleleri veya edâsı başta geliyor!..

Demek ki, artık okurlara da sinmiş bu hava. Ve sanıyorum ki, bir devir için, üzerinde en fazla durulacak ve hüküm verilecek kusur bu olsa gerek!..

Evet, rejim açık ama, kulaklar kapalı!..

*Dünya*

## BİZE GÖRE

### *Çermik olayı*

*Hayri Alpar*

Günlerden beri Doğu'da soygunlar, yol kesmeler, dağa adam kaçırmalar, köylüler arasında vuruşmalar olduğunu okuyor, üzülüyorduk. Devlet otoritesinin böylesine sarsılmasına yanmamak elde değildi!..

Nihayet, büyük jandarma kuvvetlerinin seferber olarak harekete geçtiklerini öğrendik ve sevindik. Fakat gazetelerde çıkan bazı haber ve resimleri görünce şaşkına döndük!..

Haberlerde önce, jandarma teşkilâtımızın hâlâ modern haberleşme ve ulaştırma araçlarından yoksun olduğu bildiriliyordu. Bundan da dağlık araziyi gayet iyi bilen ve her türlü silâha sahip olan vurguncuların yararlandıkları belirtiliyordu.

Yüz yıllık zabıta teşkilâtımızın bu gerilikte bulunuşu bizim için ayrı bir üzüntü kaynağı olmuştur... Halkın, böylesine silâhlı oluşu ise, üzüntümüzü büsbütün arttırmıştır. Çünkü, memlekette can ve mal güvenliğini sağlama görevi devlete aitti. O halde halkın silâh taşımasının hiç bir gerekçesi olamazdı ...Oysa, özellikle bu bölge halkı, makineli tüfek ve mavzer gibi ağır savaş silâhlarıyle donanmış haldeydi.

Fakat, resimli haberlerin bir kısmı daha feci bir davranışı gösteriyordu. Jandarmalar, soruşturma vasıtası olarak, gene dayağa başvuruyorlardı... Çocuklu kadınların itile kakıla götürülüşleri, erkeklerin dayakla yere yıkılışları insanın içini dağlıyordu.

Faciaların resimli haberini gören İçişleri Bakanlığının derhal soruşturma açtığı, Diyarbakır Jandarma Alay Komutanını görevinden aldığını öğrendik. Biraz yüreğimize su serpildi.

Çermik olayının Meclis'e getirildiğini hür gazetelerde okuduk. Gündem dışı konuşma yapan YTP Diyarbakır Milletvekili Adnan Aral, şiddetle İçişleri Bakanını yeriyor ve :

«— Dayaktan yere yıkılan Haraba köyünün fakiri değil, Anayasa'nın 14. maddesidir. Çiğnenen, tekmelenen insanoğlunun haysiyeti değil, Anayasa'nın iffet ve ismidir...»

Diyor, Orhan Öztrak'ı istifaya davet ediyordu. Biz dayağın da, zulmün de öteden beri aleyhinde bulunduğumuz için, Diyarbakır Milletvekiline hak vermezlik edemezdik. Eğer tek başına bir Orhan Öztrak'ın kusuru var idiyse, istifa ne kelime, hakkında Meclis soruşturması açılmalıydı....

Ama, olayların nedenlerini açıklayan Diyarbakır Milletvekili, vuruşmaların topraksızlık yüzünden meydana geldiğini söylüyor; silâh konusunda ise «vatandaşın can ve mal güvenliğinin kendisi tarafından korunduğunu, bu yüzden istenen silâhı köylünün vermediğini, veremeyeceğini...» bildiriyordu.

Adnan Aral'ın konuşmasının bu noktasında biraz durmak gerekiyor.

Hükümetin toprak ve tarım reformu meselesinde ağır davrandığı muhakkak. Fakat, bu gecikmenin tek

sorumlusu hükümet değildir. Bütün partilerin payları vardır bu sorumlulukta. Baksanıza, ayni oturumda bu konuda genel görüşme açılması isteğinin reddine oy verenlerin başında ana muhalefet partisi AP gelmektedir. Kaldı ki, bu olaylara kadar, kılları kıpırdamayanların arasında, bugünkü önerge sahibi YTP'liler de vardır. Neden mi? Çünkü, partilerin tümü de oy kaygısıyla arazi sahiplerini tutmaktadırlar. Dün böyle davranmak, başka yönden halka yaranmak için, bugün reformcu kesilmek... Samimiyet bunun neresindedir?

Yalnız bu kadar da değil. Şöyle de olabilir, böyle de... Halktan silâh toplanmasının aleyhinde bulunmakta hangi samimiyet vardır? Yollar kesilecek, adamlar kaçırılacak, köylerde kan gövdeyi götürecek, sınırlarda her tanrının günü kaçakçılarla vuruşmalar olacak... Devletin haysiyeti ayaklar altına alınacak. Suçluları yakalamaya, suç işlenmesini önlemek için «memnu silâhları» toplamaya kalktınız mı, savsaklanan kanunlar ileri sürülecek, Anayasa'nın çiğnendiği söylenecek... Vatandaş canını, malını kendisi koruyor; elbette silâhı alınamaz!..» denecek!.. Buna, düpedüz «demagoji» derler... Meseleleri birbirine karıştıran bu Anayasa savunucularının kim inanır demagojilerine?

Türkiye'de işte bunun için Anayasa hâkim kılınamıyor... Hiç bir reform bunun için yapılamıyor... Memleket bunun için düzene, asayişe, güvene kavuşamıyor ve bunun için bir türlü çıkmazdan kurtulamıyor. Ah, bu tavizci, oycu politikacılık! «Anayasa, hak, hukuk, adalet» diye neler getiriyorsun başımıza?..

*Dünya*

İMECE

*Silâhsız savaşçı Gandhi*

*Osman K. Akol*

Bu yılın en sıcak ayında, ağustosta şırıl şırıl akan bir suyun serinliğini duyarcasına, güzel bir kitap okudum. Varlık Yayınları'nın çıkardığı bu kitabı Louis Fischer yazmıştı. Amerikalı bir yazardı bu. Kitabı unutulmaz eğitim devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç'un oğlu, genç ve ülkücü dostum Dr. Engin Tonguç dilimize çevirmişti. Babasına saygım, genç dostuma derin sempatim, bu kitabı içercesine okumamda etkili oldu elbet. Ancak kitap da, konusu, yazılışı, çevirisi bakımından. tertemiz bir ilgi ile sarıyordu insanı. Çünkü kitap, «yüzyıllar boyunca ezilmiş ve sömürülmüş olduklarından ötürü, kendilerine bir şey vermek isteyenlerden şüphe» eden, «bu verişin altında bir çıkar olduğunu» sezen, «ve bir tuzaktan» korkan, «herhangi bir kişinin kendilerine karşılıksız olarak bir şey verebileceğine çok zorlukla» inanan, «varlıklıların ve güçlülerin sonunda her zaman bir şeyler aldıkları böyle sonuçlarla çok» karşılaşan bir toplumu bağımsızlığa götüren bir liderin hikâyesiydi.

Bu lider, kitaba ad olan deyimle «Emperyalizme karşı silâhsız savaşçı Muhatma Gandhi» idi. 1869 yılının ekim ayında doğup, 1948 ocak ayında, kurtardığı yurt-

taşlarından biri tarafından, hem de «hiç bir kişisel kızgınlık» duymadan, tersine «ona iyilik ediyor ve saygıyla eğiliyor» duygusu ile tabancasını ateşleyen Godse tarafından öldürülmüştü.

Onun yaşantısı 78 yıl 3 ay boyunca 450 milyonluk bir halkın uyarılması, gönendirilmesi uğrunda harcanmıştı. Hem de nasıl? 1916 şubatında Benares Hindu Üniversitesinin Santral Kolejinin açılışında yapılan törende, kentin ileri gelen vatandaşlarının ve öğrencilerin bulunduğu bir topluluk önünde şöyle dedi : «Bir yığın sözün hiç biri bizi kendi kendimizi yönetme amacına ulaştıramayacaktır. Bu amaca varan tek yol, davranışlarımızı buna göre düzenlemektir.» Dinleyiciler arasında üstlerindeki bir yığın mücevherle gösterişli bir manzara yaratan birçok mihrace ve maharana vardı. Gandhi onlara, «bu mücevherlerinizi çıkarın ve köylü Hintli vatandaşlarınızın yararına kullanın,» dedi. Ve karşılık beklemeden sözüne devam etti : «Kurtuluşumuz yalnız köylülerden gelecektir. Ne hukukçulardan, ne doktorlardan, ne de varlıklı çiftlik sahiplerinden.»

Gandhi hakkında savaş arkadaşı Gokhale şöyle diyor : «Gandhi'de çevresindeki basit insanlardan kahramanlar ve kendini adamışlar çıkaracak büyük bir ruhsal güç vardır. İnsan, Gandhi'nin bulunduğu bir yerde şerefsizce bir iş yapacağım, hatta aklımdan geçirecek ğim diye korku kalır.» İngiliz sömürge idaresine karşı direnişi yüzünden yargılandığı bir sırada savcıya verdiği cevap, Gandhi'nin ilkelerinin özünü gösterir : «Yasalara göre önemli bir suç, bana göre vatandaşlık görevi saydığımdan ötürü buradayım. En büyük cezayı istiyorum ve buna neşe ile katlanacağım.» O, bu görüşünü yıllarca önce şu sözleriyle saptamıştı : «Yapılmasını doğru bulduğum bir şeyi her zaman her zaman yapmak-

tır.» Bunun için fişlenmekten ve parmak izini vermekten korkmuyordu.

Sömürge idaresine karşı yıllarca hapiste yatan, açlık grevi yapan, kendince oruç tutan Gandhi'nin bağımsızlık anlayışı, bizim bugün, üzerinde düşünmemizi gerektirecek niteliktedir.

Gandhi, silâhsız bir savaşçıydı. Onun karşısındakiler, İngilizlerin Hindistan'dan zorla sökülüp atılmasını istiyorlar ve «Mazzini ve Garibaldi'nin yabancıları İtalyadan kovmaları» örneğini gösteriyorlardı. «Gandhi onları şöyle eleştiriyordu : Eğer İtalya'yı İtalyan hükümeti yönetiyor diye, İtalya'nın mutlu olduğunu sanıyorsanız, karanlıklarda dolaşıyorsunuz demektir. Mazzini'nin anlayışına göre, İtalyan özgürlüğü bütün İtalyan ulusunu kapsamalıydı; yani köylüleri. Ama Mazzini'nin İtalyası hâlâ kölelik çağında duruyor.» Türkiye'de bugün durum başka türlü mü? Onu yazının sonunda oku yacaksınız.

Gandhi silâhsız kurtuluş savaşına 24 yaşındayken Güney Afrika'da başlamış, orada 21 yıl ve öz yurdunda 34 yıl sürdürdüğü 55 yıllık uğraşısında, Hint halkının dünya ulusları arasında onurlu bir yer almasında başarı sağlamıştır. Bu yüzdendir ki, Hindistan'ın bugünkü başbakanı Bahadur Şastri, atom bombasını biz de patlatabiliriz, diyebilmektedir. Hindistan böyle bir sonuca bizimkinden çok elverişsiz olanaklar içinde varabilmiştir. Sosyalist Kültür Derneği Genel Başkanı Sayın Osman Nuri Torun, bir sohbet toplantısında bunu şöyle belirtmiştir : «Millî gelir bizde nüfus başına 190, Hindistan'da 64 dolardır. Böyle olmasına karşın, Hindistan üçüncü beş yıllık plânını gerçekleştirmiştir. Biz birinci beş yıllık plânı uygulamaktan hayli uzağız.»

Bunun nedenini Gandhi şöyle açıklıyor : «Köylüle-

rin mutluluğunu en önemli bir çıkış noktası yapabilmek için bağımsız bir Hindistan'da bütün vergi sisteminin yeniden gözden geçirilmesi gerekecektir. İngiliz sistemi köylülerimizin boğazını sıkan bir ip gibidir. Ülkenin en ağır yükünü taşıyan köylünün kullandığı tuz bile tekele, özel vergilere tâbidir.»*

Gandhi bütün ömrü boyunca «en kötü durumda olanlara yardım etmek isteniyorsa, önce onları anlamak gerekir. Onları anlamak için zaman zaman onlar gibi çalışmalı» ilkesini uygulamış, bir Tanrıya tapar gibi bağlanmıştır. O, Hindistan'ı ve Hintliyi kurtaran adamdı. Bu yüzden, «ateşler içinde yatan hasta çocuğunun beşiği üzerine eğilmiş bir ana, gittikçe bitkinleşen Mahatmanın beyaz somyası üzerine eğilmiş, Hindistan'dan daha dikkatli ve üzüntülü olamazdı.» Louis Fischer, Hindistan Kral Naibinin Gandhi hakkında kendisine şu sözleri söylediğini yazmaktadır : «Şunu biliniz ki, bizim ihtiyar, Hindistan'daki bütün insanların en büyüğüdür.»

Dr. Tonguç'un dilimize kazandırdığı bu güzel kitabı okurken ister istemez, bizim millî mücadelemiz gözlerimin önünde canlandı. Ben bu mücadelenin acılarını ve heyecanlarını, öğretmen okulu öğrencisi olarak yaşadım. Bu millî mücadeleyi başaran büyük insan, kalem parmaklı güzel elleriyle yüzümü okşadı, sırtımı sıvazladı. Kitabı okurken onunla Gandhi'yi içimde yan yana duydum. Bizim Atatürk'ümüz, sarı saçlı bir zafer kartalıydı. Hintlilerin Gandhi'si «günde üç öğün keçi sütü, üç dilim ekmek, iki portakal, taze yahut kuru üzüm» yiyen bir karşı koyucuydu.

---

*(*) Yön Dergisi, 25.9.1964 tarih ve 78. sayısında «İçtiğimiz çorbanın tuzu» yazısı.*

Atatürk'ün ölümünün ertesi günü, 11 kasımda 1938 tarihli The Times gazetesinde yayımlanan bir başyazıda şöyle deniliyordu : «O, ordusunun belkemiğini teşkil eden, kazanılan ve kaybedilen her harpte aynı fedakârlıkla döğüşen, nesillerden beri kendi topraklarını yüzüstü bırakıp padişahların daveti üzerine kanlarını döken ve harpten geri durmak ve iş başında bulunanlardan biraz itibar görmekten başka dileği olmayan Anadolu köylüsüne dönmüştü.»*

Atatürk'ün kendisine döndüğü Türk köylüsü, 1922'den beri, 42 yıl sonra, bakınız ne hale gelmiştir :

«Bismil ilçesine bağlı Bosçalı köyünde bu sabah toprak ihtilâfı yüzünden çıkan kavgada, 155 kişi taş ve sopalarla birbirine girmiştir, iki üç saat devam eden arbedede üç aylık bir çocuk ayaklar altında kalarak ölmüştür».

Yine topraksızlık yüzünden Haraba mezraasındaki faciaya bir bakınız :

«Köylülerden birinin suratında bir tokat patladı. Tokatı yiyen köylü er gibi hazırol duruyordu. Tokat, yumruk ve küfür, makineli tüfek gibi işliyordu. Adam bir an dengesini kaybetti, yere yuvarlandı. Bir jandarma subayı ve yarbay olan komutan hırsını alamamış, bu kelli tekmeyle girişmişti köylüye. Köylü yerlerde yuvarlanıyor, böğürüyor, Allah var mısın, varsan neredesin? diye bağırıyordu. Komutan, sus ulan, seni gebertirim deyince, şu cevabı veriyordu : Öldür, öldür. Böyle yaşamaktansa ölmek iyidir.

Kadınlar, ellerinde taşlar, göğüslerine vura vura ağıta başlamışlardı. Ağaya, zulme, fukaralığa kahredi-

---

*(*) Ulus gazetesi, 16 Kasım 1938, sayfa 5.*

yorlardı. Dağlar, taşlar feryatlarla, böğürmeyle, ağıtla inim inim inliyordu. Kadınların ağıtına taş olsa dayanmazdı.»*

Bu olay ilkçağda, ortaçağda geçmiyordu. Bu olay, ırk ayrımı yapan Güney Afrika'da, sömürgeci beyazların yerli zencilere davranışı değildi. Bu olay yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra, Atatürk Türkiye'sinde görülüyordu. Dövülen, Atatürk'ün yöneldiği Türk köylüsü, döven bu milletin alınteri ile yetiştirilmiş, omuzlarına yıldızlar takılmış, tüm memurlardan üstün tutulan, onlardan çok aylık alan bir Türk subayıydı. Ve İçişleri Bakanı sayın Orhan Öztrak, bu Yarbay Kadri Ergünhan'ı, telgraf şikâyeti üzerine değil, gazete haberi üzerine yalnız komutanlıktan almış, hapis damına yollamıştı.

Size bir ders kitabından iki satır vereyim: «Urgakina, halkın iyiliğine çalıştı; fenalıklara ve yolsuzluklara son verdi, zenginlerin ve memurların şımarıklıklarının önüne geçti.»* Bu olay M. Ö. 2800 yılında Sümer'de geçer. Tam 4764 yıl önce. Türkiyemiz hâlâ, «zenginlerin ve memurların şımarıklıklarının önüne» geçememiştir.

Bir yarı sömürge oluştan kurtuluş savaşımızı, hem de tam sömürgelikten Hindistan gibi 16 yıl önce değil, 42 yıl önce başardık. Ama halkımızı, köylümüzü «zenginlerin ve memurların şımarıklıkları»ndan kurtarma savaşına hâlâ başlayamadık bile. Bir toplumun kendi alınteri ile yetiştirdiği ve başına taç ettiği kişilerden bu çekişi, kara topraklı dünyamızın hiç bir yerinde görünür şey değildir.

---

*(*) Fikret Otyam, Cumhuriyet gazetesi, 7.1.1964.*

*(*) Niyazi Akşit - Emin Oktay. Tarih, Lise I, 1963, s. 34.*

Acı gerçek odur ki, bizim insanımız bugün ikili bir savaşla karşı karşıyadır. 42 yıl önce yendiği yabancıların ekonomik ve bu yoldan siyasal buyruğuna yeniden düşmüştür. Bundan kurtulmaya çabalarken, daha acısı, kendi içindeki, kendisinden olan sömürücü ve çıkarcılara karşı savaşmak zorundadır.

Engin'in güzel çevirisini okuyacaklar, benimle bu duygularımı paylaşacaklardır.

*İmece*

## POLİTİKA ve ÖTESİ

*Güle güle Bay Çumralı!..*

*Mehmed Kemal*

Adalet Bakanlığından çekildiğinizi bütün gazeteler yazıyor. Artık bu makamda yoksunuz. Neden çekildiniz, niçin çekildiniz, bir gerekçe bulmuşsunuzdur. «Sıhhatima mebni...», «Bugünkü şartlar altında...» vb.

*Ne hazin*

«— Buraya gelirken sıhhatinizi, şartları düşünmediniz mi?» diye sormayacağım. Kurumuş ağacın davası olmaz. (Fikret Otyam'a göre, Musikan köyünde kurumuş ağacın bile kan davası görülüyor.)

Ne bıraktınız ayrılırken biliyor musunuz?.

Fikir yasakçısı, kitap toplayıcısı Çumralı ününü... Gelecek kuşaklar Türkiye'nin Adalet tarihini incelerken sizden Baböf'ü toplattıran, kendi dillerinden kitap okumayı yasaklayan Çumralı diye söz edecekler.

Ne hazin değil mi?

*Madde Kokteyli*

Ama siz çıkacak :

«— Ceza Muhakemeleri Kanununun bilmem ne, maddesi, Savcılara re'sen takip hakkı tanıdığına göre, bu madde de yerinde bulunduğundan maddenin filan maddeyle olan alâkası, o maddenin filan maddeye göre vazife ve selâhiyetleri tayin zımmında taaddüs eden hali, bu halden neşet eden durumlarda Savcıların birbirleriyle olan mektuplaşmaları ve Bakanlık Makamı ile de telefon konuşmalarına mani hallerinden ötürü, Bakanlığın hakkındaki kuruluş kanununun fişmekam maddesine dayanan usul ve muhakemat ve bununla ber akis olan teşkilât kanununun buna mütedair ahkamı...» diyeceksiniz. Böyle demeseniz bile bir alay lâftan ibaret ve kimsenin incelemeye vakti olmayan kanun maddeleri sıralayacaksınız... Sonunda haklıyım diye sevinecek, yutturduğunuzu belliyeceksiniz.

Bakanlıktan çekileceksiniz.

*.....dan Nâşı*

Türkiye tarihinin en önemli dönemlerinden birini geçiriyor Bay Çumralı... Siz ve sizin kuşağınızdan olanlar bunun farkında değilsiniz. 1919'ları bir daha yaşıyoruz. Ya silkinip kurtulacağız, ya da bir daha oyalanacağız. Ama silkinip, kalkınmak tarihî kaderimiz. Ulu-

sumuzun başına böyle dönemler ve kavşak noktaları çok gelmiş, silkinmiş, kalkınmışız. Tarihi gelişimin zorunlu sonucu bu! Kimse engel olamaz. Kuva-yı Milliyeciler Anadolu yaylalarında, dağlarında tepelerinde bir ölüm kalım savaşı verirlerken, yine İstanbul'da bazı adamlar :

«— Hilâfet makamının mualla ve müberra buluşundan, mualla ve müberra olan makam kaldırılamıyacağına göre bu makam ile beraber bulunan Padişahlıktan, Padişahımız efendimizin de yerinde oturacağından, o yerinde oturunca da İngiliz, Fransız ve Alman dostlarımızın bize yardım edeceklerinden, Rusya'da Bolşeviklerin bulunduğundan, onlar Bolşevik olunca, Anadolu-daki kalpaklıların da Bolşevik olması iktiza ettiğinden...» söz ediyorlardı.

*Bir de burdan*

Sonra?

Sonra, apar topar bir yıkılma... Ne «Makam-ı mualla ve müberra», ne «Padişahımız, efendimiz...»

Hepsi yerle bir oluverdi.

Kanunların, maddelerin, tüzüklerin arkasına saklanarak ayak oyunlarına girişip şaşırtmacaya başvuranlar kalmadı.

Başları kalpaklı ve ayakları tozluklu Mustafa Kemal'ciler, yeni bir devlet kurdular. Bu devletin Mahmut Esat Bozkurt gibi Adliye Bakanları oldu.

Ne kitap yasakladılar, ne kitaptan korktular.

Ben size bir şey soracağım Bay Çumralı:

Siz kitap yasaklayınca bu halkın papucuna bir pençe yapılabiliyor, sofrasına yarım dilim ekmek ekleniyor mu?

Bunu düşündünüz mü hiç?
Olaylara bu yanından bakmayı söyleyen oldu mu?

*Ya bunlar?*

Bay Çumralı size bir gerçeği anlatmak istiyorum. Türkiye bir «geri kalmış memleket» değil, bazı çıkarcı zümrelerin işine geldiği için bir «geri bırakılmış memleket»dir. Türkiye kendi imkânları ile «geri bırakılmış memleket» haline koyma işlerine geldiği için bunda devam ediyorlar. Ondan ötürü kitap yasaklıyor, fikir kovuşturuluyor, iktisadî konuların tartışılmasına engel olunuyor. Onun için Bakanları kullanıyorlar, kullandıktan sonra bir kenara itiveriyorlar.

Açın yeni bütçe gerekçesini, 2,5 milyar vergi rezervinden söz ediliyor. Bu, kibarca 2,5 milyar vergi kaçakçılığıdır. Taban fiyatına mal satılarak döviz kaçırılıyor diyor Ticaret Bakanı. Bu, 2 milyar vurgunculuktur. Görevi tarım kredisi vermek olan bir banka kredilerin yüzde 60'ını sanayiciye, yüzde 29'unu köylüye veriyor. Bir başkasının verdiği krediler lüks meskenedir. Bir başkası daha geçenlerde bir gecekondu madenciye milyonlarca kredi açtı da, Keçiborlu işletmesi altından gücün kalkıyor. Yetkililer bunları kovuşturdu mu?

*Röleve şapka*

Meclis'e gönderilen kovuşturma tezkerelerine bakın... Lâf edebiyatıyle uğraştığınız ortada... Pul sahtekârını, permi sahtekârını, döviz kaçakçısını, vergi kaçakçısını, kredi vurguncusunu, banka batırımcısını, yabancı sermaye iştirakçisini kovuşturabiliyor musunuz?

Bir bankayı batıran, kollarını sallayarak sokaklarda dolaşıyor. Zinhar bu adam fırının birinden bir ekmek

aşırsaydı, şimdi cezaevinin loş dehlizlerinde volta atıyordu.

Bunların sorumlusu sizsiniz demiyorum.

Ama Adalet Bakanı olarak bu espriyi getirebilirdiniz. Bu tarihî şans ve fırsat elinize geçmişti...

Ne oldu? İlk gürültüde pılıyı pırtıyı toplayıp giden siz oldunuz. Pek sevdiğiniz röleve şapkanızı önünüze koyun da biraz düşünün...

*Vatan*

## JANDARMA KOMUTANI DAYAĞI TASVİP ETMİYOR

*Fikret Esen, doğu ve güneydoğu bölgesinde soygunculuk olaylarının ancak havadan kontrolle önlenebileceğini söyledi*

Ankara 11, (Cumhuriyet Bürosu) — Jandarma Genel Komutanı Korgeneral Fikret Esen, gazetemize özel bir demeç vererek, «Jandarmanın zor kullanma davranışlarının kesinlikle tasvip edilmediğini» söylemiştir.

Genel komutan, 60 - 70 bin jandarmanın yurt çapında ve daima seferber bir halde görev başında olduğuna dikkati çekerek son dayak olayı münasebetiyle Diyarbakır Komutanının davranışından büyük üzüntü duyduğunu, asla böyle davranışları tasvip etmediğini, ifade etmiştir.

*Cumhuriyet*

## HARABA İLE MUSİKAN OLAYLARI MİLLET MECLİSİ'NDE

*Millet Meclisi Başkanlığına*

Aşağıda yazılı sorumun İçişleri Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına delâletlerinizi saygı ile rica ederim.

Diyarbakır Milletvekili
*Adnan Aral*

«1 — Çermik kazasının Haraba ve Musikan köylüleri arasındaki silâhlı çatışmada öldürülmüş bulunan jandarma erinin, bu katli dolayısiyle kaza jandarma kumandanı hakkında sevk ve idare bakımından herhangi bir kusur görülüp görülmediği, bu yüzden hakkında bir işlem yapılıp yapılmadığı, yapılmışsa neden ibaret olduğu, jandarma kumandanı hakkında Çermik'te göreve başladığından bu yana vatandaşlar tarafından herhangi bir şikâyet olup olmadığı, varsa şikâyetlerin mahiyetleri ile yapılan işlemlerin sonuçlarının bildirilmesi.

2 — Ergani kazası jandarma kumandanı hakkında rüşvet aldığı hususunda herhangi bir şikâyet ve istihbarat, Bakanlığınıza intikal edip etmediği, etmişse ne gibi işlem yapıldığı, ekim ayı içinde Cumhuriyet gazetesinde jandarma karakolunda dövülen bir vatandaş hakkında intişar eden olayın doğru olup olmadığı, kumandan hakkında bu yüzden bir işleme başlanıp başlanmadığı?

Bu yaz Ergani'nin Kot, Doğan, Kündür köylerinde Toprak Kanunu'nu tatbike giden görevli memurlara karşı silâhlı gösterinin köylüler tarafından yapıldığı olayının Bakanlığınıza intikal ettirilip ettirilmediği, etmemişse sorumlusunun kim olduğu, etmişse ne gibi işlem yapıldığı,

Hususlarının bildirilmesi rica olunur.»

*AP Sivas Milletvekili Tahsin Türkay'ın İçişleri Bakanından sözlü sorusu*

«7/11/1964 tarihli gazetelerde Diyarbakır ilinin Çermik ilçesine bağlı Musikan köyü ile Haraba Mezrası halkı arasında geçen silâhlı çatışmanın bastırılmasında, asayişi teminle görevli zabıtanın hareket ve davranışları mer'i kanun hükümleri ve insan hakları prensipleriyle 20. asır devlet anlayışı ile bağdaşamayacak bir haldir.

Şöyleydi :

1 — Jandarma komutanı yarbayın Ağaçhan, Miyalan köyü masum, yoksul kadın ve çocuklarını; asayişi teminle mükellef jandarmaya canlı siper olarak kullanması, onları saatlerce cebren yürüterek kendi köylerinden hadise yerine nakletmesi, hürriyetlerinin haksız olarak tahdidi ceza kanunumuz muvacehesinde suç teşkil eder.

2 — Haraba köyünde jandarma yarbayının bir vatandaşı (resimlerle tevsik edildiği şekilde) sopa ve tekmelerle dövmesi, devlet ve hükümetinin memurunun zulmünden (Vur, öldür, böyle yaşamaktansa ölmek iyidir) diye haykırarak (ALLAH VAR MISIN, VARSAN NERDESİN?) sözleriyle istimdat eden Müslüman Türk köylüsüne Allah'ının varlığından dahi şüpheye düşüre-

cek derecede hayatı çekilmez hale sokan bu insafsız davranışlar hangi makam ve devletlinin emir ve kararları ile yürütülmektedir?

3 — Birkaç seneden beri tevali eden, âdeta bir iktidar idaresinin milletçe bilinen tezahürü olan bu kanun ve insanlık dışı hareketleri önlemek için Bakanlıkça alınması düşünülen umumî ve kesin kanunî tedbirler nelerdir?»

*YTP Diyarbakır Milletvekili Adnan Aral, Millet Meclisi'nde gündem dışı, şu konuşmayı yapmıştır :*

«Muhterem arkadaşlarım,

Gazetelerde Çermik ilçesinin Haraba ve Musikan köylüleri arasında bir toprak ihtilâfından dolayı üç gün devam eden silâhlı çarpışmada bir jandarmanın öldüğünü, iki kişinin de yaralandığını zabıta kuvvetlerinin bu köye binbir güçlükle girdiklerini ve duruma ancak bu şekilde hâkim olabildiklerini okumuşsunuzdur

Nihayet Cumhuriyet gazetesinin oraya giden bir muhabirinin yaptığı röportaj ile olay bütün renk ve çizgileriyle dünya halk oyuna sunulmuş bulunmaktadır.

Bu uğurda mücadele vermiş insanların çeşitli ızdırapları pahasına Anayasa'nın temiz sayfaları arasına girmiş insan haklarına rağmen, insanlara gene eziyet ve işkenceler yapılmakta, insan haysiyeti tekmeler altına alınarak çiğnenmektedir.

*Çiğnenen Anayasa'nın iffetidir.*

Dayaktan yere yıkılan Haraba köyünün fakiri değil, Anayasa'nın 14'üncü maddesidir. Çiğnenen, tekmelenen insanoğlunun haysiyeti değil, Anayasa'nın iffet ve ismetidir.

Acı, lâkin gerçek 1964 kasım ayında yalınayak emzikli kadınlar dolaştırılmakta, insanlar ölüm diye feryat etmektedirler. Kaderde, tasada ve kıvançta ortak bir bütün olan bir milletin fertlerine bu zulüm reva-yı hak mıdır?

Halkın mutluluğu için çalışacağımıza bu kürsüden yemin ettik. Bu mutluluğu böyle usullerle mi sağlayacaktık? Boş yere kendimizi aldatmayalım; bir tarafta dayak, diğer tarafta insan haysiyetine yakışır bir hayat seviyesi sağlamakla mükellef devlet idaresi olamaz. Olayın vuku bulduğu gün telgraflarla feryatlar Ankara'ya duyuruluyor, aldıran olmuyor. Nihayet Gazete'de fotoğraflar çıkınca sorumlu İçişleri Bakanı'nın sesini işitebiliyoruz. Diyarbakır İl Jandarma Komutanı, aradan günler geçtikten sonra Gazete'nin ikazı üzerine işten el çektiriliyor. Gazete bu feryadı duyurmamış olsaydı, yapılan haksızlık yapanın yanına kalacaktı. İçişleri Bakanı'nın bu şekilde gazetenin yazısı üzerine bunu yapması vatandaşın yaptığı şikâyetleri nazara almadığını gösterir.

*Sorumlu hükümettir*

Halkımız hükümetlerine karşı saygılıdır. Jandarmasına silâh çekmez. Bugün bir jandarma eri kanlar içinde yerde yatıyorsa bunun sorumlusu yine hükümettir. Zira bu hükümet, millete hayat vadederek güven topladığı halde işbaşında bulunduğu süre içinde üyelerinin Avrupa gezilerinden başka hiç bir iş yapmamış, çözüm bekleyen meseleleri olduğu yerde bırakmış, yoksulluk artık dayanılmaz hale gelmiş, nihayet bir avuç toprak ve bir lokma ekmek için kardeş kardeşe karşı silâh çekmek ve ateş etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Üç gün devam eden bir çarpışma sonunda ele geçen silâh bir tanedir. Bu faciayı yaratan silâhlar nerede, bu fakir insanlar ölüme eş ızdıraba rağmen silâhlarını neden teslim etmekten kaçmaktadırlar? Sebebi basittir. Herkes hükümetin temin edemediği can ve mal emniyetini kendi sağlamak mecburiyetiyle karşı karşıyadır. Tanesi 3 bin liradan müşteri bulan bir adet mavzer tüfeği almak için bir insanın çoluk çocuğunun rızkından keserek üç yıl çalışması üzerinde ibretle düşünülmek gereken bir husustur. Sayın İçişleri Bakanı'nın gezilerinde alınan emniyet tedbirleri düşünülürse vatandaşın kendi emniyetini kendisinin sağlaması normal sayılmalıdır. Ve bu husus kınanmamalıdır. Hükümet can ve mal emniyetini tesis etmediği müddetçe silâhlar patlayacak, insanlar ne kadar dövülürse dövülsünler bir tek silâh ele geçirilmeyecektir.

*Suçlu kim?*

Dağa adam kaldırıp para istemek, karşı karşıya geçip günlerce ateş etmek, devlet kuvvetlerini köye sokmamak gibi olaylar sık sık oluyor. Hükümetten soruyorum, bu işin sonu nereye varacak? Türkiye'yi bu hale getiren suçlu kim?

Milletin ızdıraplarına adam sende, hadi canım sende denilmekle deva bulunmaz. Bulunmadığı içindir ki, Türkiye bugün idare edilmez hale geldi. Reform vaadleri can sıkmakta, baş ağrıtmakta, yatmakta; ellerinde taşlarla kadınlar göğüslerini döve döve ağıtlar okumakta ve ağlamakta; insanlara eziyet ve işkence yapılmakta; hükümetin sorumlu İçişleri Bakanı bir gazetenin feryadı ile işe el koymakta...

İşte Çermik olayı karşısında hükümetin tutumu.

İl jandarma komutanına işten el çektirmekle bu iş

geçiştirilemez, unutulmaya terk olunamaz.

*Bakan istifa etmelidir*

Olayın üzerinden günler geçmiş, ilk gün yapılan şikâyetlerle ilgilenilmemiş, nihayet facianın fotoğrafları gazetede çıkınca Bakan Anayasa'yı hatırlamıştır. Bu işte bu görev bundan başka şekilde de ihmal edilemez. Bakanın artık görevine devam etmesine güven duyulamaz.

İstifa etmesi lâzımdır. İstifa etmekle Anayasa'ya olan samimi saygısını gösterecektir.

## HARABA İLE MUSİKAN OLAYLARI İÇİN BİRKAÇ MEKTUP

«Muhterem Fikret Bey...

Yakından tanıdığım Çermik'te cereyan eden hadiseler hakkında neşrettiğiniz yazı ve bilhassa resimler, jandarmalık duygularımı kabarttı. Esasen bütün yazılarınızı dikkatle ve zevkle okurum. Bunların kupürleri bana bir «Fikret Otyam» dosyazı kazandırdı. Hele benim de yakından tanıdığım ve haklarında bazı şeyler karaladığım ve Alevî'ler hakkındaki yazılarınız beni gaşyetmiştir. Çünkü ben de samimi bir Alevî muhibbiyim, senelerce aralarında yaşadım birçok dostlar edindim. Ne ise, şimdi asıl konuya gelelim :

Ah, jandarmanın şu dayak işi yok mu?... Yüreğimi yakan işte bu. Tamam 37 sene bu zihniyetle mücadele ettim ben. Bir hikâye anlatayım size :

1933'te Adana, Maraş, kısmen de Sivas vilâyetlerini kapsayan mühim bir şikayet hâdisesi vardı. Merkezi Adana'nın Kadirli kazası olmak üzere 22 kazayı ihtiva eden bu hadise, o zamanki parti grupunun gizli celselerinde, Meclis müzakerelerinde hükümeti sarsacak de-

recede almış yürümüştü. Ben, o zaman Ankara'da Jandarma Meslek Mektebi kumandanı idim. Yedi çetede 51 şakinin imhası vazifesini bana vermişlerdi. 19 ağustos 1933'te Sivas'ın Gürün kazasında vazifemi şeref ve muvaffakiyetle bitirip Ankara'daki asıl vazifeme döndüğüm zaman, Jandarma Umum Kumandanı rahmetli Kâzım Orbay, taltif için beni yemeğe alıkoydu. Konuşmamız sırasında şu soruya maruz kaldım : (Nazmi bey, bu muazzam muvaffakiyete girişmek için kaç kişiyi dövdünüz veya dövdürdünüz, çok merak ediyorum, bunu bana açıkça söylemenizi rica ederim). Verdiğim cevap şu oldu : (Paşam, bildiğiniz Remzi çetesinden Kürt Demir, Kâmil ve Veysel'in evine uğradıkları bence gün gibi aşikâr olan Göksun'lu bir köylü, doğru söylemesi için verdiğim elli lirayı ne kabul etmiş, ne de hakikatı söylemişti. Dayanamadım, bu adamın yalnız kulağını çektim). Evet Fikret Bey, elli bir şakiyi tutmak için tek bir kulaç çekme oldu, muvaffakiyet vasıtası olarak tanınan ananevî «dayak» zamanın ünlü Jandarma Umum Kumandanının kafasında o derece yer etmiş ki, rahmetli bana bunu sormaya mecbur olmuştu. Bu sözlerim sade «lâf»ta kalmasın. Vazifemi ikmâl ederek Ankara'ya dönmek üzere Maraş'a geldiğim zaman, Vilâyet Jandarma Kumandanının masasının üzerinde beni bekleyen şu mektubu buldum. Gönderen, Göksun Hâkimi Halil beydi. Bu mektup 37 yıllık meslek hayatımın en kıymetli bir şeref höccetidir :

*Kıymetsiz fakat samimi doğan sözlerim*
*Alman mavzerli şakiler elinde*
*İnleyen çoğalmıştı Eğerbeli'nde*
*Bomba, fişek dolu her birinde*
*Akmıştı kanlar Göksun içinde*
*İşittik Kars'a gelmiş bir kumandan*

*Elinde varmış yüce ferman*
*Vermeyecekmiş şakilere aman*
*İşte sevindik hep o zaman*

***

*Adaleti çiğnemedin*
*Vazifeni kirlemedin*
*Yoruldukça dinlenmedin*

***

*Başlar başlamaz hemen işe*
*Titremişti dağda meşe*
*Aranacak bucak, köşe*
*Yakalandı bütün işte.*

***

*Elinde titrerken şakilerin başı*
*Kesildi ağlayan gözlerin yaşı*
*Hep borçluyuz zaferine karşı*
*Sen çok yaşa sevgili binbaşı.*

Hâkim
*Halil*

Çok hürmet ettiğim Nazmi Beyefendi,

Zat-ı âlinize maddî bir hediyede bulunmaya gücüm yetmedi. Kolayca başardığın çok zorlu vazifenizin zafer şükranlarını ödemek için kendimde hiç bir kudret göremiyorum. Beni affet olmaz mı efendim.

Hâkim
*Halil*

Halen sağ olup Kadirli'de oturan 150'liklerden şair İrfanî'de yazdığı ve ebced hesabiyle tarih düşürdüğü çok uzun manzumesinin bir yerinde şöyle demektedir :

*Dövmedi, hiç sövmedi, kan dökmedi*
*Hüsn-ü tedbir emrin itâ eyledi*
*Gördü birkaç günde yıllar işlerin*
*Maksad-ı Cumhuru zibâ eyledi*

*Eşkiyayı verdi kanun eline*
*Emn-ü rahat şaman ilâ eyledi*

Yaşar Kemal'in «İnce Memed»inin baş tarafını açarsanız, yazar orada «1925 - 1933 yılları arasında Toros dağlarında yüz elliden fazla eşkiya dolaşırdı. Hikâyesini ettiğimiz İnce Memed bunlardan biridir» der. Birgün mektupla, kendisinden 1933'te Çukurova'da şevetin söndürülmesi sebebini sormuştum. Aldığım cevap şu oldu : (A, Nazmi bey, bu işlerin kahramanı siz olduğunuzu bilmiyorum mu sanıyorsunuz). Evet muhterem Fikret bey, Çukurova'da şairlerinin düzenledikleri türkülerle de o muhitte hâlâ yaşamaktadır. Biz, bütün bunları bir «kulak çekme» ile başarmıştık : «sopa», hattâ «kurşun» ile değildi. Çünkü ben, 51 şakiyi bir kurşun atmadan, bir tek burun kanatmadan mucizevî tedbirlerle elde etmiştim. Çok uzun ve meraklı bir hâdisedir bu. Yeni çağ için ibret ve intibahı mucip olacağı, memleketin karanlıkta kalan davalarından birini ışığa çıkaracağı için bu hadiseyi, senelerden beri tafsilâtı ve vesikalariyle yazmak istiyordum. Fakat başka yazılarımdan bir türlü vakit bulamadım. Ömrüm vefa ederse inşallah yazacağım. Çermik'teki şu sopacı ve tekmeci yarbayın hareketleri karşısında duyduğum üzüntü dediğim gibi ayranımı kabarttı ve bakınız dağarcığımdan çıkarttığım bir iki tatlı hatıra ile bana ne yarenlik ettirdi. Başınızı ağrıttığım için af dilerim.

Çermik hâdisesinin kahramanı yarbay Kadri Ergünhan'ın talebelerimden olduğunu tahmin ediyorum. Çünkü şimdi hizmette bulunan jandarma yarbaylarından çoğu talebemdir. Yerine gelen yarbay Memduh Etken'i gayet iyi tanırım. Kıymetli bir subaydır. Onun eline sopa almadığına eminim. Dayak, aciz, bilgisiz jandarma subaylarının tedhiş vasıtasıdır. Meslekî ve ilmî

bilgileri, muhakeme kudretleri kısır olanların müracaat ettikleri bir çıkmaz yoldur bu dayak. Jandarma Subay Okulu'nda hoca iken, derslerimde; aynı zamanda yazıp ellerine verdiğim koca kitabımda bütün bu kanunsuz hareketlerin çirkinliklerini, âkibetlerini anlatmıştım bu zevata. Dediğim gibi dayak muvaffakiyetsizlik çukurunda çırpınan, aklî ve meslekî kifayetsizlik içinde bocalayan zavallıların kullandıkları bir vasıtadır. Çektiğiniz resimlere bakıyorum da bu zatın haşin hareketleri karşısında titreyen zavallı köylülere ne kadar acıyorum bilseniz... Siz, bu yazı ve resimlerle çok büyük bir vatanî vazife ifa etmiş oldunuz, bu sebeple sizi tebrik ederim.

Hadiseyi münferit bir vakîa olarak telâkki ve kabul etmek yanlış olur. Koca Anadolu'da kim bilir, daha neler oluyor?.. Vilâyet jandarma kumandanının bu hareket tarzı, madûnları için bir teşvik vesilesi olamaz mı acaba?.. Halbuki o, kanunî hareketleriyle madûnları için imtisâl numunesi olmak mecburiyetindedir. Bu halleri bir memleket meselesi ve hastalığı olarak ele almak, men'i için katî tedbirler ittihaz etmek devlet babanın baş vazifesidir sanırım. Bir zamanlar Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki kaymakamlar kursunda da hocalık yapmıştım. Şimdiki İçişleri Bakanı, genç bir Kaymakam olarak bu işler üzerindeki hassasiyetime şahit olmuş, beni alkışlayan gençler arasında bulunmuştu. Bu sebeple kendisinden, jandarmadaki bugünkü çöküntüyü önlemesini istemek bir emektar sıfatiyle hakkımız olsa gerektir. Ben, vaktiyle jandarma karakolunun adalet mahkemesine açılan ilk kapı olduğunu söyler, telkin eder bu mealde yazdırdığım levhaları her karakol kumandanının masasının arkasına başucuna asar ve bu veciz hitabın icaplarını da yorulmadan takip eder, yap-

tırırdım. Jandarmanin şimdi içinde bocaladığı feci hale bakıp üzülmekten başka bir şey gelmiyor artık elimizden.

Bu vadide söyleyecek o kadar çok şey var ki. Sizin gibi Anadolu'yu karış karış dolaşmış, halkın dertlerini yakından öğrenmiş bir zata, ebkem lisanımla bunları tekrarlamağa ne lüzum var?... Sükûtun altın olduğunu bilerek fazla rahatsız etmeyeyim. Hürmetlerimin lütfen kabulünü rica ederim efendim.

*Nazmi Sevgen*

Size son eserim olup ikinci cildini hazırlamakla meşgul bulunduğum «Anadolu Kaleleri» isimli kitabımı takdim etmek isterdim. Fakat İstanbul veya Ankara'da olduğunuzu katiyetle bilmediğim için ziyaa uğrar diye sunamadım. İki satırla olsun beni tenvir ederseniz minnettarınız olurum efendim.

*Nazmi Sevgen*

«Muhterem ağabeyimiz Fikret;

*Çermik, 3.12.1964*

Musikan köyünde ölen jandarma onbaşısı hadisesinde bizzat yerleştiğimiz harabeyi gelip gördünüz. Mezkûr, hadiseden dolayı haklarında giyabi tevkif müzekkeresi kesilen ağa Hacı Kılıç'ın kardeşi Haydar Kılıç ve kardeşi oğlu Cuma Kılıç hadiseyi müteakip silâhlanarak dağa çıkmışlardı. Birkaç gün ara ile geceleyin anî olarak bize yeni yerleştiğimiz harabeye baskın yaptılar, 700 liraya satın aldığımız bir ineğimizi mavzerle öldürdüler. Çermik binbaşısına giderek durumu söylediğimize rağmen hiç de ehemmiyet vermedi.

Yine başka bir gecede tekrar bu şakilerin tecavüzüne uğradık. Bundan da cesaret alan Cuma Kılıç, Hay-

dar Kılıç, Ahmet ve Ramazan ismindeki köylülerini de yanına alarak Miyalan köyüne gitmekte olan amcamız oğlu Hüseyin Polat'ı mavzerle ve taammüden öldürüp kaçmışlardır.

Çok müşkil durumdayız. Bütün günlerimizi endişe içerisinde geçirmekteyiz. Zarûri ihtiyaçlarımızı temin edemiyoruz. Malımızdan, canımızdan emin değiliz. Bu şakîler yakalanmadıkça fırsat bulunca bizleri öldüreceklerdir. Zatıâlinizden başka çektiğimiz ızdırapları kimse görmemiştir. Temiz vicdanlarınıza iltica ediyoruz. Şakiler dağda çete halinde dolaşmaktadırlar. Bunların yakalanması için ilgili makamlara duyurulmasını istiyoruz.

Hürmetlerimizi arz ederiz.

Adres :

Çermik'in Musikan köyü mezrasında ikamet eden :

1 — Osman Polat

2 — Genco Polat

3 — Mehmet Polat

4 — Çocuklarımız ve ailelerimiz.»

.....

Bay Fikret Otyam;

Yıllardır Cumhuriyet gazetesi okurum ve son zamanlarda bilhassa sizin yazılarınızı dikkatle takip ederim ele aldığınız yazıların sonunda memleket namına eyi neticeler alındığı olur.

Haydar Haydar'dan tutun, Bir Karış Toprak İçin yazılarınızı okuyorum. Bir Karış Toprağın daha evvel ki olayın aydınlanmasında yazı ve fotoğrafların sonucu çok parlak idi.

Şimdi Orta Anadolu'nun oldukça kalkınmış fakat son senelerde Musikan, Haraba ağaları gibi köyümüz-

de türeyen ağalar bu güzel köyün kalkınmasını, medeniyetini, kültürünü, yok etmeye çalıştıklarını görmek dağarcığınıza bir şeyler katmak isterseniz Akşehir'in Gölçayır köyüne gelin; kin, nefret, intikam dolu kimselerin köylüyü nasıl istismar ettiklerini, kanunları nasıl çiğnediklerini görün, ne olur biraz da buraların dertlerini dile getirin, benim misafirim olursunuz.

Çok selâm, hürmetler. 17/12/1964.

Gölçayır köyü - Akşehir

*Nuri Sarı*

# BUDUR OL HİKÂYET
# OL KARASEVDA

## SORUYORUM : «NEDEN ÖLDÜRMELİ SEVMELİ DEĞİL?»

«... Ceset, tanıyanlardan Ahmet oğlu 1927 doğumlu Hasan Elmas'a gösterildi ve soruldu:

— Gördüğüm ceset, Mustafa oğlu Fatma'dan doğma 1946 doğumlu, İSHAKLAR köyünün 68 hane, 8. cilt, 131. sayfasında nüfusa kayıtlı NEBİ EHLİZ'e aittir, dedi.

.....

Bir üveyk havalandı.

Bakakaldım ardından.

Güneşe doğru havalandı. Kızılları, daha açıkçası pasımsı rengi, boynunun ardındaki gri-maviler, yanlarındaki gümüş kenarlı siyah çizgiler daha bir parladı, top top oldu. Değişti biçimi. Güneş yuttu Üveyik'i, göremez oldum galan.

Sulanan gözlerimi oğuşturdum.

Bilmem, bu ellerde Üveyk'e Tur-tur da derler mi?

Jeep'in altı taşa vuranda, adı yol olan ama yol denilen nesneyle yakından - uzaktan ilgisi ilişiği bulunmayan o kayalı, o çamurlu haydi diyelim kalın çizginin sağından tam beş tane keklik pır etti, yükseldiler ilkin, sonra kayalara sağalıp kayboldular.

Yaşama kıvancı var yüreğimde. Bahar tez gelmiş, bundan'mola? Dağlar uzayıp gidiyor, çok ötelerde mora durmuş orman dağlar. Önlerde koyu yeşiller, daha

beride kayalar, kayalar sarı-al topraklar, meşeler, fundalar, makiler ve bi-hoş beyaz kayalar, yamacımda.

Güneş karşıda.

İyi bir gerindim yere atlayıp, doğan güne karşı...

Nasıl da özlemişim arı havayı? Kaçacak gibi geldi, çektim içime içime, yeniden çektim.. Çektim.. Çektim..

«*Şu direğe*...» dedi, yol arkadaşım.

Tetiğe dokundum.

Daktilonun kırk dokuz tuşuna, fotoğraf makinasının renklanşörüne dokunan parmaklarım, dokundukça 7.65 Kırıkkale'ye, dan dan ediyor mora durmuş dağlar, boş kovanlar sağımdan sağımdan düşüyor yere.. Dan dedikçe mermi, dağlar dan dan ediyor, gide gide, danlaya danlaya ufalıyor ufalıyor... Altı el dan dana, otuz altı yankı veriyor dağlar, kayalar.

Ama, neden öldürmeli, sevmeli değil?

Tarlalarda köse yeşiller...

Tarlalar, söylemesi ayıp neredeyse avuç içi olmuş!. Tarlalar, salt toprak değil, taş ekmişlermiş de taş çıkmış!. Buğdaylar bunların aralarında!..

Gide gide kelleşiyor ortalık, taşlar, taşlar, taşlar!..

Nasıl da özlemişim bu taşlıkları bile?..

Çizmenin burnuyla dokundum taşlardan birine, bir böcü telaşla fırladı, güneş mi kamaştırdı gözlerini, bedenini ne; önce bir gerindi, şaşırdı, bakındı etrafına sonra bir başka taşın altına süzüldü gitti.

Oooh, bugün Meclis yok!. Oooh, bugün Senato yok!. Oooh, bugün liderlerin mesajlarını, lâflarını yazmak yok, basın toplantısı yok, sözlü soru, sözsüz soru yok!. Gündem dışı konuşma, «zapt-ı sabık» hakkında konuş-

ma yok-.. Her yoktan sonra bir «dan» ediyor Kırıkkale, dağlar dan dan diye yankılıyor!..

Düştüyor kovanlar, sağımdan sağımdan.. Sonra yeniden bindik jeep'e..

*«En fakirinin durumu nasıl meselâ? Ne geçer bir yılda eline, köyünüzde?»*

«En fakirinin durumu? Kendisini zor idare eder, edebiliyor çalışmasıynan yani.. Bütün çoluk çocuk ailesini yâni...»

*«Yılda ne geçer eline de doyurur çoluk-çocuğunu, ailesini, kaç para geçer?»*

«Senede bin lira - bin beş yüz lira geçen fakirler var!.»

*«Kaç nüfustur meselâ onlar?»*

«Nüfusu beş olan da var, altı olan da var, yedi olan da var. Nüfusuna göre tabiy, adamın ona göre de tabiy Cenab-ı Allah bi sebep veriyor, onlar da ırızkını temin ediyorlar.. Çok fakir insanlar var..»

*«Onlar ne iş görür meselâ? Ne yaparlarda kazanırlar bu parayı, bin - bin beş yüz lirayı?»* dedim en son.

«Çiftçilik yapıyor» cevabını verdi İSAKLAR köyü muhtarı.

«Çiftçilik yapıyor adamlar, başkasının tarlasını ekiyor, ondan mahsul alıyor, nohut falan alıyor. Başka bir para kazanacak hiç bi imkân yolu yoktur burada...»

*«Evi barkı neyim var mıydı NEBİ EHLİZ'in? Tarlası marlası?»*

«Evi barkı hiç bi şeysi yok..»

*«Neylen geçinir anası - babası?»*

«Çalışıyorlar işte.. Çiftçilik yapıyorlar... Fakir bi insanlar...»

*Nebi Ehliz'i takdim ederim önce...*

«... Cesetler köy kahvesine taşınmaya başlandı. İlk önce NEBİ EHLİZ ile Nefise Gök, bir salla taşındı.

NEBİ EHLİZ'in ölüm muayenesi ve otopsisi :

Cesedin siyah uzun saçlı, esmer tenli, kara gözlü, kara kaşlı, ince kaytan bıyıklı, uzamış sakallı, etek ve koltuk altı kıllarının uzamış, 1.65 - 1.70 boylarında, 70 - 75 kilo ağırlığında, sünnetli erkek bir şahsa ait olduğu görüldü.

Ceset üzerinden çıkartılan beyaz atlet fanila, beyaz naylon gömlek, beyaz iç kilot ve siyah şalvar ve siyah ceketten ibaret giysileri incelendi. Ceketin sağ dış cebinde 40 adet 7.65 mm çapında patlatılmamış tabanca mermisi, 1808 lira 10 kuruş paranın, 1 adet tükenmez kalemin, 1 adet tırnak makasının, 1 adet aynanın, 1 adet naylon para cüzdanının bulunduğu görüldü.

Mevcvut eşya, bir tutanakla tesbit edilip Tereke Hâkimliğine teslim edilmek üzere alındı.

Ölünün harici muayenesine devam olundu...»

Gülnar ilçesi hükümet doktoru Yüksel Burkutoğlu, «*Otopsiyi bu kahvede yaptım, ağabey*», dedi.

Belki de, Nebi Ehliz'in kesilip, biçildiği masada içiyorduk sabah çayını!.

Dışarda bir horoz öttü, iki köpek ürüdü. İsaklar köyü yeni yeni gerinip uyanıyordu...

Kahvesi bile açılmamıştı jeep durduğunda kaya yolda.

Sabahın erinde çıkmıştık yola Doktor Yüksel ile.. Fotoğraf makinalarını, film çantalarını Ak Hüseyin almıştı kucağına, sallanmasın diye, bebe gibi.. Gün yeni patlıyordu Emecik pınarında. Rumca dağını dönünce bir koyağa inmiştik. Sağdan Pınar dağına tırmandık, sarsıla, sıçraya Alış dağını bulduk, alıçlar içinde, sa-

ğıldık aşağılara Taşoluk'a.. Jeep sallanıyor, kıç atıyordu Bolyaran yaylasına tırmanırken.. Yassıçayı düzlüğüne varıp kıvrılınca taaa karşılarda, tepelerde İsaklar'ı gördük, ak ak...

İnekler, keçiler, eşekler, koyunlar yeni yeni çıkıyordu ahırlardan.. İlk kez, çeşmenin yalağına dayıyorlardı ağızlarını, eşekler ince bir cızırtıyla içiyorlardı sabah suyunu, bol bol...

Tanrı'nın, bu dünyayı yarattığı zaman, elinde kalan bol kayalığı ve taşları ve bereketsizliği, Afganistan ile İçel'in Gülnar ilçesinin İsaklar köyüne boca ettiğine iyice kanaat getirdim!

«Baş üzerinde, sağ üst tarafta ufak çaplı 7.65 mermi giriş - çıkış deliği bulundu. Giriş ve çıkışların kafa derisinde münhasır olup kemik içerisine girmemiş bulunduğu, belin sol yan tarafından bir mermi ile giriş deliğinin sağ göğüs kafesi üzerine, memenin 6 cm kadar altında, çapı 4 cm bir çıkış deliğinin bulunduğu, giriş deliğinin yarım cm çapında bulunduğu, sağ el bileğinin üzerinde ve bileğin dış yüzüne gelecek şekilde mermi parçalanmasının bulunduğu, ceset üzerinde ölü katılığının husule gelmiş bulunduğu, vücudun yerle temas den kısımlarında ölü morluklarının teşekkül etmiş olduğu, jenital organlarda meni ifrazatının mevcut bulunduğu tesbit edildi...»

Bir damın üzerinde oturuyoruz..

Öksürerek gelen yaşlılar, gençler, meraklı bebeler ellerimizi sıkıyor, hoş geldinde bulunuyor.. «Hasta masta var mı?» diyor doktor.. «Sağolasın, hepimiz sağız.. Şimdilik sağız doktorum.»

«Bir ebeye ihtiyacımız var, bi de gezici köy nakış - dikiş hocanımına.. Bi öğretmen olsa eyi olur, kızlarımız kadınlarımız çoluk çocuğun üstünü başını kendileri di-

ker meselâ, yani.. Ama kimse gelmiyor buraya, ne ettikse, ne yaptıksa nafile yani.. Adı çıkmış bir kere meselâ..»

Jandarma karakol komutanı, sevinerek «Vukuat mukuat yok çok şükür bi yıldan beri» diyor, tasdik ediyor köylüler başlarıyla..

Kuç uçmaaaz, kervan geçmez mi geçmez!. Dağların, dağların başında; evi, yolu, çeşmesi, tarlası, her yanı her yanı taş içinde, kartal yuvası bir köy...

Bir saattir söyleşiyoruz, ısındık birbirimize, artık kara çantadan fotoğraf makinalarını, film makinalarını çıkarabilirim.

Muhtar, makinaların birinin üzerinde adımı okuyor, kafasını eğip ve yerinden fırlıyor, ellerime sarılıyor «Sen misin?» Yeniden değil, ilk kez adlarımızla tanışıyoruz, «Evet» diyor doktor, «ta kendisi..»

Utanarak, «Okuruz seni biz..»

Hilâfım yok, bi-hoş oldu içim sabah sabah..

«Ceset üzerinde, başkaca bir cebir ve şiddet asarına raslanmadı.

Cesedin hüviyetinin tesbitine geçildi.

Ceset, tanıyanlardan Ahmet oğlu 1927 doğumlu Hasan Elmas'a gösterildi ve soruldu :

— Gördüğüm ceset, Mustafa oğlu, Fatma'dan doğma 1946 doğumlu, İsaklar köyünün 69 hane, 8. cilt, 131 sayfasına nüfusa kayıtlı Nebi Ehliz'e aittir, dedi.

Kafa boşluğu açıldı.

Beyin zarlarının tümünün normal olduğu, gurusların normal olduğu, intrikaraniyel herhangi bir kanamanın mevcut olmadığı mermi veyahut bir başka cisimden meydana gelebilecek herhangi bir ârâza raslanmadı, netice olarak beyinde öldürücü bir bulgu eserine raslanmadığı için diğer iki boşun, otopsi tekniğine göre

açılmasına geçildi :

Toraks boşluğunun otopsi tekniğine göre açılmasından sonra meme giriş deliğinin trajesine uygun olarak mermi çekirdeğinin karaciğerin alt lobunun ve sağ ak ciğerin dörtte üçünü parçalamış olduğu tesbit edildi. Karın boşluğundaki organlar incelendi, herhangi bir âraza raslanmadı.

Kanaat ve sonuç :

Ölüm nedeni yukarda trajesi söylenmiş olan mavzer kurşunu karaciğerde ve akciğerde meydana getirmiş olduğu iç kanamanın neticesinde olduğu bildirildi, kati ölüm sebebi karaciğer ve akciğer parçalanması sonunda husule gelen iç kanamadır, dedi, cesette açılan yerler kapatıldı ve defnine ruhsat verildi...»

## VE 11 ÖLÜ, 8 YARALI!

Şöfer, el firenine asıldı, gerindi, «Mut'ta inecek yolcular?» Dedi. Çantalarımı yüklendim.

İki saat sonra da doktor Yüksel'le Gülnar yolundaydık. Ak Hüseyin ile gelmiş doktor. Ak Hüseyin, yiğit yürekli bir Gülnar çocuğu... Halksever..

Kıvrıla kıvrıla yükseliyoruz ormanların içinden, Gülnar'a doğru.

«Defterine bakmıştım, birtakım tabanca resimleri, şiirler falan vardı» dedi Yüksel.. «Defterin bir sayfasında (Hep biz mi öleceğiz?) gibilerine bir cümle vardı.. Hep biz mi öleceğiz? Olay haber verilince gitmiştik İsaklar'a.. Nebi Ehliz'in otopsisini yapmıştım ilkin. Gepe-genç bir adam.. Nasıl da kıymıştı o kadar cana? Sekizi mi ne hemen ölmüştü, gerisi ağır yaralı.. Sonra ölü sayısı on bire yükseldi!. Nebi'yi de jandarmalar öldürdü olay yerine.. Gazeteler o zaman (beyinde tümör vardı) diye yazmışlardı, yoktu böyle bi-şey, ben açtım beynini, yoktu.. Yoktu tümör falan..

Göreceksin ya, Nebi'nin köyü İsaklar, kayalar, taşlar içinde, kuç uçmaz kervan geçmez bir dağ başında.. Halkı yoksul mu yoksul, ekim dar, halkı iyidir yabancılara karşı, ama nedense kendilerine iyi değil, öldürmeler oluyor çok çok, bi-hiç yüzünden, bi-hiç yüzünden vuruluyor insanlar..»

*Dağlara dağlara..*

«Gülnar, çoğunlukla dağlık, kayalık bir arazi üzerine yayılmıştır. İlçenin doğu ve kuzeyindeki arazi, dik yamaçlarla Göksu'ya meyillidir. Göksu ile kenarındaki dağlar oldukça fazla yükseklik farkı gösterirler. Bu yamaçlardan sık sık dereler Göksu'ya iner ve arazi bu derelerle parçalanır.

İlçenin güneyi, Akdeniz'le çevirili olup kenarında Aydıncık, Ovacık, Babadıl gibi küçük, alivüyonlu birer ovacık bulunmaktadır. Kıyıdan uzaklaştıkça yayvan ve sık tepeler başlar.. Genel olarak, kayalık dik yamaçlarla dağlar denize inerler.. Bununla beraber ilçe, beş - altı dere ve kollarıyla parçalanarak denize açılmıştır ve ilçenin ortalarına doğru sırt ve tepeler yayvanlaşır.

Başlıca yükseklikler; kıyıya yakın yerlerde Söğüt dağı (1414 m), Alıç dağı ,Sıra dağı (1053 m), Kayrak dağı (1315 m), Kızlar dağı Göksu kenarından Köseçobanlı (1655) m), Manavgat dağı (1250 m), Sivri dağı (1230 m), Güven dağı (1452) m dir. Böylece Gülnar'ın orta ve kuzeyi 1000 - 1500 metre yükseklikte yayla halindedir.

*Toprak örtüsü*

Sahildeki küçük ovacıklardaki alivüyal topraklar hariç, genel olarak diğer sahalardaki topraklar birbirine benzer özelliktedir. Genel olarak üst toprak grimsi kahverengi, alt toprak ise ince geçit kırmızısı olup, ana

madde kum taşından volkanik ve rusubi kayalara kadar karışır muhtelif teşekkülleri ihtiva eder. Yayla yerlerde derelerin düzlüklere taşıdığı topraklardan meydana gelmiş yerler de görülür.

*Bitki örtüsü*

Güneydeki dereler ve Göksu ırmağı yamaçlarında Kızılçam ormanları bulunur. Gülnar'ın güneydoğusunda ve kuzeyde Köseçobanlı dağının güneye bakan yüzlerinde palamut meşesi, batıda Söğüt dağı civarında Sedir ormanları vardır.

Kızılçam ormanları, çoğu yerlerde, güneye doğru deniz kıyılarına kadar iner. Kızılçam ormanlarında yanan yerleri Sandal, Tesbih, Sakızlık, Pırnal, Karaçalı, Harnup ve bazı yerlerde Zeytin (Delicelik) kaplamıştır. Kızılçam ormanlarının başlıcaları; Pembecik, Değirmenönü, Babadıl, Mollaömerli, Köseçobanlı, Kuşak ve Zeyne'dir...»

*Önce bir adam vurmuştu...*

«Nebi Ehliz'den bahset bana» dedim Muhtara. «Ne oldu da bunca cana kıydı, sence nedir bunun sebebi, bunları anlat bana...»

«Önce bir adam vurmuştu. Bu çocuk, adamı vurduktan sonra hapis yattı. Hapis yattıktan sonra, yedi sene falan yattı.»

«Kaç yaşındaydı adam vurduğunda?»

«Adam vurduğunda on dört - on beş yaşlarında birşeydi.. Çıkmıştı.. Askerliğini yaptı, bacağında bi topallık oldu adamın, bi yara oldu, bu yaradan bu adam bi zaman çekti, sonra ayağının biri topal kaldı bi santim falan, nihayetinde burada / benim Kadri Şahin diye bir ağabeyim var, ondan kız istemiş bu adam.. O da verimkâr olmuş önceden... Sonra verimkârlıktan vaz geçmiş,

kızını vermekten vaz geçmiş.. Sonra tekrar, bu adam, benim namusumla oynadılar diye bi-hoşlaştı. Tabii bu adamı köyde biraz lekelemek istediler..

«Peki o adamı, o ilk adamı niye öldürmüştü?»

«Önceki adam mı? Önceki adamı?.. Dövmüş bu adamı, yani ölen adam buna bi tokat vurmuş, o tokat üzerine öldürmüş öncekini..»

«Kimi kimsesi var mı Nebi Ehliz'in şimdi?»

«Var, anası var, babası var, şimdi burada köyde oturuyor.. Bi de oğlan kardaşı var, askerde şimdi..»

«Evi barkı?»

«Evi barkı? Hiç-bişeysi yok..»

«Ailesi neylen geçinir, anası babası?»

«Ailesi?.. Anası babası çalışır falan işte.. Çiftçilik yapıyorlar, fakir bi insanlar yâni..

Ondan sonra, O, ağabeyime gitmiş, sen demiş benim namusumla oynadın falan demiş, o da ben senin namusunla oynamadım dediyse o anda dabancayı çekiyor bu sefer dabancayla bi el ateş ediyor ağabeyime. ağabeyim vuruluyor, sonra kıza ateş ediyor, kıza da ateş ettikten sonra buraya geliyor.. Buralara gelirken yolda bi tanesine raslıyor adam, ona diyor ki, bugün köye gelme seni öldürürüm diyor, o da bizim enişte olurdu, ona böyle diyor, o da gelmem filan diyor, nihayet arkasından o geliyor genç, adam köye giriyor tabii, buraya gelince adam geliyor kendi, oğlan kardeşi var, oğlan kardeşi de askerde, onu da öldürecekmiş..»

«*Sebep?*»

«Sebep yani, onun kendi ailesini götürmüşler, başka yere götürmüşler dağda gezdirip bırakmışlar falan bu sebeple kızmış, niçin avradını dağda gezdiriyorlar diye?. Kızmış, intikam alıyor yani bu sefer kardeşini öldürmeye kastediyor adam, kendi kardeşine rastlaya-

mayınca gelinlerini vuruyor ilkönce, gelinlerini vurduktan sonra oradan çıkıyor, nihayet millet camiden çıkmış..»

«İlk adam vurduğunda hangi hapishanede yattı?»

«Silifke hapisanesinde yattı, ondan sonra Konya'da çocuk islâhiye evinde yattı..»

«Acaba başka sebep var mı bu kadar adam öldürmesine, ne dersin?»

«Olabilir, o anda aklını kaçırmıştır, ama kardaşının avradı ayağı dışarıcılık yaptığı için bu sebepten, yani kafası bozulmuştur. Ayrıca yani başkasıylan gezmiş oluyor kadın, o kadının anasını vuruyor, yengesini de vuruyor, caminin oraya gidiyor camiden çıkarken...»

*Cemaat camiden çıkarken neler olmuştu ifadele göre aynen sunarım:*

(KEMAL AYDIN —Müşteki— Veli oğlu 1930 doğumlu:

— Olay günü ikindi ezanı okunurken, sanık Nebi Ehliz'in camiden tarafa süratle geldiğini gördüm, durumunda bir gayri tabiiliğe raslamadığım için ilgilenmedim. Daha sonra camiye girip Veli Bıçak, Süleyman Doğan ve Ahmet Elmas isimli şahıslarla birlikte ikindi namazını kılmaya başladı. Namaz sırasında silâh sesleri kulağımıza geldi. Camiden, yukarda isimlerini saydığım cemaatle birlikte çıkarken, evinin damında dolaşan Mustafa Kurt'a rasladık. Bir şahsa, silâh seslerinin sebebini sordum, köyün yukarısında silâh atıldığını fakat ne olduğunu bilmediğini söyledi.

Camiden on - on beş metre kadar açılmıştık ki, aniden sanık Nebi Ehliz arkamızdan geldi ve benim biraz gerimden gelen Süleyman Doğan'a, arkasından üç - dört metre önümüzde Veli Bıçak'a iki el tabancayla ateş etti, yaralanan Veli Bıçak dükkânına doğru kaçtı, daha

doğrusu Ali Bayram isimli şahsın dükkânına kaçtı. Bu defa bana dönüp bir buçuk iki metre kadar, iki el bana ateş etti. kurşunlardan biri göbeğimin altından, diğeri sol kasığımdan beni yaraladı, şaşırmıştım. Olay mahallinden uzaklaştığımda bayıldım..

Bilahare köyümüze sevkedilen jiple Mersin Devlet Hastanesi'nde tedavi oldum. Sanık hakkında şikâyetçi değilim...»

*İsaklar köyünde durum vaziyetleri...*

1965 genel nüfus sayımına göre, İçel'in Gülnar ilçesine bağlı İsaklar köyünün nüfusu 1040... Aşağı yukarı 100 hane, yani hane başına 10 kişi falan.. Muhtar, okullarının Cumhuriyetin ilânı ile yapıldığını söyledi, daha sonra yeni bir okul yapılmış dağın tepesine.. Kız, erkek bütün çocuklar ilkokulu okuyor.

«Yoksulluktan daha fazla olmuyor» dedi muhtar..

## İSAKLAR KÖYÜNDE SİYASAL DURUM

2 haziran 1968 muhtar ve ihtiyar heyeti seçim sonuçları, iki sandıkta şöyle :

Seçmen sayısı 534, oy kullanan seçmen 474... Yani çeşitli nedenlerle sandık başına gitmeyen 60 kişi var. Geçerli oy sayısı ise 446...

12 ekim 1969 milletvekili seçiminde de seçmen sayısı 10 kişi artmış, artmış ama bu kelli 284 kişi oy kullanmış! Geçerli oy sayısı da 270.. AP'ye 43, CHP'ye 163, GP'ye 14, BP'ye 3, MP'ye 2, MHP'ye 35, TİP'e 9, YTP'yede 1 oy çıkmış..

*İsaklar köyünde ekonomik durum*

Devlet İstatistik Enstitüsü, bu 100 haneli 1040 nüfuslu köye ait ekonomik istatistikleri yapmadı ama, yapılmasına da gerek yok.. İsaklar unutulmuş, dağların doruğunda unutulmuş bereketsiz bir köy..

*Başı boz..*

İsaklar'a yakın bir köyde bir ozanın türküsünden aklımda kalan «Başı boz dumanlı dağların ardında kaldık» dediği cinsten, başı boz dumanlı dağların ardında kalmış bir köy.. Kasabalarla yolsuzluk nedeniyle ilgisi ilişkisi pek yok.. Köyde denizi görmeyen nice kişiler var, oysa deniz bilemedin yüz kilometre ötede, koca derya!.. İsaklar'ın biraz ötesinde Kızılçam ormanları var. Halk, taşların arasında buğday ve nohut üretiyor, biraz da hayvancılık var..

*İçel ili*

İsaklar'ın bağlı bulunduğu Gülnar ilçesinin de bağlı olduğu İçel ili yer yer, bereket tanrıçasının cömertliğine uğramış dağlarla, denizlerle, ormanlarla, topraklarla bezenmiş...

*Cezaevlerine bakalım bi yol...*

1966 yılında İçel ili cezaevlerinde 832 mahkûm var. 12 - 15 yaşlarında (7), 16 - 18 yaşlarında (35), 19 - 21 yaşlarında (65), 22 - 29 yaşlarında (213), 30 - 39 yaşlarında (278), 50 - 59 yaşlarında (141), 60 - 64 yaşlarında (18), 65 ve daha fazla yaşlarda (10), 1 tane de yaşı bilinmeyen mahkûm... Bu 832 mahkûmdan 164'ü, ilkokul 2 tanesi ortaokul, 1 tanesi de meslek okulu mezunu..

Okuma - yazma bilmez adedi 239, bilinmeyeni 24.. Yine 832 mahkûmdan 825'i İslâm, 208' bekâr, 595'i evli, 645'i arazi, orman ve kanunsuz balık tutma yüzünden mahpus damına düşmüş..

İsaklar köyünden bir hayli kişi var mahpus damlarında..

*Konuksever halk...*

İsaklar'ın zulmu kendine.. Yabancıları elleyen yok.. Birbirine bitişik, tamamen taştan, üzerleri toprak örtü-

lü, herbirinde kocaman kocaman loğ'ların bulunduğu bu evlerden hangisinin kapısını çalsanız, bir lokmalık nafakalarını sizinle paylaşırlar. İstediğiniz kadar fazla kalmayacağım deyiniz, üç - beş baş hayvanından birisini saç kavurması ederler.. Ne var ki ellere böylesine cömert insanlar kendilerine sadece vurma yönünden cömert nedense!. Adı çıkmış ol sebepten, ebe gelmiyor, gezici nakış - dikiş öğretmeni gelmiyor, gelenler de dedikodudan hemen sıvışıyorlar.

Ne diyordu damda konuştuğumuz İsaklar'dan bir ihtiyar? «Bir ebeye ihtiyacımız var, bi de gezici köy nakış dikiş hocanımına.. Bi öğretmen olsa eyi olur, kızlarımız kadınlarımız çoluk çocuğun üstünü başını kendileri diker meselâ, yani.. Ama kimse gelmiyor buraya, ne ettikse, ne yaptıksa nafile yani.. Adı çıkmış bir kere meselâ...»

Bi nakış dikiş hocanımı gelse kadınlar kızlar, bebelerin üstünü başını kendileri dikecek yani, tabi pırtı mırtı parasını denkleştirirse meselâ, yani!.

«Şimdi bana bakın, sizin burda toprak kıt, köyü doyuracak biçimde de değil. hayvancılık mayvancılık yapıyorsunuz, gördüm, biraz mal var.. Şimdi buranın meselâ en zengininin kaç parası vardır?»

«Böyle zaten büyük zengin yok bizim buralarda...»

«Meselâ yani?»

«En zengininin elli bin lira parası yok yani zaten, köyde böyle bir tane iki tane şahıs var zaten başkaca yok...»

Ve İsaklar'ın en fakirinin durumunu da şöyle açıkladı muhtar :

«En fakirinin durumu? Kendisini zor idare eder, edebiliyor çalışmasıynan yâni.. Bütün çoluk çocuk yâni...»

*Budur ol hikâyet ol kara sevda...*

Ve de köyün en fakirlerinden birisinin oğlu Nebi Ehliz, on - on beş yaşlarındayken köyden birisinin tokadını yedi, verdiler eline bir tabanca, aklı evveller, Nebi de «dan» diye vurdu kendisine tokat atanı, ilk kez böyle bulaştırdı ellerini başkalarının kanına!.

Nebi'nin anasının babasının toprağı neyim yok mu yok, kendilerini zor idare ediyorlar çalışmaynan yâni başkalarının toprağında çoluk çocuk yâni... Kimse kimseye acımıyor, ne devlet halka ne bilmem nesi bilmem nesine denk halk da, başka halka, insanlara! Zaten acısa ne olacak? Acımaynan düzelir mi bu işler? Düzelmez... Herkes kızıyor birbirine,herkes kızıyor, devran o devran, alınlara bu yazıyı yazanlarda da ar damarları çatlamış mı, çatlamış!.

Ve Nebi Ehliz, küçücük cep defterine bir tabanca resmi yaptıktan sonra altına yazmış eçiş - bücüş yazısıynan :

*«Merhamet etmeyene*
*merhamet edilmez...»*

Sonra arka sayfasını çevirip yazmış şunları :

*«Sabır selâmettir fakat uzun süre sabır da ruh hastalığı yapabilir. bu hastalığın da tedavisi mümkünsüz...»*

Dağıtmış kendini şunları da yazmış :

*«Şu köşe yaz köşesi şu köşe kış köşesi badanalamamalı mı badanalamamalı mı...*

*Gasım 1968... 23 cumartesi 24 pazar, 25 pazartesi, 26 salı, 27 çarşamba, 28 perşembe, 29 cuma, 30 cumartesi.»*

İşte Nebi Ehliz'in yazın hayatından kalan yazılar, mahpus damında yazdığı.

*Karacaoğlan der ki...*

Karacaoğlan, bu dağların çocuğunun bir deyişi var, «Gittim padişahtan ferman getirdim, herkes sevdiğine sarılsın deyi.»

Nebi Ehliz de ilk adam vurup, kemik veremi olup çıktığı mahpus damında, İsaklar köyünden Kadir Şahin'in kızı Rahime Şahin'i düşlemiş.. Aracılar koymuş araya...

«Burada, gerçi şimdi ocak ayının son günleri, hava günlük güneşlik, ama iklim serttir değil mi?»

«Evet efendim çok serttir, yılda bu zamanlara burada hemen hemen bir metre kar olur, fakat bu sene yıllar çok iyi gidiyor. Bu sene iyi havaların iyi olmasından iyi şimdi yani..»

«Sizin şeyler nasıl olur burada, düğün adetleri yani, kız isteme alma falan? Başlık falan yâni?»

«Düğün adetleri? Burada başlık alıyorlar..»

«Kaç kayme başlık yani aşağı yukarı?»

«Bir iki bin lira alıyorlar başlık, ondan sonra kızı veriyor adam da düğün yapıyor alıyor..»

«Yani, şimdi sen üç kelimeylen damadı soktun gerdeğe, yani diyorum ki senin bir oğlun var, bi kız isteyeceksin yani, nasıl haberleşme olur meselâ? Nasıl ister, kimden ister?»

«Bir adam buluyor komşusundan.. Allah'ın emri üzerine kızınızı istiyor, nişan koyuyor kızına.»

«Nasıl nişan konur meselâ?»

«Nişan koyuyorlar, bazıları meselâ yüzük alıp takıyorlar, bazıları kendi geleneklerimize göre yâni bir - iki kat elbiselik alıp o kız sahibinin evine bırakıyorlar o sebeple bir iki ay, nihayeti bir sene aralarda kalıyor, durduktan sonra tekrar bi sene sonra düğün yapıyorlar... Gelini alıyorlar..»

İsaklar'da düğün yirmi dört saat devam ediyor. davullan, zurnaynan.. «Bizim buralarda jip mip olmadığından atla alınır gelin, silâh atılır atılır ama zabıta var, olmasa çok atılır.»

«Düğün falan var diye göz yummaz mı?»

«Yummaz..»

Bir ses var makinedeki şeritte, diyor ki :

«Buralarda çok dabanca olur, neden muhtar bu tabancalanmak?»

«Herkes namusunu korumak için tabanca taşır.. On beş yaşını geçince taşır...»

Ve haber saldı Nebi Ehliz, Kadir Şahin'e... Kadir Şahin önce verimkâr olur, sonra konu komşu karışır işe, Kadir Şahin de vazgeçer!

Nebi üzülür mü, sanırım.. Bir yürek de O'nda var, atan, tıkılayan, yine sanırım, seven..

Aylardan Nisan'dır, bahar daha patlamaz Toros dağlarında ve takvimler 15 Nisan 1969'u gösteriyor.

Ve o güne ait bir zabıt varakası yazılır :

*Zabıt varakası*

«15.4.1969 tarihinde Gülnar ilçesinin İsaklar köyünden Mustafa oğlu 1946 doğumlu katillikten sabıkalı ve ruh hastalığına müptelâ ve meşruten tahliye edilmiş olan Fatma'dan olma bekâr Nebi Ehliz adındaki şahıs İsaklar köyünden Kadir Şahin adındaki şahsın 18 yaşındaki Rahime Şahin'i evlenmek vadiyle olaydan bir müddet evvel istetmesi ve red cevabı alınca kızın babasına kızan Nebi Ehliz, kızı alamayınca kin bağlaması ve bunlardan acısını çıkarmak için yine evvelce kendisine ait olan tarlayı satarak 1952 imâl tarihli 32223 numaralı 7.65 çapında tabancayla miktarı tesbit edilemeyen ve bu tabancada kullanılan mermi almış ve olay günü sanık eniştemi mevkiine giderek hasmı olan Zaim

oğlu 1327 doğumlu Kadir Şahin'i yukarda bahsi geçen tabancayla vurup, silâh sesine Rahime Şahin gelince ona da ateş etmiş ve yaralamıştır. Bundan sonra köye gelen sırasıyla köy içerisinde tarlalarından köye gelen İsaklar köyünden Mustafa kızı 60 yaşlarında dul Ayşe Armut, Bekir kızı 23 yaşlarında Ayşe Balcı, İbrahim kızı 40 yaşlarında Fındık Cöker, Mehmet oğlu 1331 doğumlu Veli bıçak. Davut oğlu 1946 doğumlu Ali Çeşme ve Durmuş Ali Karakuş ile Bâki oğlu 1930 doğumlu Ahmet Nar ile bu şahıslardan evvel veya sonra Mehmet kızı 65 yaşlarında Nefise Gök, İbrahim kızı 60 yaşlarında Ümmü Şahin, Kadir oğlu 1931 doğumlu Ali Yaman, Zaim kızı 37 yaşlarında Rahime Yaman (Kuz) Hacı oğlu 1310 doğumlu Ahmet Gök, Ahmet kızı 35 yaşlarında Meryem Elmalıyı vurarak, bunlardan; Durmuş Ali Karakuş, Ali Çeşme, Nefise Gök, Ayşe Balcı, Ayşe Armut, Ümmi Şahin, Veli Bıçak adındaki şahısların ölümüne sebep oluyor. Olay bu şekilde cereyan ederken silâh sesleri İsaklar köyün içinde bulunan karakolundan duyulunca karakol komutanı uzatmalı çavuş Ahmet Demiralay karakol nöbetçisiyle silâhlanıp silâh sesinin geldiği tarafa giderek olay yerinde yukarda adı geçen Nebi Ehliz'i elinde tabanca, tarlalarından köye gelmekte olan yukarda adları yazılı maktul ve yaralılara rasgele ateş etmesini görünce aynı karakol erlerinden olup, Taşoluk köyünden vazifeden karakola avdet etmekte olan er Cemal Orhan ve Ömer Karamehmet adındaki erlere Gölnar'dan köye gelen ve köye gelen yolun içinde pusu kurarak aniden önüne çıkmasıyla tabancayı erlerin üzerlerine doğrultup sanık maktul Nebi Ehliz (Arkanıza bakmayın, doğru gidin. Sizi annenize babanıza bağışlıyorum) demesi üzerine, devriyelere elindeki silâhı tehditkâr bir tarzda yere ateş ediyor.

Buradan geçtikten sonra bırakıyor, rasgele ateş etmesi üzerine karakoldan gelen devriye, Nebi Ehliz'e tabancasını bırakması ve teslim olması ihtarını yapıyorsa da aynı şahıs devriyelerin üzerine ateş açması üzerine, devriyelerin ikaz atışlarına da riayet etmediği görülünce zararsız hale getirmek isteyen bu şahsa silâh kullanılmış fakat üzerine silâh atılmadan biraz önce yanında bulunan Nafize Gök'ü de tabancayla vurunca etrafı jandarmalarla çevrili olan sanık yakalanacağını anlayınca elinde bulunan silâhla başına ateş etmiş ve yere düşünce devriyeleri aldatmak bakımından yalan yere yattığı anlaşılmamış olduğundan müfreze tarafından ateş edilmiş ve müfrezede kimin tarafından vurulduğu anlaşılmamış olduğunu, sanık yere yatıp kalkmayınca yaklaşılmış, başından ve sol tarafından aldığı kurşunlarla öldüğü görülmüş, yanıbaşında sanık tarafından vurulan Nefise'nin de ölmüş olduğu görüldüğünü olay sırasında sanık ve maktûl tarafından yaralanan yukarda açık kimlikleri yazılı Kemal Aydın, Kadir Şahin, Rehime Şahin, Ahmet Nar, Ali Yaman, Rahime Yaman, Ahmet Gök, Fındık Cöfer ve Meryam Elmalı adındaki şahıslarla ilçe merkezinden temin edilen vasıtalarla tedavileri için Gül'nar'a sevkedildiklerini maktûllerden Veli Bıçak isimli şahsın ölmeden evvel ifadesi alınırken kendisinin İsaklar köyünden Osman oğlu 1931 doğumlu Fadimeden olma Mustafa Kart tarafından vurulduğunu beyan etmesi üzerine sanık aranmış ise de firar etmiş olduğu anlaşılmış, olay sırasında çavuş, 9 mm çapında G 44 179 no'lu sten tabancayla 15 adet mermi sarfettiği, er Cemal Orhan tüfeğiyle 2 adet mermi sarfettiği, er Ömer Karamehmet 5 adet, er Mehmet Şahin 4 adet mermi sarfettikleri...»

TESBİT TUTANAĞINDA NELER VAR?

Bir yaprak daha çevrilir takvimden.. 16 Nisan 1969 Çarşamba olmuştur..

Bahar vurmamıştır daha Toros'ların bu bölümüne.. Kimi yağmur gelir, kimi an, dolu.. Başı boz, aşılmaz dağların ardında, İsaklar köyünden Gülnar'a akıp giden jandarma telefon hattı cazırtılıdır. Karakol Komutanı Uzatmalı Çavuş, Gülnar Jandarma Komutanına; Komutan Gülnar C. Savcılığına haberler salar ve :

«16.4.1969 Çarşamba günü saat altı sıralarında ilçe jandarma birlik kumandanlığı tarafından Cumhuriyet Savcısına. ilçemiz İsaklar köyünde silâhlı müsademe sonunda 8 kişinin vurularak öldüğü, 8 kişinin yaralandığının bildirilmesi üzerine gerekli tedbirler alınarak C. Savcısı, Zabıt Kâtibi, Hükümet Doktoru, 2 otopsi yardımcısı olduğu halde sağlık merkezine ait oto ile saat 8'de ilçeden hareketle saat 10'da İsaklar köyüne gelindi.

Köye 50 metre mesafede birbirinden iki buçuk metre aralıklı iki cesedin bulunduğu, üzerlerinin örtülü olduğu, zabıta tarafından gerekli tedbirlerin alınmış olduğu görüldü. Cesetlerin, havanın aşırı derecede yağmurlu olması karşısında çalışma kolaylığı sağlanma bakımından muayene ve otopsilerin bir başka yerde kapalı bir mahalde yapılmasına karar verilerek durumların tesbitine geçildi :

1 — Karakol Komutanı Raşit Altıntaş'ın, Nebi Ehliz isimli şahsa ait olduğunu bildirdiği cesedin mevcut durumu incelendi. Cesedin köye girişte ve elli metre mesafede ve yolun kenarında başı baştan, ayakları doğuya doğru yatar vaziyette bulunduğu, üzerinin naylon ve onun altında kıl çulla örtülü bulunduğu, sağ ayağın sol bacak üzerinde kıvrık olarak durduğu ve ellerin vü-

cudun her iki yana kıvrılı olarak durduğu ve ellerin vücudun her iki yana yerle temas edecek şekilde uzanmış bulunduğu, sağ kulak içinde pıhtılaşmamış kan tabakasının mevcut olduğu, elbiselerin muayenesinde başta, sırt ve göğüste, sağ el bilek yan tarafında mermi giriş ve çıkış deliklerinin mevcut bulunduğu tesbit edildi.

2 — Nebi Ehliz'in cesedine iki buçuk metre uzaklıkta ayakları güney batı, başı kuzey doğu istikametinde sırt üstü yatmış bir kadın cesedinin bulunduğu, cesedin yolun tam orta yerinde yatmış bulunduğu, üzerinin beyaz bir bezle örtülmüş bulunduğu görüldü. Ceset üzerindeki örtü kaldırıldı. Ellerin her iki yanda yumrukları sıkılmış bir halde uzamış bulunduğu, sol el altında köylerde yaşlı şahıslar tarafından baston görevi için kullanılan bir sopanın bulunduğu tesbit edildi. Yatan şahsın hüviyeti Karakol Komutanı Raşit Altıntaş'tan sorulduğunda, cesedin Nebi Ehliz tarafından vurulan kadına ait olduğu bildirildi. Aynı mahalde bulunan İsaklar Karakol Komutanı Uzatmalı Çavuş Ahmet Demiralay'dan soruldu :

— Bugün, yanlış oldu, dün saat 17 sıralarında köy kenarında silâh sesleri gelince yanıma jandarma eri Mehmet Şeker'i alarak silâh seslerinin geldiği mahalle doğru gittim. Köy içerisinden geçerken maktül Veli Bıçak'ı yaralı olarak gördüm. Kendisini yaralayan şahsın Mustafa Kart adında ve Koreli lâkabıyla çağrılan şahsın olduğunu, bunun yanında diğer sanık Nebi Ehliz'in de başkalarına ateş ettiğini söyledi. Peşinden eve gidip beyanını tesbit ettim. Daha sonra silâh seslerinin geldiği yöne giderek Taşoluk köyünden jandarma devriyesi Cemal Orhan, Ömer Karamehmet ile karşılaştım. Nebi Ehliz'in kendilerine silâh çektiğini ve köye gitmelerini

bildirdiğini söylediler. Sanığı yakalamak için yolun üst tarafından bu iki jandarmayı, gönderilen yolun alt tarafından diğer jandarma Mehmet Şeker'i gönderdim. Ben de yola muvazi olarak ilerlemeye başladım. Benim elimde sten makinalı tabanca, jandarmalarda piyade tüfeği vardı.

Köyden biraz, tahminen on - on beş metre kadar çıkınca sanığın, yani Nebi Ehliz'in bize doğru gelmekte olduğunu gördüm. Onun hizasında yolun doğu tarafından merkebiyle Nafize Gök isimli bir kadın geliyordu. Nebi Ehliz'e teslim olması ve silâhını bırakması için bağırdığımda elinde bulunan tabancayla Nefise Gök'e ateş edip öldürdü. Bu durum karşısında bizim üzerimize gelip bize ateş etmeye başlayınca karşılık olarak ateş açtık, sanık Nebi Ehliz, birdenbire elini başına götürdü bir el kendisine ateş etti ve o sırada yaklaşamadık. Bilâhare yanına gittiğimizde Nebi Ehliz'in vurularak öldüğünü gördük.

Tahminimce Nebi Ehliz sağ eli ile ateş ediyordu, fakat yanına vardığımızda tabancasının sol tarafta olduğunu görüp ordan aldı dedik..

3 — Karakol Kumandanı Raşit Altıntaş, yaralı olarak evlerine kaldırılan şahısların öldükleri evleri teker teker göstermesi üzerine maktûl Ayşe Armut'un yatmakta olduğu eve gidildi. Evi, köyün aşağı tarafında ve Mustafa Armut isimli şahsın evinde olduğu görüldü, eve girildi. Bu ev güneye bakan toprak zeminli bir odası içinde ayakları kapıya baştan batıya duvara doğru sırt üstü bir kadın cesedinin yatmakta bulunduğu, odanın ışık almaması nedeniyle karanlık bir durumda olduğu cesedin beyaz bir örtü ile örtülü bulunduğu görüldü. Ceset üzerindeki örtü kaldırıldı.

Cesedin kollarının yana açık olarak sarkmış bulunduğu, elbiseli olarak yapılan muayenesinde, sağ kürek üzerinden giriş, sol omuz üzerinden çıkış delikleri intibaını veren mermi çekirdekleri müşahede edildi.

4 — Yine Karakol Kumandanı tarafından Ayşe Balcı isimli kadının köy içinde Mustafa Cöfer adlı şahsın evinde ölü olarak bulunduğu bildirilerek Mustafa Cöfer'in evi gösterildikte; bu şahsın evine gidildi. Bir oda içerisinde, başı tarafında duvar, ayakları doğu tarafında sırt üstü bir kadın cesedinin yatmakta olduğu görüldü. Ceset üzerindeki örtü kaldırıldığında, cesedin ellerinin yanda ve yumruklarının sıkılı bir durumda olduğu görüldü. Ayrıca cesedin bulunduğu odanın ışık almama durumu itibariyle karanlık bir halde olduğu tesbit edildi.

5 — Nebi Ehliz tarafından vurularak öldürülen Durmuş Ali Karakuş isimli şahsın cesedinin İsaklar köyü içinde Osman Karakuş isimli şahsın evinde olduğu bildirildiğinden bu şahsın evine gidildi. Cesedin üzerinde bulunan örtü kaldırıldı.

Cesedin başının, kapı karşısına gelen pencere önünde, ayakları kapı yönünde olduğu müşahede edildi. Keza cesedin bulunduğu odanın karanlık bir durumda olduğu anlaşıldı.

6 — Nebi Ehliz tarafından vurularak öldürülen Ali Çeşme'nin köy içerisinde Davut Ateş'in evinde olduğu bildirildiğinden bu şahsın evine gidildi.

Cesedin bir oda içerisinde, üzerinde beyaz örtü ile kapalı bulunduğu görüldü. Örtü kaldırıldı. Cesedin, başı güney, ayakları kuzey istikametinde yatmakta olduğu, odanın karanlık bir durumda olduğu tesbit edildi. Hazır bulunanlardan soruldu :

Ali Çeşme'nin, köy kahvesiyle köy çeşme arkasındaki yol üzerinde Nebi Ehliz tarafından vurulmuş olduğu bildirildi.

7 — Nebi Ehliz tarafından vurularak öldüğü bildirilen Veli Bıçak isimli şahsın, cesedinin kendisine ait köy içinde evde olduğu bildirildiğinden maktulün evine gidildi. Kendisine ait, karanlık bir oda içerisinde beyaz bir örtüyle kapalı cesedinin bulunduğu görüldü. Cesedin sırt üstü, ayakları kapı istikametinde, başı kuzey batıdaki duvar istikametinde yatmakta olduğu görüldü...

8 — Nebi Ehliz tarafından vurularak öldüğü bildirilen Ümmü Şahin'in, Mustafa Balcı isimli şahsın evinde olduğu bildirildiğinden Mustafa Balcı'nın evine gidildi. Bu cesedin, Mustafa Balcı'ya ait evin içinde bir odada, ayakları kapı, başı sırt üstü, üzerinde desenli bir örtü ile örtüldüğü tesbit edildi. Aynı evde hazır bulunan jandarma erlerinden Cemal Orhan. Fadime Balcı isimli kadın tarafından süpürüldüğü sırada bir 7.65 çapında tabanca mermisi çekirdeğinin bulunmuş olduğunu söyledi, mermi çekirdeği teslim alındı.

Olay mahallinde bulunan Fadime Balcı'dan soruldu :

— Dün akşama doğru ben evdeyken bir ara dışardan, elinde tabanca olduğu halde sanık Nebi Ehliz'in gelmekte olduğunu görünce annemi vuracağını tahmin ettim ve kendisini bodruma sakladım. Kapıya gelen sanığa, annemin evde olmadığını söyledim. Hiddetle bağırıp çağırdı, ateş etti, oda kapısı mermi ile delindi. Sanığın evi terketmesinden sonra annem, daha emin saklanma yeri olan ahıra doğru giderken sanık O'nu gördü ve peşinden girip vurarak öldürdü. O sırada diğer sa-

nık Mustafa Kart da bize yakın bir dam üzerinde sinirli bir halde dolaşıp bize bakıyordu...»

*Her yer ve evler karanlık...*

İsaklar köyünde nice ocaklar kararmıştı havayla beraber, yağmur durmadan doluyla karışık yağıyordu.. Evler, cesetlerin bulunduğu evler karanlıktı..

Gülnar'dan gelen savcı, jandarma birlik komutanı, otopsi yardımcıları, zabıt kâtibi evlerdeki görevlerini bitirdiler, daha doğrusu evlerde karanlık nedeniyle otopsi yapılamayacağına, otopsilerin en aydınlık bir yerde, kahvede yapılmasına karar verildi. Cesetlerin köy kahvesine taşıtılması için Hortu Jandarma Karakol Komutanı Raşit Altıntaş görevlendirildi.

Ve cesetler köy kahvesine taşınmaya başlandı..

İsaklar köyünün en aydınlık kahvesi, çeşmeye yakındır, penceresinden ulu dağlar görülür karşılarda, aşağı doğru bakarsanız evlerin damlarını, damlarda bacaları ve aşağı doğru inen sokağımsı aralıkları görürsünüz.

*İlk önce ...*

«İlk önce Nebi Ehliz ile Nefise Gök, bir salla taşındı.

1 — Nebi Ehliz'in ölüm muayenesi ve otopsisi :

Cesedin siyah uzun saçlı, esmer tenli, kara gözlü, kara kaşlı, ince kaytan bıyıklı, uzamış sakallı.....

... Ceset, tanıyanlardan Ahmet oğlu 1927 doğumlu Hasan Elmas'a gösterildi ve soruldu :

— Gördüğüm ceset, Mustafa oğlu, Fatma'dan olma 1946 doğumlu İsaklar köyünün 69 hane, 8. cilt, 131 say-

fasına kayıtlı Nebi Ehliz'e aittir, dedi.. Kafa boşluğu açıldı, beyin zarlarının tümünün normal olduğu.....

... Cesette açılan yerler kapatıldı ve defnine ruhsat verildi.....

*Nefise Gök*

... Cesedin, 6.65 boylarında, çok beyazlanmış örgülü saçlı, esmer kara kaşlı, kara gözlü, 60 kilo ağırlığında bir kadına ait olduğu tesbit edildi. Ceset üzerinde sağ memenin sağ dışı yanında 1 cm genişliğinde bir mermi deliğinin...

... Tanık Hasan Balcı'ya kadın gösterildi :

— Gördüğüm ceset, Mehmet Kızı Elif'ten olma 60 yaşında, İsaklar köyü nüfusuna kayıtlı Mehmet Gök karısı Nefise Gök'e aittir, dedi.....»

## *NEBİ EHLİZ'İ ACABA KİM VURDU?*
## *OLAY YERİNDE UYGULAMA YAPILIYOR...*

Gülnar Hükümet Doktoru Yüksel Burkutoğlu ve iki otopsi yardımcısı, kahveye getirilen cesetleri, kadınlı erkekli cesetleri kesip biçiyorlar..

*Ümmü Şahin...*

«Kırçıl örgülü saçlı, siyah kaşlı, kahverengi gözlü, esmer tenli 1.60 boylarında, 55 - 60 kilo ağırlığında, 50 - 60 yaşlarında....

*Ayşe Balcı*

... Üzerinde bulunan yeşil kırmızı desenli entari, yeşil yün kazak, beyaz mavi iç gömleği, kırmızı şalvar ve beyaz başörtüden ibaret giysileri çıkartıldı.. 1.60 boylarında, 60 kilo ağırlığında, siyah saçlı, kahverengi gözlü, kol ve etek traşları yapılmış, uzun saçlı, buğday tenli bir kadına ait olduğu.....

*Fındık Cöfer*

... Siyah kırçıl uzun örgülü saçlı, esmer tenli, kahverengi gözlü, 1.70 boylarında, 70 - 75 kilo ağırlığında, güneşten yanmış yüzlü, kol ve etek traşlı...

Ve diğerleri Ayşe Armut, Ali Çeşme, Veli Bıçak, Durmuş Ali Karakuş... Kesilip biçildiler!..

«... Ölü muayenesi ve otopsi işlemlerinde yapılacak başka bir işlem bulunmadığından, son verildi. 10 sayfadan ibaret ve bir asıl suret halinde düzenlenen tutanaklar imza altına alındı...»

Fındık Cöfer, ağır yaralı olarak Gülnar'a gönderilmişti, ama öldü. Aynı ceep'le İsaklar'a ve diğer otopsilerin yapıldığı kahveye getirildi..

Kesip biçmeler ve tutanak düzenlemesi 17 Nisan sabahına kadar devam etti. Her kesilip biçilmeden sonra açılan yerler yeniden kapatılıyor, tutanak «*Defterine ruhsat verilmiştir*» cümlesiyle sona eriyordu.

Gülnar'dan gelenler işlerini bitirmişlerdi..

*Eşi olan eşine ağlar..*

«Bizde ölü gömme adetleri şöyle, gidiyoruz mezara üç - beş kişi gidiyor, mezar kazıyor, mezarı kazdıktan sonra köylücek bütün toplanıp gidip, cenaze namazını

kılıp götürüp koyuyorlar, tekrar üzerini örtüyorlar, üzerinde bir Kur'an okuyup dağılıyorlar artık..»

*«Peki kadınlar ağıt söylemezler mi?»*

«Kadınlar ağlar, eşi olan eşine ağlar, eşim diye ağlar tabii ,eşi olmayan tabiy mutlaka bir akrabasıdır, akrabam öldü diye ağlar, eşim diye söyleyerek ağlar, ağbim diye söyleyerek ağlar, mutlaka söyler ağlayarak, elbette bir ağıt yapacak...»

İsaklar'da işlerini bitiren ilgililer Gülnar'a döndüler..

*Ahmet Nar..*

«... Sonra Gülnar'a gelindi. Yolda ölen kişi için Sağlık Merkezi'nin gusulhanesine inildi. İçerde masa üzerinde bir erkek cesedi vardı. Üzerinde çok eski, soluk gri ceket, beyaz yün kazak, beyaz iç gömleği ile siyah şalvar, beyaz kilottan giysileri çıkartıldı.

1.60 boyunda, 65 - 70 kilo ağırlığında, siyah kızıl saçlı, esmer tenli, kahverengi gözlü, uzamış kızıl sakallı, 30 yaşlarında, sünnetli bir erkek şahsa ait...»

Bu da Ahmet Nar'dı..

Nar'ın da cesedi köye getirilip diğerlerinin yanına defnedildi.

*Budur ol hikâye ol kara toprak...*

İsaklar'ın toprağı dar, İsaklar'ın toprağı taşlık, İsaklar'da gün gün yeni bebeler geliyor dünyamıza, gün gün büyüyorlar ve de gün gün mirasçılar çoğalıyor, sınırlı topraklar gün gün ufalıyor böylece..

Kızlar evleniyor, damatlar da katılıyor toprak üleşimine miras yoluyla. kimi kimseyi doyurmuyor artık o gide gide bir avuç kalan toprak, topraklar.. Sonra ne mi oluyor? Nebi Ehliz'i bir an unutup gide gide ufalanan bu topraklardan birisinin öyküsüne dönelim bi yol..

Aldı Muhtar, bakalım ne dedi :

«Babam vardı doksan beş yaşında.. Babam öldü. Babam ölünce malları bütün varise kaldı. Varise kaldıktan sonra bi eniştem vardı, Ahmet Kar diye, daha doğrusu Deli Ahmet derlerdi adına, ama esas ismi Ahmet Kar'dı... Bu adam, babamın malından biraz mal istedi, tabii bütün malları kendisi alıp, kendisi yemek istiyordu. Taraftar olunmuyor, biz de o zamanlarda çocuktuk. Sonra buna olmaz dedilerse, bu da geldi cebri olarak bizim mallarımızı sürüp götürüp yemek istedi, bir kısmını sürdü götürdü, sonra jandarmayla getirdik, Hâkim kaldırdık geldik malları yeddi emine teslim edeceğiz diye, malları teslim ettiler bu sefer tekrar gene ağabeyimle araları açıldı, adam geldi ağabeyimin evine bi kurban bayramıydı, bayramda topluluk vardı, orada davar falan kestik, ekmek falan yiyorduk, yemek falan. o sırada silâh takılamaya başladı, ağabeyimin evine on sekiz kere silâh attı o adam, o silâhları attıktan sonra araları tamamen açıldı ağabeyimle ikisinin, bu sefer nihayeti birkaç gün sonra annemi götürmüş, benim annemi, bu sefer kadının elindeki bütün malları almak için senet almak istemiş, senet aldıktan sonra annemi dövmüş, kötü muameleler yapmak istemiş anneme, o annem de bunu görünce ağabeyime anlatmış, ağabeyim de gelmiş bir sefer eline bir silâh almış...»

*Çocuklar...*

Okulların bayram tatili var, tüm bebeler köyün taş sokaklarında, evlerin damlarının üzerinde bağrışıp

oynuyorlar, serçe sesleri karışıyor o tatlı cıvıl cıvıl seslerine, hepsi ses alma makinasının bandına doluşuyor ve de muhtar, bu cıvıltılar içinde devam ediyor anlatmaya :

«Bu sefer eline bir silâh almış, gitmiş şu karşıki dağın arkasında Pina çukuru diye bir çukur var...»

«Ne çukuru?»

«Pinar çukuru... diye bir mevkide orada vuruyor bu adamı.. Kendisini vurduktan sonra adamın karısı var yanında (yani vuranın kızkardeşi, onu kastediyor) karısı hemen kocama ne oldu diye sarılınca, bana seyitme diyor, bana seyitme eve seyit, evde bana adam silâh attı, orada adamı kapıya al, adamı içeride biz de vuralım diye karısına hitabediyor, adamın karısı da seyidiyor bu sefer, benim ablam da seyidiyor eve, eve seyidirken tabii ağbim kendisini göreceği için bu sefer çekiyor bir de kadına atıyor, kadının karnında çocuk varmış, çocuk da ölüyor tabii kendisi de ölüyor!. İkisi birlikte ölüyor, kocası da ölüyor!.. Üç kişi de o zaman vuruldu böyle bir, sonra tabii hükümetten doktor geldi, savcı geldi, otopsini yaptılar nihayet kaldırdılar.»

*Bitmedi Amaaaa...*

Deli Ahmet'in bir de öksüz kalmış oğlu var.. Deli Ahmet'in anasız, babasız kalmış bu oğlunun da öyküsü var, devam ediyor muhtar :

... Çocuk bir zaman bizim yanımızda kaldı, on altı sene falan, on altı sene filan bizim yanımızda büyüdükten sonra, altı aylık bir çocuktu yanımıza aldığımızda, yâni anası babası vurulduğunda falan, bizim yanımızda kaldı, bizim yanımızda büyüdü, nihayet bizim yanımızda büyüdükten sonra, benim bi kardeşim daha var, onun yanında çobancılık falan yapıyordu, sahildeydi

oradan buraya gelmiş, buralara gelince, buralarda kendi akranı çocuklar, buna (sen niye duruyon?) gibilerine falan konuşmuşlar, O da gitmiş bir abisi vardı burda, ağbisinden tabancayı neyim almış gelmiş, tabii bulunduğumuz kahvenin içerisinde O da ağabeyimin oğlunu vuruyor o çocuk, O da hapis şimdi hapis...»

Damın üzerinde bir horoz hışımla kovaladı tavuğu ve bastırdı.

Diğerleri kaçıştılar, ikinci bardak çayımın şekerini erittim.. Makinanın mikrofonu çay bardağının yakınındaydı, deve çanı gibi doldu banda bu sesler..

*Nebi Ehliz'i kim öldürdü?*

İsaklar köyü Jandarma Karakol Komutanı ve üç er ateş etmişlerdi Nebi Ehliz'e ve Nebi Ehliz vurulup ölmüştü 19 kişiyi yaralayıp on bir kişiyi öldürdükten sonra, yani aynı gün yarım saat içinde İsaklar köyünde on iki can eksilmişti.. Cinayetı işleyen, bunca cana kıyan kişi de yok olmuştu, ama nasıl?

*Olay mahallî tatbikat keşif tutanağı...*

«19.4.1969 Cumartesi günü Muammer Usta'ya ait ceeple saat sekizde Gülnar'dan hareket edildi. Saat on yirmide olay mahalline gelindi. Müsademeye iştirak eden İsaklar Jandarma Karakol Komutanı Mustafa oğlu 1939 doğumlu Ahmet Demiralay, jandarma eri Ali oğlu 1947 doğumlu Cemal Orhan, jandarma eri Cemil oğlu 1948 doğumlu Ömer Karamehmet, jandarma eri Mustafa oğlu 1947 doğumlu Mehmet Şeker hazırlar.

Önce olay mahallinin çeşitli özelliklerinin tesbitine geçildi. Olay mahallinin İsaklar köyüne giren ve köye girişte küçük bir kavis yapan yol üzerinde olduğu, köye

elli metre mesafede bulunduğu, köye girişe göre yolun sağ tarafında ve batı istikametinde, yüksekliği yirmi metre atmış derece meyilli bir sırtın mevcut olduğu ve sırtın üzerinde yükseklikleri değişen yirmi beş metre uzunluğunda çalı mahiyetinde bitki örtüsü bulunduğu, maktul sanık Nebi Ehliz'in cesedinin bulunduğu yerden itibaren yolun yirmi metre ilerde kavis yaparak güney batı istikametinde bir kavis yaptığı belirtilen yirmi metrelik mesafeden itibaren cesedin bulunduğu yerin görülmesinin imkânsız olduğu, yolun köye giriş istikametinin yukarda da belirttiğimiz gibi kırk metre ilerde yeni bir kavis yaptığı ve bu kavis ucunda ve yolun köye doğru sağ tarafında bulunan bir şahsın, olay mahallini görmesinin imkânsız bulunduğu, yolun köye girişe göre sol tarafında ve yukarda belirttiğimiz kavisler boyunca devam ettiği, yüksekliği yedi metre olan bir set tepe inişli meyil kırk beş derece, bu setin altında yine aynı meyille inen ve aynı yükseklikte ikinci bir setin bulunduğu, onun altında da yüz metrelik bir uçurumun mevcut bulunduğu tesbit edildi.

Hazır bulunan ve müsademeye iştirak ettiği bildirilen jandarma uzatmalı çavuş Ahmet Demiralay'dan soruldu:

«Olay günü, ikindi sıralarında köyde Nebi Ehliz isimli şahsın şuursuz bir şekilde adam öldürüp yaraladığını duyunca, karakolda bulunan yegâne er Mehmet Şeker'i alarak hâlâ atılmakta olan silâh seslerinin bulunduğu istikamete doğru ilerledim. Köyün toplu olarak bulunan son evlerinden ayrıldığım sırada benden sekiz metre kadar ilerde ve yolun kavis yaptığı kısmın sağ tarafındaki armut ağacının önünde, elinde tabanca olduğu halde maktûl sanık Nebi Ehliz'i gördüm. Sağ tarafımda jandarma eri Mehmet Şeker bulunuyordu.

Maktül Nebi Ehliz'in on metre kadar ön tarafında da Nefise Gök isimli kadın, merkebi ile geliyordu. Maktül sanığa, durup teslim olmasını ve silâhını elinden bırakmasını söyledim. O sırada daha evvel beni köy içerisinde bulan Ömer Karamehmet ve Cemal Orhan isimli jandarma devriyesini gönderdim. Bunlardan Cemal Orhan güney batı istikametinde köye daha yakın olarak, diğer er Ömer Karamehmet yine sırt üzerinde aynı istikamette fakat diğerinin sol tarafında ve köyden daha uzak bir şekilde gidiyorlardı. Onlar sırta çıktıktan sonra göremez oldum. Maktul sanığa, durup teslim olmasını ihtar etmesine rağmen bizi dinlemedi, bulunduğu yerden süratle hareket etti, armut ağacından sonra, yoldaki kavisi dönüp on sekiz metre kadar ilerledikten sonra yetiştiği Nefise Gök isimli kadına bir el ateş edip onu yere düşürdü, bir iki metre kadar daha ilerledi, köyün girişini bizim kestiğimizi görerek, yolun sağ tarafında bulunan sete tırmanmak istedi. Fakat oradaki çalı arkasında jandarma erlerini görmüş olacak ki, yolun sağ tarafındaki kenarına oturdu, sırtüstü yatıp sağ eliyle bize doğru bir el ateş etmek istedi ,ancak silâhı patlamayınca sol tarafına döndü, sırtı bize doğru gelmişti...

*O anda...*

O anda hep birlikte ateş etmeye başladık. Ben sten makinalı tabancayla iki ilâ üç seri halinde ateş ettim. Yaktığım mermi toplamı on beş adettir. Ateşimizden sonra sırt üstü yıkıldı, hareketsiz kaldı. Bir müddet yanına yaklaşamadık, daha sonra yaklaştığımızda maktül sanığın ölmüş olduğunu anladım. Maktül sanığın kimin, yani hangimizin silâhından çıkan mermiyle öldürücü yarayı aldığını bilmiyorum. Diğer jandarma erlerinde

7.9 mm çapında piyade tüfeği vardı. Maktulün yanında 7.65 çapında Baretta marka tabanca bulduk..»

## SIRTI BİZE DOĞRU GELDİ HEP BİRLİKTE ATEŞ ETMEYE BAŞLADIK...

Yüzlerce çift göz, çok ötelerde, sırtlarda, tepelerde, damların üzerinde öbek öbek, aşağılarda yapılan işleri merakla seyretmekte.. Gülnar'dan gelen «Hükümet», on dokuz kişiden on birinin künyesini defterden düşüren Nebi Ehliz'i de künyeden kimin düşürdüğünü aramaktadır, kanun kanundur, bakalım jandarmalar Nebi Ehliz'i nizamî mi öldürdü?

*Mehmet Şeker (er)*

«Olay günü sanık Nebi Ehliz'i yakalamak üzere silâh seslerinin geldiği yere çavuşum Ahmet, arkadaşlarım Ömer ve Cemal ile birlikte gittik. Köyün çıkışına geldiğim sırada arkadaşlarım Ömer ve Cemal, köyün girişe göre yolun sağ tarafında bulunan setin üzerine çıktılar. Ben, köyün bittiği yerdeki evin yola dayalı bulunan merdivenin yanına indim. Çavuşum benim sol tarafımda ve yolun diğer ucunda idi. Sanık Nebi Ehliz'in bizden seksen metre kadar altta bulunan biraz daha fazla ilerde Şeytan İni tabir edilen kovuk önünde elinde silâhla durduğunu gördüm....

...Sırt üstü yolun üzerine yattı, yatmadan evvel başına doğru ateş etmek istedi, herhalde tabanca ateş almadı. Soluna doğru döndü sırtı bize doğru geldi, mü-

sademeye girişeceğini anlayarak hep birlikte sanığa ateş ettik, ben elimde bulunan piyade tüfeğiyle dört el ateş ettim...»

*Cemal Orhan...*

Er Cemal Orhan da olay günü yaptığı işleri anlatır. Ve de diğerleri..

*«Şimdi herkes o günkü durduğu yere, o duruş vaziyetlerine göre yerlerini alsınlar...»*

Herkes o günkü yerine geçti, vaziyetlerini aldılar.

«Bulundukları yerlerin, sanığın vurulduğu yere nazaran mesafe özellikleri incelendi...

...Refakatte getirilen Ahmet oğlu Gülnar İlçesi Jandarma Birlik Kumandanı, meslek itibariyle balestikten anlar Nuri Mumcu bilirkişi seçildi. Kendisine, müsademeye iştirak eden Karakol Kumandanı ve jandarma erlerinin beyanları, olay şahitlerinin beyanları, Nebi Ehliz'in ve Nefise Gök'ün otopsi tutanakları münderecatları okundu ve yemini yapturılıp soruldu:

— Olay mahallini dikkatli bir şekilde tetkik ettim. İzahlı bir krokisini çıkardım. Müsademeye iştirak eden karakol kumandanı ve jandarma erlerinin beyanlarını okudum, otopsi tutanaklarını inceledim. Bütün bu delillere göre, maktül sanıkta öldürücü yara husule getiren kurşunun Jandarma eri Mehmet Şeker tarafından atıldığı kanaatindeyim...

Zira otopsi raporuna göre, maktül sanıkta öldürücü yara husule getiren mermi, maktülün sol sırt on ikinci kaburganın üç santimetre altından girmiş, sağ memenin daha doğrusu meme çizgisi beş santimetre altından çıkmış, mermi trajesi aşağıdan yukarı doğru bir seyir takip etmiştir...

...Netice :

— Yukarda tafsilâtıyla belirttiğim şekilde, maktül sanık Nebi Ehliz'e öldürücü yara husule getiren merminin jandarma eri Mehmet Şeker tarafından atılmış olduğu kanaatindeyim...»

Beş sayfalık ayrıntılı rapor böyle biter: «*Mehmet Şeker tarafından atılmış olduğu kanaatindeyim...*»

*Talepname... Sorgu Hâkimliğine*

«Maktül: Nebi Ehliz, Mustafa oğlu İsaklar köyünden

Sanık : Mehmet Şeker, Mustafa oğlu 1947 doğumlu, İlçe Jandarma Birlik Kumandanlığında er.

Suçu : Adam öldürmek.

Suç tarihi : 15.4.1969.

Jandarma eri sanığın 15.4.1969 günü ilçemiz İsaklar köyünde görevli olduğu sırada aynı köyde 11 kişiyi öldürüp 5 kişiyi de ağır şekilde yaralayan sanık Nebi Ehliz'le yapılan kısa müsademe sırasında kullandığı 7.9 mm çapındaki piyade tüfeğiyle ateş ederek sanık Nebi Ehliz'i vurmak suretiyle öldürdüğüne, sanık Mehmet Şeker'in bu eylemde Jandarma Teşkilât ve Vazife Hizmetnamesinin 270. maddesinde belirtilen silâh kullanma şartlarının mevcut olduğu halde aynı nizamnamenin 271. maddesinde maksadı dışına çıkılmış olduğuna dair soruşturma evrakı içinde deliller mevcut olduğundan ve sanık Mehmet Şeker'e mesnet suç, ağır cezalık suçlardan ilk tahkikat soruşturmaya tâbi bulunduğundan CUYK 170. maddesi uyarınca ilk soruşturma açılıp yapılması talep olunur.

C. Savcısı».

*Son tahkikatın açılma kararı*

«Sanık Mehmet Şeker hakkında adam öldürmek suçundan dolayı yapılan ilk tahkikat sonunda dosya incelendi:

Olay tarihinde, ikindi sıralarında maktül Nebi Ehliz, istediği kızın kendisine verilmemesi nedeniyle sinirlenerek, ruhsatsız olarak taşıdığı tabancayla istediği kıza ve babasını yaraladıktan sonra. İsaklar köyü içerisine gelerek şuursuz bir şekilde köy içinde hasmı bulunup bulunmadığını gözetmeksizin rasgeldiğini vurmak suretiyle bir kısmını öldürdüğü ve bir kısmını yaraladığı Hortu köyünde buluşmasından dönen jandarma devriyelerini de silâhla tehdit ederek karakola gitmelerine mecbur ettiği, karakola gelen bu jandarma erlerinin karakol komutanının karakolda bulunan jandarmalarla, vazifeden gelen jandarmaları da alarak sanığı yakalamak üzere köyün içine indikleri, köyden Gülnar merkezine giden yola doğru sanığa çevirme yaparak...

...Jandarma çavuş ve erlerinin duruş ve ateş ettikleri istikamet itibariyle sanık jandarma eri Mehmet Şeker'in attığı kurşunlardan bir tanesinin maktülün göğüs nahiyesine isabet ederek vurulup yere düştüğü ve bu yaradan öldüğü ... anlaşılmıştır.

*Gereği düşünüldü :*

Mahallinde yapılan keşif ve toplanan deliller, maktülün sanık jandarma eri Mehmet Şeker tarafından atılan kurşunla vurulup öldüğü tesbit edilmiştir. Sanığın silâhını lüzumu nisbetinde kullanmış olup olmadığının, fiilinin meşru müdafaa hudutları dahilinde kalıp kalmadığının takdiri yüksek görevli mahkemeye ait olduğu üzere, fiil ve hareketlerine uyan TCK 448, 251.

maddeleri uyarınca tecziyesi için hakkında son tahkikatın açılması için Silifke Ağır Ceza Mahkemesine...»

*Mehmet Şeker anlatıyor:*

«*Sanık* : Mehmet Şeker, Mustafa oğlu Fatma'dan doğma 19.11.1947 doğumlu Kütahya ili Kumara köyünden, aynı yerde oturur, okur-yazar, çiftçi, evli ve bir çocuklu, TC, İslâm dininden, sabıkasız.

Sanık savunmasında:

— Maktül olay günü Gülnar ilçesinin İsaklar köyünden 11 kişiyi öldürmüş, 5 kişiyi de ağır şekilde yaralamıştı. Bu iş olduğu gün ben İsaklar köyü jandarma karakolunda nöbetçi idim...»

Mehmet Şeker olayı baştan sona bi kez daha anlatır ve şöyle der sonunda:

«Bu arada Nebi Ehliz, köylü bir kadını vurdu. Ve biz bu arada kendisinden hareketlerine manî olmak ve yakalamak için hep beraber ateş ettik ve bu ateş sonunda yaralandı öldü. Hangimizin silâhıyla öldüğünü bilemiyorum. Benim silâhımla mı, yoksa başkasının silâhıyla mı öldü ben bilemem. Ben, jandarma nizamnamesinin belirli hudutları içinde hareket ettim, suçsuzum...»

*Aldı görgü tanıkları ve yaralılar, bakalım neler dediler?*

«MÜŞTEKİ : Ahmet Gök - Hacı oğlu 1319 doğumlu:

— Olay günü ikindi sıralarında, vakit ikindiyi biraz geçmişti. Ailem Nefise ile birlikte tarlamızdan dönüyorduk. Ben merkebime binmiştim. Ailem Nefise yürüyerek geliyordu. Köye girmeden 300 metre kadar önde maktül Ahmet Har'a rasladım. Neden durduğunu sor-

dum. «Kadir ile karısını öldürdüklerini şayien söylediler, daha öldürecekleri var, bu tarafa geliyor» şeklinde konuştu Ahmet Nar, dere içinde doğru indi. Ben önde, ailem Nefise arkada yola devam ettik. Otuz-kırk metre kadar ilerlediğimiz sırada benim önümde giden Ali Yaman ile Rahime Yaman'ı karşısına elinde silâh ile Nebi Ehliz'in çıktığını gördüm. Önce hangisine attığını farkedemedim. Rahime Yaman yere düştü, Ali Yaman da ceketini toparlayıp köye doğru koşarak gitti, fakat yaralandığını tahmin ediyorum. Onlardan sonra sanık Nebi, bana doğru geldi, kendisine, ne yapıyorsun? demeden bir metre kadar mesafeden (Al geçimişini... koca sı) diyerek bir el de bana ateş etti. Sol boşluğumdan mermi girdi ,yaralanmış surette köye doğru gitmeye başladım. Nebi Ehliz de benim Ahmet Nar'a rastladığım dere içinde idi, oradan da dört el silâh sesi geldi.

Köyün ilk evlerine geldiğim sırada karakol kumandanı ile jandarma erlerinin yolu kestiklerini gördüm. Arkama doğru baktığımda sanığın bu defa tekrar köye doğru gelmekte olduğunu gördüm. Ailem Nefise de hemen O'nun önünden geliyordu, jandarmalardan ikisi çavuşun emri üzerine yolun üzerindeki setin üstüne çıktılar. Ben de orada merkebimden indim. Sanığa (dur, teslim ol) diye bağırdı, fakat sanık, ailem Nefise'ye de bir el ateş etti, ailem hemen yere düştü, bunun üzerine karakol kumandanı (ateş) diye bağırdı, sanık Nebi de bulunduğu yere düştü. Sanık hakkında şikâyetçi değilim...»

Yaralı Ahmet Gök'ü evine, oradan da ilçe merkezinden gelen araçla Mersin Devlet Hastanesine gönderdiler ve beline saplanan kurşun çıkartıldı...

## «SANIK NEBİ EHLİZ BENİM KARDEŞİMDİR»

ŞAHİT : Mehmet Ali Ehliz, Mustafa oğlu 1951 doğumlu.

«Sanık Nebi, benim kardeşimdir. Daha önce bir başka şahsı öldürdüğü için uzun süre mahkûm kalmış, geçen sene yaz aylarında tahliye edilerek köye dönmüştü..

Ayağında kemik veremi vardı.. Normal bir şahıs değildi. Zaman zaman bana (Ben adam öldürürüm ama, sen öldüremezsin) diye övünüyordu. Bir ara, kızdığı şahısları öldüreceğini söyledi. Nitekim bu olaydan bir - iki ay önce, evde babamla münakaşa ettiler (Onu da öldüreceğim) diye söylendi. Ben kendisini teskin etmek istedim, fakat beni silkeleyip attı, o tarihlerde silâhı yoktu, bilâhare silâh temin etmiş. Benim, görgüye müstenit bir bilgim yoktur.

Sanık kardeşimin vurularak öldürdüğü şahıslardan Ayşe Balcı, gayrı meşru yaşadığım karımdır. Sanıkla O'nun arasında hiç bir çekişme yoktu. O'nu neden öldürdüğünü bilmiyorum. Benim bildiğim Nebi, işlerinde sağ elini kullanırdı...»

ŞAHİT : Hanım Selvi — Hasan Kızı, 55 yaşlarında.

«Olay günü tarladan evime dönmüştüm. Kapının önünde bulunduğum sırada Nebi Ehliz (Köy içinde sen hedef mi vereceksin? Köylüyü kırıyorum görmüyor musun?) diye bağırıp üzerime ateş etmeye başladı. Bir

dam üzerinden ateş ediyordu. Ateş ettiği dam Süleyman Çavuş'a aitti. Daha doğrusu Bekir isimli şahsa aitti. Korkumdan kapının önünde duran eşeğin yanına bayılarak düştüm.. Ne kadar baygın kaldığımı hatırlamıyorum.

Ayıldığımda karşı komşumuz Ayşe'nin evinden feryatlar geliyordu. İlgilendim. Ayşe Armut isimli kadının Nebi tarafından vurularak öldürüldüğünü söylediler.»

ŞAHİT : Ziya Kuz — Zaim oğlu, 1941 doğumlu.

«Dün ikindi sıralarında Sipahili Zeytin isimli şahsın evinde otururken iki el silâh sesi duyuldu, pencereye koştum. Sokağın başında sanık Nebi, elinde tabanca olduğu halde (bu köyde mukin olanın kökünü keseceğim) diye bağırdığını gördüm ve duydum. Karşımızda bulunan Ümmü Şahin'in evine doğru gitti, Ümmü Şahin evinin bodrumundan çıkıp bizim ahırımıza doğru kaçtı, arkasından Nebi de O'nu kovaladı. Görüş sahamızdan çıktılar, bulunduğum evin alt katında ahırda iki el silâh sesi geldi, maktul Ümmü Şahin (ben vuruldum) diye bağırdı. Korkumuzdan dışarıya çıkamadık. Sanığın gittiğini gördükten sonra maktüleyi ahırdan çıkardık, kızının evine ilettik. Yarasına baktık, göbeğinin yanından yaralanmış, elbisesinin arasından bir mermi çekirdeği düştü...»

ŞAHİT : Ümmü Koparan — Kadir kızı, 35 yaşlarında.

«Dün ikindi sıralarında dağdan gelip maktül annem Ümmü Şahin'in evine gidiyordum. Koreli lâkabıyla anılan Mustafa Kart'ın evine yaklaştığım sırada sanık Nebi Ehliz tabancayla karşıma çıktı. (Yakıyorum canını) diyerek silâhını doğrultu. (Kıyma bana..) diye yalvardım. (Çekil git öyle ise) diye beni kovdu. Annemin

evine gittiğimde evinde bulamadım. Kız kardeşim Fadime Şahin'in evinde yaralı olduğunu duyunca oraya gittim. Daha ölmemişti, yaralı idi. Kendisini kimin vurduğunu sorduğumda Nebi Ehliz'in vurduğunu söyledi.

Sanık Nebi ile aramızda önceden husumet yoktu, daha sonra duyduğuma göre, henüz bekâr olan Rahime Şahin'i babam Kadir Şahin'den evlenmek üzere istemiş. Fakat babam Kadir, vermek istememiş, bunun üzerine sanık dün tarlalarında çalışmakta olan Kadir Şahin ve kız kardeşim Rahime Şahin'e ateş ederek onları yaralamış. Babam Kadir'i yaralarken de babamın (Zulümle mi benden kızımı alacaksın?) demesi üzerine onu yaraladığını öğrendim. Olayı takiben babam Kadir ve kardeşim Rahime'yle konuştum. Sanık Nebi Ehliz tarafından yaralandıklarını bana söylediler.»

ŞAHİT : Mustafa Bıçak — Veli oğlu, 1946 doğumlu.

«Bundan yedi sekiz sene kadar önce sanık Nebi Ehliz ile sanık Mustafa Kart, iştirak halinde teyzemin oğlu olan Musa Işık'ı öldürmüşlerdi. Sanık Mustafa Kart bir müddet mevkuf kaldıktan sonra tahliye edildi. Diğer sanık Nebi Ehliz ise yaz aylarında cezasını tamamlayıp köye döndü. Bundan sonra her iki sanık peşimizi dolaşarak mahallî terimle bize (poz) yapmaya başladılar. Bundan tahminen bir - iki ay önce ikisi birlikte çalıştırdığım köy içerisindeki kahveye geldiler. Asabım bozulduğu için, Duran Kara isimli şahsa, sanıkların kahveyi terketmelerini onlara bildirmesini söyledim. Kahveden çıkıp gittiler.

Bundan bir müddet sonra sanık Nebi Ehliz yine, husumet beslediği bir şahsı aramak için kahveme geldi. Kahvenin kapısını tuttular. Mustafa Kart'a, öldürmek istediği şahısların evlerini bildiklerini, bu işi orada yapmalarını, kahveme gelmemelerini bildirdim. Müna-

kaşa yaptık, kahvenin önünde toplanan halk, sanıkları alıp götürdü.

Bu olaydan kısa bir müddet sonra, sanık Mustafa Kart, bu defa yalnız olarak yine kahveme geldi, elinde tabancası vardı. Dün köyün üst tarafındaki tarlamda çalışıyordum. Silâh sesleri duydum. Yüksek bir noktaya çıkıp silâh seslerinin geldiği tarafa baktığımda sanık Nebi Ehliz'in elinde bir silâh olduğu halde aynı yol üzerinde bulunan babama ait dükkân ve benim çalıştırdığım kahveye doğru geldiğini gördüm. Mustafa Kart, kendi evinin damında dolaşıyordu.

Nebi benim göremediğim bir dam gölgesinde kayboldu ve bir tabanca atıldı. Benim rüyet sahama giren kızkardeşim Şerife ile analığı Emiş Yumuşak bir dam üzerinde bulunuyorlardı, onlar kendilerini yere doğru attılar. Ya bundan evvel ya da bundan sonra, şimdi iyi hatırlayamıyorum, sanık Mustafa Kart, sanık Nebi'ye (Yukardakileri temizledinse bırak artık) diye bağırdı.

Bir ara Nebi, köyden aşağı doğru inmeye başladı, Mustafa Kart da bulunduğu yerden kayboldu. Caminin bulunduğu tarafa geçtiğini sokak arasındaki bir boğazdan gördüm. O anda ben evimin önüne inmiştim ki, iki veya üç el silâh sesi geldi, birisi şiddetle bağırdı, o arada her iki sanığın bu defa birlikte köyden aşağı doğru koşmakta olduklarını gördüm.

Mustafa Kart tekrar evinin damına çıktı, köye doğru el sallamaya başladı, fakat bu hareketi niçin yaptığını bilmiyorum. Köy içerisinde ateş edilmeye devam ediliyordu. Babamın yaralandığı haberini aldım. Eve getirdiler, durumu kendisine sordum, Mustafa Kart'ın kendisine ateş ederek vurduğunu söyledi. Babamı, sanık Mustafa Kart'ın öldürdüğüne tam manasıyle inanıyorum.»

SANIK : Mustafa Kart — Ayşe'den doğma, 1931 doğumlu.

«Ben müsnet suçu işlemedim. Dün ikindi sıralarında çiftimden köyüme döndüm. Yemek yediğim sırada, köyün içinde atılan tabanca seslerini duyunca evimin damına çıktım. Sanık Nebi'nin köy içinde elinde tabancayla dolaştığını gördüm. Gittiği yerlerden tabanca sesleri geliyordu.

... Sanık Nebi Ehliz'in Kadir Şahin'e iki el ateş edip yaraladığını gördüm. Veli Bıçak'a ateş ettiğini görmedim. Fakat vurup öldürdüğünü başkalarından duydum. Yukarda belirttiğim gibi Veli Bıçağı vurmuş değilim. Sanık Nebi ile, Veli Bıçak'ın akrabasını bundan çok seneler önce öldürdüğümüz için bana hasımdırlar, bu bakımdan iftira etmektedirler.

Olaydan sonra firar etmedim. Olay sırasında ölen, anamın kardeşlerinden Ziya Kuz'un yanındaydım...»

*Ve...*

Ve ifadeler sayfalar dolusu devam ediyor..

Bu ilginç ifadelerden birisi de Mehmet Bostan'ın..

Şahit Bostan gördüklerini anlattıktan sonra, bir yerinde şöyle diyor :

«Nebi, otuz metre gittikten sonra köye gelen jandarmalar, maktüle dönerek (Hemşehrim, ne aklına gelirse yap), dönerek, jandarmanın bir tanesi söylendi. Bunun üzerine maktül Nebi Ehliz (Bu da sizin şerefinize) diyerek havaya üç el silâh attı ve bundan sonra maktül tekrar geriye dönerek köyün kenarına geldi...»

Bostan, Nebi'nin öldürülüşünü de şöyle anlatıyor:

«Bu arada jandarmalar hep birlikte ateş ettiler. Orası bir an kaynadı. Bu arada maktül bulunduğu yere

düştü, çavuş da elindeki makinalı tabancayla birlikte, o da ateş etmişti. Bu ara maktulün vurularak öldüğünü anladım...»

*Köyde...*

Köyde hayat başlamıştı..

Muhtar direndi, yanındakiler direndi :

«Yemek yedirmeden bi yere bırakmayız, nasıl olur da gidersiniz, olur mu?»

Kara bir oğlak çoktan kesilmiş, saçta kavrulmuştu etleri!.

«Her gelene bir oğlak kesersen halin duman Muhtar..»

«Gelmişin taaa buralara, sana kesmeyip de kime keseceğiz? Zaten doktor beye de sözümüz vardı, daha doğrusu doktor söz vermişti bir gün yemeğinizi yerim diye..»

Mustafa Göl, gencecik, ortaokulda okumaya çalışmış, olmamış. «Hikâye, şiir yazıyorum, okur musunuz?» dedi, defterler dolusu hikâyesini, şiirini okudum Mustafa Göl'ün. Köyün yaşantıları, duygulu, gerçek.. Mustafa'nın şiirlerini okurken, «Mısırkalyonigi» diye mısralar düzen düzmece şairden, şairlerden bi kez daha iğrendim, tiksindim..

«Hepsi bir arada mı yatıyor, yani Nebi'nin mezarı da öldürdüklerinin yanında mı?»

«Evet, yan yana yatıyorlar hepsi de...»

*Gittim padişahtan...*

Buraların çocuğu Karacaoğlan, «Gittim padişahtan ferman getirdim - Herkes sevdiğine sarılsın deyi» demiş, demiş ama tutmamışlar Karacaoğlan'ın getirdiği

fermanı ve Nebi Ehliz de yitirmiş bi-an aklını, vurup vurup öldürmüş sevdiğini vermeyenleri, verdirmeyenleri, dedikodu edenleri, engel olanları!..

«Sanık Nebi Ehliz, Şeytan İni mevkiinde bulunduğumuz sırada karşıdan elinde tabancayla geldi. Benim önümde giden Ahmet Gök isimli şahsa üç-dört metre yaklaşınca küfür ederek tabancayla bir el ateş etti, Ahmet yere düştü. Sanık bu defa bana yaklaştı. (Sen hayatında muziplik yaptın mı?) diye sordu. (Yapmadım) diye cevap verdim. (Bundan sonra da yapmayacağına söz verir misin?) diye sordu. Kendisine, korkarak söz verdim, beni bırakarak yoluna devam etti, sonra arkamdan iki el silâh sesi gelince Nebi'nin, Ahmet Nar isimli şahsı karnından vurmuş olduğunu anladım.»

Nebi'nin (muziplik) dediği (Hoşa gitmeyen iş)miş..

Ve vurup öldürmüş muziplik yapanları, yapmayanları..

## BİR TOPRAK ADAMI

İsaklar köyüne giderken. yolda köpekle beraber bıraktığımız arkadaşa, döndüğümüzü haber vermek için bir iki el «ses» ettik.

Bu taşlı, bu dar toprakların birgün kocaman kocaman olduğunu, traktörlerin, daha sonra biçer döverlerin homurtularla durmadan çalıştığını, insanları kıvrak türküler söyleyerek önleri çiçekli evlerine döndüklerini düşledim durdum, çakıllar arasında..

Kaya dağlar ardarda devam ediyor, makiler bir yaşama savaşı içinde..

Doktor Yüksel, ardarda dağlara, ardarda iki el dokundu çifteyle. Bir köpek uludu ötelerden..

«Kırıkkale»ye dokundum, telgrafın direğine!

İlk el, sıyırıp geçmiş.. Sonra takırdılar alıverdi ortalığı, dana da dan dan... Yankılar yankılar...

Neden öldürmeli, sevmeli değil?

*Toroslar'dan aşağı*

Gülnar'dan Silifke'ye bir yol iner, keçi yolumsu, kıvrıla kıvrıla.. Kimi zaman deniz görülür dağların arasından ve de çamların..

Sağa döner yol birden, Molla Ömerli köyünün oradan.. Çınarlı Kayabaşı dağı solumuzda kalır.. Yokuştan kaptırırsınız jeep'i Delikaya köyüne doğru, burun aşağı.. Sonra ardarda iki düzlük gelir.. Çamalanı vadii çalı ve delicelerle doludur, kaplıdır. Bu delicelere, bu yabani zeytinlere yani, aşı vurulsa dağ taş, zeytin keser mi keser, dağ taş zeytin yağı keser mi keser... İnsanların cebine para olarak akar mı bu zeytinler, zeytinyağlar? Akar.. Akıtmayanın boynu altında kala..

*Kanderesi koyağından aşağılara..*

Koyağın adı, Kanderesi... Neden Kanderesi? Bilemem, ama sevmem kanlı işleri.. Hem neden öldürmeli, sevmeli değil? Kanderesini sağdan tırmanıp Azıtepe dağına ulaştık.. Doyumsuz bir görüntü bu.. Perde perde dumanlı dağlar, küf yeşiller, ak yeşiller, ala yeşiller, orman orman..

Çatal Değirmen deresinden ormanın içine saptık iyice.. İn yok, cin yok..

«Nereye doktor? Yolu sapıttık..»

«Çelik Hasan'a.»

Dere ki dere.. Yeşilden almış tüm nasibini.. Bereket dolu ormandan açılmış topraklar, yanmış zamanın behrinde..

Bebeler fırlayıverdi ağaçların dibinden.. Bacılarının sırtında, bacılarının ellerinde, kızlı oğlanlı bir yığın bebe.. İlk kez çıplak ayaklı bebeler gördüm Toroslar'da, Çelik Hasan'ınmış bu bebeler, «cılbah ayak..»

Doktor seslendi Çelik Hasan'a..

Çelik Hasan, lâkabına uygun bir aşiret kişisi..

«Valla ne diyemem? Şu ellerime bak, ellikle ilgisi var mı? Kımız, sofra düzün, yastık getirin, kilim getirin.»

Komut verdi Çelik Hasan, dediklerinin hepsi geldi...

Çelik Hasan, sevdiğimiz bir dostun «herşeyi..» Dostumuz seksen bin lira mı ne para dökmüş, orman içindeki bu bereketli topraklara, fidan yanına fidan dikmiş, portakallar kayısılar, limonlar, domatesler şunlar bunlar.. En başta da sadık bir toprak adamı dikmiş başına, Çelik Hasan'ı..

«Ula Çelik Hasan, senin burda imanın ...sin, senin ki Gülnar'da yangele zeydi, lan Allah'tan reva mı bu? Bu topraklar neden senin olmasın?»

«Zaten benim» dedi Çelik, «isterse gelsin benim desin.. Yahu ne biçim adam bu, şu alacığı tamir edeyim dedim, haber saldım bi kilo çivi göndersin diye, herif dört çivi göndermiş... Tutup kendi cebimden aldım.. Ammaaa, Allahları var, yediğime içtiğime hiç ama hiç karışmazlar, bunları kim yedi demezler.. Demezler a, bunaldım doktor.. Hele bir bahar gelsin, üzerime aldığım işleri bitireyim, bu bok iş, ayda iki yüzelli liraya çekilmez, alıp başımı gideceğim bir koyağa, kışlık zahrayı attım mı eve, paşa benim, bulurum sürecek bi

toprak, çocuklara bak, sayısız, nasıl doyar bunnarın karnı iki yüz elli lirayla.. Doymaz arkadaş!.»

Çelik bakıyordu emek verdiği toprağa, fidanlara, deli gibi seviyordu toprağı, fidanları, sanki kendi malıymış gibi alın teri döküyordu bu topraklara, arklara, taşlara, çimenlere, elvan çiçeklere..

Doktor, «muzipliğine» devam ediyordu. «makasa alıyordu» Çelik Hasan'ı, dostumuza karşı.. Dillerdeydi zaten Çelik Hasan ile patronların öyküleri..

Patron da geliverdi pikapla. Takıldı Çelik Hasan'a:

«Ula Hasan, ula Çelik, iş zamanı ne yaparsın evinin burnunda, yürü iş başına, yallah, ula sahibi sen misin, ben miyim buraların?»

Çelik, ya sabır dercesine başını salladı, bozuldu :

«Benim, var mı bi diyeceğin? Hem sen buraya nasıl geldin? Ben demedim mi sana buralara gelme, uğrama diye?»

Sonra bize döndü :

«Sizden şımarlaştı, yoksa gelemez buraya kadar, arabayı taa şorda durdurur ,söyleyeceğini söyler çeker gider! »

Patron arkadaşa döndüm :

«Doktor bi naylon torba mermi verdi Çelik Hasan'a, ne olacak bu kadar mermi?»

«Aha bunun karnını dolduracağım» dedi Çelik Hasan, mal sahibini gösterip!..

Gülüştük..

Silâhlar çıktı arabalardan.. Hedefler dikildi..

## SES ALMA MAKİNASINDAN BİR BÖLÜM

Gülnar - Mut, ses bandından :

«Dannn.»

«Yaşa Fikret ağabey, biraz aşağı..»

«Dannn..»

«Biraz daha aşağı..»

«Dann.. Dannn. Dann.»

«Tamam. yaşa.. Eyi vuruyon..»

Amma elli metre ötedeki küçük şişe yerinde duruyordu, altındaki taşlar paramparçaydı!.

Çelik, tek kırmasını aldı bebe gibi, kollarına, çömelmişti yere, şöyle bir nişan alır gibi yaptı, güm etti fişek, dağlar ardardına yankılandı, yankılandı gümüledi ve gide gide ufalandı, sonra Çelik Hasan'ın narası kapladı ortalığı!. Hasan birden fırladı, yerinden, tek kırma sağ elinde havada, Çelik haykırıyordu :

«Oyyyyy, kral benim, kral benim!.»

Ortalıkta ne şişe ne de taş vardı, toz duman olmuştu hepsi!.

«Av var mı be Çelik bu güzelim dağlarda?»

«Var.. Üç geyik var, şu koyakta, dört tane de nah şooo dağlarda..»

Çelik, her şeyi biliyordu, dağlardaki geyikleri bile. sayı sayı!..

«Doğa Yasa»lı Hasan'dan, Çelik Hasan'dan ayrıldık öğleye doğru..

*Yüzkarası dağları..*

Yüzkarası dağları sağlı sollu, Çatal Değirmen Bada deresi ikiye ayırır Yüzkarası dağlarını..

Koçaşlı köyünde doktoru zorla indirdiler arabadan.. «Bi çayımızı içmeden nere gidersin?»

Köy kahvesinde geçen yılın domates rezaletini dinledim.. «Para mara istemedik beyim, malları yükledik kamyonlara.. Kamyon yani nakliyat para demektir, vaz geçtik mahsülümüzün değerinden, behey Allahın kulları, hiç olmazsa nakliye parasını verin de alın sere serpe yol kenarına dökülen, dağlar gibi yığılan domatesleri.. Beş kuruşçuk verin kilosuna, veren çıkmadı!.»

«Siz domatesin kilosuna beş kuruşçuk vereni ararken biz Ankara'da iki liradan yiyorduk domatesi!.»

«Biliyoruz beyim.. Ama neylersin?»

Kooperatif üstüne nutuklar attık karşılıklı!.

«Onu da denedik, denemedik değil, olmadı ama..»

.....

Sipahili Köyü adını, vadiden Sipahili vadisinden alır.. Germeç tepesini geçtik Gilindire'ye doğru..

Büyükalan, Küçükalan, pırıl pırıldı seralarla.. Uzaktan.. Kamaş diyorlar buraya.. Gilindire iskelesi eski ilçe merkezi, yeni adı Aydıncık..

Şubatın son günleriydi.. Dağ taş çiçeğe durmuş!. Pembe pembe kayısı çiçekleri, güller allı allı, dağ taş çiçeğe durmuş, tepemizde tam fotoğraflık ak bulutlar, mavi göğe çakılmış!.

Oh diyorum yürekten, bugün Meclis yok!. Senato yok!. Parti büyüklerinin demeçleri lafları falan da yok!. Nasıl da sevinç yüklüyüm, nasıl da sarhoşum bu tarifsiz doğa güzelliğinden? Nasıl da üzgünüm bu bereketli topraklarda halkın umutsuzluğundan!.

Dokunuveriyorum Kırıkkale'ye...

Neden öldürmeli sevmeli değil?.

Üç kez dolandım komşu ülkeleri.. Seraları gördükçe kahrolurdum, taze sebze vitamin.. Halkın midesine, halkın kesesine para olup inen sebzeler, yaz kış.. Neden olmaz, neden yapılmaz kendi ülkemde? Çıktım tepenin başına, film çekmek, fotoğraf çekmek bahanesiyle ta ötelerde pırıl pırıl pırıldayan seralara bakıyordum kıvançla.. Mutlanıyorum..

Bir şeye başlamak güzel, başlayınca güzel bitirmek güzel.. Ama n'olursa olsun bir kere başlamak, daha iyileri de olacak..

Gün gelecek, adım gibi biliyorum gün gelecek —ben yetişirim yetişmem önemli olan bu değil— gün gelecek seralarla dolacak buraları, bura gibileri.. Domatesler yetişecek tornadan çıkmış gibi birbirine benzeyen.. Biberler, patlıcanlar, kabaklar, hıyarlar.. İnsanlar güle oynaya toplayacaklar alın terlerini.. Gıcır gıcır kamyonlar geçecek asfalt yollardan alın teri ürün yüklü, gıda yüklü.. Konserve fabrikalarından çıkacak mavi tulumlu işçiler güle oynaya, ürünler ambalajlanacak ilmine göre «Made ın Turkey» damgalı..

Portakal şimdiden bol buralarda, ineklere yediriyorlar, sütleri portakal portakal koksun diye, ama Posof'ta, Kars ilinin çukurda unutulmuş Posof ilçesinde ateşler içinde yanan bebe, «Portakal?. Portakal» diye ölüyor.

Gün gelecek Ocak ayının diyelim yirmisinde gıcır gıcır kamyonlar gelecek Posof'a, domatesleri, patlıcanları, biberleri, muzları, mandalınaları, hıyarları ve de kabakları, sandık sandık indirecekler Posof'a. Güneybatı halkından doğu halkına sevgilerle, selâmlarla.. Ama olacak, muhakkak olacak bir gün..

Çünkü kitaplar böyle yazılıyor, budur ol hikâyet ol ak tutku içimdeki, ondan..

## CAM İNSANLAR...

Aşık Veysel, «Aggül, seni camekânda görmüşler, Ürüyamda seni bana vermişler» der fotoğrafı camlı çerçeveye konulan sevdiği için..

Seraların kimi camdan, kimi kalın naylondan.. İçinde yaşayan insanlar var, yeni bir şey bu yurdumuz için, «Camekân insanları» cam insanları, naylon insanları.. Turfanda sebze üreten insanlar.

«Üretim iyi, iyi ama satış işi aksıyor» diye söze başladı cam insanlardan birisi, heveslenip o da başlamış seracılığa..

«Zirai Donatım 63 liradan verir gübreyi, komisyoncu bize satar 80 liradan.. Herif oturduğu yerden torba başına on yedi lirayı cebine atar, adalet mi bu?»

«Adalet bu değil, devam et..»

«Devlet yardımı sadece ziraatçiye.. Ne gübre, ne tohum ne pazarlama hiç bi yardım yok dövletten.. 20 ton mal ürettim bu yıl.. Salatalık domates falan, üç bin beş yüz tuttu dedi komisyonucu... Ne yapalım de şimdi? 917 çitilden 9 ton mal aldım, götürdüm Mersin'e domatesim etti 150 lira... 3 bin lira alsam razıydım. Seneler geçer bir kilo et yüzü görmedim!. Makarna görmedim...»

«Ben gördüm İsmail Çavuş..» dedi birisi..

«Ben eli bilmem kardeşim, kendimi bilirim.. Geçende Gülnar'a gittim de elim titreyerek sadece iki-

buçuk lira harcayabildim ne dersin sen?»

Birisinin diyeceği çıkmış, şöyle demiş bozuk düzencilere :

«Ankara 16 Haziran 1970

Millet Meclisi Başkanlığına,

Aşağıdaki sorularımın Başbakan tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına aracılığınızı rica ederim.

Çetin Yılmz
CHP İçel Milletvekili

Ulusal ekonomimizi geliştirebilmek için Millî gelirin % 44'ünü üreten ve genel nüfusumuzun % 71'ini kapsayan, toplumumuzun köylü kesiminin üretim ve tüketim niteliği, genel fiyat ve ulusal beslenme politikası ile ilgili bazı bölgesel gerçekler dikkati çekmektedir. Toplum katları arasındaki bu üretim-tüketim ilişkisi dengesizliği tehlikeli bir çelişki olarak sür'atle üzerine gidilecek önemli bir sorundur. Köylünün ürettiği değerin köylü elinde kalması çağdaş ekonomik ilkelerden birincisidir.

İçel ili yoğun sebze üreten bir tarım bölgesidir.

Sorular :

1. Adı geçen bölgede üretilen sebzelerin bu haftaki üretici satış fiyatlarıyle Başkent tüketici alış fiyatları arasındaki belirgin fark, fiyat politikanızın bir isteği midir?

2. Adı geçen bölgede Tarım Bakanlığı tarafından bir ekim planlaması yapılmış mıdır?

3. Avrupa piyasasının istediği nitelikte elit ve standart tohumların temini yolunda bir uğraşınız var mıdır?

4. İçel'de domatesin kilosu üreticiye 36 kuruşa malolmakta ve 30 kuruşa piyasa bulmaktadır. En az

42.000 dekarda üretilen 160 milyon kg. domatesten 50 milyon kg'ı tüketime sunulmuş ve 110 milyon kg.'ı ise Haziran ayı sonuna kadar tüketime sunulacaktır. Şu günlerde denize dökülen ve gübre olarak kullanılmaya başlanılan 110 milyon kg. domates için ne düşünmektesiniz?

5. Ekte sunduğum, uzmanlar tarafından düzenlenen listede görüldüğü gibi, üreticinin perişan durumunu önleyecek ne gibi kredi, ambalaj, pazarlama, ihracat, tarımsal cihazlanma tedbirleriniz vardır?

| | Üreticinin satış fiyatı 1 Kg. | Başkent manavları satış fiyatı | Aracısız Üretici Kooperatifleri Pazarı TARKO satış fiyatı |
|---|---|---|---|
| CİNSİ | | | |
| Domates | 30 | 275 | 125 |
| Dolmalık biber | 135 | 400 | 250 |
| Sivri biber | 125 | 400 | 250 |
| Patlıcan | 140 | 400 | 275 |
| Fasülye yer ayşe | 65 | 200 | 125 |
| Fasülye sırık ayşe | 100 | 275 | 200 |
| Salatalık | 75 | 175 | 100 » |

.....

*Cevap ne olacak?*

Bu yazılı sorunun cevabı hiç bir zaman alınmadı ve de alınmayacak... Bunca ciddî sorun dururken koca hükümet hıyar, domates, yok Ayşekadın fasülyesiyle uğraşacak değil ya!. İsterseniz sorulara şöyle cevap verelim sırasına göre..

1. Soruya cevap : Evet..
2. Soruya cevap : Hayır yapılmamıştır.
3. Soruya cevap : Böyle bir uğraşımız yok..
4. Soruya cevap : Şu günlerde denize dökülece-ğinden bahsettiğiniz 110 milyon kg. domatesin salata yapılmasını tavsiye ederim.. Kredi konusuna gelince, biz kredilerin kime verileceğini biliriz... Gibilerine...

*Oysa...*

Ağızlardan düşmeyen «Bizim halkımız, bizim üreticimiz» dedikleri bu insanlar kilogram olarak domatesi 55, dolma biberi 65, sivri biberi 70, patlıcanı 50, Ayşekadın fasulyesi yer'i 60, Ayşekadın fasulyesi sırığı 70, salatalığı 45 ve kabağı 45 kuruştan mal edebilmektedir.. Bir de sattığı ve onların da sattığı fiyatlara bir göz atınız.. Üstelik yukarda adı geçen çeşitlerin % 60'ı çiçekte satılıyor ve böylelikle % 40 daha ucuza satılıyor..

Aradaki korkunç farkı kaldıracak, farkı doğrudan doğruya üreticinin alın terine katacak babayiğit neredesin? Kimsin? Elma dersem çık, armut dersem çıkma :

— Elmaaaa...

*Hıyar kaç günde çıkar?*

Bazı hıyarların çok uzun yıllar sonra çıktığına bakmayın.. Cam seralardan birisine girdim.. Talaş sobası yanıyordu.. Dışarda hava berrak mı berrak, Şubat olmasına rağmen ılık mı ılık.. Cam sera 50 x 10,5 boyutunda yani 550 metrekare.. 50 bin liraya mal olmuş.. Çekirdekleri küçücük kesekâğıdındaki topraklara ekmişler.. Çekirdek, çitilini on günde veriyor, kimilerini de naylon torbalara doldurulan topraklara dikmişler. kocaman bir sandığın içinde uslu uslu duruyorlar.. Kasım sonunda 1200 çitil dikmişler.. On gün sonra «şaşırtma» yapılıyor, yani seradaki yerine gerçek yerine dikiliyor çitiller (fidan) bir buçuk ay sonra hıyarlar boy veriyor..

«İlk ürün hıyarı kilosu 10 liradan sattık.. Sonra 15 liradan.. En fazla sattığımız da 20 liradan oldu.. Tabii, tefeciye.. İstanbul ve Ankara'daki lüks lokantalara satıldı bunlar. Tefeci kaça mı sattı buralara, ne siz so-

run ne ben söyleyeyim, madem merak ettiniz diyeyim 50 liradan!.. Bu satışlarımız martın on beşine kadar devam eder..

Hıyarın tohumunun kiloşu mu? Hıyarın tohumunun kilosu 600 liradır. Yarım kilo tohum 300 lira.. 1 kamyon yıllanmış gübre, çiftlik gübresi 1000 lira.. Her yıl ilâve toprak konulur seraya, kamyonu 200 liraya.. 1500 lira ilk ilave toprak konur, değim yapılır. İçerde 6 soba yanar durmadan, 12000 lira boruya gider ve her yıl değişir.. 1 kamyon talaş yakılır 1000 lira da bu eder.. 1000 liralık da fennî gübre gider..

Fidanı «ağdırmak» için 600 liralık ip gider, fidanları asmak için yani ‚ağdırmak..»

«İşçinin emeğine ne gider?»

«İşçinin emeğine? İşçinin emeğine?.. Üç işçi var burada, seranın altıda birine çalışır..»

«Biz sera işçileri, yani senin demenle cam, camekân insanları fidenin dikiminden, bitimine kadar gece gündüz, durmadan, ama durmadan çalışırız, iş bunu gerektirir ağabey.. Geceleri de serada yatarız, dediğin doğrudur. biz camekân insanlarıyız. Gözlerimiz hep derecededir, derecenin 12 dereceden aşağı düşmemesi lâzım ağabey..»

*Ne geçer elinize yedi ayda?*

«Nasıl, kurtarıyor mu bari? Ne geçer elinize, hem, iki mahsül dediniz, bu nasıl oluyor, yani para işi?»

«Martın ortasından ikinci mahsulü dikeriz, domates çitlileri hazırdır zaten.. İkinci mahsulde yarı yarıya çalışırız.. Mayıs ayında da sera işi biter..»

«Peki ne kadar para geçer elinize, bunca çabaya?»

«Bunca çabaya? Eh işte altı ayda bin lira falan alırız.. Yalnız şu ötede naylon sera da var patronun, ora-

da da çalışırız, naylon seradan yarı yarıya alırız, ondan sonra açıkta çalışırız, bu da yarı yarıya. Haziranın on beşine yirmisine kadar devam eder açıkta çalışmak, açıkta yani, naylonda olduğu gibi masrafa ortak oluruz, diğerinde masraf patrona aittir, naylonda ve açıkta biz de katılırız masrafa..»

«Aklımız ermez benim girdi çıktıya, bilemem para işini oldum olası, yani de bana şimdi yedi ay çalıştınız, her birinizin eline bu yedi ayda kaç lira geçer?»

«Başkalarını bilemeyiz, ama bizim burada yedi ayda elimize. yedi aydaaa, şöle böle ortalama falan iki bin lirayla üç bin lira geçer bütün çalışmadan..»

«Kaç yaşındasın be Kerim?»

*Aldı Kerim kısacası ne dedi?*

«On altı yaşındayım.. Gilindire'liyim. Beş sınıflı ilkokulu bitirdim.. Anam babam, kardeşler altı nüfusuz.. En büyüğümüz 23 yaşındaki ablam, en küçüğümüz 12 yaşında.. Babam bugday eker, arazi yayladadır, on, on beş dönüm falan vardır, tüm masraflar çıktıktan sonra yılda eline bin yedi yüz, iki bin lira falan geçer.. 150 keçimiz var, peynir yaparız, bundan da bin beş yüz iki bin falan geçer sanırım.. Dört kardeşten en küçüğümüz okuyor. Ablam okuyamadı.. Üç erkek okuduk biz, geçen yıl serada değil, fırında çalıştım, seracılık değil ama, sermaye yapıp Gilindire'de fırın açmak istiyorum..»

«Tabiî tabanca da almak istersin ha Kerim? De Kerim, tabanca almak isteyip istemediğini?»

Kerim'cik başını eğdi, «istiyorum» döküldü ağzından yerlere..

«İşler geçen yıl olduğu gibi giderse, domatesler yolun kenarına sebil yığılırsa sanatıma döneceğim, fırıncılığa.. İş yok seracılıkta..»

Oysa iş vardı seracılıkta, olacak daha güzeli yılın yılı olacak, Posof'ta bebeler portakalsız ölmeyecek, ocak ayının bilmem kaçında Posof halkı da, ocak ayının bilmem kaçında..

Gün olacak, Hakkari'ye kamyonlar gelecek, Hakkari'ye bakasınız nakliye uçakları sandıklar indirecek, Aralık ayında domates dolu içleri, bir tornadan çıkmış gibi, dipdiri pırıl pırıl.. Yazın bir tarafınıza.. Yıl 1971, aylardan Şubat..

## «GİDE GİDE BEN YOLLARDAN IRADIM...»

Adam tutturdu türküyü :

«Gide gide ben yollardan ıradım,

Ayrılık mı kömür gözlüm muradın?»

Film makinesini dolaştırıyorum insanların yüzlerinde.. Eller, eller eller.. Düşünceli yüzler, yüzler yüzler, yüzler.. Fersiz gözler, gözler gözler, gözler..

Dert döken dudaklar, dudaklar, dudaklar :

«Süleyman Üzüm benim adım. Bereket köyündenim. Altı dönüm kadar bağım var. 400 kilov pekmez, 400 kilov üzüm getirdim.. Sekiz nüfusuz, çift ekeriz, yiyeceğim kadar olmuyor ama ,neylersin? Ne? Perşembe günü geldim.. Kaç kiloya mı alıyorlar üzümü? Almayınca ne bileyim?»

*Ben yalan bilmem..*

«Gülnar'lıyım. Sarıkavak Mahallesi'nden, Mustafa Güler adım.. On dönüm var bağım, ekseriyeti harap kodum geldim beyav.. Ben yalan bilmem. Bu sene bin kilov falan fazla oldu.. Kendime birez ayırdım, pekmez mekmez ettim. 5 çuval getirdim, bi buçuk ay oldu. Listeye aldılar beni, hiç adım okunmaz, bekler dururum. Bi ambar tuttum, şey kirası da veriyorum.. Almıyorlar bizden, yedi gündür en sondur buradayım, sıra beklerim. Yaşım mı? Nidecen yaşımı, altmış beşdir..»

*Gülnar*

Elvan elvan tehlizler, çuvallar, nakışlar içinde çuvallar, biçim biçim çuvallar dertli.. İçindeki kuru üzümler dertli, çuvalların sahipleri dertli, çuvalları köyden, köylerden çeken eşekler dertli, analarının şalvarlarına yapışan bebeler dertli, ak sakallı üreticiler dertli.. Bre Allah'ın kulları, bir ben miyim keyif ehli içinizde? Sanmayın böyleyim.. Bir de Çetin Yılmaz, İçel milletvekili..

*«Meclis Başkanlığına*

Aşağıdaki sorularımın Tarım, Tekel, Ticaret Bakanları tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına aracılığınızı rica ederim :

... İçel'de 2.000.000 kilo kuru üzüm gübre olmaya ve denize dökülmeye terkedilmiştir.

Doğal yapısı gereği İçel ili idarî sınırları içinde kalan Taşeli yöresinde sulu tarım arazisi oldukça azdır. Toros dağlarının denize dik indiği bu bölgede, genellikle ilkel üretim ve pazarlama koşulları içinde tarım yapılır. Bu yörenin en bahtsız ilçesi de Gülnar'dır. %

76.6'sı köy toplanma birimlerinde olan halkın ana geçim üretimlerinden biri de bağcılıktır.

Bu yıl İçel'de, 24.912 hektar bağ alanı, üretim içindedir. Halkın tek ve çaresiz tarım uğraşısı olan bu kesim 1970 yılında 141.000.000 kg. üzüm üretmiştir. Tarsus ve Mersin kesimlerinde erkenci, «Tarsus Beyazı, Hardinal, Pertel, Müskan Revidor, Recep» türleri yaş olarak tüketime sunulmuş, 37 ilâ 27 kuruşa mal olan üzümler 10 ilâ 50 kuruştan piyasa bulmuş, üretici, emeğinin karşılığını alamamış, perişan olmuştur. Bu, tarım kesimi insanının yıllardır değişmeyen kaderidir. Bu tür üzümlerin tarım alanı 4.200 hektar denecek kadar azdır.

Çaresizlik içinde, köylü, elindeki üzümü kurutmak zorunluluğundadır. Şarap, sirke, konserve, meyve suyu endüstrisi bu bölgede yoktur ve düşünülmemektedir. Bu nedenle 141.000.000 kg. üzümün Adana Beyazı ve Dimnit türlerini içine alan % 35'i kurutulur. Ortalama hesapla 49.000.000 kg. üzüm her yıl pazar sıkıntısı çeker. 1/5 oranında kuruyan İçel üzümlerinin miktarı 10.000.000 kg.'dır. Yine ortalama hesapla 1 kg. kuru üzüm 27 x 5 = 135 kuruşa mal olmaktadır. Tekel her yıl göstermelik olarak piyasaya girer. 100 ilâ 200 kuruştan çok az miktarda alımda bulunur. Ve büyük üretici kitlesini piyasası nazlı üzüm pazarında tüccara teslim eder. Bu yıl Tekel, 60.000 kg. sembolik üzüm almış, genellikle Gülnar, Silifke, Mut üreticileri başta olmak üzere İçel köylüsünü desteksiz, yalnız ve perişan bırakmıştır. Tüccarın piyasası, alım isteği yok denecek kadar az ve insafsızdır.

Bu nedenle :

1 — Eldeki 2.000.000 kg. kuru üzümün kaderi ne olacaktır?

2 — Tekel bu üzümleri köylünün elinden mal oluş fiyatı altında dahi olsa almayacak mıdır?

3 — Bölgede bağcılık tarım kesiminin endüstrisi düşünülmekte midir?

4 — Bağcılık tarım kesimi ile uğraşan üreticiyi kredi ile donatmayı, üretimi ilkellikten kurtarmayı düşünüyor musunuz?

5 — Pazarlama ve ihracat çalışmalarınız var mıdır? Varsa nelerdir?»

*Birinci soruya cevap...*

Nice soru önergesinin kaderi gibi bu soru önergesinin kaderi de kuru üzümlerin kaderine döndü, kimse sahip çıkmadı!. Mademki sorulmuş, birinci soruya «Eldeki 2.000.000 kg. kuru üzümün kaderinin hoşaf olmasını temenni ederiz» cevabı uygun düşer..

*Üreticiler devam ediyor..*

«Hasan Özcan adım. 68 yaşındayım. Bozağaç köyündenim. 15 dönüm var bağım. 1.500 kilov üzüm aldım. Beyaz üzümden pekmez ettim. Siyah üzümü getirdim 1.200 kilov kadar. Ben, bir buççuk ay beklerim burda.. Listeye alıyorlar, okuyorlar isimleri, bizimki çıkmıyor...

600 lira masarif ettim bozdurma, ilaç 600 lira.. Altı nüfusum var benim. Bir tarlam var 15 dönüm buğday ektiriyorum, masraflar çıktıktan sonra 600 lira alırım. Yani nüfus başına 100 lira beyim!

Evvelce 120 kuruşa alıyorlardı.. Yüz on, doksan, seksen falan neyim. Çalınan cabası. Ben belki otuz beş gündür bekliyorum, ambardan çıkarıyorum getiriyorum, ambar parası da cabası, sabah ambardan çıkarı-

yorum, öğlene kadar beklerim. sıra gelmez, kirayı veremezsen ambardan kovarlar, çıkarırlar çuvalları...»

«*Bi canım var bi şeyim yok*»

Üzüm satmak için salkım salkım olmuş köylülerle üzüm çuvallarının üstüne tüneyip laflıyoruz saatlerdir. Ben yazmaktan, kayıt etmekten usanmıyorum, onlar anlatmaktan. Bir yarışa girdik, inatla.. Bu düzen böyle sürüp gitmez.. Yirminci asrın yarısını aşıp gitmişim, 1971 yılının Şubat ayı bile gelmiş!. Bu bozuk düzen böyle sürüp gitmesin diye, ben yazıyorum, kayıt ediyorum, onlar anlatıyorlar, inadımız inat.. Bakalım sonu ne olacak?

Adamın adı Adam, soyadı Işık. 35 yaşındaymış, Uluktu köyünden :

«25 dönüm, evet yimbeş dönüm bağım var. 2 ton mahsul alıyorum. Hesap ettim. benim çocuğum yok, sadece iki ailem var»

«Daha n'olsun?»»

İlkin şaşırdı, devam etti anlamayıp :

«İki ailem var, hesap ediyorum sadece yüz otuz yedi lira kâr ediyorum!..»

«Kaç, kaç, kaç.?»

«Sadece 137 lira kâr ediyorum.. Masraflar çıkıyor. emeğim hariç. 50 Amele kazar 25 kâat yevmiyeyle, bi ay devam eder 1250 lira eder. 25 amele de budar 25 liradan bu eder 625. Bunun için iki torba kükürt kullanıyoruz. 200 lira kendi emeğim hariç olarak da. Kalan kâr işte bu.. Ben üzümümü Gülnar'a getireli üç ay oldu. Bir dükkân kiraladım. Ayda 75 liradan veriyorum. Bizi listeye alıyorlar, polis ve müdür arkadaşlar bizim sırayı Belediye reisinin adamları olmadığım için benim sıram geriye atılıyor kontujan doldu diyorlar.. Sıra bize ge-

lince kontujan doluyor!. Gece, başka ambardan şahısların üzümü sabaha karşı üçte alınıyor. Biz müracat etmişsek, ediyoruz (İstediğiniz makama başvurun) diyorlar. Kaymakam, parti başkanı, belediye başkanı filan bu olaylara göz yumuyorlar gibime geliyor. Şahıs şahıs bütün vatandaşlar kendilerine neler diyorlar, şahıs şahıs dinleyin bi yol...»

*Ayşe aldı sözleri :*

Kınalıydı saçları.. Gözleri buğulu.

Bi hoş baktı gözlerime.

Tekel memuru mu ne sandı, şikâyetleri zapteden?

«Bi canım var bi şeyim yok. On ırgatlık bağım var, al benim üzümümü, o kadar...»

Ayşe Şener'di kadının adı.. Işıklı köyünden.. Işıklı yakın Gülnar'a, bi buçuk saat..

«Bi aydır beklerim müslüman.. Bi aydır beklerim.. On iki ırgatlık bağım var, on on iki..

Bakanım yok, çökenim yok, kızım yok. Beş deve çuval getirdim. Altı tuluk bekmezim var, durur, satamadım.»

*Seksen bir yaşarım..»*

«Seksen bir yaşarım» dedi Meryem ana, Meryem nine, Meryem Sevim.

«Seksen bir yaşarım. Emlâk isterler, veremiyorum. şuradan alıp şuraya koyamam, yalan mı gardaş? Yalan mı?»

Tüm erkekler, tüm kadınlar, tüm çuvallar, tüm ağaçlar, tüm kuşlar, tüm develer, tüm merkepler baş salladılar «doğrudur» deyû!..

«Ramazandan beri buradayım, bi çörek alıp yiyemedim!

Bi şeyim yok benim, beklerim, beklerim!.

Beklerim, beklerim, sıram gelmez!.

Çuvalların üzerinde yatarım, beklerim, beklerim sıram gelmez..»

Şiir gibi, şiir gibi Meryem ninenin dilinden dökülenler..

«Bekleriiiiim, beklerim, sıram gelmez,

Çuvalların üstünde yatarım..»

*Bir soru..*

Bir soru da onlardan birisi yöneltti bana :

«1 kilov kuru üzümden 750 gramlık rakı çıkar. Otuz kâat rakı, bi şişe.. Üzümümüzün kilovu 120 kuruş. Çık bunun içinden...»

Çıkamadım!

*Ve...*

Ve gördüklerimi, duyduklarımı bir telle Başbakan Süleyman Demirel'e duyurdum Gülnar'dan..

«Hal böle böle» diye.. Bile bile, bile bile bişey çıkmayacağını!. Dayanamamıştım da!..

Veysel Erkayhan adında birisi yanıma geldi, «Yaz» dedi, ben de yazdım :

Ilısoyun şelalesi boşuna akar — Gülnar'da İnhisar üzüm yüzüne nefretle bakar — Rize'nin çayı kırk lira, Samsun tütün elli lira — Gülnar'da üzüm bi lira — Sarı üzümün yaşı — Yavrunun başı—»

Üzümünü satmış, satmamış ne gam? Ülkede söz özgürlüğü var, herifcoğlu söyler mi söyler!.

*Vurdum dağlara dağlara..*

Vurdum dağlara dağlara.. Dağların, dumanlı dağların başında İbik Koca'nın, kafa kâğıdı adıyla İbrahim Yörük'ün kara kıl çadırına.. Sarıkeçili aşiretinden Ibık Koca'nın yanına...

## KARA KIL ÇADIRDA...

*Arabaşı...*

Gülnar'da son gecem..

Elektriğine daha kavuşmamış Gülnar'da son gecem. Lüksleri daha bir parlattılar. Keklikleri yedik.

Bir öğretmen arkadaşın evine gittik gece geç vakit. Çorba içmeye. Çorbanın adı : ARABAŞI.. Arap aşı sanırım.

*Tarifi :*

Özellikle av etlerinden.. Olmazsa tavuk etinden bildiğiniz gibi çorba yapınız. İçine bir avuç zehir zıkkım kırmızı biber boca ediniz. İki kaşık misk gibi tereyağını eritiniz, yine kırmızı biberle karıştırıp salıveriniz çorbaya.

Soğuk tavuk suyuyla, yahut sade su ile unu bulamaç haline getiriniz, bunu bir tepsiye döküp donmasını bekleyiniz. Bakla favası kıvamına gelince keskin bir bıçakla baklava gibi kesiniz. Tepsinin ortasında, çorba

kâsesini alacak bir boşluk açınız ve kâseyi buraya koyunuz.

*Yenmesi :*

Önce kaşıkla hamurdan bir parça alınız, sonra kâsedekinden. İkisini birlikte ağzınıza atınız ve de çiğnemeden yutunuz. Anhası, minhası lezzetli bir deve hamuru! Ben de öyle yaptım, güya alışığım, güya severim, cam kırığı yutmuşa döndüm. Serde erkeklik var, biber acısı neme ne?

«Yahu, biraz daha biber var mı acep? Şöyle acısından?»

«Kızım, mutfakta hani şu Anamur biberi vardı, ondan bir tabak getir.»

Geldi ve daha «Yahu şaka» demeye kalmadan çorbaya döküverdiler zehir zıkkım Anamur biberini de!.

*O hızla..*

O hızla, sabahın erinde ayrıldık Doktor Yüksel ile Gülnar'dan törenlerle..

Mut'ta dost Yahya İnanıcı devraldı.. Belediye Başkanı Yahya İnanıcı hemşehrisi Karacaoğlan tutkulusu, «can»lardan..

Gece, Doktoru ve diğer arkadaşları yolcu ettik Gülnar'a, firaklı bir ayrılış..

Yahya İnanıcı ile, sabahın köründe, şakır şakır yağan yağmura aldırış etmeden, kiraladığım jeep'e vurduk Toros'ların doruğuna doruğuna..

Orman yolları, bobi tuzağı gibi, yağmurda!. Arazi vitesi falan ne demek? Yararsız bir nesne bu yolda bu çamurda, bu yağmurda.. Selavatlık yollar, ama umu-

rumda mı dünya? Özlemişim dedim a bu yolları, bu çamurları, bu yağmurları, bu çamları, bu özgürlüğü!

Dağlar, dağları, doruklar dorukları izledi..

Sarıkeçili Aşireti'nden, Ibık Koca'nın kara kıl çadırını gördük tepelerde.. Tüm çantaları yüklendik, vurduk çadıra doğru.. Dizlerinin bağı kalmamış galan!. Kocamışlıktan değil, Parlamento muhabirliğinden!. Hamlamışım tüm!.

*Karaçadırda..*

Yağmur yağıyor, dağların başında dumanlar, develerin çıngırakları ara sıra cızırdayan kuşların avâzına karışıyor. Kıl çadıra girince dumandan boğulayazdım!. Çadırın bir köşesinde ateş yanıyor, dumanlar savruluyor dokulardan.. Çizmeleri çıkartıncaya kadar bir hal oldum, öksürmekten, yere oturunca ne duman kaldı, ne odun kokusu. Duman, çadırın tavanına yakın yerde, çökünce yere, hiç-bi-şey yok.

*Ibık Koca..*

Ibık, bizim başkanın, Yahya'nın aşiretinden, Sarıkeçili aşiretinden.

«Buralarda deve yavrusuna Köşşek derler mi?»

«Derler a..»

«Kaç ayda doğurur deve?»

« On iki ayda..»

«Bi yavrı mı verir?»

«Heye..»

«Kaç paradır olgun bir deve?»

«Arkadaş, eveli ucuzdu, şimdi fiyetleşti. Şinci bin yüz lireye felen var. Bin ikiyüz lireye de var, devesine göre. Ondan eveli mi? Ondan eveli beş yüz lireye

falan, altı yüze alınırdı. Daha evelisi meseleee, yüz lireye, iki yüze falan alınırdı. Gün gün fiyetleşti..»

«Anlatsana Ibık Koca, eski göçerlerden, seksen yüz çadırlık göçerlerden. Sen neden böyle tek kaldın Allahın dağının tepesinde? Neden parçalandınız böyle per perişan?»

«Evvelce giderdik, gidemez olduk galan, geçtiii..»

Avradı konuştu hızlı hızlı, cin gibi avradı, bacı:

«Çadırı bile biz başkasına götirttik, kocamın hayrı yok galan.. Ben de yalınız kaldırıp indiremem.. Konşular getirdi Allah ırazı ossun.»

«Eskiden nereden kalkar nereye göçerdiniz?»

«Evveli geçerdik, Konya'ya kadar ne bileyim.. Oralardan yani geri döner gezerdik. Gidemez olduk galan..»

«Perişan aşiretini, Perişan dayıyı tanır mısın?»

«Duymuşluğum var aşireti, görmedim Perişan'ı, Biz ayrı gezerdik, o ayrı...»

«Seçimde oy veriyor musun? Sorması ayıp a, kime verirsin oyu, nerede nasıl verirsiniz?»

«Veririk tabii, vermez miyik canım? Kıravga'ya giderik, köye.. Valla işte bizim parti, İsmet..»

«İsmet'i gördün mü hiç? O da senin yaşta..»

«Görmedim heeeeç, benim yaşta demek.. Adamın sesi duyuluyor bazı bazı iradyoda, ama görmedik işte..»

«Neden dağıldınız dedim, neden bölük pörçük oldunuz böle?..»

«Yerler daraldandı. Her yer mala döndü, geçti eski töreler. Hep kaynadı gitti eski aşiretler, beyler.. Ağalar. Garalı Ahmet vardı, Karaman'da.. Ne bileyim varıdı işte.. Adana ovasından gelinirdi, gelinir geçilirdi, Mut, Karaman, Konya, Akşehir dağlarına dağılınırdı..»

*Dumanlı dağların ardında kaldık..*

Saatlerce söyleştik bu eski aşiret adamıyla, ne hoş şeyler anlattı... Şimdileri dumanlı dağların ardında kalmış, tek çadırlan.. 11 çuval zahire, üç beş kap kacak, beş deve, elli altmış keçi, bir kara kıl çadır, çadırda durmadan yakılan odun, çalı çırpı, yoksulluk..

*Mut'un kayısıları..*

Yahya, Mut'un bu kayısı ülkesinin serüvenini anlattı. Bir milyona yakın kayısı ağacının nasıl ürün verdiğini; Hükümete nasıl başvurduklarını, nasıl perperişan olduklarını, ellerinin böğürlerinde nasıl kaldıklarını anlattı, anlattı..

Köprübaşı köyünde mola verdik.. Karacaoğlan türküleri dinledik, bu Alevî köyünde semâlar çalındı söylendi, nefesler söylendi, gönüller yıkandı.

Baktım da şu Karacaoğlan tüm «seksî-ozan» neler neler dememiş aşk üstüne, neler neler söylememiş?.. Bandlar dolusu yeni türkü derledim.. «*Bir gececik misafirin gâvur kızı koynuna / Bilmem sermayenden nen eksilir nen gider..*», «*Bir gecelik misafir eyle koynuna / Sabah oldu deyu kaldırma beni..*», «*Ak gerdanın altı zemzem pınarı / Ağzımı verdim de kandırdı beni..*», «*Sana derim nazlım, sözüm doğrusu / Essah sözüm sar koynuna al beni..*», «*Gittim Padişahtan ferman getirdim / Herkes sevdiğine sarılsın deyi..*»

*Nebi Ehliz..*

Ama Karacaoğlan'ın Padişahtan getirdiği ferman işe yaramadı, Nebi çekti tabancayı, sevdiğini kendisine

çok görenlere verdi kurşunu, 11 cana kıydı, sonra canına kıyıldı; etti 12 ölü İsaklar köyünden..

Şimdi mezarları yan yana İsaklar köyünde.. Barış ve sessizlik içinde.. Neden öldürmeli sevmeli değil?

.....

«Sayın Fikret bey,

Anadolu'nun gerçek dertlerini dile getiren tertemiz yüreğinizin bir asır daha çarpması dileğiyle başarılar, saygılar.

21 Mart 1971.. Saat 04.. Nebi Ehliz uyutmadı beni. «Kalk» dedi, «Kalk da büyükannenin seneler önce anlattığını yaz Fikret beye..» Ve de ben, Nebi Ehliz'in emri gereğince İsaklar adının doğuşu ile ilgili rivayeti naklediyorum, dilerim zamanında ulaşa..

Anadolu'nun gerçek sahipleri, bu topraklar için kan akıtıp can verenlerin bahtı karadır nedense. Rahat gün görmemiş, mutlu ömür sürmemişler oldum olası. Savaşı kazanan onlar, şerefi alan başkaları.. Ölen onlar, yaşayan başkaları.

Zaman ağaların, beylerin zamanı. Bir Karabey vardır, Taşeli yöresinde. Ünlü, azgın bir beydir. Ava da düşkündür. Yolu birgün Çukurca'ya (İsaklar'a) düşer. Fır döner çevresindekiler. Ayağına kapanır köylüler saygıyla. «Şeref verdin beyim, şerefler getirdin yoksul köyümüze. Uğurlu ayağın inşallah kısmet yağdırır hepimize.»

Gayrı övmenin, büyüklemenin bini bir para. Derken, bey uşaklarından birini çağırır fıslar kulağına. Şaşkın gözler Bey'e çevrilir, meraklı kulaklar sese. Hepsini sarar bir tasa. Ne oldu, bir kusur işlenmiş olmaya.. Bey'in yüzü, Bey'in sözü kaygılandırır onları. Anlamazlar ilkin olanları. «Misafiriz köyünüze..» Bir sevinç sarar köyü, köylüyü. Silâhlar sıkılır havaya.. «Ya-

şasın Karabey.. Bin yaşa, binler yaşa.. Öl desin ölelim, gül desin gülelim, insanların en yücesi, Bey'lerin en soylusu, hoş geldin. Başımız üstünde yerin..»

Yenilir, içilir, mutlulanılır, yatılır. Güneş yeni doğmaktadır. Bir çığlık yükselir köyden.. Dağlar yankılanır. Koşar köylüler çığlığa. Bir de ne görsünler? Güzel Yusuf, kanlar içinde. Köyün gözbebeği Yusuf. El kalkar mı gencecik güzel Yusuf'a? Kimse bir şey anlamaz bundan. Neden sonra öğrenilir olay. Güzel Yusuf'un güzeller güzeli yavuklusunu götürmek ister Karabey... Yalvarır Yusuf'cuk : «Etme ağam, sen ağaların beylerin en yücesisin. Şu Yusuf kulunun sevdiğini alma elinden. Öl de öleyim, sana ömrümce köle olayım. Sen ki bir Kara beysin!. Ünün dünyayı almış Karabey.. Koca beye benim gibi bir kulun sevdiceğini elinden almak yaraşır mı beylerin beyi?»

Kız korkuyla bakmada, Gülnaz'dır kızın adı. Yüreciği güm güm atar.. İki kişi giriverir Gülnaz'cığın kollarına.. Yusuf, güzel Yusuf hançer gibi, «Yeter gayrı ettiğiniz» der.. İşte n'olursa o anda olur. Sütün bozuk insan mı yok? Bazı köylüler Yusuf'a çıkışır : «Bre Yusuf dellenme... Sen kim olasın ki bir Karabey'e karşı koyasın? Tüm köy, senin uğruna yansın mı?»

Büker Yusuf boynunu. Yusuf'un boynu bükük, Gülnaz'ın gönlü yıkık. Yalvarır bakışlarıyla tüm köylülere. Dayanmaz bazıları, Yusuf'tan yana olurlar, vermek istemezler kızı. Fakat bir satılmış çıkar, çeker bıçağını kana boyar güzel Yusuf'u! Dili tutulur Gülnaz kızın... Yusuf'unun kendine bakan, baktıkça sönen gözleri çözer dilini... Tüm köy taş olmuş bakarlar olanlara.. Diz çöker Gülnaz'cık yalvarır, Yusuf'un kanlı başında :

«— Ulu Tanrım, beni kimseye yâr etme galan.. Bir şu soysuzları. Hiç birisi olmazsa bir İshak kuşu yap,

gül et solayım, bir su et akayım, bir ateş et ki yakayım mezarında öteyim..»

Olmaz olmaz, dileği tutulur Gülnaz'ın. O anda bir Ishak kuşu olur Gülnaz'cık. Şaşkın bakışlar arasında Yusuf'un başında dolanır, dolanır da uçar gider..

Gömerler Yusuf'u, gözyaşlarıyla.

Rivayet ederlerkim, geceleri Yusuf'un başında, mezarının başında yıllarca ötmüş İshak kuşu... İshak kuşu Gülnaz.. Bir gece mezardan ikinci bir İshak kuşunun cevap verdiği duyulmuş..

İşte bu olaydır İsaklar köylüsünü cümle yabancıya çok iyi oldukları halde birbirlerine düşman eden..

Gülnaz kız demiş, kuş olmadan :

Yer durdukça bu köy daha onmasın
Var oldukça kötülüğe kanmasın
Anama söyleyin sakın yanmasın
Yâr olamam, kötülere beylere...

Şimdi sadece adı kaldı İsaklar'ın

*Abdullah Toroslu*
Öğretmen - Tarsus...»

.....

Yargıçlar Kurulu, «Suçlu, ayağa kalk» dedi.

«Kötü düzen» yavaş yavaş ayağa kalktı.

Gereği düşünüldü :

... Bu bozuk düzenin daha fazla sürmemesine... Kısa çöpün uzun çöpten hakkını almasına... Devlet'in, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzurunu, sos-

yal adaleti, hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlayan, siyasî iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırmasına, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamasına; toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek için ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri almasına...

Tüm eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına...



Kağnılar da kırıldı ▲

Kuruldu kader gibi kara kıl çadırlar sonunda . . . ▼





Sultano kadın bebesiyle düşürüldü yollara ▲

Sonra topladılar kadınla



Ve yürüttüler candarma ile ▲

Sırtlarında bebeleri ▼



İfadeler aldılar▲

Yiyince yumruğu...



Bir öfke bir hınçla bakış kime? ▲

Beritanlı kadın yaşam ırgatıdır ▼



Neredesin mutluluk?▲

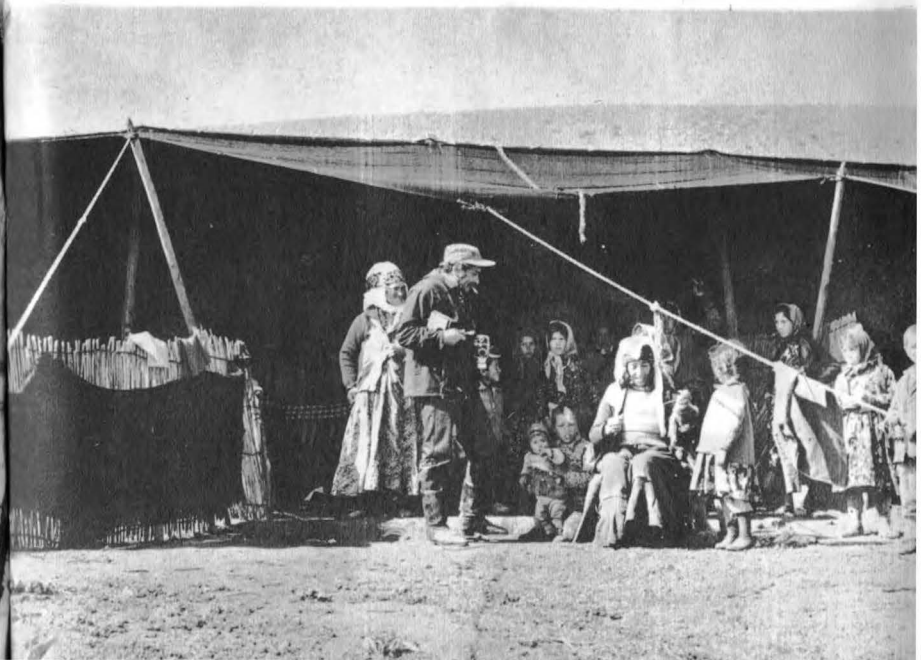
Çadırlar dolusu bebeler halleri n'icol





Boş zaman mı? Yoktur!▲

Vardım yanlarına hallarınız nicedir diye . .▼



Yıktılar damlarını ▲

Kadınlar burada doğurdu ▼

2. BASKI





Belgesel edebiyatın en sağlam örneklerinden birini sunuyoruz size. KARASEVDAM ANADOLUM şu bölümlerden oluşuyor:
Beritan Aşiretinin Dilekçesi, Topraksızlar, Bir Karış Toprak İçin, Budur Ol Hikâyet Ol Karasevda.
İşte yurt gerçeklerimiz, işte halkımız, işte Doğu Anadolumuz, işte jandarma zulmü. . . Bu kitapta hayal ürünü tek satır yok.
Okuyacağınız gerçekler, bir iktidarı sarsmış, bakan devirmiş, gündelik basında aylarca söz konusu edilmiştir. İşte belgesel edebiyatın gücü. . .
Otyam tarafından çekilmiş fotoğraflarla birlikte, kitabın ikinci basımını yayımlamak bizi kıvandırıyor.

40 LİRA

MAYA MATBAACILIK YAYINCILIK LTD. ŞTİ.